បាលីវេយ្យាករណ៍

ព្រះពុទ្ធវង្ស **សេខ នាច**

សាស្ត្រាចារ្យពុទ្ធិកមហាវិទ្យាល័យព្រះសីហនុរាជ

រៀបរៀង

សម្រាប់

សិស្សសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សា

ថ្នាក់ដំបូង

បោះពុម្ពផ្សាយជាធម្មទាន

ក្រោមជំនួយឧបត្ថម្ភពី

មូលនិធិពុទ្ធិកសិក្សាកោះតៃវ៉ាន់ប្រទេសចិន

ព.ស. ២៥៥៨ គ.ស.២០១៤

Printed for free distribution by
The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation
11F., 55 Hang Chow South Road Sec 1, Taipei, Taiwan, R.O.C.
Tel: 886-2-23951198 , Fax: 886-2-23913415
Email: overseas@budaedu.org
Website:http://www.budaedu.org
Mobile Web: m.budaedu.org
This book is strictly for free distribution, it is not to be sold.
សម្រាប់ចែកជាធម្មទាន

អារម្ភបទ

សៀវភៅនេះ ខ្ញុំបានរៀបរៀងឡើងក្នុងឆ្នាំ ១៩៣៨ ហើយបានបង្រៀនសិស្សសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សា (សាលាបាលីរង) តាំងពីត្រឹមកាលនោះរហូតដល់មកឥឡូវនេះ ឲ្យឈ្មោះថា **បាលីវេយ្យាករណ៍** ជាបែបសង្ខេប សម្រាប់អ្នកសិក្សាបាលីភាសាថ្នាក់ដំបូង ទន្ទេញចាំមាត់ ហើយទើបអាចស្តាប់សេចក្តីពន្យល់អំពីគ្រូបានដោយងាយផង ជាបែបស្របតាមកម្មវិធីនៃពុទ្ធិកបឋមសិក្សាផង ។

បាលីវេយ្យាករណ៍នេះចែកចេញជា ៤ និទ្ទេសគឺ និទ្ទេសមាលា ១, សម្ពន្ធមាលា ១, វាក្យវិលាសិនី ១, គាថាលក្ខណវិធី ១ ។

និទ្ទេសមាលា "របៀបនៃការសម្តែង" មាន ៧ យ៉ាងគឺ

១- អក្ខរវិធីនិទ្ទេស = សម្តែងអំពីវិធីនិយាយរៀបរាប់ ក្នុងអក្ខរៈចែកចេញជាពីរយ៉ាងគឺ សមញ្ញាភិធាន. សម្តែងអំពីអក្ខរៈដែលជាស្រៈនិងព្យញ្ជនៈ ព្រមទាំងឋានករណៈ ១. សន្ធិបែបតអក្សរក្នុងបាលីភាសាដែលនៅក្នុងពាក្យដទៃឲ្យជាប់ជាមួយគ្នា ១ ។

២- នាមនិទ្ទេស = សម្តែងអំពីនាមសព្ទ ព្រមទាំងលិង្គ វចនៈ, វិភត្តិ, ការន្ត, សង្ខ្យាសព្ទ និង អព្យយសព្ទ ។

៣- សមាសនិទ្ទេស = *សម្តែងអំពីកិច្ចរបស់សមាសនិង ឈ្មោះរបស់សមាសតាមលំដាប់ ។*

៤- តទ្ធិតនិទ្ទេស = *សម្តែងអំពីឈ្មោះរបស់តទ្ធិតព្រម ទាំងបច្ច័យតាមលំដាប់ក្នុងកច្ចាយនប្បករណ៍ ។*

៥- អាខ្យាតនិទ្ទេស = *សម្តែងអំពីវិភត្តិ (អាខ្យាត) កាល, បទ, វចនៈ, បុរិសៈ, ធាតុ, វាចកៈ, បច្ច័យ ។*

៦- កិតកនិទ្ទេស = *សម្តែងអំពីនាមកិតកៈ និង កិរិយាកិតកៈ ព្រមទាំងសាធនៈ វិភត្តិ (នាម) វចនៈ និង បច្ច័យ ។*

៧- ឧណាទិនិទ្ទេស = *សម្តែងអំពីបច្ចេកប្បច្ច័យ ដែល មានសេចក្តីប្លែកគ្នាអំពីបច្ច័យកិតកនិទ្ទេសព្រមទាំងឧទាហរណ៍ ។*

សម្ពន្ធមាលា = *របៀបនិយាយពីបែបសម្ពន្ធគឺវិធីចងផ្គុំពាក្យ ដែលលោកបានតែងទុកជាប្រយោគរួចស្រេចនោះហើយ ដើម្បីឲ្យស្គាល់ ថាពាក្យណាចូលនឹងពាក្យណាបាន ពាក្យណាចូលនឹងពាក្យណាមិន បានជាដើម ។*

វាក្យវិលាសិនី = *ដំណើរនិយាយពីវិធីតែងពាក្យ គឺចងផ្គុំ ពាក្យដែលលោកបាននិយាយពីក្នុងនិទ្ទេសទាំង ៧ នោះដោយសព្វគ្រប់*

ហើយយកមកចងក្រងជាប្រយោគផ្គុំឲ្យកើតជាសេចក្ដីស្ដាប់បាន ។

គាថាលក្ខណវិធី = របៀបនិយាយពីវិធីតែងគាថា ដែលប្រកបដោយលក្ខណៈ ២ យ៉ាង ឆន្ទលក្ខណៈ និងវុត្តិលក្ខណៈជាភាសាបាលីដើម្បីឲ្យស្រួលដល់វិធីអានពោលឲ្យពីរោះដល់អ្នកស្ដាប់ ។

លុះដល់មកឆ្នាំ ១៩៥៥ គហបតី **កិម-សេង** បានចូលមកសុំបែបរៀនបាលី ដែលខ្ញុំធ្លាប់បានបង្រៀនរាល់ ៗ ឆ្នាំមកនោះ ដើម្បីបោះពុម្ពផ្សាយ, ខ្ញុំក៏បានប្រគល់សៀវភៅបាលីវេយ្យាករណ៍នេះ ឲ្យយកទៅចាត់ចែងបោះពុម្ពផ្សាយតាមសេចក្ដីត្រូវការ ។

ឯក្នុងផ្ទៃសៀវភៅនេះ និយាយតែអំពីនិទ្ទេសពីរយ៉ាងប៉ុណ្ណោះគឺ និទ្ទេសមាលា និង សម្ពន្ធមាលា ។ ដល់មកបោះពុម្ពគ្រាទី ២ នេះ ខ្ញុំបានយកសៀវភៅនេះមកពិនិត្យហើយមានកែសម្រួល ព្រមទាំងដាក់លេខយោងប្រាប់អាគតដ្ឋាននិងយោបល់របស់ខ្ញុំខ្លះថែមទៀត ដើម្បីឲ្យកាន់តែមានពិសិដ្ឋភាពឡើង គួរដល់សេចក្ដីត្រូវការនៃសិក្ខាកាមកុលបុត្រ អ្នកស្រឡាញ់ការចេះដឹងទូលំទូលាយ ។

ក្នុងការរៀបរៀង និង ពិនិត្យសៀវភៅនេះ ខ្ញុំបានមើលគម្ពីរៈ

១- កច្ចាយនៈ (គម្ពីរដើម)	៧- ពាលប្បពោធនៈ

២- មូលកច្ចាយនៈស្រុកខ្មែរ	៨- មុខមត្តទីបនី
៣- កច្ចាយនរូបត្ថម្ភកៈ	៩- មោគ្គល្លាន
៤- រូបសិទ្ធិ	១០- មោគ្គល្លានបញ្ចិកា
៥- ដីការូបសិទ្ធិ	១១- កច្ចាយនភេទវិនិច្ឆ័យ
៦- ពាលាវតារៈ	១២- បាលីព្រះត្រៃបិដក

។ ល ។ ល ។

ដោយអានុភាពនៃការព្យាយាមរបស់ខ្ញុំនេះ សូមឲ្យកម្ពោជិកជន និងសកលលោកទាំងមូលបានសន្តិសុខ ។

វត្តឧណ្ណាលោមថ្ងៃទី ៣១ ធ្នូ គ.ស. ១៩៦៨ ព.ស. ២៥១២

ព្រះពុទ្ធវង្ស សេខ-ណាង

សារញ្ញាណោ

ᨯᨯᨯ✱ᨰᨰᨯ

បណាមគាថា

សម្រាប់សិស្សសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សា សូត្រមុនរៀន

ពុទ្ធោ មហេសី អរហំ តថាគតោ
លោកុត្តមោ សព្វគរូហិ ជេដ្ឋកោ
លោកស្ស សត្ថា ជនជម្មកោវិទោ
វន្ទាមហំ តំ នរបូជនេយ្យកំ ។

អរហន្តតថាគត ជ្រាបគ្រប់បទស្វែងគុណធំ
ទ្រង់ជាលោកុត្តម ច្បងជាងសព្វគ្រូលើសលន់ ។
ជាសាស្ដានៃលោក ចេះឥតស្មោកទូន្មានជន
ខ្ញុំវន្ទាបន្ទន់ ទ្រង់ដែលជនគួរបូជា ។

ធម្មោ បទីបោ វិយ តស្ស សត្ថុនោ
លោកាធមន្ធស្ស វិនាសការកោ
សព្វញ្ញុពុទ្ធប្បជិភូតិ សញ្ញតោ
វន្ទាមហំ តំ នរបូជនេយ្យកំ ។

ព្រះធម៌នៃសាស្ដា ឧបមាដូចពន្លឺ
តែងធ្វើលោកឲ្យភ្លឺ ចាកងងឹតឲ្យសូន្យផុត ។

ដែលប្រាជ្ញសម្គាល់អាង　　ថាតំណាងសព្វញ្ញុពុទ្ធ
ខ្ញុំវន្ទាលំអុត　　ធម៌នោះសុទ្ធជនបូជា

សង្ឃោ　វិសុទ្ធោ　សុគតស្ស　សាវកោ
សិក្ខាសុ　កាមោ　វរធម្មសិក្ខកោ
ឌិដ្ឋាបសំសាឌិអឆាឌពោ　វពោ
វន្ទាមហំ　តំ　ឌរបូជនេយ្យកំ ។

សាវ័កព្រះសុគត　　ស្អាតហ្មត់ចត់វិសេសថ្វា
ប្រាជ្ញាត្រៃសិក្ខា　　លោកសិក្សាធម៌ឧត្តម ។
ជាសង្ឃថ្នាក់ខាងលើ　　មិនអើពើលោកធម្ម
ខ្ញុំវន្ទាប្រណម្យ　　សង្ឃឧត្តមជនបូជា ។

ឌមត្ថាភាឌុភាវេឌ　　វឌ្ឍតុ　ពុទ្ធសាសឌំ
សមគ្គោ　ហោតុ　សង្ឃោ ច　　សុខី ហោន្តុ ច　សាឌពោ

ដោយអំណាចវន្ទា　　ត្រៃរតនាជាអម្ចាស់
សូមឲ្យពុទ្ធសាសន៍　　លូតលាស់ក្រាស់ចម្រើនផង។
សូមឲ្យសង្ឃព្រមព្រៀង　　កុំឲ្យល្អៀងខុសគន្លង
សូមសាធុជនផង　　កុំមានហ្មងបានសុខុម

រតនត្តយតេជេន សិក្ខា មេ ឯតុ វឌ្ឍនំ
តស្សាបិ អានុភាវេន សហាសាយេវ សិជ្ឈតុ
ដោយតេជះត្រៃរ័តន៍ ខ្ញុំប្រណិប័តន៍ដោយគោរព
សូមឲ្យការរៀនគ្រប់ របស់ខ្ញុំបានវឌ្ឍនា ។
ដោយអំណាចអានុភាព ដែលខ្ញុំក្រាបថ្វាយវន្ទា
សូមឲ្យការសិក្សា របស់ខ្ញុំសម្រេចឆាប់ ។
រោគា ចេវន្តរាយា ច ឧប្បន្នា ចេ ឧបទ្ទវា
ពុទ្ធាទិអានុភាវេន វិនស្សន្តុ អសេសតោ ។
ដោយអំណាចត្រៃរ័តន៍ មានពុទ្ធរ័តន៍ជាប្រធាន
ប្រសិនបើកើតមាន អន្តរធានចង្រៃរោគ
សូមឲ្យវិនាសខ្ពោក កុំសល់រោគតិចតួចឡើយ ។

សុខាភិយាចនគាថា

សម្រាប់សិស្សសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សា សូត្រក្រោយរៀន

ពុទ្ធំសុមាលី ទិបទុត្តមោ តមោ
ហន្ត្វាន ពោធេសិជ បង្កជំ កាជំ
មក្កក្កសេលម្ហិ សុរុដ្ឋិតោ ឋិតោ

សោ មំ ចិរំ ចាតុ សុខំ សទា សទា ។

ព្រះពុទ្ធដូចអាទិត្យ ឧត្តមពិតជាងពួកជន
កំចាត់នូវមោហន្ធ ហើយចេញចាកសព្វកិលេស។
ទ្រង់ឋិតនៅលើភ្នំ ដ៏ឧត្តមមគ្គវិសេស
ដាស់សត្វជាប់កិលេស ឲ្យភ្ញឺចែសក្នុងលោកា ។
សូមទ្រង់ប្រោសគ្រប់គ្រង់ យើងខ្ញុំផងរាល់វេលា
ឲ្យបានសុខគ្រប់គ្នា អស់កាលយូរអង្វែងទៅ! ។

ស្វាក្ខាតធម្មោ វិមលោ សុនិម្មលោ
សន្ទិដ្ឋិកោ សន្តិករោ ធុវង្ករោ
បូជារហោ មោក្ខទទោ សុខន្ទទោ
សោ មំ ចិរំ ចាតុ សុខំ សទា សទា ។

ស្វាក្ខាតធម៌ណា ផ្លូវផង់ថ្លាគ្មានសៅហ្មង
ជាធម៌ដែលអ្នកផង ឃើញច្បាស់ពិតដោយខ្លួនឯង។
ធ្វើនូវសន្តិភាព ធុវភាពដ៏ចិញ្ចែង
គួរបូជាយ៉ាងស្ដែង ឲ្យនិព្វានឲ្យសុខា ។
សូមធម៌នោះគ្រប់គ្រង់ យើងខ្ញុំផងរាល់វេលា

ឲ្យបានសុខគ្រប់គ្នា អស់កាលយូរអង្វែងទៅ! ។

សង្ឃោ វិសុទ្ធោ សុភរោ សយម្ភរោ
ពុទ្ធស្ស បុត្តោ សុជហោ រណញ្ជហោ
ខេត្តញ្ជនំ សរកោ សុសារកោ
សោ មំ ចិរំ ធាតុ សុខំ សទា សទា ។

រីព្រះអរិយសង្ឃ ជាបុត្រអង្គព្រះសម្ពុទ្ធ
លោកស្អាតបរិសុទ្ធ ងាយចិញ្ចឹមរៀងរាល់ថ្ងៃ ។
ចិញ្ចឹមដោយអាត្មា កិលេសាលះស្រឡះ
សង្គ្រាមក៏លោកលះ ជ្រះស្រឡះបានក្សេមក្សាន្ត ។
ជាអ្នកស្ដាប់ឱវាទ ដែលលោកនាថទ្រង់ទូន្មាន
ជាសាវ័កកល្យាណ ស្រែបុណ្យទាននៃជនា ។
សូមសង្ឃនោះគ្រប់គ្រង យើងខ្ញុំផងរាល់វេលា
ឲ្យបានសុខគ្រប់គ្នា អស់កាលយូរអង្វែងទៅ! ។

ⴰⴰⴰ✳ⴰⴰⴰ

បាលីវេយ្យាករណ៍

និទ្ទេសមាលា

អក្ខរវិធីនិទ្ទេស ទី ១

សមញ្ញាភិធាន[១]

អក្ខរៈ[២]

(១) *អក្ខរៈក្នុងបាលីភាសាមាន ៤១ តួគឺ* **អអា, ឥឦ, ឧឩ, ឯឱ** *៨ តួនេះហៅថា* **សរៈ**[៣] (*ស្រៈ*) **កខគឃង, ចឆជ**

១- គម្ពីរសព្ទសាស្ត្រទាំងឡាយមានសទ្ទនីតិជាដើមឲ្យឈ្មោះថា សញ្ញាវិធាន ឬសញ្ញា-ពិធាន ។ **២- អក្ខរ** ប្រែថា " (ស្នាមគំនូស) មិនអស់គឺថាមិនដល់នូវការអស់ " ឬថា " (ស្នាមគំនូស) មិនរឹង " វិគ្គហៈថា **ន ខីយន្តិៈ ខយំ ន ចាបុ-ណន្តីតិ=អក្ខរា (វណ្ណា) ។ ន ខរន្តីតិ វា=អក្ខរា (វណ្ណា) ។** ៣- **សរៈ** *ប្រែថា "(អក្ខរៈ) ញុំាំងព្យញ្ជនៈឲ្យរពុក, ឲ្យផ្សាយចេញ, ឲ្យលាន់ឮ " ឬថា "(អក្ខរៈ) រពុកនូវព្យញ្ជនៈ" វិគ្គហៈថា* **ព្យញ្ជនានិ សរាបេន្តីតិ=សរា (អក្ខរា) ។ ព្យញ្ជនានិ សរន្តី-តិ វា=សរា (អក្ខរា) ។**

ឈញ, ដឋឌឍណ, តថទធន, បផពភម, យរលវ សហឡ ០ ៣៣ តួនេះហៅថា ព្យញ្ជនៈ[១] ។

សរៈ (ស្រះ)

(២) *ស្រៈទាំង ៨ តួនុ៎ះហៅថា* "និស្ស័យ" *ចែកចេញជាពីរយ៉ាង គឺ* អ ឥ ឧ *ហៅថា រស្សៈ*[២] ១, អា ឦ ឩ ឯ ឱ *ហៅថា*[៣] ទីឃៈ *១, ប៉ុន្តែស្រៈទីឃៈ ៣ តួគឺ* អា ឯ ឱ *បើមានព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នាពីរតួនៅខាងចុង ក៏មានសូរខ្លីដូចជារស្សៈទៅវិញ* ឧ. អាត្តំ, ឯត្តកាំ, ឱដ្ឋោ ។ *ស្រៈបើចែកជាគូមាន ៣ គូគឺ* អ អា *ហៅថា* អវណ្ណៈ

១- **ព្យញ្ជនៈ** ប្រែថា "(អក្ខរៈ) ញុំាងសេចក្ដីឲ្យប្រាកដ" ឬថា "(អក្ខរៈ) ជាគ្រឿងប្រាកដនៃសេចក្ដី វិគ្គហៈថា **អត្ថំ ព្យញ្ជយន្តីតិ=ព្យញ្ជនា (អក្ខរា) ។ ព្យញ្ជយតិ អត្ថោ ឯតេហីតិ វា=ព្យញ្ជនា (អក្ខរា)** ។ ២- **រស្សៈ** ប្រែថា "(ស្រៈ) មានកាលខ្លី" ឬថា "(ស្រៈ) មានសំឡេងខ្លី" វិគ្គហៈថា **រស្សកាលោ ឯតេសំមត្ថីតិ= រស្សា (សរា) ។ រស្សសទ្ទោ យេសំមត្ថីតិ វា=រស្សា (សរា)** ។ ៣- **ទីឃៈ** ប្រែថា "(ស្រៈ) មានកាលវែង" ឬថា "(ស្រៈ) មានសំឡេងវែង" វិគ្គហៈថា **ទីឃកាលោ ឯតេសំ-មត្ថីតិ=ទីឃា (សរា) ។ ទីឃសទ្ទោ យេសំមត្ថីតិ វា= ទីឃា (សរា)** ។

ជាគូ ១, ឥ ឦ ហៅថា ឥវណ្ណៈ ជាគូ ១, ឧ ឩ ហៅថា ឧវណ្ណៈ ជាគូ ១ ។ ឯស្រៈ ២ តួ គឺ ឯ ឱ នេះហៅថា សំយុត្តសរៈ ។

ព្យញ្ជនៈ

(៣) ព្យញ្ជនៈ ៣៣ តួនុ៎ះហៅថា "និស្សិត" ចែកចេញជា ២ ពួកគឺ វគ្គៈ ១ ពួក, អវគ្គៈ ១ ពួក ។ វគ្គៈ ចែកចេញជា ៥ ពួកគឺ ក ខ គ ឃ ង ៥តួនេះ ហៅថា កវគ្គៈ, ច ឆ ជ ឈ ញ ៥ តួនេះ ហៅថា ចវគ្គៈ, ដ ឋ ឌ ឍ ណ ៥ តួនេះហៅថា ដវគ្គៈ,តថទ ធន៥ តួនេះ ហៅថា តវគ្គៈ, បផពភម ៥ តួ នេះហៅថា បវគ្គៈ, ព្យញ្ជនៈ ៨ តួគឺ យ រ ល វ ស ហ ឡ ០ នេះហៅថា អវគ្គៈ ឬ ហៅថា សេសវគ្គៈ ក៏បាន ។

និគ្គហិត

(៤) ព្យញ្ជនៈ គឺ <u>០</u> នេះហៅថា និគ្គហិត[១] ឬហៅថា អនុសារៈ ក៏បាន ។

១- **និគ្គហិត** ប្រែថា "(ព្យញ្ជនៈ) ស្ថិតនៅអាស្រ័យនូវស្រៈ" វិគ្គហៈថា សរំ និស្សាយ គណ្ហាតិៈ តិដ្ឋតីតិ=និគ្គហិតំ (ព្យញ្ជនំ) ។

ឋាន នៃ អក្ខរៈ

(៥) ទីតាំងដែលកើតសំឡេងនៃអក្ខរៈ ហៅថា "ឋាន" ៦ យ៉ាងគឺ ៖

១) អអា, កខគឃង, ហ ៨ តួនេះ កើតក្នុង ក ហៅថា កណ្ឋជៈ ។

២) ឥឦ, ចឆជឈញ, យ ៨ តួនេះកើតក្នុងពិតាន ហៅថា តាលុជៈ ។

៣) ដឋឌឍណ, រឡ ៧ តួនេះកើតក្នុងក្បាល ហៅថា មុទ្ធជៈ

៤) តថទធន, លស ៧ តួនេះកើតត្រង់ប្រទល់ធ្មេញ ហៅថា ទន្តជៈ ។

៥) ឧឩ, បផពភម ៧ តួនេះកើតត្រង់ប្រទល់បបូរមាត់ ហៅថា ឱដ្ឋជៈ ។

៦) និគ្គហិត កើតក្នុងច្រមុះ ហៅថា នាសិកជៈ ។

អក្ខរៈទាំងអស់សុទ្ធតែកើតក្នុងឋានមួយ ហៅថា ឯកដ្ឋានជៈ លើកតែអក្ខរៈ ៩ តួ គឺ ង ញ ណ ន ម, ឯ ឱ និង វហ នេះចេញ ។ ព្យញ្ជនៈជាវគ្គន្តៈ គឺ ង ញ ណ ន ម នេះជា ទ្វិដ្ឋានជៈ កើតតាមឋាន

របស់ខ្លួន ៗ និងច្រមុះ ហៅថា សកដ្ឋាននាសិកជ: ។ ស្រៈ ឯ កើត ក្នុង ក និងពិតាន ហៅថា កណ្ឋតាលុជ: ។ ស្រៈ ឱ កើតក្នុង ក និងប្រទល់បបូរមាត់ ហៅថា កណ្ឋោដ្ឋជ: ។ វ កើតត្រង់ប្រទល់ធ្មេញ និងប្រទល់បបូរមាត់ហៅថា ទន្តោដ្ឋជ:។ ហ បើផ្សំចូលនឹងព្យញ្ជនៈ ៨ តួគឺ ញ, ណ, ង, ម, យ, ល, វ, ឡ ដូច តញ្ហិ, តណ្ហា, តម្ហា, មយ្ហំ, វុល្ហំ, ជិវ្ហា, រុឡ្ហំ នេះកើតក្នុងទ្រូងហៅថា ឱរជ:, បើមិនបានផ្សំចូលទេ ក៏នៅជា កណ្ឋជ: ដូចដែល ។

ករណៈ នៃ អក្ខរៈ

៦) ដំណើរឬលំនាំដែលធ្វើនូវសំឡេងនៃអក្ខរៈហៅថា "ករណ:" មាន ៤ យ៉ាងគឺ

១) ជិវ្ហាមជ្ឈំ ត្រង់ពាក់កណ្ដាលអណ្ដាតជាករណៈរបស់អក្ខរៈដែលជា តាលុជ: ។

២) ជិវ្ហោបគ្គំ ឲ្យរលាស់ចុងអណ្ដាតចូល ជាករណ: របស់អក្ខរៈដែលជា មុទ្ធជ: ។

៣) ជិវ្ហគ្គំ ត្រង់ចុងអណ្ដាតជាករណៈរបស់អក្ខរៈដែលជា ទន្តជ:

(៤) សកាដ្ឋាធំ តាមឋានរបស់ខ្លួនស្រាប់ ជាករណៈរបស់អក្ខរៈឯទៀត ក្រៅពីអក្ខរៈដែលជា តាលុជៈ, មុទ្ធជៈ, ទន្តជៈ ។

ឃោសាឃោសៈ

(៧) ព្យញ្ជនៈ ទី ១ ទី ២ ក្នុងវគ្គទាំង ៥ គឺ កខ, ចឆ, ដឋ, តថ, បផ, និងអវគ្គៈ ១ តួគឺ ស ១១ តួនេះជា អឃោសៈ ។ ព្យញ្ជនៈ ទី ៣ ទី ៤ ទី ៥ ក្នុងវគ្គៈទាំង ៥ គឺ គឃង, ជឈញ, ឌឍណ, ទធន, ពភម, និងអវគ្គៈ ៦ តួគឺ យ រ ល វ ហ ឡ ២១ តួនេះជា ឃោសៈ ។

អក្ខរប្បភេទ

(៨) គូនៃអក្ខរៈដែលមានសូរជាទំនាស់នឹងគ្នាហៅថា "អក្ខរប្បភេទ" បើរាប់ជាគូមាន ៥ គូ, បើរាប់រាយមាន ១០ យ៉ាង គឺ សិថិល, ធនិត, ទីឃៈ, រស្សៈ, គរុ, លហុ, និគ្គហិត វិមុត្ត, សម្ពន្ធៈ និងវវត្ថិតៈ ។

សិថិល និង ធនិត

(៩) ព្យញ្ជនៈទី ១ ទី ៣ ក្នុងវគ្គទាំង ៥ គឺ កគ, ចជ, ដឌ, តទ, បព ១០ តួនេះហៅថា សិថិល ។ ព្យញ្ជនៈទី ២ ទី ៤ ក្នុងវគ្គៈទាំង ៥ គឺ ខឃ, ឆឈ, ឋឍ, ថធ, ផភ ១០ តួនេះហៅថា ធនិត ។ សិថិលចែកចេញជា ២ យ៉ាង គឺ កចដតប ៥ តួនេះហៅថា សិថិល

អឃោសៈ ក ជ ឌ ឧ ព ៥ តួនេះហៅថា សិថិល-ឃោសៈ ។ ធនិតចែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ ១ ឆ ឋ ថ ផ ៥ តួនេះហៅថា ធនិត-អឃោសៈ ឃ ឈ ឍ ធ ភ ៥ តួនេះហៅថា ធនិត-ឃោសៈ ។

គរុ និង លហុ

(១០) ស្រៈទីឃៈនិងរស្សៈ ដែលមានព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នានៅខាងចុង ឬដែលមាននិគ្គហិតអាស្រ័យផង ឧ. អាគារោ, ពុទ្ធំ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ, តស្ម្លា យ៉ាងនេះហៅថា គរុ; ស្រៈរស្សៈដែលមិនមានព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នានៅខាងចុង ឬដែលមិនមាននិគ្គហិតអាស្រ័យផងទេ ឧ. បរិសតុ ហៅថា លហុ ។

វិមុត្ត

(១១) អក្ខរៈដែលវេលាសូត្រ ត្រូវបង្ហើបមាត់ឲ្យហើបលើសជាងប្រក្រតីបន្តិច ឧ. ចាណា, ថេរោ, ឱភាសោ, ឯសា, ញត្តិ យ៉ាងនេះ ហៅថា វិមុត្ត ។

សម្ពន្ធៈ និង វវត្ថិតៈ

(១២) បទសន្ធិ ដូចជា តត្រាយមាទិ យ៉ាងនេះ ហៅថា សម្ពន្ធ បទដែលកាត់ញែកចេញអំពីបទសន្ធិ ដូចជា តត្រ អយំ អាទិ យ៉ាងនេះហៅថា វវត្ថិតៈ ។

ព្យញ្ជនសំយោគ

(១៣) *ព្យញ្ជនសំយោគនោះគឺព្យញ្ជនៈទី ១ ត្រូវតម្រួតលើតួឯង និងលើព្យញ្ជនៈទី ២, ព្យញ្ជនៈទី ៣ ត្រូវតម្រួតលើតួឯងនិងលើព្យញ្ជនៈទី ៤ តាមលំដាប់វគ្គៈរបស់ខ្លួន ៗ, ព្យញ្ជនៈទី ៥ ត្រូវតម្រួតលើព្យញ្ជនៈទាំង ៤ តួ ក្នុងវគ្គៈរបស់ខ្លួន ៗ បាន, លើកតែ "ង" មួយចេញតម្រួតលើតួឯងពុំបាន ។ ព្យញ្ជនៈក្នុងអវគ្គៈ ៣ តួ គឺ យលស នេះតម្រួតលើតួឯងបាន ។*

ព្យញ្ជនៈអវគ្គៈគឺ យ ល វ ស ឡ តម្រួតលើព្យញ្ជនៈអវគ្គៈតួផ្សេងគ្នាបាន ។

ព្យញ្ជនៈវគ្គៈ គឺ ក ខ គ ញ ឈ ត ឌ ដ ប ព ម តម្រួតលើព្យញ្ជនៈអវគ្គៈបាន ។

ព្យញ្ជនៈអវគ្គៈ គឺ ស, ហ អាចតម្រួតលើព្យញ្ជនៈវគ្គៈបានខ្លះ ។

ចប់សមញ្ញាភិធានតែប៉ុណ្ណេះ ។

សន្ធិ

(១៤) *វិធីតបទ តអក្ខរៈ ភ្ជាប់ជាមួយនឹងអក្ខរៈ ហៅថា សន្ធិ ៗ នោះសំដែងដោយលក្ខណៈមាន ២ យ៉ាង គឺ*

១) *តសព្ទដែលមានវិភត្តិភ្ជាប់ជាមួយនឹងសព្ទដែលមានវិភត្តិដូចគ្នា* ឧ. ចត្តារោ+ឥមេ *តភ្ជាប់ជា* ចត្តារោមេ ។

២) *តសព្ទដែលលុបវិភត្តិចេញខ្លះ* (*តាមវិធីសមាស*) ឧ. កត+ឧបការោ *តភ្ជាប់ជា* កតូបការោ ។

សន្ធិសំដែងដោយឈ្មោះដែលជាប្រធាននៃវិធីតមាន ៣ យ៉ាងគឺ

១) សរសន្ធិ *តដោយស្រៈ*

២) ព្យញ្ជនសន្ធិ *តដោយព្យញ្ជនៈ*

៣) និគ្គហិតសន្ធិ *តដោយនិគ្គហិត ។*

សន្ធិកិរិយោបករណ៍

សន្ធិកិរិយោបករណ៍នោះ មាន ៨ យ៉ាងគឺ

១) លោបោ *លុប គឺបំបាត់តួអក្សរចេញ*

២) អាទេសោ *អាទេស គឺផ្លាស់តួអក្សរ*

៣) អាគមោ *ចុះអាគម គឺចុះតួអក្សរថែម*

៤) វិការោ *វិការៈគឺផ្លាស់ស្រៈឲ្យប្លែកចាករូបដើម*

៥) បកតិ ប្រក្រតី គឺធ្វើឲ្យគង់រូបនៅដូចដែល

៦) ឌីឃោ ទីឃៈ គឺធ្វើស្រៈខ្លីឲ្យជាស្រៈវែង

៧) រស្សោ រស្សៈ គឺធ្វើស្រៈវែងឲ្យជាស្រៈខ្លី

៨) សំយោគោ សំយោគ គឺតម្រួតតួព្យញ្ជនៈ ។

សរសន្ធិ

ក្នុងសរសន្ធិ មានសន្ធិកិរិយោបករណ៍ ៧ លើកតែសំយោគោ ១ ចេញ ។

(១៥) លោបោ ហៅថា សរលោបសន្ធិ "តដោយលុបស្រៈ" មាន ២ យ៉ាង គឺ បុព្វសរលោបសន្ធិ តដោយលុបស្រៈខាងដើម (ភ្ជាប់នឹងស្រៈខាងចុង) ១, បរសរលោបសន្ធិ តដោយលុបស្រៈខាងចុង (ភ្ជាប់នឹងស្រៈខាងដើម) ១ ។

វិធីតបុព្វសរលោបសន្ធិ

១) ស្រៈខាងដើមជារស្សៈឬជាទីឃៈ ស្រៈខាងចុងនៅមុខព្យញ្ជនៈសំយោគ ឬជាទីឃៈនោះ ត្រូវលុបស្រៈខាងដើម ឧ. យស្ស+ឥន្ទ្រិយានិ ជា យស្សិន្ទ្រិយានិ, ឆោឍហិ+ឯតំ ជា ឆោឍេតំ ។

២) បើស្រៈទាំងពីរជារស្សៈមានរូបស្មើគ្នាគឺ អ និង អ, ឥ និង ឥ, ឧ និង ឧ; បើលុបស្រៈខាងដើមហើយ ត្រូវទីឃៈស្រៈខាងចុង ឧ. តត្រ+អយំ ជា តត្រាយំ ។

៣) *ស្រៈទាំងពីរជារស្សៈ តែមានរូបមិនស្មើគ្នាគឺ អ និង ឥ, អ និង ឧ, ឥ និង អ, ឥ និង ឧ, ឧ និង អ, ឧ និង ឥ, បើលុបស្រៈណាមួយហើយមិនបាច់ទីឃៈស្រៈដែលមិនបានលុប ក៏បាន* ឧ. ចតូហិ+អចាយេហិ *ជា* ចតូហាចាយេហិ ។

៤) *ស្រៈខាងដើមជាទីឃៈ ស្រៈខាងចុងជារស្សៈ បើលុបស្រៈខាងដើមហើយត្រូវទីឃៈស្រៈខាងចុង* ឧ. *សទ្ធា*+ឥធ *ជា សទ្ធី*ធ ។

វិធីតបរសរលោបសន្ធិ

១) *ស្រៈទាំង* ២ មាន*រូបមិនស្មើគ្នា លុបស្រៈខាងចុងបានខ្លះ* ឧ. កិន្នុ+ឥមា *ជា* កិន្នុមា ។

២) *និគ្គហិតឬស្រៈទីឃៈនៅខាងដើម លុបស្រៈរស្សៈខាងចុងបាន* ឧ. **អភិនន្ទុំ+ឥតិ** *ជា* **អភិនន្ទុន្តិ** ចក្កំ+ឥវ *ជា* ចក្កំវ. សោ+អហំ > សោហំ ។

(១៦) អាទេសោ *ហៅថា* សាទេសសន្ធិ

"តដោយផ្លាស់ស្រៈជាព្យញ្ជនៈ" មាន ២ យ៉ាងគឺ បុព្វសាទេសសន្ធិ *តដោយផ្លាស់ស្រៈខាងដើមជាព្យញ្ជនៈ ១,* បរសាទេសសន្ធិ *តដោយផ្លាស់ស្រៈខាងចុងជាព្យញ្ជនៈ ១ ។*

វិធីតបុព្វសរលោបសន្ធិ

១) ស្រៈ ឥ ឬ ឯ នៅខាងដើម មានស្រៈណាមួយនៅខាងចុង, ត្រូវផ្លាស់ ឥ, ឯ ខាងដើមនោះ ជា "យ៑" ; បើព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នា ៣ តួ ត្រូវលុបព្យញ្ជនៈមានរូបស្មើគ្នាមួយតួចេញ ឧ. បដិសន្ធារវុត្តិ+អស្ស *ជា* បដិសន្ធារវុត្យ៑ស្ស, មេ+អយំ *ជា* ម្យា៑យំ ។

២) ស្រៈ ឧ ឬ ឱ នៅខាងដើម មានស្រៈណាមួយនៅខាងចុង ត្រូវផ្លាស់ ឧ, ឱ ខាងដើមនោះជា "វ៑" ឧ. ពហុ+អាពាធោ *ជា* ពហ្វាពាធោ, អជ្ឈោ+អស្ស *ជា* អជ្ឈ្វ៑ស្ស ។

វិធីតបរសរលោបសន្ធិ

ស្រៈទីឃៈនៅខាងដើម មានឯវ-សព្ទនៅខាងចុង, ត្រូវផ្លាស់ ឯ(១) *របស់ ឯវ-សព្ទខាងចុងជា "រិ" ហើយរស្សៈ ស្រៈខាងដើម* ឧ. យថា+ឯវ *ជា* យថរិវ ។

១- ថាផ្លាស់ ឯ ជាឥ, ចុះ រ៑-អាគម ហើយរស្សៈស្រៈខាងដើមក៏បាន ព្រោះសទ្ទនីតិសូត្រថា **ហាបេ សរានំ អញ្ញសរត្តំ** ផ្លាស់ស្រៈជាស្រៈដទៃ ក្នុងកន្លែងដែលគួរ គឺផ្លាស់ ឯ ជា អ, ជាឥ ដូច **កេហាក្ខជំ>កហាក្ខជំ, យថា+ឯវ > យថរិវ** ។

(១៧) **អាគមោ** *ហៅថា* **សាគមសន្ធិ**

"តដោយចុះស្រៈថែម" ; វិធីចុះស្រៈថែមនោះ ដូច្នេះ

១) *ស្រៈ ឱ នៅខាងដើម មានព្យញ្ជនៈនៅខាងចុង ត្រូវលុប ស្រៈ ឱ ហើយចុះ "អ" អាគមត្រង់កន្លែងស្រៈ ឱ នោះ* ឧ. សោ+ សីលោ *ជា* សសីលោ ។

២) *ស្រៈ អ នៅខាងដើម មានព្យញ្ជនៈនៅខាងចុង, ត្រូវលុប ស្រៈ អ ហើយចុះ "ឱ" អាគមត្រង់កន្លែងស្រៈ អ នោះ* ឧ. បរ+ សហស្សំ *ជា* បរោសហស្សំ ។

(១៨) **វិការោ** *ហៅថា* **វិការសន្ធិ**

"តដោយវិការៈស្រៈ (ជាស្រៈឲ្យប្លែកចាករូបដើម)" មាន ២ យ៉ាងគឺ **បុព្វវិការសន្ធិ** *តដោយវិការៈស្រៈខាងដើម (ជាស្រៈឲ្យប្លែកចាករូបដើម)* ១, **បរវិការសន្ធិ** *តដោយវិការៈស្រៈខាងចុង (ជាស្រៈឲ្យប្លែកចាករូបដើម)* ១ ។

វិធីតបុព្វវិការសន្ធិ

ស្រៈ ឥ ឬ ឧ នៅខាងដើម មានស្រៈណាមួយនៅខាងចុង, ត្រូវលុបស្រៈខាងចុង ហើយផ្លាស់ ឥ ជា "ឯ", ឧ ជា "ឱ" ឧ. មុនិ+ អាលយោ *ជា* មុនេលយោ, សុ+អត្ថិ *ជា* សោត្ថិ ។

វិធីតបរិការសន្ធិ

ស្រៈ ឥ ឬ ឧ នៅខាងចុងមានស្រៈណាមួយនៅខាងដើម ត្រូវលុបស្រៈខាងដើម ហើយផ្លាស់ ឥ ជា "ឯ", ឧ ជា "ឱ" ឧ. ពន្ធុស្ស+ *ឥរ. ជា* ពន្ធុស្សេរ, ឆ+ឧចាយោ *ជា* ឆោចាយោ ។

(១៩) **បកតិ** *ហៅថា* **សរបកតិសន្ធិ** *"តដោយទុកស្រៈឲ្យនៅតាមប្រក្រតីដើម" គឺស្រៈរៀងគ្នា ២ តួ គួរនឹងធ្វើឲ្យជាសន្ធិណាមួយ ក៏មិនធ្វើ* ឧ. កោ+ឥមំ *ក៏នៅជា* កោឥមំ ។

២០) **ទីឃោ** *ហៅថា* **ទីឃសន្ធិ** *"តដោយទីឃៈស្រៈ (ខ្វីឲ្យជាស្រៈវែង)" មាន ២ យ៉ាងគឺ* **បុព្វទីឃសន្ធិ** *តដោយទីឃៈស្រៈខាងដើម ១,* **បរទីឃសន្ធិ** *តដោយទីឃៈស្រៈខាងចុង ១ ។*

វិធីតបុព្វទីឃសន្ធិ

១) *ស្រៈទាំងពីរជារស្សៈ មានរូបមិនស្មើគ្នា ត្រូវលុបស្រៈខាងចុង ហើយទីឃៈស្រៈខាងដើម* ឧ. កឹសុ+ឥធ *ជា* កឹសូធ ។

២) *មានព្យញ្ជនៈនៅខាងចុង ទីឃៈស្រៈខាងដើមបានខ្លះ* ឧ. មុនិ+ចរេ. *ជា* មុនីចរេ ។

វិធីតបរធីយសន្ធិ

ស្រៈទាំងពីរ មានរូបស្មើគ្នាក្តី មិនស្មើគ្នាក្តី, បើលុបស្រៈខាងដើម ត្រូវទីឃៈស្រៈខាងចុង ឧ. សទ្ធា + ឥជ ជា សទ្ធីជ ។

(២១) *រស្សោ ហៅថា រស្សសន្ធិ*

"តដោយធ្វើស្រៈវែងឲ្យជាស្រៈខ្លី" មាន ២ យ៉ាងគឺ សនិទ្ទេសរស្សសន្ធិ តដោយវិធីមានផ្លាស់ស្រៈសិន ហើយទើបរស្សៈ ១, អនិទ្ទេសរស្សសន្ធិ តដោយវិធីគ្រាន់តែរស្សៈស្រៈខាងដើម ឥតមានផ្លាស់ស្រៈផងឡើយ ១ ។

វិធីតសនិទ្ទេសរស្សសន្ធិ

១) *ផ្លាស់ឯរបស់ ឯវ-សព្ទជា "រិ" ហើយរស្សៈស្រៈខាងដើម* ឧ. យថា + ឯវ *ជា* យថរិវ ។

២) *ចុះ* គិ-*អាគម ហើយរស្សៈស្រៈខាងដើម* ឧ. ធា + ឯវ *ជា* បគេវ ។

វិធីតអនិទ្ទេសរស្សសន្ធិ

ព្យញ្ជនៈនៅខាងចុងត្រូវរស្សៈស្រៈខាងដើម ឧ. ភោវាទី+ជាម *ជា* ភោវាទិជាម ។

ព្យញ្ជនសន្ធិ

មានសន្ធិកិរិយោបករណ៍ ៥ គឺ លោបោ ១, អាទេសោ ១, អាគមោ ១, បកតិ ១, សំយោគោ ១ ។

(២២) លោបោ *ហៅថា* ព្យញ្ជនលោបសន្ធិ

"តដោយលុបព្យញ្ជនៈ" មានវិធីដូច្នេះគឺ

១) *បើនិគ្គហិតនៅខាងដើមមានស្រៈនៅខាងចុង ត្រូវលុបស្រៈចេញ ព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នា ២ តួ ត្រូវលុប ១ តួចេញ* ឧ. ឯវំ+អស្ស *ជា* ឯវំស ។

២) *បើព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នា ៣ តួ ត្រូវលុបព្យញ្ជនៈមានរូបស្មើគ្នា ១ តួចេញ* ឧ. វុត្ត្យ [>វុត្តិ]+ អស្ស *ជា* វុត្យ៑ស្ស ។

៣) *បើព្យញ្ជនៈជាអសទិសសំយោគ ដូចជា* ចក្ខ្វាចាចំ *យ៉ាងនេះ ត្រូវទុកទាំង ៣ តួបាន ។*

(២៣) អាទេសោ *ហៅថា* ព្យញ្ជនាទេសសន្ធិ

"តដោយផ្លាស់ព្យញ្ជនៈ (ជាព្យញ្ជនៈផ្សេង)" មានវិធីដូច្នេះ

១) **តិ** *នៅខាងដើម មានស្រៈនៅខាងចុង, ផ្លាស់* **តិ** *ជា* "ចិ" *ហើយតម្រួត* "ច" *ជា* "ច្ច"(១) ឧ. **ឥតិ+ឯវំ** *ជា* **ឥច្ចេ´វំ** ។

២) *ស្រៈនៅខាងចុងមាន* **ឯក-សព្ទ** *នៅខាងដើម ផ្លាស់* ធ *ជា* "ទ" *បាន* ឧ. **ឯកំ+ឥធ+អហំ** *ជា* **ឯក´មិទា´ហំ**។

៣) *ផ្លាស់មិនកំណត់ស្រៈ ឬ ព្យញ្ជនៈនៅខាងចុងគឺ*

ផ្លាស់	ធ	*ជា*	"ហ"	ឧ.	សាធុ + ទស្សនំ	*ជា* សាហុទស្សនំ
"	ទ	"	"ត"	"	សុគទោ	" សុគតោ
"	ត	"	"ដ"	"	ទុក្កតំ	" ទុក្កដំ
"	ត	"	"ដ"	"	គន្តព្វោ	" គន្ដព្វោ
"	ត	"	"ត្រ"	"	អត្តជោ	" អត្រជោ
"	គ	"	"ក"	"	កុលុបគោ	" កុលុបកោ
"	រ	"	"ល"	"	មហាសារោ	" មហាសាលោ
"	យ	"	"ជ"	"	គវយោ	" គវជោ

១- ផ្លាស់ ត របស់ ឥតិសព្ទ ឬ សព្ទដទៃជា យិ ព្រោះកច្ចាយនសូត្រថា តវណ្ណោ យន្នវា បានរូបជា ត្យិ ហើយផ្លាស់ជា ច្ចិ ដូចជា **ឥតិ** > **ឥត្យិ** [ត្យ > ច្ចិ] > **ឥច្ចិ+ឯវំ**> **ឥច្ចេវំ** ; **អតិ** > **អត្យិ** [ត្យិ > ច្ចិ] > **អច្ចិ** + **អន្តំ** > **អច្ចន្តំ** ។

ផ្លាស់ វ *ជា* "ព" ឧ. កុវតោ *ជា* កុព្វតោ

" យ " "ក" " សយំ " សកំ

" ជ " "យ" " និជំ " និយំ

" ត " "ក" " និយតោ " និយកោ

" ត " "ច" " ភតោ " ភច្ចោ

" ប " "ជ" " និប្បតិ " និប្ជតិ

៤) *ស្រៈនៅខាងចុង ផ្លាស់* អភិ(១) *ជា* អព្ភ ឧ. អភិ+ ឧគ្គច្ឆតិ *ជា* អព្ភុគ្គច្ឆតិ *ផ្លាស់* អធិ(១) *ជា* អជ្ឈ ឧ. អធិ+ ឱកាសោ *ជា* អជ្ឈោកាសោ ។

៥) *ព្យញ្ជនៈនៅខាងចុងផ្លាស់ អវ ជា* ឱ ឧ. *អវ+*នទ្ធា *ជា* ឱនទ្ធា ។

(២៤) អាគមោ *ហៅថា* ព្យញ្ជនាគមសន្ធិ

"តដោយចុះព្យញ្ជនៈថែម", ព្យញ្ជនៈចុះថែមនោះ ហៅថា អាគម; មាន ១០ តួគឺ យ៍, វ៍, ម៍, ទ៍, ន៍, ត៍, រ៍, ឡ៍, ហ៍, គ៍ *ទាំង ១០ តួនេះ លុះតែមានស្រៈនៅខាងចុងទើបចុះបាន ។*

១- **អភិ, អធិ** ផ្លាស់ ឥ របស់អភិ, អធិ ជា យិ បាន រូបជា **អភិ្យ, អធិ្យ** [ភិ្យ > ព្ភ, ធិ្យ > ជ្ឈ] > **អព្ភ+ឧគ្គច្ឆតិ** > **អព្ភុគ្គច្ឆតិ, អជ្ឈ+ឱកាសោ** > **អជ្ឈោកាសោ** (តាមសូត្រថាឥវណ្ណោ យន្នវា នេះសមណាស់ ។

យិ-អាគម ឧ. យថា + ឥទំ *ជា* យថយិទំ ;

វិ " " ភទ្ទា + ឧជិក្ខតិ " ភទ្ទាវុជិក្ខតិ ;

មិ " " លហុ + ឯស្សតិ " លហុមេស្សតិ ;

ទិ " " អត្ត + អត្ថំ " អត្តទត្ថំ ;

និ " " ឥតោ + អាយតិ " ឥតោនាយតិ ;

តិ " " តស្មា + ឥហ " តស្មាតិហ ;

រិ " " សព្ភិ + ឯវ " សព្ភិរេវ ;

ឡិ " " ឆ + អភិញ្ញា " ឆឡភិញ្ញា ;

ហិ " " សុ + ឧជុ " សុហុជុ ;

តិ " អតិប្បា + ខោ " អតិប្បគោខោ ។

(២៩) បកតិ *ហៅថា* ព្យញ្ជនបកតិសន្ធិ

"តដោយទុកព្យញ្ជនៈឲ្យនៅតាមប្រក្រតីដើម" គឺបើមានលក្ខណៈគួរលុប, ផ្លាស់, ចុះអាគមឬតម្រួតព្យញ្ជនៈឯណានីមួយក៏មិនធ្វើ ទុកឲ្យគង់នៅដូចដែល ឧ. សាធុ+ឧស្សរំ *ជា* សាធុឧស្សរំ ។

---

១ បោះពុម្ព គ្រាមុន ៗ ថា **យថាយិទំ**; ក្នុងទីនេះ យើងបានកែតាមបាលីព្រះ-ត្រៃបិដកថា **យថយិទំ (ភិក្ខវេ ឥត្ថីសង្ខោ)** ដោយរស្សៈ អា ជា អ ថែមទៀត ។

(២៦) **សំយោគោ** *ហៅថា* **សំយោគសន្ធិ**

"តដោយតម្រួតព្យញ្ជនៈ" មាន ២ យ៉ាងគឺ សទិសសំយោគ-សន្ធិ *តដោយតម្រួតព្យញ្ជនៈដែលមានរូបស្មើគ្នា* ១, អសទិស-សំយោគសន្ធិ *តដោយតម្រួតព្យញ្ជនៈដែលមានរូបមិនស្មើគ្នា* ១ ។

វិធីតសទិសសំយោគសន្ធិ

តម្រួតព្យញ្ជនៈដែលមានរូបស្មើគ្នា (និយមតាមអក្ខរៈខាងចុង ឬខាងដើម) ឧ. វេចន+កាមោ *ជា* វេចនក្កាមោ, ទុ+លភំ *ជា* ទុល្លភំ ។

វិធីតអសទិសសំយោគសន្ធិ

តម្រួតព្យញ្ជនៈដែលមានរូបមិនស្មើគ្នា ប៉ុន្តែតាមលំដាប់វគ្គ (និយមតាមអក្ខរៈខាងចុងឬខាងដើម) ឧ. ន+ខមតិ *ជា* នក្ខមតិ, ឧ+ឆម្មោ *ជា* ឧច្ឆម្មោ ។

និគ្គហិតសន្ធិ

មានសន្ធិកិរិយោបករណ៍ ៤ គឺ លោបោ ១, អាទេសោ ១, អាគមោ ១, បកតិ ១ ។

(២៧) **លោបោ** *ហៅថា* **និគ្គហិតលោបសន្ធិ**

"តដោយលុប និគ្គហិត*"* *នោះដូច្នេះ ៖*

១) បើមានស្រៈនៅខាងចុង, លុបនិគ្គហិតខាងដើមបានខ្លះ

ឧ. តាសំ + អហំ ជា តាសា'ហំ ។

២) មានព្យញ្ជនៈនៅខាងចុង លុបនិគ្គហិតខាងដើមបានខ្លះ

ឧ. អរិយសច្ចានំ+ទស្សនំ ជា អរិយសច្ចាន'ទស្សនំ ។

(២៨) អាទេសោ ហៅថា និគ្គហិតាទេសសន្ធិ

"តដោយផ្លាស់និគ្គហិត" នោះដូច្នេះ ៖

១) ស្រៈនៅខាងចុង ផ្លាស់និគ្គហិតជា "ម" ឬ "ទ" ឧ. តំ+អហំ ជា តម'ហំ, ឯតំ+អវោច ជា ឯតទ'វោច ។

២) "ឯ" ឬ "ហ" នៅខាងចុង ផ្លាស់និគ្គហិតជា "ញ" ឧ. បច្ចត្តំ+ឯវ ជា បច្ចត្ត'ញ្ញេវ (តម្រួត ញ ជា "ញ្ញ") ឯវំ+ហិ ជា ឯវ'ញ្ហិ ។

៣) "យ" នៅខាងចុង ផ្លាស់និគ្គហិត និង យ ជា "ញ" (តម្រួត ញ ជា "ញ្ញ") ឧ. សំ+យោគោ ជា សញ្ញោគោ ។

៤) ព្យញ្ជនៈវគ្គៈនៅខាងចុង ផ្លាស់និគ្គហិតជាវគ្គន្តៈ (ព្យញ្ជនៈទីបំផុតវគ្គ) ទាំង ៥ តួដូច្នេះ ៖

ផ្លាស់និគ្គហិត ជា "ង" ឧ. តំ+ការុណិកំ ជា តង្ការុណិកំ

" " "ញ" " ធម្មំ + ចរេ " ធម្មញ្ចរេ ;

" " "ណ" " សំ + ឋិតិ " សណ្ឋិតិ ;

ផ្លាស់និគ្គហិតជា "ន" ឧ. សំសារំ+តរតិ ជា សំសារន្តរតិ ;
" " "ម" " ចិរំ+បវាសី " ចិរម្បវាសី ។

៥) "អំ" នៅខាងចុងផ្លាស់និគ្គហិតជា "ល" ក៏បាន ឧ. បុគ្គំ+អំ ជា បុគ្គលំ ។

៦) "ល" នៅខាងចុង ផ្លាស់និគ្គហិតជា "ល" ក៏បាន ឧ. បុំ+លិង្គំ ជា បុល្លិង្គំ ។

(២៩) អាគមោ ហៅថា និគ្គហិតាគមសន្ធិ

"តដោយចុះនិគ្គហិតថែម" ដូច្នេះ ៖

ស្រៈឬព្យញ្ជនៈនៅខាងចុង ត្រូវចុះនិគ្គហិតអាគមថែម ឧ. ចក្ខុ+ឧទបាទិ ជា ចក្ខុំឧទបាទិ, អវ+សិរោ ជា អវំសិរោ ។

(៣០) បកតិ ហៅថា និគ្គហិតបកតិសន្ធិ

"តដោយទុកនិគ្គហិតឲ្យនៅតាមប្រក្រតីដើម" គឺគួរនឹងលុប, ផ្លាស់ ឬចុះនិគ្គហិតថែមក៏មិនធ្វើ ឧ. សមចំ+តតោ ក៏នៅជា សមចំតតោ ។

ចប់ សន្ធិ

"ចប់អក្ខរៈវិធីនិទ្ទេសទី ១ តែប៉ុណ្ណោះ ។

នាមនិទ្ទេសទី ២

នាម

(៣១) *អ្វីទាំងពួងដែលមានឈ្មោះហៅបានដូចពាក្យថា* មនុស្ស, សត្វ ដី ទឹក . . ." *ជាដើម ហៅថា* នាម *ប្រែថា* "ឈ្មោះ"។

នាមសព្ទ

(៣២) *សំដីដែលលាន់ចេញចំពោះនាម ដូចពាក្យថា* "ប្រុស, ស្រី . . . " *ជាដើមហៅថា* នាមសព្ទ *ប្រែថា* "*សំឡេងគឺសំដីសម្ដែងនូវឈ្មោះ*" មាន ៣ *យ៉ាងគឺ* នាមនាម ១, គុណនាម ១, សព្វនាម ១ ។

នាមនាម

(៣៣) *នាមដែលជាឈ្មោះអ្វីទាំងពួង ដូចពាក្យថា* "មនុស្ស, សត្វ, ស្រែ, ស្រុក" *ជាដើម ហៅថា* នាមនាម មាន ២ *យ៉ាងគឺ* សាធារណនាម ១, អសាធារណនាម ១ ។

សាធារណនាម

(៣៤) *នាមដែលគ្រាន់តែសម្ដែងឈ្មោះនៅទូទៅទៀតបានដូចពាក្យថា* "មនុស្ស, ដែន, ក្រុង" *ជាដើម ហៅថា* សាធារណនាម ។

អសាធារណនាម

(៣៥) *នាមដែលសម្ដែងឈ្មោះប្រាកដ មិនទូទៅទៀតបាន ដូចពាក្យថា* "ភិក្ខុពុទ្ធរក្ខិត, ដែនកម្ពុជៈ, ក្រុងសាវត្ថី" *ជាដើម ហៅថា* អសាធារណនាម ។

គុណនាម

(៣៦) *នាមដែលសម្ដែងលក្ខណៈរបស់នាមនាមណាមួយឲ្យដឹងថាល្អ ឬ អាក្រក់ជាដើម ដូចពាក្យថា* "ខ្មៅ, ស, វែង, ខ្លី" *ជាដើម ហៅថា គុណនាម; មាន ៣ យ៉ាងគឺ* បកតិគុណនាម ១, វិសេសគុណនាម ១, អតិវិសេសគុណនាម ១ ។

បកតិគុណនាម

(៣៧) *គុណនាមដែលសំដែងលក្ខណៈ* មិនមានវិសេសប្លែក *ជាង៍ប្រក្រតី ដូចពាក្យថា* កាឡ "ខ្មៅ" ឱទាត "ស" *ជាដើម ហៅថា* បកតិគុណនាម ។

វិសេសគុណនាម

(៣៨) *គុណនាមដែលសម្ដែងលក្ខណៈវិសេស ប្លែកជាង៍ប្រក្រតី ដូចពាក្យថា* កាឡតរ "ខ្មៅប្លែក, ខ្មៅជាង" ឱទាតតរ "សប្លែក, សជាង" *ជាដើម ហៅថា* វិសេសគុណនាម ។

អតិវិសេសគុណនាម

(៣៩) *គុណនាមដែលសម្ដែងលក្ខណៈប្លែកបំផុត ដូចពាក្យថា* អតិកាឡ *ឬ* អតិវិយកាឡ "ខ្មៅណាស់, ខ្មៅពេកណាស់"

អច្ចោជាត ឬ ឱជាតតម "សណាស់, សពេក, សបំផុត, សក្បុស, សស្គុស" *ជាដើមហៅថា* អតិវិសេសគុណនាម ។

លិង្គ

(៤០) *ភេទសម្រាប់សម្គាល់នាមសព្ទ ដែលមានអាការៈប្លែកៗគ្នាហៅថា* "លិង្គ" មាន ៣ *យ៉ាងគឺ* បុំលិង្គ "ភេទប្រុស" ១, ឥត្ថីលិង្គ "ភេទស្រី" ១, នបុំសកលិង្គ "មិនមែនភេទ-ប្រុស មិនមែនភេទស្រី" ១, *បើកំណត់ដោយកំណើតនិងសន្មតិមានពីរយ៉ាងគឺ* ជាតិលិង្គ ១ សម្មតិលិង្គ ១ ។

ជាតិលិង្គ

(៤១) *លិង្គដែលកំណត់តាមកំណើតហៅថា* ជាតិលិង្គ *ដូចពាក្យថា* បុរិសោ "ប្រុស" *នេះជាបុំលិង្គ,* ឥត្ថី "ស្រី" *នេះជាឥត្ថីលិង្គ,* វត្ថុំ "សំពត់" *នេះជានបុំសកលិង្គ ។*

សម្មតិលិង្គ

(៤២) *លិង្គដែលកំណត់ដោយសន្មតិ ខុសទំនងអំពីកំណើតហៅថា* សម្មតិលិង្គ *ដូចពាក្យថា* ទារោ "ប្រពន្ធ" *ជាស្រី តែសន្មតថាជាបុំលិង្គទៅវិញ ជាដើម ។*

នាមសព្ទ

មានលិង្គ ផ្សេងគ្នា

(៤៣) នាមនាមក្នុងរូបសព្ទមួយ ៗ ប្រព្រឹត្តទៅបានតែលិង្គ ១ (គឺសព្ទ ១ ចែកបានតែ ១ លិង្គ) ហៅថា **ឯកលិង្គិកៈ** ក៏មានដូច **អមរោ** "ទេវតា"; **អច្ឆរា** "ស្រីអប្សរ"; **អង្គំ** "អង្គ, អវយវៈ, ហេតុ" ជាដើម ប្រព្រឹត្តទៅបានលិង្គ ២ តែម្តង (គឺសព្ទ ១ ចែកបាន ២ លិង្គ) ហៅថា **ទ្វេលិង្គិកៈ** ក៏មាន ក្នុងបុំ. និងនបុំ. ដូច **អក្ខរោ អក្ខរំ** "អក្សរ, និព្វាន" ជាដើម ឬ គ្រាន់តែផ្លាស់ស្រៈទីបំផុតឲ្យខុសគ្នាទៅជា **ទ្វេលិង្គិកៈ** ក៏មានក្នុងបុំ. និងឥត្ថី. ដូច **អាជីវកោ, អាជីវិកា** "អាជីវក, អាជីវិកា" ជាដើម; ឯគុណនាមនិងសព្វនាមប្រព្រឹត្តទៅបានទាំង ៣ លិង្គ ហៅថា **តេលិង្គិកៈ** ឬ **ត្រៃលិង្គ** ដូច **កម្មការោ កម្មការិនី, កម្មការំ** "អ្នកធ្វើការ" **យោ, យា, យំ** "ឯណា" ជាដើម ។

វចនៈ

(៤៤) ពាក្យសម្រាប់ប្រាប់ចំនួនឲ្យដឹងថា តិច ឬ ច្រើន ហៅថា វចនៈ មាន ២ យ៉ាងគឺ **ឯកវចនៈ** ១, **ពហុវចនៈ** ១; វចនៈ ដែលប្រាប់ចំនួនតិច ហៅថា **ឯកវចនៈ** ដូចពាក្យថា **បុរិ-**

សោ "ប្រុស", *វចនៈដែលប្រាប់ចំនួនច្រើន ហៅថា* ពហុវចនៈ *ដូចពាក្យថា* បុរិសា "ប្រុសច្រើននាក់" *តែត្រូវថា* "ទាំង-ឡាយ" *ជំនួសពាក្យថាច្រើន ។*

វិភត្តិ

(៤៥) *ការចែកនាមសព្ទមួយ ៗ ឲ្យមានទីបំផុតខាងចុងផ្សេងគ្នា ហៅថា វិភត្តិ ៗ នោះរាប់រៀងតួមាន ១៤ តួគឺ* សិ, យោ, អំ, យោ; នា, ហិ; ស, នំ; ស្មា, ហិ; ស, នំ; ស្មឹ, សុ ។ *រាប់តាមពួកមាន ២ ពួកគឺ*ឯកវចនៈ ១ *ពួកមាន ៧ គឺ* សិ, 0 (អំ), នា, ស, ស្មា, ស, ស្មឹ; ពហុវចនៈ ១ *ពួកមាន ៧ តួគឺ* យោ, យោ, ហិ, នំ, ហិ, នំ, សុ ។ *រាប់តាមឈ្មោះមាន ៧ គឺ* សិ, យោ, *ឈ្មោះ* បឋមា; អំ, យោ *ឈ្មោះ* ទុតិយា; នា, ហិ *ឈ្មោះ* តតិយា; ស, នំ *ឈ្មោះ* ចតុត្ថី; ស្មា, ហិ *ឈ្មោះ* បញ្ចមី; ស, នំ *ឈ្មោះ* ឆដ្ឋី; ស្មឹ, សុ *ឈ្មោះ* សត្តមី ។

អាយតនិបាត

(៤៦) *សព្ទសម្រាប់តពាក្យ ឲ្យកើតជាសេចក្ដីស្ដាប់បានហៅថា* អាយតនិបាត *ក្នុងភាសាបាលី សំដៅត្រង់ទីបំផុតនាមសព្ទដែលសម្រេចដោយវិភត្តិស្រេច; ក្នុងភាសាខ្មែរ គឺពាក្យប្រែរបស់វិភត្តិ ។*

ពាក្យប្រែរបស់វិភត្តិ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ទី ១- **បឋមា សិ** ប្រែថា "វី-"	**យោ** ប្រែថា "វី-ទ-"
ទី ២- **ទុតិយា** <u>0</u> ប្រែថា "នូវ-, កាន់-, ញុំាង-, អស់-, នឹង-, ចំពោះ-"	**យោ** ប្រែថា "នូវ-ទ-, កាន់-ទ-, ញុំាង-ទ-, អស់-ទ-, នឹង-ទ-, ចំពោះ-ទ-"
ទី ៣- **តតិយា នា** ប្រែថា "ដោយ-, ដោយនូវ-, តាម-, ខាង-, គឺ-, ដែល-, ត្រូវ-, ហេតុ-, ព្រោះ-, ព្រោះតែ-, មាន-,	**ហិ** ប្រែថា "ដោយ-ទ-, ដោយនូវ-ទ-, តាម-ទ-, ខាង-ទ-, គឺ-ទ-, ដែល-ទ-, ត្រូវ-ទ-, ហេតុ-ទ-ព្រោះ-ទ-, ព្រោះតែ-ទ-, មាន-ទ-"
ទី ៤- **ចតុត្ថី ស** ប្រែថា "ដល់-, ដើម្បី-, បំរុង-, នឹង-, ចំពោះ"	**នំ** ប្រែថា "ដល់-ទ-, ដើម្បី-ទ-, បំរុង-ទ-, នឹង-ទ-, ចំពោះ-ទ-,"
ទី ៥- **បញ្ចមី ស្មា** ប្រែថា "អំពី-, ចាក-, ជាង-, ហេតុ-, ព្រោះ-, ព្រោះតែ-"	**ហិ** ប្រែថា "អំពី-ទ, ចាក-ទ-, ជាង-ទ-, ហេតុ-ទ-, ព្រោះ-ទ-, ព្រោះតែ-ទ-,"
ទី ៦- **ឆដ្ឋី ស** ប្រែថា "នៃ-, របស់-, កាល-, កាលបើ,	**នំ** ប្រែថា "នៃ-ទ-, របស់-ទ-, កាល-ទ-, កាលបើ-ទ-, កាល-,

ឯកវចនៈ	ពហុវចន
កាលដែល-, ជំនុំ-, បណ្តា-"	ដែល-ទ-, ជំនុំ-ទ-, បណ្តា-ទ-,
ទី ៧- **សត្តមី ស្មឹ** ប្រែថា "ក្នុង-, ឰដ៏-, ត្រង់-, នា-, នាកាល-, កាលបើ-, កាលដែល-, និមិត្ត-, ជំនុំ-, បណ្តា-, លើ-, ទៀប-, ជិត-"	**សុ** ប្រែថា "ក្នុង-ទ-, ឰដ៏-ទ-, ត្រង់-ទ- នា-ទ-, នាកាល-ទ-, កាលបើ-ទ-, កាលដែល-ទ-, និមិត្ត-ទ-, ជំនុំ-ទ-, បណ្តា-ទ-, លើ-ទ-, ទៀប-ទ-, ជិត-ទ-,"
ទី ៨- **អាលបនៈ សិ** ប្រែថា "បពិត្រ-, ម្នាល-, នែ-, ហៃ-"	**យោ** ប្រែថា "បពិត្រ-ទ-, ម្នាល - ទ-, នែ -ទ-, ហៃ -ទ-,

ការន្ត

(៤៧) ស្រៈទីបំផុតនៃនាមសព្ទ ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងលិង្គទាំង ៣ ហៅថា **ការន្ត**, ការន្តនោះក្នុងបុំលិង្គមាន ៥ គឺ **អ ឥ ឦ ឧ ឩ** , ក្នុងឥត្ថីលិង្គមាន ៥ គឺ **អា ឥ ឦ ឧ ឩ** ; ក្នុងនបុំសកលិង្គមាន ៣ គឺ **អ ឥ ឧ** រួមជា ១៣; បើរាប់ **ឱ**- ការន្តបញ្ចូលផងជា ១៤ ។

វិធីបំបែកនាមសព្ទ

(៤៨) នាមសព្ទសុទ្ធតែមានការន្តជាគ្រឿងសំគាល់, ប៉ុន្តែការន្តដែលប្រើចំពោះនាមសព្ទទាំងនោះ មានវិធីបំបែកផ្សំនឹងវិភត្តិត្រូវគ្នាខ្លះ

ផ្សេងគ្នាខ្លះ, នាមនាមនិងគុណនាម បើមានការន្តដូចគ្នាជាលិង្គណា ក៏មានវិធីបំបែកត្រូវគ្នាជាលិង្គនោះ, វៀរលែងតែសព្ទដែលមានវិធីបំបែកផ្សេងដោយឡែកនោះចេញ, ឯសព្វនាមមានវិធីបំបែកប្លែកពីនាមនាមនិងគុណនាម ដោយច្រើនដូចតទៅនេះ ៖

(៤៩) អ-ការន្តបុំលិង្គបំបែកយ៉ាង បុរិស "ប្រុស" ដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	បុរិសោ	បុរិសា
ទុ.	បុរិសំ	បុរិសេ
ត.	បុរិសេន	បុរិសេហិ, បុរិសេភិ
ច.	បុរិសស្ស, បុរិសាយ, បុរិសត្ថំ	បុរិសានំ
បញ្ច.	បុរិសស្មា, បុរិសម្ហា, បុរិសា	បុរិសេហិ, បុរិសេភិ
ឆ.	បុរិសស្ស	បុរិសានំ
ស.	បុរិសស្មឹ, បុរិសម្ហិ, បុរិសេ	បុរិសេសុ
អា.	បុរិស	បុរិសា

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ សិ ជា ឱ, ផ្លាស់ យោ បឋមា និង យោ អាលបនៈ ជា អា ហើយលុប អ ចេញ ។

២) ផ្លាស់ អំ ជានិគ្គហិតក្នុងទីទាំងពួង, ផ្លាស់ យោ ជា ឯ ហើយលុប អ ចេញ ។

៣) ផ្លាស់ ងា ជា ឯង ហើយលុប អ ចេញ; ហិ និង សុ នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ ជា ឯ, ផ្លាស់ ហិ ជា ភិ បានក្នុងទីទាំងពួង ។

៤) ចុះ ស- អាគមផ្សំជា ស្ស; ស- បតុត្ថីផ្លាស់ជា អាយ ហើយលុប អ ចេញ, ផ្លាស់ ស ជា ត្តំ បាន, នំ នៅខាងចុងទីយ: ស្រ:ក្នុងទីទាំងពួង ។

៥) ផ្លាស់ ស្មា ជា ម្ហា, ជា អា, ផ្លាស់ ស្មឹ ជា ម្ហិ ជា ឯ បានក្នុង បុំ. និង នបុំ. ហើយលុប អ ចេញ ។

៦) អាលបនៈ គ្រាន់តែលុប សិ ចេញ ។

(៥០) ឥ-ការន្តបុំលិង្គបំបែកយ៉ាង មុនិ "អ្នកប្រាជ្ញ" ដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	មុនិ	មុនយោ, មុនី
ទុ.	មុនឹ	មុនយោ, មុនី
ត.	មុនិនា	មុនីហិ, មុនីភិ
ច.	មុនិស្ស, មុនិនោ	មុនីនំ
បញ្ច.	មុនិស្មា, មុនិម្ហា, មុនិនា	មុនីហិ, មុនីភិ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ឆ. មុនិស្ស, មុនិនោ	មុនីនំ
ស. មុនិស្មឹ, មុនិម្ហិ	មុនីសុ
អា. មុនិ	មុនយោ, មុនី

រូបសិទ្ធិ

១) ស្រៈដែលមិនមែនជា អ នៅខាងដើម ត្រូវលុប សិ ចេញ យោ *នៅខាងចុងផ្លាស់* ឥ *បុំ. ជា* អ, *ឬលុប* យោ *ចេញ ហើយទីឃៈ* ឥ *ជា* ឦ, ឧ*ជា* ឩ *ក្នុងលិង្គទាំង ៣ ។*

២) ឥ, ឦ, ឧ, ឩ *ក្នុងបុំ. និង នបុំ. ត្រូវទុក* ជា *ឲ្យនៅដូចដែល, ហិ, នំ, សុនៅខាងចុង ត្រូវទីឃៈ* ឥ *ជា* ឦ ឧ *ជា* ឩ *ទាំង ៣ ។*

៣) ចុះ ស- អាគមផ្សំនឹង ស- វិភត្តិ ក្នុង បុំ. និង នបុំ, *ខាងដើមមិនមែនជាស្រៈ* អ *ផ្លាស់* ស *ជា* នោ *បាន ក្នុងបុំ. និង នបុំ. ។*

(៥១) ឦ*-ការន្តបុំលិង្គបំបែកយ៉ាង* សេដ្ឋី *"សេដ្ឋី" ដូច្នេះ :*

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. សេដ្ឋី	សេដ្ឋិនោ, សេដ្ឋី
ទុ. សេដ្ឋឹ, សេដ្ឋិនំ	សេដ្ឋិនោ, សេដ្ឋី

ត.	សេដ្ឋិនា	សេដ្ឋីហិ, សេដ្ឋីភិ
ប.	សេដ្ឋិស្ស, សេដ្ឋិនោ	សេដ្ឋីនំ
បញ្ច.	សេដ្ឋិស្មា, សេដ្ឋិម្ហា, សេដ្ឋិនា	សេដ្ឋីហិ, សេដ្ឋីភិ
ឆ.	សេដ្ឋិស្ស, សេដ្ឋិនោ	សេដ្ឋីនំ
ស.	សេដ្ឋិស្មឹ, សេដ្ឋិម្ហិ	សេដ្ឋីសុ
អា.	សេដ្ឋិ	សេដ្ឋិនោ, សេដ្ឋី

រូបសិទ្ធិ

១) រស្សៈ ឦ ជា ឥ ផ្សំនឹងនិគ្គហិត ឬ ផ្លាស់ អំ ជា នំ បានខ្លះ ។

២) ឦ, ឩ បុំ. *នៅខាងដើម, ផ្លាស់* យោ *ជា* នោ *ហើយរស្សៈស្រៈខាងដើម, បើលុប* យោ *ចេញមិនត្រូវរស្សៈស្រៈខាងដើមឡើយ ។*

៣) *វិភត្តិឯកវចនៈទាំងអស់ លើកតែបឋមាវិភត្តិ* និង យោ *នៅខាងចុងចេញត្រូវរស្សៈ* ឦ ឩ ក្នុង បុំ. និង ឥត្ថី ។

(៥២) ឧ-*ការន្តបុំលិង្គបំបែកយ៉ាង* គរុ "*គ្រូ*" *ដូច្នេះ* :

	ឯកវចនៈ	*ពហុវចនៈ*
ប.	គរុ	គរវោ, គរូ
ទុ.	គរុំ	គរវោ, គរូ
ត.	គរុនា	គរូហិ, គរូភិ
ប.	គរុស្ស, គរុនោ	គរូនំ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
បញ្ច. តរុស្មា, តរុម្ហា, តរុណា	តរូហិ, តរូភិ
ឆ. តរុស្ស, តរុណោ	តរូនំ
ស. តរុស្មឹ, តរុម្ហិ	តរូសុ
អា. តរុ	តរវេ, តរវោ

រូបសិទ្ធិ

ឧ. បុំលិង្គនៅខាងដើម ផ្លាស់ យោ បឋមា, ទុតិយា ជា វោ, អាលបនៈ ជា វេ, ជា វោ, ហើយផ្លាស់ ឧ ជា អ ។

(៨៣) ឩ-ការន្តបុំលិង្គបំបែកយ៉ាងវិញ្ញូ "អ្នកប្រាជ្ញ" ដូច្នេះ :

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. វិញ្ញូ	វិញ្ញុណោ, វិញ្ញូ
ទុ. វិញ្ញុំ	វិញ្ញុណោ, វិញ្ញូ
ត. វិញ្ញុណា	វិញ្ញូហិ, វិញ្ញូភិ
ច. វិញ្ញុស្ស, វិញ្ញុណោ	វិញ្ញូនំ
បញ្ច. វិញ្ញុស្មា, វិញ្ញុម្ហា, វិញ្ញុណា	វិញ្ញូហិ, វិញ្ញូភិ
ឆ. វិញ្ញុស្ស, វិញ្ញុណោ	វិញ្ញូនំ

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ស.	វិញ្ញុស្មឹ, វិញ្ញុម្ហិ	វិញ្ញូសុ
អា.	វិញ្ញុ	វិញ្ញុនោ, វិញ្ញូ

(៥៤) អា-ការន្តឥត្ថីលិង្គបំបែកយ៉ាង កញ្ញា "ស្រីក្រមុំ" ដូច្នេះ :

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	កញ្ញា	កញ្ញាយោ, កញ្ញា
ទុ.	កញ្ញំ	កញ្ញាយោ, កញ្ញា
ត.	កញ្ញាយ	កញ្ញាហិ, កញ្ញាភិ
ច.	កញ្ញាយ	កញ្ញានំ
បញ្ច.	កញ្ញាយ	កញ្ញាហិ, កញ្ញាភិ
ឆ.	កញ្ញាយ	កញ្ញានំ
ស.	កញ្ញាយ, កញ្ញាយំ	កញ្ញាសុ
អា.	កញ្ញេ	កញ្ញាយោ, កញ្ញា

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ អំ ជានិគ្គហិត ហើយរស្សៈ អា ជា អ ។

២) អា នៅខាងដើម ផ្លាស់វិភត្តិឯកវចនៈគឺ ណា, ស, ស្មា, ស្មឹ ជា អាយ ហើយលុប អា ចេញ ។

៣) ផ្លាស់ ស្មឹ ជា យំ ខ្លះក៏បាន ។

៤) អាលបនៈ ឯកវចនៈ ផ្លាស់ សិ ជា ឯ ហើយលុប អា ចេញ ។

(៥៥) ឥ-ការន្តឥត្ថីលិង្គបំបែកយ៉ាង រត្តិ "រាត្រី" ដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	រត្តិ	រត្តិយោ, រត្តី
ទុ.	រត្តឹ	រត្តិយោ, រត្តី
ត.	រត្តិយា	រត្តីហិ, រត្តីភិ
ច.	រត្តិយា	រត្តីនំ
បញ្ច.	រត្តិយា, រត្យា	រត្តីហិ, រត្តីភិ
ឆ.	រត្តិយា	រត្តីនំ
ស.	រត្តិយា, រត្តិយំ, រត្យំ, (រត្តោ)	រត្តីសុ
អា.	រត្តិ	រត្តិយោ, រត្តី

រូបសិទ្ធិ

១) ឥ, ឦ, ឧ, ឩ, ឥត្ថីលិង្គនៅខាងដើម ផ្លាស់វិភត្តិឯកវចនៈ គឺ ណា, ស, ស្មា, ស្មឹ ជា យា ។

២) ឥ ឥត្ថីលិង្គនៅខាងដើម ផ្លាស់ ស្មា ជា អា, ស្មឹ ជានិគ្គហិត ហើយផ្លាស់ ឥ ជា យ បានខ្លះ ផ្លាស់ ស្មឹ ជា ឱ ហើយលុប ឥ ក៏បាន ។

(៥៦) ឦ-ការន្តឥត្ថីលិង្គបំបែកយ៉ាង ណារី "ស្រី, នាង" ដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	ណារី	ណារិយោ, ណារី

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ទុ.	ជារី	ជារិយោ, ជារី
ត.	ជារិយា	ជារីហិ, ជារីភិ
ច.	ជារិយា	ជារីនំ
បញ្ច.	ជារិយា	ជារីហិ, ជារីភិ
ឆ.	ជារិយា	ជារីនំ
ស.	ជារិយា, ជារិយំ	ជារីសុ
អា.	ជារិ	ជារិយោ, ជារី

(៤៧) ឧ-ការន្តឥត្ថីលិង្គបំបែកយ៉ាង រជ្ជុ "ខ្សែ" ដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	រជ្ជុ	រជ្ជុយោ, រជ្ជូ
ទុ.	រជ្ជុំ	រជ្ជុយោ, រជ្ជូ
ត.	រជ្ជុយា	រជ្ជូហិ, រជ្ជូភិ
ច.	រជ្ជុយា	រជ្ជូនំ
បញ្ច.	រជ្ជុយា	រជ្ជូហិ, រជ្ជូភិ
ឆ.	រជ្ជុយា	រជ្ជូនំ
ស.	រជ្ជុយា, រជ្ជុយំ	រជ្ជូសុ
អា.	រជ្ជុ	រជ្ជុយោ, រជ្ជូ

(៥៨) ឩ-ការន្តឥត្ថីលិង្គបំបែកយ៉ាង វធូ "ស្រីមានគូស្រករ, ប្រពន្ធក្រមុំ" ដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	វធូ	វធុយោ, វធូ
ទុ.	វធុំ	វធុយោ, វធូ
ត.	វធុយា	វធូហិ, វធូភិ
ច.	វធុយា	វធូនំ
បញ្ច.	វធុយា	វធូហិ, វធូភិ
ឆ.	វធុយា	វធូនំ
ស.	វធុយា, វធុយំ	វធូសុ
អា.	វធុ	វធុយោ, វធូ

(៥៩) អ-ការន្តនបុំសកលិង្គបំបែកយ៉ាងកុល "ត្រកូល" ដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	កុលំ	កុលានិ, កុលា
ទុ.	កុលំ	កុលានិ, កុលេ
ត.	កុលេន	កុលេហិ, កុលេភិ
ច.	កុលស្ស, កុលាយ, កុលត្ថំ	កុលានំ
បញ្ច.	កុលស្មា, កុលម្ហា, កុលា	កុលេហិ, កុលេភិ
ឆ.	កុលស្ស	កុលានំ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ស. កុលស្មឹ, កុលម្ហិ, កុលេ	កុលេសុ
អា. កុល	កុលានិ, កុលា

រូបសិទ្ធិ

១) អ នបុំសកលិង្គនៅខាងដើម, ផ្លាស់ សិ ជានិគ្គហិត ។

២) ផ្លាស់ យោ ជា និ ហើយទីឃៈ អ ជា អា, ជា ឯ ហើយ លុប អ ចេញ ។

(៦០) ៩-ការន្តនបុំសកលិង្គបំបែក យ៉ាងអក្ខិ "ភ្នែក" ដូច្នេះ :

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. អក្ខិ	អក្ខីនិ, អក្ខី
ទុ. អក្ខឹ	អក្ខីនិ, អក្ខី
ត. អក្ខិនា	អក្ខីហិ, អក្ខីភិ
ច. អក្ខិស្ស, អក្ខិនោ	អក្ខីនំ
បញ្ច. អក្ខិស្មា, អក្ខិម្ហា, អក្ខិនា	អក្ខីហិ, អក្ខីភិ
ឆ. អក្ខិស្ស, អក្ខិនោ	អក្ខីនំ
ស. អក្ខិស្មឹ, អក្ខិម្ហិ	អក្ខីសុ
អា. អក្ខិ	អក្ខីនិ, អក្ខី

(៦១) ឧ-ការនេនបុំសកលិង្គបំបែកយ៉ាង វត្ថុ "វត្ថុ" ដូច្នេះ :

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	វត្ថុ	វត្ថូនិ, វត្ថូ
ទុ.	វត្ថុំ	វត្ថូនិ, វត្ថូ
ត.	វត្ថុនា	វត្ថូហិ, វត្ថូភិ
ច.	វត្ថុស្ស, វត្ថុនោ	វត្ថូនំ
បញ្ច.	វត្ថុស្មា, វត្ថុម្ហា, វត្ថុនា	វត្ថូហិ, វត្ថូភិ
ឆ.	វត្ថុស្ស, វត្ថុនោ	វត្ថូនំ
ស.	វត្ថុស្មឹ, វត្ថុម្ហិ	វត្ថូសុ
អា.	វត្ថុ	វត្ថូនិ, វត្ថូ

បកិណ្ណកសព្ទ

(៦២) សព្ទពាក់ពាយហៅថា បកិណ្ណកសព្ទ គឺសព្ទមានវិធីបំបែកផ្សំនឹងវិភត្តិផ្សេងដោយឡែក មិនសូវសាធារណៈទូទៅដល់សព្ទឯទៀតៗច្រើនឡើយ ។ បកិណ្ណកសព្ទនោះយ៉ាងសង្ខេបមាន១៣គឺ ព្រហ្ម, អត្ត, សខ, រាជ, ភគវន្តុ, អរហន្ត, ភវន្ត, សត្ថុ, បិតុ, មាតុ, មន, កម្ម, គោ។

(៦៣) ព្រហ្ម "ព្រហ្ម" អការន្តបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	ព្រហ្មា	ព្រហ្មានោ
ទុ.	ព្រហ្មានំ, ព្រហ្មំ	ព្រហ្មានោ
ត.	ព្រហ្មុនា	ព្រហ្មេហិ, ព្រហ្មេភិ
ច.	ព្រហ្មុនោ (ព្រហ្មស្ស)	ព្រហ្មានំ
បញ្ច.	ព្រហ្មុនោ	ព្រហ្មេហិ, ព្រហ្មេភិ
ឆ.	ព្រហ្មុនោ (ព្រហ្មស្ស)	ព្រហ្មានំ
ស.	ព្រហ្មនិ	ព្រហ្មេសុ
អា.	ព្រហ្មេ	ព្រហ្មានោ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ សិ បឋមាជា អា, អាលបនៈជា ឯ, យោ ជា អានោ ហើយលុប អ ចេញ ។

២) ផ្លាស់ អំ ជា អានំ ហើយលុប អ ចេញ ។

៣) នា, ស, ស្មា, នៅខាងចុង, ផ្លាស់ អ ជា ឧ ហើយផ្លាស់ ស ជា នោ, ស្មា ជា នា, បើមិនផ្លាស់ ស ជា នោ, មិនបាច់ផ្លាស់ អ ជា ឧ ឡើយ ។

៤) ផ្លាស់ ស្មឹ ជា និ ។ សុ នៅខាងចុងផ្លាស់ អ ជា ឯ ។

(៦៤) អត្ត "ខ្លួន" អាត្មា, ចិត្ត" ជាឯកវចនៈបំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ		ឯកវចនៈ	
ប.	អត្តា	បញ្ច.	អត្តនា
ទុ.	អត្តានំ (អត្តំ)	ឆ.	អត្តនោ
ត.	អត្តនា	ស.	អត្តនិ
ច.	អត្តនោ	អា.	អត្ត

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ សិ ជា អា, ផ្លាស់ អំ ជា អានំ ហើយលុប អ ចេញ

២) ផ្លាស់ ស ជា នោ, ផ្លាស់ ស្មា ជា នា, ផ្លាស់ ស្មឹ ជា និ

(៦៥) សខ "សំឡាញ់" ជាទ្វេលិង្គិកៈ គឺបុំលិង្គ និង ឥត្ថីលិង្គ

បុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	សខា	សខានោ, (សខាយោ, សខិនោ)
ទុ.	សខានំ, សខារំ (សខំ)	សខានោ, (សខាយោ, សខិនោ)
ត.	សខិនា	សខារេហិ (សខេហិ)
ច.	សខិស្ស, សខិនោ	សខារានំ (សខីនំ)

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
បញ្ច. សខិណា	សខារេហិ (សខេហិ)
ឆ. សខិស្ស, សខិណោ	សខារានំ (សខីនំ)
ស. សខេ	សខារេសុ (សខេសុ)
អា. សខ, (សខា, សខិ, សខី, សខេ)	សខារោ (សខាយោ, សខិណោ)

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ សិ ជា អា, ផ្លាស់ អំ ជា អានំ ហើយលុប អ ចេញ, ផ្លាស់ អ ជា អារ ហើយផ្សំនឹងនិគ្គហិត ក៏បាន ។

២) ផ្លាស់ យោ ជា អារោ ជា អាយោ ហើយលុប អ ចេញ ឬ ផ្លាស់ អ ជា ឥ ហើយផ្លាស់ យោ ជា ណោ ។

៣) ណា, ស, ស្មា នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ ជា ឥ ហើយ ផ្លាស់ ស ជា ណោ, ស្មា ជា ណា, ហិ សុ នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ ជា អារ ហើយផ្លាស់ អ របស់ រ ជា ឯ ឬផ្លាស់ អ ជា ឯ ក៏បាន ។

៤) នំ នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ ជា អារ ហើយទីឃៈ អ របស់ រ ជា អា ឬផ្លាស់ អ ជា ឥ ហើយទីឃៈជា ឦ ។

៥) ផ្លាស់ សិ អាលបនៈជា អ, ជា អា, ជា ឥ, ជា ឦ, ជា ឯ ហើយលុប អ ចេញ ។

ឥត្ថីលិង្គចុះ ត្ប-បច្ច័យជា សទី "ស្ត្រីជាសំឡាញ់" វិធីបំបែក ផ្សំនឹងវិភត្តិដូច "នារី" ។

(៦៦) រាជ "ស្ដេច" ជាទ្វេលិង្គិកៈ គឺបុំលិង្គនិងឥត្ថីលិង្គ,

បុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	រាជា	រាជានោ
ទុ.	រាជានំ	រាជានោ
ត.	រញ្ញា	រាជូហិ, រាជូភិ
ច.	រញ្ញោ (រាជិនោ, រាជស្ស)	(រញ្ញំ) រាជូនំ
បញ្ច.	រញ្ញា	រាជូហិ, រាជូភិ
ឆ.	រញ្ញោ (រាជិនោ, រាជស្ស)	(រញ្ញំ) រាជូនំ
ស.	រញ្ញេ, រាជិនិ	រាជូសុ
អា.	រាជ	រាជានោ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ សិ ជា អា, អំ ជា អានំ, យោ ជា អានោ ហើយ លុប អ ចេញ ។

២) ផ្លាស់ រាជ នឹង នា, ស្មា ជា រញ្ញា, ហិ, នំ, សុ នៅ ខាងចុង ផ្លាស់ រាជ ជា រាជូ ។

៣) ផ្លាស់ រាជ និង ស ជា រញ្ញោ, ជា រាជិនោ, និង នំ ជា រញ្ញំ ។

៤) ផ្លាស់ រាជ និង ស្មឹ ជា រញ្ញេ ជា រាជិនិ ។

ឥត្ថីលិង្គចុះ ឥនី-បច្ច័យជា រាជិនី "ស្តេចស្រី" វិធីបំបែកផ្សំនឹងវិភត្តិដូច "នារី" ។

(៦៧) សព្ទជាបទសមាសដែលមាន រាជ-សព្ទ នៅខាងចុង, ដូច មហារាជ "ស្តេចធំ, ស្តេចប្រសើរ" ជាដើម បំបែកដូច្នេះក៏បាន:

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	មហារាជា	មហារាជានោ
ទុ.	មហារាជំ	មហារាជានោ
ត.	មហារាជេន	មហារាជេហិ, មហារាជេភិ
ច.	មហារាជស្ស, មហារាជាយ, មហារាជត្ថំ	មហារាជានំ
បញ្ច.	មហារាជស្មា, មហារាជម្ហា, មហារាជា	មហារាជេហិ, មហារាជេភិ
ឆ.	មហារាជស្ស	មហារាជានំ
ស.	មហារាជស្មឹ, មហារាជម្ហិ, មហារាជេ	មហារាជេសុ
អា.	មហារាជ	មហារាជានោ

(៦៨) ភគវន្តុ "ព្រះមានព្រះភាគ, ព្រះមានជោគ" ឧការន្ត បុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	ភគវា	ភគវន្តា, ភគវន្តោ
ទុ.	ភគវន្តំ	ភគវន្តេ, ភគវន្តោ
ត.	ភគវតា, (ភគវន្តេន)	ភគវន្តេហិ, ភគវន្តេភិ
ច.	ភគវតោ, (ភគវន្តស្ស)	ភគវតំ, ភគវន្តានំ
បញ្ច.	ភគវតា	ភគវន្តេហិ, ភគវន្តេភិ
ឆ.	ភគវតោ ភគវន្តស្ស	ភគវតំ, ភគវន្តានំ
ស.	ភគវតិ, ភគវន្តេ, (ភគវន្តស្មឹ, ភគវន្តម្ហិ)	ភគវន្តេសុ
អា.	ភគវ, ភគវា	ភគវន្តា, ភគវន្តោ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ ន្តុនិង សិបឋមាជា អានិងសិអាលបនៈជា អ ជា អា។

២) ផ្លាស់ ឧ របស់ ន្តុជា អ ផ្សំនឹង អំ, ផ្លាស់យោ ជា អា ជាឯ,ជាឱ ហើយលុប អ ចេញ ; ឬផ្លាស់ន្តុ និង យោជាន្តោក៏បាន ។

៣) ផ្លាស់ ន្តុនិង នា,ស្មា ជា តា ; និង ស ជាន្តោ ,ជាន្តស្ស ; និង នំ ជា តំ, និង ស្មឹ ជា តិ ។

(៦៩) អរហន្ត "ព្រះអរហន្ត" ជាទ្វេលិង្គិកៈ គឺបុំលិង្គ និង ឥត្ថីលិង្គ បុំលិង្គត្រង់បឋមាឯកវចនៈជា អរហា,អរហំ ; ផ្លាស់ ន្ត នឹង សិ ជា អា ជា អំ ; ក្រៅពីនោះដូច ភគវន្តុ ; ឥត្ថីលិង្គចុះ ឦ—បច្ច័យជា អរហន្តី ; វិធីបំបែកផ្សំនឹងវិភត្តិដូច "ណារី" ។

(៧០) ភវន្ត "អ្នកដ៏ចម្រើន" ជាទ្វេលិង្គិកៈគឺបុំលិង្គ និង ឥត្ថីលិង្គ ; បុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	ភវំ	ភវន្តា, ភវន្តោ
ទុ.	ភវន្តំ	ភវន្តេ, ភវន្តោ
ត.	ភវតា, (ភោតា, ភវន្តេន)	ភវន្តេហិ, ភវន្តេភិ
ច.	ភវតោ, ភោតោ, (ភវន្តស្ស)	ភវតំ, ភវន្តានំ
បញ្ច.	ភវតា, ភោតា (ភវន្តស្មា, ភវន្តម្ហា)	ភវន្តេហិ, ភវន្តេភិ
ឆ.	ភវតោ ភោតោ (ភវន្តស្ស)	ភវតំ, ភវន្តានំ
ស.	ភវន្តេ, ភវន្តស្មឹ, (ភវន្តម្ហិ)	ភវន្តេសុ
អា.	ភោ	ភវន្តា, ភវន្តោ, ភោន្តា, ភោន្តោ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ ន្ត និង សិ ជា អំ, និង យោ ជា អា, ជា ឯ, ជា ឱ ហើយលុប អ ចេញ ឬផ្លាស់ ន្ត និង យោជា ន្តោ ក៏បាន ។

២) ផ្លាស់ ន្ត និង ណា, ស្មា ជា តា ឬផ្លាស់ ភវន្ត និង ណា, ស្មា ជា ភោតា, ផ្លាស់ ន្ត និង ស ជា តោ ឬផ្លាស់ ភវន្ត និង ស ជា ភោតោ ។

៣) អាលបនៈ ឯកវចនៈ ផ្លាស់ ភវន្ត ជា ភោ ហើយលុប អ ចេញ, ពហុវចនៈ ផ្លាស់ វ របស់ ភវន្ត ជា ឱ ហើយផ្លាស់ យោ ជា អា, ផ្លាស់ ភវន្ត និង យោ ជា ភោន្តោ ។

ឥត្ថីលិង្គចុះ ឦ-បច្ច័យ ហើយផ្លាស់ ភវន្ត ជា ភោត បានរូប ជា ភោតី, វិធីបំបែកផ្សំនឹងវិភត្តិដូច "នារី" ។

(៧១) សត្ថុ "សាស្តា, គ្រូ" ឧ-ការន្តបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	សត្ថា	សត្ថារោ
ទុ.	សត្ថារំ	សត្ថារោ
ត.	សត្ថារា, សត្ថុនា	សត្ថារេហិ, សត្ថារេភិ
ច.	សត្ថុ, សត្ថុនោ (សត្ថុស្ស)	សត្ថារានំ (សត្ថានំ, សត្ថូនំ)
បញ្ច.	សត្ថារា	សត្ថារេហិ, សត្ថារេភិ
ឆ.	សត្ថុ, សត្ថុនោ (សត្ថុស្ស)	សត្ថារានំ (សត្ថានំ, សត្ថូនំ)
ស.	សត្ថរិ	សត្ថារេសុ
អា.	សត្ថា (សត្ថ)	សត្ថារោ

១) ផ្លាស់ ឧ ជា អា ហើយលុប សិ ចេញ ។

២) វិភត្តិដទៃក្រៅពី សិ និង ស ផ្លាស់ ឧ ជា អារ ហើយផ្លាស់ យោ ជា ឱ, ណា ជា អា, ស្មឹ ជា ឥ ។

៣) លុប ស ចោលខ្លះក៏បាន ។

៤) កាលបើផ្លាស់ ស្មឹ ជា ឥ ហើយ, ត្រូវរស្សៈ អារ ជា អរ ហើយលុប អ របស់ រ ចេញ ។

៥) អា. ឯក. ផ្លាស់ ឧ និង សិ ជា អា, ឬ រស្សៈ អា ជា អ ក៏បាន ។

(៧២) បិតុ "បិតា" ឧការន្តបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	បិតា	បិតរោ
ទុ.	បិតរំ	បិតរោ
ត.	បិតរា, បិតុណា	បិតរេហិ, បិតរេភិ, បិតូហិ, បិតូភិ
ច.	បិតុ, បិតុនោ (បិតុស្ស)	បិតរានំ, បិតូនំ
បញ្ច.	បិតរា	បិតរេហិ, បិតរេភិ, បិតូហិ, បិតូភិ
ឆ.	បិតុ, បិតុនោ (បិតុស្ស)	បិតរានំ, បិតូនំ
ស.	បិតរិ	បិតរេសុ, បិតូសុ
អា.	បិតា	បិតរោ

រូបសិទ្ធិមានវិធីដូច សត្ថុ ប្លែកតែរស្សៈ អារ ជា អរ ប៉ុណ្ណោះ ។

(៧៣) មាតុ "មាតា" ឩ-ការន្តឥត្ថីលិង្គបំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	មាតា	មាតរោ
ទុ.	មាតរំ	មាតរោ
ត.	មាតរា, មាតុយា	មាតរាហិ, មាតរាភិ មាតូហិ, មាតូភិ
ច.	មាតុ, មាតុយា	មាតរានំ មាតូនំ
បញ្ច.	មាតរា, មាតុយា	មាតរាហិ, មាតរាភិ មាតូហិ, មាតូភិ
ឆ.	មាតុ, មាតុយា	មាតរានំ, មាតូនំ
ស.	មាតរិ	មាតរាសុ, មាតូសុ
អា.	មាតា	មាតរោ

រូបសិទ្ធិដូច បិតុ ប្លែកតែដំណើរលិង្គ ដោយហេតុសព្ទមួយជាបុំលិង្គ មួយជាឥត្ថីលិង្គ ។

(៧៤) មន "ចិត្ត" ជាទ្វេលិង្គកៈ គឺបុំ. និង នបុំ. ។ បុំលិង្គបំបែកដូច បុរិស, នបុំសកលិង្គបំបែកដូច កុល, ដែលប្លែកគ្នានោះតែ ៦ វិភត្តិត្រង់ឯក ដូច្នេះ

ឯកវចនៈ		ឯកវចនៈ	
ទុ.	មនោ	បញ្ច.	មនសា

ឯកវចនៈ:	ឯកវចនៈ:
ត. មនសា	ឆ. មនសោ
ប. មនសោ	ស. មនសិ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ អំ ជា ឱ ហើយលុប អ ចេញ ។

២) ផ្លាស់ ជា, ស្មា ជា អា, ស ជា ឱ, ស្មឹ ជា ឥ ហើយចុះ ស-អាគម ។

(៧៥) កម្ម "កម្ម (អំពើ)" អ-ការន្តនបុំសកលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ:	ពហុវចនៈ:
ប.	កម្មំ	កម្មានិ
ទុ.	កម្មំ	កម្មានិ
ត.	កម្មុនា, កម្មេន (កម្មនា, កម្មានា)	កម្មេហិ, កម្មេភិ
ច.	កម្មុនោ, កម្មស្ស	កម្មានំ
បញ្ច.	កម្មុនា, កម្មស្មា កម្មម្ហា	កម្មេហិ, កម្មេភិ
ឆ.	កម្មុនោ, កម្មស្ស	កម្មានំ
ស.	កម្មនិ, កម្មស្មឹ, កម្មម្ហិ, កម្មេ	កម្មេសុ, កម្មាសុ
អា.	កម្ម	កម្មានិ

រូបសិទ្ធិ

១) **ណា, ស, ស្មា,** *នៅខាងចុង ផ្លាស់* **អ** *ជា* **ឧ** *ហើយផ្លាស់* **ស្មា** *ជា* **ណា, ស** *ជា* **ណោ,** *ចំពោះ* **ណា** *វិភត្តិនៅខាងចុង ឲ្យផ្លាស់* **អ** *ជា* **ឧ,** *ជា* **អា** *បានខ្លះ ។*

២) *ផ្លាស់* **ស្មឹ** *ជា* **ឥ,** (**សុ** *នៅខាងចុងផ្លាស់* **អ** *ជា* **អា** *បាន ខ្លះ*) ។

(៧៦) **គោ** *"គោ" ឱ-ការន្តទ្វេលិង្គិក: គឺបុំលិង្គ និង ឥត្ថីលិង្គ បំបែកដូច្នេះ*

	ឯកវចនៈ	*ពហុវចនៈ*
ប.	គោ	គាវោ
ទុ.	គាវំ, គាវុំ	គាវោ
ត.	គាវេន	គោហិ, គោភិ, គាវេហិ, គាវេភិ
ច.	គាវស្ស	គោនំ, គុន្នំ, គាវានំ (គវំ)
បញ្ច.	គាវស្មា, គាវម្ហា, គាវា	គោហិ, គោភិ, គាវេហិ, គាវេភិ
ឆ.	គាវស្ស	គោនំ, គុន្នំ, គាវានំ (គវំ)
ស.	គាវស្មឹ, គាវម្ហិ, គាវេ	គោសុ, គាវេសុ
អា.	គាវ	គាវោ

រូបសិទ្ធិ

១) *វិភត្តិទាំងពួង លើកតែ* **សិ** *នៅខាងចុងចេញ ត្រូវផ្លាស់* **ឱ** *របស់* **គោ** *ជា* **អវ** *ជា* **អាវ** *បាន ។*

២) អំ នៅខាងចុងផ្លាស់ អ របស់ វ ជា ឱ បានខ្លះ ។

៣) ផ្លាស់ យោ ជា ឱ ហើយលុប អ ចេញ ។

៤) ជំ នៅខាងចុង ផ្លាស់ គោ ជា តុ ហើយចុះ ង-អាគម ឬ ផ្លាស់ ជំ ជា អំ ខ្លះក៏បាន ។

សង្ខ្យាសព្ទ

(៧៧) សព្ទសម្រាប់រាប់នាមនាមហៅថា **សង្ខ្យា**, មាន ២ យ៉ាងគឺ **បកតិសង្ខ្យា** ១, **បូរណសង្ខ្យា** ១ ។ សង្ខ្យាដែលរាប់តាមប្រក្រតីឲ្យដឹងចំនួនរបស់នាមនាមថាប៉ុណ្ណោះ ៗ គឺរាប់ថា "មួយ, ពីរ, បី, បួន, ប្រាំ" ជាដើម ហៅថា **បកតិសង្ខ្យា**, សង្ខ្យាដែលរាប់នាមនាមបង្គ្រប់ជាជាន់ ៗ តាមលំដាប់តាមថ្នាក់ គឺរាប់ថា "ទីមួយ, ទីពីរ, ទីបី, ទីបួន, ទីប្រាំ" ឬរាប់ថា "ជាដំបូង, គំរប់ពីរ, គំរប់បី, គំរប់បួន, គំរប់ប្រាំ" ជាដើម ហៅថា **បូរណសង្ខ្យា** ។

បកតិសង្ខ្យា

ចែកចេញជា ៣ ពួក គឺតាំងពី ឯក "មួយ" រៀងដល់ ចតុ "បួន" ហៅថា សង្ខ្យាសព្វនាម, តាំងពី បញ្ច "ប្រាំ" រៀងដល់ អដ្ឋនវុតិ "កៅសិបប្រាំបី" ហៅថា សង្ខ្យាគុណនាម, តាំងពី ឯកូនសតំ ឬ ឩនសតំ "កៅសិបប្រាំបួន" រៀងដល់ អសង្ខេយ្យំ "អសង្ខេយ្យ" ជួនណា ហៅថា សង្ខ្យាគុណនាម, ជួនណា ហៅថា សង្ខ្យានាមនាម, ឯបូរណសង្ខ្យា ហៅថា សង្ខ្យាគុណនាម ។

វិធីរាប់បកតិសង្ខ្យា

(៧៨) វិធីរាប់បកតិសង្ខ្យាចែកជា ៤ ផ្នែកដូច្នេះ

ផ្នែកទី ១ រាប់ពីត្រឹម ១ ដល់ ១០ :

ឯក	"១"	ឆ	"៦"
ទ្វិ	"២"	សត្ត	"៧"
តិ	"៣"	អដ្ឋ	"៨"
ចតុ	"៤"	នវ	"៩"
បញ្ច	"៥"	ទស	"១០"

ផ្នែកទី ២ រាប់ពីត្រឹម ១១ ដល់ ៩៩:

ឯកាទស, ឯការស	"១១"	ឯកូនវីស, ឩនវីស, ឯកូ-	
ទ្វាទស, ពារស	"១២"	នវីសតិ, ឩនវីសតិ	"១៩"
តេរស	"១៣"	វីស, វីសតិ	"២០"
ចតុទ្ទស, ចុទ្ទស,		ឯកវីស, ឯកវីសតិ	"២១"
ចោទ្ទស	"១៤"	ទ្វាវីស, ទ្វាវីសតិ,	
បញ្ចទស, បណ្ណរស	"១៥"	ពាវីស, ពាវីសតិ	"២២"
សោឡស	"១៦"	តេវីស, តេវីសតិ	"២៣"
សត្តរស	"១៧"	ចតុព្វីស, ចតុព្វី-	
អដ្ឋារស	"១៨"	សតិ	"២៤"

បញ្ចវីស, បញ្ចវីសតិ "២៥"
ឆព្វីស, ឆព្វីសតិ "២៦"
សត្តវីស, សត្តវីសតិ "២៧"
អដ្ឋវីស, អដ្ឋវីសតិ "២៨"
ឯកូនត្តឹស, ឯកូនត្តឹសតិ,
ឩនត្តឹស, ឩនត្តឹសតិ "២៩"
តឹស, តឹសតិ "៣០"
ឯកត្តឹស, ឯកត្តឹសតិ "៣១"
ទ្វត្តឹស, ទ្វត្តឹសតិ,
ពត្តឹស, ពត្តឹសតិ "៣២"
តេត្តឹស, តេត្តឹសតិ "៣៣"
ចតុត្តឹស, ចតុត្តឹសតិ "៣៤"
បញ្ចត្តឹស, បញ្ចត្តឹសតិ "៣៥"
ឆត្តឹស, ឆត្តឹសតិ "៣៦"
សត្តត្តឹស, សត្តត្តឹសតិ "៣៧"

អដ្ឋត្តឹស, អដ្ឋត្តឹសតិ "៣៨"
ឯកូនចត្តាឡីស, ឩន-
ចត្តាឡីស, ឯកូនតាឡីស,
ឩនតាឡីស "៣៩"
ចត្តាឡីស, តាឡីស "៤០"
ឯកចត្តាឡីស, ឯកត្តា-
ឡីស "៤១"
ទ្វេចត្តាឡីស, ទ្វេតាឡីស "៤២"
តេចត្តាឡីស, តេតាឡីស "៤៣"
ចតុច្ចត្តាឡីស, ចតុត្តាឡីស "៤៤"
បញ្ចចត្តាឡីស, បញ្ចតា-
ឡីស "៤៥"
ឆច្ចត្តាឡីស, ឆត្តាឡីស "៤៦"
សត្តចត្តាឡីស, សត្តតា-
ឡីស "៤៧"

អដ្ឋចត្តាឡីស, អដ្ឋតាឡីស "៤៨"

ឯកូនបញ្ញាស, ឩនបញ្ញាស, ឯកូនបណ្ណាស, ឩនបណ្ណាស "៤៩"

បញ្ញាស, បណ្ណាស "៥០"

ឯកបញ្ញាស, ឯកបណ្ណាស "៥១"

ទ្វេបញ្ញាស, ទ្វេបណ្ណាស "៥២"

តេបញ្ញាស, តេបណ្ណាស "៥៣"

ចតុប្បញ្ញាស, ចតុប្បណ្ណាស "៥៤"

បញ្ចបញ្ញាស, បញ្ចបណ្ណាស "៥៥"

ឆប្បញ្ញាស, ឆប្បណ្ណាស "៥៦"

សត្តបញ្ញាស, សត្តបណ្ណាស "៥៧"

អដ្ឋបញ្ញាស, អដ្ឋបណ្ណាស "៥៨"

ឯកូនសដ្ឋី ឩនសដ្ឋី "៥៩"

សដ្ឋី "៦០"

ឯកសដ្ឋី "៦១"

ទ្វេសដ្ឋី, ទ្វាសដ្ឋី "៦២"

តេសដ្ឋី "៦៣"

ចតុស្សដ្ឋី "៦៤"

បញ្ចសដ្ឋី "៦៥"

ឆស្សដ្ឋី "៦៦"

សត្តសដ្ឋី "៦៧"

អដ្ឋសដ្ឋី "៦៨"

ឯកូនសត្តតិ, ឩនសត្តតិ, ឯកូនសត្តរិ, ឩនសត្តរិ, "៦៩"

សត្តតិ, សត្តរិ "៧០"

ឯកសត្តតិ, ឯកសត្តរិ "៧១"

ទ្វេសត្តតិ, ទ្វេសត្តរិ "៧២"

តេសត្តតិ, តេសត្តរិ "៧៣"

ចតុស្សត្តតិ, ចតុស្សត្តរិ "៧៤"

បញ្ចសត្តតិ, បញ្ចសត្តរិ "៧៥"

ឆស្សត្តតិ, ឆស្សត្តរិ "៧៦"

សត្តសត្តតិ, សត្តសត្តរិ "៧៧"

អដ្ឋសត្តតិ, អដ្ឋសត្តរិ "៧៨"

ឯកូនអសីតិ, ឯកូនាសីតិ, ឩនអសីតិ, ឩនាសីតិ "៧៩"

អសីតិ "៨០"

ឯកអសីតិ, ឯកាសីតិ "៨១"

ទ្វេអសីតិ, ទ្វាសីតិ "៨២"

តេអសីតិ, ត្យាសីតិ "៨៣"

ចតុអសីតិ, ចតុរាសីតិ "៨៤"

បញ្ចអសីតិ, បញ្ចាសីតិ "៨៥"

ឆអសីតិ (ឆាសីតិ), ឆរាសីតិ, ឆឡាសីតិ "៨៦"

សត្តអសីតិ, សត្តាសីតិ "៨៧"

អដ្ឋអសីតិ, អដ្ឋាសីតិ "៨៨"

ឯកូននវុតិ, ឩននវុតិ "៨៩"

នវុតិ "៩០"

ឯកនវុតិ "៩១"

ទ្វេនវុតិ "៩២"

តេនវុតិ "៩៣"

ចតុន្នវុតិ "៩៤"

បញ្ចនវុតិ "៩៥"

ឆន្នវុតិ "៩៦"

សត្តនវុតិ "៩៧"

អដ្ឋនវុតិ "៩៨"

ឯកូនសតំ, ឩនសតំ "៩៩"

ផ្នែកទី ៣ រាប់ពីត្រឹមរយដល់កោដិ:

សតំ	"រយ"	សតសហស្សំ (លក្ខំ)	"សែន"
សហស្សំ	"ពាន់"	ទសសតសហស្សំ	"លាន"
ទសសហស្សំ	"ម៉ឺន"	កោដិ	"កោដិ"

ផ្នែកទី ៤ រាប់ពីត្រឹមបកោដិដល់អសង្ខេយ្យ

បកោដិ	"រយសែនកោដិ"	អដដំ	"រយសែនអពព:"
កោដិបកោដិ	"រយសែន-បកោដិ"	សោគន្ធិកំ	"រយសែនអដដ:"
		ឧប្បលំ	"រយសែនសោគន្ធិក:"
នហុតំ	"រយសែនកោដិបកោដិ"	កុមុទំ	"រយសែនឧប្បល:"
និន្នហុតំ	"រយសែននហុត"	បុណ្ឌរីកំ	"រយសែនកុមុទ:"
អក្ខោភិនី	"រយសែននិន្នហុត"	បទុមំ	"រយសែនបុណ្ឌរីក:"
វិន្ទុ	"រយសែនអក្ខោភិនី"	កថានំ	"រយសែនបទុម:"
អព្វុទំ	"រយសែនវិន្ទុ"	មហាកថានំ	"រយសែន-កថាន:"
និរព្វុទំ	"រយសែនអព្វុទ:		
អហហំ	"រយសែននិរព្វុទ:"	អសង្ខេយ្យំ	"រយសែនមហា-កថាន:"
អពពំ	"រយសែនអហហ:"		

វិធីបំបែកបកតិសង្ខ្យា

(៧៩) ឯក បើប្រើជាសង្ខ្យាសព្វនាម ជាឯកវចនៈតែម្យ៉ាង បំបែកដូច្នេះ :

បុំលិង្គ ឯកវចនៈ		ឥត្ថីលិង្គ ឯកវចនៈ		នបុំសកលិង្គ ឯកវចនៈ	
ប.	ឯកោ	ប.	ឯកា	ប.	ឯកំ
ទុ.	ឯកំ	ទុ.	ឯកំ	ទុ.	ឯកំ
ត.	ឯកេន	ត.	ឯកាយ	ត.	ឯកេន
ច.	ឯកស្ស	ច.	ឯកាយ	ច.	ឯកស្ស
បញ្ច.	ឯកស្មា	បញ្ច.	ឯកាយ	បញ្ច.	ឯកស្មា
ឆ.	ឯកស្ស	ឆ.	ឯកាយ	ឆ.	ឯកស្ស
ស.	ឯកស្មឹ	ស.	ឯកាយ	ស.	ឯកស្មឹ

វិធីប្រើឧត្តរ និង អធិក

វិធីប្រើ **ឧត្តរ** និង **អធិក** នេះ ត្រូវកំណត់ដូច្នេះ :

១) សង្ខ្យាគុណនាម តទឹងសង្ខ្យានាមនាម គឺចំនួនពី ១ រៀងទៅដល់ ៩៨ តទឹងចំនួនតាំងពី ១០០ ឡើងទៅ ត្រូវប្រើ **ឧត្តរ** "លើស" រាំង ដូច ១០១, ១.០០២, ។ល។ ៩០៩ ត្រូវផ្សំ **ឯក-ឧត្តរ-សតំ** > **ឯកុត្តរសតំ** ប្រែថា "១០០ លើសដោយ ១" **ទ្វិ - ឧត្តរ -សហ-**

ស្សំ > **ទ្វយុត្តរសហស្សំ** ប្រែថា "១០០០ លើសដោយ ២"; **នវ-ឧត្តរ-នវសតំ > នវុត្តរនវសតំ** ប្រែថា "៩០០ លើសដោយ ៩" ។

២) សង្ខ្យានាមនាម តនឹងសង្ខ្យានាមនាមដូចគ្នា គឺចំនួនតាំងពី ១០០ ឡើងទៅ តនឹងចំនួនតាំងពី ១.០០០ ឡើងទៅ ត្រូវប្រើ **អធិក** "ក្រៃលែង" វាំង ដូច ១.១០០,២.៣០០ ។ល។ ១២.៤០០ ត្រូវផ្សំ **សត-អធិក-សហស្សំ > សតាធិកសហស្សំ** ប្រែថា "១.០០០ ក្រៃលែងដោយ ១០០", **តិសត-អធិក-ទ្វិសហស្សំ > តិសតាធិកទ្វិសហស្សំ** ប្រែថា "២.០០០ ក្រៃលែងដោយ ៣០០", **ចតុស្សត - អធិក - ទ្វិសហស្ស - អធិក - ទសសហស្សំ > ចតុស្សតាធិកទ្វិសហស្សាធិកទសសហស្សំ** ប្រែថា "១០.០០០ ក្រៃលែងដោយ ២.០០០ ក្រៃលែងដោយ ៤០០" ប៉ុន្តែដើម្បីកុំឲ្យប្រើ **អធិក** ច្រើនពេក, ត្រូវប្រើផ្គួបគ្នាខ្លះ គឺខ្ទង់ពាន់ ត នឹងខ្ទង់ម៉ឺន, ខ្ទង់សែន ត នឹងខ្ទង់លាន ត្រូវប្រើផ្គួបគ្នា មិនបាច់ប្រើ **អធិក** វាំងឡើយ ដូច ៣៣.៣០០, ៥.៥៥៥.៥០០, ៦.៦៦៦.៥១២ ។ល។ ២២.២២២.១៣០ ត្រូវផ្សំ **តិសត-អធិក-តេត្តឹសសហស្សំ> តិសតាធិកតេត្តឹសសហស្សំ** ប្រែថា "៣៣ ពាន់ (៣ ហ្មឺន ៣ ពាន់) ក្រៃលែងដោយ ៣០០", **បញ្ចសត-អធិក-បញ្ចបញ្ញាសសហស្ស - អធិក - បញ្ចបញ្ញាសសតសហស្សំ >**

បញ្ចសតាធិកបញ្ចបញ្ញាសសហស្សាធិកបញ្ចបញ្ញា-សសតសហស្សំ *ប្រែថា "៩៩ រយពាន់ (៩ លាន ៩ សែន) ក្រៃលែងដោយ ៩៩ ពាន់ (៩ ហ្មឺន ៩ ពាន់) ក្រៃលែងដោយ ៩០០"* , **ទ្វាចស - ឧត្តរ - បញ្ចសត - អធិក - ឆស្សដ្ឋីសហស្ស-អធិក-ឆស្សដ្ឋីសតសហស្សំ > ទ្វាចសុត្តរបញ្ចសតាធិ-កឆស្សដ្ឋីសហស្សាធិកឆស្សដ្ឋីសតសហស្សំ** *ប្រែថា "៦៦ រយពាន់ (៦ លាន ៦ សែន) ក្រៃលែងដោយ ៦៦ ពាន់ (៦ហ្មឺន ៦ ពាន់) ក្រៃលែងដោយ ៥០០ លើសដោយ ១២ ។ល។* **តឹស-ឧត្តរ - សត - អធិក - ពាវីសតិសហស្ស - អធិក - ពាវីសតិ-សតសហស្ស - អធិក - ទ្វិកោដិ > តឹសុត្តរសតាធិក-ពាវីសតិសហស្សាធិកពាវីសតិសតសហស្សាធិកទ្វិ-កោដិ** *ប្រែថា "២ កោដិក្រៃលែងដោយ ២២ រយពាន់ (២ លាន ២ សែន) ក្រៃលែងដោយ ២២ ពាន់ (២ ហ្មឺន ២ ពាន់) ក្រៃលែងដោយ ១០០ លើសដោយ ៣០"* ។

ឯក *ប្រើជាវិសេសនសព្វនាម មានវិធីបំបែកទាំង៣ លិង្គព្រម ទាំងវចនៈទាំងពីរដូច "យ" សព្វ ប្លែកតែ ប.ឆ.ឯក. ជា* **"ឯកិស្សា"** *ស. ឯក. ជា* **"ឯកិស្សំ"** *ប៉ុណ្ណោះ ។*

(៨០) ទ្វិ បំបែកដូចគ្នាទាំង ៣ លិង្គដូច្នេះ

ពហុវចនៈ		ពហុវចនៈ	
ប.	ទ្វេ, ទុវេ	បញ្ច.	ទ្វីហិ
ទុ.	ទ្វេ, ទុវេ	ឆ.	ទ្វិន្នំ, ទុវិន្នំ
ត.	ទ្វីហិ	ស.	ទ្វីសុ
ច.	ទ្វិន្នំ, ទុវិន្នំ		

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ ទ្វិ និង យោ ជា ទ្វេ, ជា ទុវេ ។

២) ហិ, សុ នៅខាងចុង ទីឃៈ ឥ ជា ឦ ។

៣) នំ នៅខាងចុង ចុះ ន-អាគមថែម ឬផ្លាស់ ទ្វិ ជា ទុវិ ហើយចុះ ន-អាគម ។

(៨១) ឧភ "ទាំងពីរ" បំបែកដូច្នេះ

ពហុវចនៈ		ពហុវចនៈ	
ប.	ឧភោ	បញ្ច.	ឧភោហិ
ទុ.	ឧភោ	ឆ.	ឧភិន្នំ
ត.	ឧភោហិ	ស.	ឧភោសុ
ច.	ឧភិន្នំ		

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ យោ ជា ឱ ហើយលុប អ ចេញ ។

២) ហិ, សុ នៅខាងចុង ផ្លាស់ អ ជា ឱ ។

៣) ផ្លាស់ នំ ជា ឥន្នំ ហើយលុប អ ចេញ ។

(៨២) តិ ទាំង ៣ លិង្គ បំបែកផ្សេងគ្នាដោយអន្ទើដូច្នេះ :

បុំលិង្គ		ឥត្ថីលិង្គ		នបុំសកលិង្គ	
ពហុវចនៈ		ពហុវចនៈ		ពហុវចនៈ	
ប.	តយោ	ប.	តិស្សោ	ប.	តីណិ
ទុ.	តយោ	ទុ.	តិស្សោ	ទុ.	តីណិ
ត.	តីហិ	ត.	តីហិ	ត.	តីហិ
ច.	តិណ្ណំ, តិណ្ណន្នំ	ច.	តិស្សន្នំ	ច.	តិណ្ណំ, តិណ្ណន្នំ
បញ្ច.	តីហិ	បញ្ច.	តីហិ	បញ្ច.	តីហិ
ឆ.	តិណ្ណំ, តិណ្ណន្នំ	ឆ.	តិស្សន្នំ	ឆ.	តិណ្ណំ, តិណ្ណន្នំ
ស.	តីសុ	ស.	តីសុ	ស.	តីសុ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ តិ និង យោ ក្នុង បុំ. ជា តយោ, ឥ. ជា តិស្សោ, នបុំ. ជា តីណិ ។

២) ផ្លាស់ នំ ក្នុង បុំ. និង នបុំ. ជា ឥណ្ណំ, ជា ឥណ្ណន្នំ ហើយ លុប ឥ របស់ តិ ចេញ, ក្នុង ឥ. ចុះ ស្ស-អាគម និង ន-អាគមថែម ។

(៨៣) **ចតុ** ទាំង ៣ លិង្គបំបែកផ្សេងគ្នាដោយអន្ទើដូច្នេះ :

បុំលិង្គ	ឥត្ថីលិង្គ	នបុំសកលិង្គ
ពហុវចនៈ	ពហុវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. ចត្តារោ, ចតុរោ	ប. ចតស្សោ	ប. ចត្តារិ
ទុ. ចត្តារោ, ចតុរោ	ទុ. ចតស្សោ	ទុ. ចត្តារិ
ត. ចតូហិ	ត. ចតូហិ	ត. ចតូហិ
ច. ចតុន្នំ	ច. ចតស្សន្នំ	ច. ចតុន្នំ
បញ្ច. ចតូហិ	បញ្ច. ចតូហិ	បញ្ច. ចតូហិ
ឆ. ចតុន្នំ	ឆ. ចតស្សន្នំ	ឆ. ចតុន្នំ
ស. ចតូសុ	ស. ចតូសុ	ស. ចតូសុ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ ចតុ និង យោ ក្នុង បុំ. ជា ចត្តារោ, ឬផ្លាស់ ឧ របស់ ចតុ ជា ឧរ ហើយផ្លាស់ យោ ជា ឱ ជា ចតុរោ ក៏បាន, ឥ. ជា ចតស្សោ, នបុំ. ជា ចត្តារិ ។

២) បុំ. និង នបុំ. ចុះ ន-អាគមផ្សំនឹង នំ វិភត្តិ ។

៣) ឥត្ថីលិង្គចុះ ស្ស-អាគមហើយចុះ ន-អាគមផ្សំនឹង នំ វិភត្តិ ហើយផ្លាស់ ឧ របស់ ចតុ ជា អ ។

(៨២) បញ្ច បំបែកដូចគ្នាទាំង ៣ លិង្គដូច្នេះ :

ពហុវចនៈ		ពហុវចនៈ	
ប.	បញ្ច	បញ្ច.	បញ្ចហិ
ទុ.	បញ្ច	ឆ.	បញ្ចន្នំ
ត.	បញ្ចហិ	ស.	បញ្ចសុ
ច.	បញ្ចន្នំ		

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ អ ជា អ ហើយលុប យោ ចេញ ។

២) វិភត្តិដទៃក្រៅពី យោ ទុកឲ្យនៅដូចដែល, ច. ឆ. ចុះ ន-អាគមផ្សំនឹង នំ វិភត្តិ ។

តាំងពី ឆ រៀងដល់ អដ្ឋារស មានវិធីបំបែកនិងរូបសិទ្ធិដូច បញ្ច ។

តាំងពី ឯកូនវីស "១៩" រៀងទៅដល់ អដ្ឋនវុតិ "៩៨" ដែលមាន "ស" នៅខាងចុងបំផុតដូចយ៉ាង ឯកូនវីស ជាដើម ត្រូវចុះ អា-បច្ច័យថែមគឺធ្វើ "ស" ឲ្យទៅជា "-សា" ត្រូវបំបែកដូច កញ្ញា (ខាងផ្នែកឯកវចនៈ), ប្លែកអំពី កញ្ញា តែត្រង់បឋមាវិភត្តិត្រូវរស្សៈ អា ជា អ ទុកឲ្យគង់នៅជា "ស" ប៉ុណ្ណោះក៏បាន ចុះនិគ្គហិតអាគមថែមមកទៀតឲ្យទៅជា "-សំ" ក៏បានខ្លះ ក្រៅពីនោះដូចកញ្ញាទាំងអស់ ។ ដែលមានស្រៈ "ត" នៅខាងចុងបំផុតដូចយ៉ាង ឯកូនវីសតិ ជាដើម ត្រូវបំបែក

ដូច វត្តិ) ខាងផ្នែកឯកវចនៈ ។ ដែលមានស្រៈ "ឦ" នៅខាងចុងបំផុត ដូចយ៉ាង ឯកូនសដ្ឋី ជាដើម ត្រូវបំបែកដូច ឆារី ។ ត្រូវបំបែកដូចគំរូខាងក្រោមនេះ :

(៨៥) ឯកូនវីស "១៩" បំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. ឯកូនវីស, ឯកូនវីសំ	បញ្ច. ឯកូនវីសាយ
ទុ. ឯកូនវីសំ (ឯកូនវីស)	ឆ. ឯកូនវីសាយ
ត. ឯកូនវីសាយ	ស. ឯកូនវីសាយ, ឯកូនវីសាយំ
ច. ឯកូនវីសាយ	

(៨៦) ឯកូនវីសតិ "១៩" បំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ឯកវចនៈ
ប. ឯកូនវីសតិ	បញ្ច. ឯកូនវីសតិយា, ឯកូនវីសត្យា
ទុ. ឯកូនវីសតឹ (ឯកូនវីសតិ)	ឆ. ឯកូនវីសតិយា
ត. ឯកូនវីសតិយា	ស. ឯកូនវីសតិយា, ឯកូនវីសតិយំ, ឯកូនវីសត្យំ
ច. ឯកូនវីសតិយា	

(៨៧) ឯកកូនសង្ខី "៩៩" បំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ		ឯកវចនៈ	
ប.	ឯកកូនសង្ខី	បញ្ច.	ឯកកូនសង្ខិយា
ទុ.	ឯកកូនសង្ខឹ (ឯកកូនសង្ខី)	ឆ.	ឯកកូនសង្ខិយា
ត.	ឯកកូនសង្ខិយា	ស.	ឯកកូនសង្ខិយា, ឯកកូនសង្ខិយំ
ច.	ឯកកូនសង្ខិយា		

បូរណសង្ខ្យា

(៨៨) របៀបរាប់បូរណសង្ខ្យាទាំង ៣ លិង្គដូច្នេះ

បុំលិង្គ	ឥត្ថីលិង្គ	នបុំសកលិង្គ	ពាក្យប្រែ
បឋមោ	បឋមា	បឋមំ	ទី ១
ទុតិយោ	ទុតិយា	ទុតិយំ	- ២
តតិយោ	តតិយា	តតិយំ	- ៣
ចតុត្ថោ	ចតុត្ថី, ចតុត្ថា	ចតុត្ថំ	- ៤
។ល។ អសង្ខ្ចេយ្យមោ	អសង្ខ្ចេយ្យមា	អសង្ខ្ចេយ្យមំ	ទី ឬគំរប់អសង្ខេយ្យ

វិធីបំបែកបូរណសង្ខ្យា

(៨៩) បូរណសង្ខ្យា បំបែកតាមដំណើរលិង្គទាំង ៣, សព្វណាជាលិង្គណា, មានការន្តយ៉ាងណា, ត្រូវបំបែកតាមលិង្គនោះការន្តនោះ ។

សព្វនាម

(៩០) នាមដែលប្រើជំនួស ឬ ជាជំនួយនាមនាម ដែលពោលចេញឈ្មោះរួចមកហើយ ឬដែលកំពុងនិយាយចំពោះដើម្បីមិនឲ្យថែមពាក្យដដែលៗ មិនឲ្យច្រឡំ ហៅថា **សព្វនាម**, មាន ២ យ៉ាងគឺ **បុរិសសព្វនាម** ១, **វិសេសនសព្វនាម** ១ ។

បុរិសសព្វនាម

(៩១) សព្វនាមដែលប្រើជំនួសឈ្មោះមនុស្ស, សត្វ ឬ អ្វីៗ ដោយចំពោះរូប ប៉ុន្តែមិនចេញចំឈ្មោះនោះទេ យកពាក្យដទៃផ្សេងពីនោះមកជំនួសវិញហៅថា **បុរិសសព្វនាម**, មាន ៣ យ៉ាង "ត" ដែលប្រែថា "ព្រះអង្គ, លោក, នាង, គេ, គាត់, វា...," ១ "តុម្ហ" ប្រែថា "ព្រះអង្គ, លោក, អ្នក, នាង, ឯង, អា, ហង...," ១, "អម្ហ" ប្រែថា "ខ្ញុំព្រះអង្គ, ខ្ញុំព្រះករុណា, ខ្ញុំបាទ, ខ្ញុំឯង, អញខ្ញុំ, ខ្ញុំម្ចាស់, ខ្ញុំ, អាត្មាភាព, អាត្មា, អញ, យើង, យើងខ្ញុំ..." ១ ។

(៩២) "ត" សព្វក្នុងបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	សោ	តេ
ទុ.	តំ, នំ	តេ, នេ
ត.	តេន	តេហិ, នេហិ
ច.	តស្ស, អស្ស	តេសំ, តេសានំ, នេសំ, នេសានំ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
បញ្ច. តស្មា, អស្មា, តម្ហា	តេហិ, នេហិ
ឆ. តស្ស, អស្ស	តេសំ, តេសានំ, នេសំ, នេសានំ,
ស. តស្មឹ, អស្មឹ, តម្ហិ, នម្ហិ	តេសុ, នេសុ

រូបសិទ្ធិ

១) សិ នៅខាងចុងផ្លាស់ ត ដែលមិនមែនជានបុំ. ជា ស; អ នៅខាងដើមផ្លាស់ យោ ទាំង ២ ជា ឯ ហើយលុប អ ចេញ, ផ្លាស់ ត ជា ន បានខ្លះ ។

២) ស, ស្មា, ស្មឹ នៅខាងចុងផ្លាស់ ត ជា អ បានខ្លះក្នុងលិង្គទាំង ៣; ផ្លាស់ នំ ជា សំ, ជា សានំ ហើយផ្លាស់ អ ខាងដើមជា ឯ ។

៣) ផ្លាស់ ត ជា អ ហើយហាមមិនឲ្យផ្លាស់ ស្មា ជា ម្ហា, ស្មឹ ជា ម្ហិ ឡើយ ។

"ត" សព្វក្នុងឥត្ថីលិង្គបំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. សា	តា
ទុ. តំ, នំ	តា
ត. តាយ, (នាយ)	តាហិ, (នាហិ)
ច. តស្សា, អស្សា, តិស្សា, តិស្សាយ	តាសំ, (តាសានំ)

ឯកវចនៈ		*ពហុវចនៈ*
បញ្ច.	តាយ, (ជាយ)	តាហិ, (ជាហិ)
ឆ.	តស្សា, អស្សា, តិស្សា, តិស្សាយ	តាសំ, (តាសានំ)
ស.	តស្សំ, អស្សំ, តិស្សំ (តាយំ, ជាយំ)	តាសុ

រូបសិទ្ធិ

១) ត សព្វនាមក្នុងឥត្ថីលិង្គ ត្រូវចុះ អា- បច្ច័យគ្រប់បទ ។

២) លុប អ របស់ ត ហើយលុប យោ ទាំងពីរបទ ។

៣) ផ្លាស់ ស វិភត្តិជា សា ហើយចុះ ស-អាគមថែម, ឬផ្លាស់ ស វិភត្តិជា ស្សាយ ហើយរស្សៈ អា ជា អ ខ្លះ, ផ្លាស់ អា ជា ឥ ខ្លះ ។

៤) ផ្លាស់ ស្មឹ ជា សំ ហើយចុះ ស-អាគមថែម, ហើយរស្សៈ អា ជា អ ខ្លះ, ផ្លាស់ អា ជា ឥ ខ្លះ ។

"ត" ក្នុងនបុំសកលិង្គបំបែកដូច ត សព្វនាមក្នុងបុំលិង្គ , ប្លែកតែ ប. ឯក, ជា "តំ" ប. ទុ. ពហុ. ជា "តានិ" ប៉ុណ្ណោះ ។

(៩៣) "តុម្ហ" សព្ទជាតេលិង្គិកៈ គឺបុំ. ឥ. និង នបុំ. បំបែកតែបែបមួយដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	ត្វំ, តុវំ	តុម្ហេ, (តុម្ហំ, តុម្ហានំ) វោ
ទុ.	តំ. តវំ, តុវំ, (ត្វំ)	តុម្ហេ (តុម្ហាកំ, តុម្ហំ, តុម្ហានំ) វោ
ត.	តយា (ត្វយា) តេ	តុម្ហេហិ, វោ
ច.	តុយ្ហំ, (តុម្ហំ), តវ, តេ	តុម្ហាកំ, វោ
បញ្ច.	តយា	តុម្ហេហិ
ឆ.	តុយ្ហំ. (តុម្ហំ), តវ, តេ	តុម្ហាកំ, វោ
ស.	តយិ, (ត្វយិ)	តុម្ហេសុ

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ យោ ជា ឯ, ជា អាកំ, ជា អំ, ជា អានំ ហើយលុប អ ចេញ, ផ្លាស់ តុម្ហ និង យោ ជា វោ ។

២) ផ្លាស់ ស ជា អំ បានខ្លះ, ផ្លាស់ នំ ជា អាកំ ហើយលុប អ ចេញ ។

៣) បទដទៃក្រៅពីនេះ ផ្លាស់ តុម្ហ-អម្ហ-សព្ទនិងវិភត្តិនោះ ៗ ជារូបនោះ ៗ ។

(៩៤) "អម្ហ" សព្ទជា តេលិង្គិក: គឺបុំ. ឥ. និង នបុំ. បំបែកតែបែបមួយដូច្នេះ

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	អហំ	មយំ, (អម្ហេ, អម្ហំ អម្ហាកំ), ណោ
ទុ.	មំ, មមំ	អម្ហេ, (អម្ហាកំ, អម្ហំ, អម្ហាកំ) ណោ
ត.	មយា, មេ	អម្ហេហិ, ណោ
ច.	មយ្ហំ, (អម្ហំ), មម, (មមំ), មេ	អម្ហាកំ, ណោ
បញ្ច.	មយា	អម្ហេហិ
ឆ.	មយ្ហំ, (អម្ហំ), មម, (មមំ), មេ	អម្ហាកំ, ណោ
ស.	មយិ	អម្ហេសុ

វិសេសនសព្វនាម

(៩៥) សព្ទសម្រាប់ប្រើជាជំនួយនាមនាម មានលំនាំជាបទវិសេសនៈ ដើម្បីមិនឲ្យប្រទាំសេចក្តីក្នុងសង្កាត់ប្រយោគមួយ ៗ ហៅថា **វិសេសនសព្វនាម,** មាន ២ យ៉ាងគឺ **និយម ១, អនិយម ១ ។**

និយម

(៩៦) *វិសេសនសព្វនាម ដែលសម្ដែងសេចក្ដីទៀងទាត់ដាច់ស្រេច ហៅថា* **និយម** *មាន ៥ សព្ទគឺ*

ត *"នោះ"*; **ឯត** *"នុ៎ះ, នុ៎ះហ្ន៎, ហ្នឹង, នេះ"*; **ឥម** *"នេះ"*; **ឥតរ** *"ម្នាក់ទៀត, មួយទៀត, ក្រៅនេះ"*; **អមុ** *"ឯនោះ (ឯណោះ)"* ។

អនិយម

(៩៧) *វិសេសនសព្វនាម ដែលសម្ដែងសេចក្ដីមិនទៀងទាត់មិនដាច់ស្រេច ហៅថា* **អនិយម** *មាន ១២ សព្ទគឺ*

យ *"ឯណា, ណា, ដែល"*; **អញ្ញ** *"ដទៃ, ឯទៀត"*; **អញ្ញតរ**, **អញ្ញតម** *"ណាមួយ, ម្នាក់"*, **បរ** *"ដទៃ, ឯទៀត..."*; **អបរ** *"ដទៃទៀត, ផ្សេងទៀត..."*; **កតរ**, **កតម** *"ណា, ណាមួយ, ណាខ្លះ, អ្វី, ដូចម្ដេច..."*; **ឯក** *"ពួកមួយ"*; **ឯកច្ច** *"អ្នកខ្លះ, ពួកខ្លះ, ខ្លះ"*, **សព្វ** *"ទាំងពួង, ទាំងអស់, ទាំងមូល, ទាំងស្រុង..."*, **កឹ** *"ណា, អ្នកណា, ដូចម្ដេច, អ្វី..."* ។

វិធីបំបែកវិសេសនសព្ទនាម

បំបែកខាងអនិយមមុន

(៩៨) "យ" សព្ទ ក្នុងបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ :

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	យោ	យេ
ទុ.	យំ	យេ
ត.	យេន	យេហិ
ច.	យស្ស	យេសំ, យេសានំ
បញ្ច.	យស្មា, យម្ហា	យេហិ
ឆ.	យស្ស	យេសំ, យេសានំ
ស.	យស្មឹ, យម្ហិ	យេសុ

"យ" សព្ទ ក្នុងឥត្ថីលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប.	យា	យា
ទុ.	យំ	យា
ត.	យាយ	យាហិ
ច.	យស្សា	យាសំ, យាសានំ
បញ្ច.	យាយ	យាហិ
ឆ.	យស្សា	យាសំ, យាសានំ
ស.	យស្សំ (យាយំ)	យាសុ

"យ" សព្ទក្នុងនបុំសកលិង្គ បំបែកដូច "យ" សព្ទក្នុងបុំលិង្គ ប្លែកតែ ប. ឯក. ជា "យំ" ប. ទុ. ពហុ. ជា "យានិ" ប៉ុណ្ណោះ ។

វិសេសនសព្វនាម-អនិយម ១០ សព្ទគឺ អញ្ញ, អញ្ញតរ, អញ្ញតម, បរ, អបរ, កតរ, កតម, ឯក, ឯកច្ច, សព្វ និង ឧភយ "ទាំងពីរ" នេះ បំបែកដូច "យ" សព្ទក្នុងលិង្គទាំង ៣ ។

(៩៩) "កឹ" សព្ទគង់រូបនៅជា "កឹ" តែក្នុងនបុំ. ប. ទុ. ឯក. ប៉ុណ្ណោះ ក្រៅពីនោះផ្លាស់ជា "ក" ហើយបំបែកក្នុងត្រៃលិង្គដូច យ-សព្ទ ។

វិធីបំបែក

វិសេសនសព្វនាម-និយម

(១០០) "ឯត" សព្ទក្នុងបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ:	ពហុវចនៈ:
ប.	ឯសោ	ឯតេ
ទុ.	ឯតំ, ឯនំ	ឯតេ
ត.	ឯតេន	ឯតេហិ
ច.	ឯតស្ស	ឯតេសំ, ឯតេសានំ
បញ្ច.	ឯតស្មា, ឯតម្ហា	ឯតេហិ
ឆ.	ឯតស្ស	ឯតេសំ, ឯតេសានំ
ស.	ឯតស្មឹ, ឯតម្ហិ	ឯតេសុ

"ឯត" សព្វនាមក្នុងឥត្ថីលិង្គបំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. ឯសា	ឯតា
ទុ. ឯតំ, ឯតំ	ឯតា
ត. ឯតាយ	ឯតាហិ
ច. ឯតស្សា, ឯតិស្សា, ឯតិស្សាយ	ឯតាសំ, ឯតាសានំ
បញ្ច. ឯតាយ	ឯតាហិ
ឆ. ឯតស្សា, ឯតិស្សា ឯតិស្សាយ	ឯតាសំ, ឯតាសានំ
ស. ឯតស្សំ ឯតិស្សំ, (ឯតាយំ)	ឯតាសុ

"ឯត" សព្វនាមក្នុងនបុំសកលិង្គបំបែកដូច "ឯត" សព្វនាមក្នុងបុំលិង្គ ប្លែកតែ ប. ឯក. ជា "ឯតំ", ប. ទុ. ពហុ. ជា "ឯតានិ" ប៉ុណ្ណោះ ។

(១០១) "ឥម" សព្វនាមក្នុងបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ	ពហុវចនៈ
ប. អយំ	ឥមេ
ទុ. ឥមំ	ឥមេ
ត. ឥមិនា, អនេន	ឥមេហិ, (ឯហិ)

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	ឥមស្ម, អស្ម	ឥមេសំ, ឥមេសានំ, (ឯសំ)
បញ្ច.	ឥមស្មា, ឥមម្ហា, អស្មា	ឥមេហិ, (ឯហិ)
ឆ.	ឥមស្ស, អស្ស	ឥមេសំ, ឥមេសានំ, (ឯសំ)
ស.	ឥមស្មឹ, ឥមម្ហិ, អស្មឹ	ឥមេសុ, (ឯសុ)

រូបសិទ្ធិ

១) ផ្លាស់ ឥម-សព្វនាម បុំ. ត. និង សិ ជា អយំ, ក្នុងនបុំ. ផ្លាស់ ឥម និង សិ និង អំ ជា ឥទំ ។

២) ណា នៅខាងចុងផ្លាស់ ឥម ជា ឥមិ, ឬផ្លាស់ ឥម ជា អន ហើយផ្លាស់ ណា ជា ឯន ។

៣) ស, ស្មា, ស្មឹ នៅខាងចុង ផ្លាស់ឥម ជា អ បាន ខ្លះ ។

៤) ហិ, នំ, សុ, នៅខាងចុងផ្លាស់ អ របស់ ម នៃ ឥម ជា ឯ ហើយផ្លាស់ នំ ជា សំ ។

"ឥម" សព្វនាមឥត្ថីលិង្គបំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	អយំ	ឥមា
ទុ.	ឥមំ	ឥមា
ត.	ឥមាយ	ឥមាហិ
ច.	ឥមិស្សា, ឥមិស្សាយ, អស្សា	ឥមាសំ, ឥមាសានំ

	ឯកវចនៈ:	ពហុវចនៈ:
បញ្ច.	ឥមាយ	ឥមាហិ
ឆ.	ឥមិស្សា, ឥមិស្សាយ, អស្សា	ឥមាសំ, ឥមាសានំ
ស.	ឥមិស្សំ, អស្សំ, (ឥមាយំ)	ឥមាសុ

"ឥម" សព្ទក្នុងនបុំសកលិង្គ បំបែកដូចក្នុងបុំលិង្គ ប្លែកតែ ប. ឯក. ជា "ឥទំ", ទុ. ឯក. ជា "ឥទំ", ប. ទុ. ពហុ. ជា "ឥមានិ" ប៉ុណ្ណោះ ។

(១០២) "អមុ" សព្ទក្នុងបុំលិង្គបំបែកដូច្នេះ

	ឯកវចនៈ:	ពហុវចនៈ:
ប.	អមុ, អសុ	អមូ
ទុ.	អមុំ	អមូ
ត.	អមុនា	អមូហិ
ច.	អមុស្ស, អមុនោ	អមូសំ, អមូសានំ
បញ្ច.	អមុស្មា, អមុម្ហា	អមូហិ
ឆ.	អមុស្ស, អមុនោ	អមូសំ, អមូសានំ
ស.	អមុស្មឹ, អមុម្ហិ	អមូសុ

"អមុ" សព្ទក្នុងឥត្ថីលិង្គ បំបែកដូច្នេះ

ឯកវចនៈ		ពហុវចនៈ
ប.	អមុ, អសុ	អមូ
ទុ.	អមុំ	អមូ
ត.	អមុយា	អមូហិ
ច.	អមុស្សា	អមូសំ, អមូសានំ
បញ្ច.	អមុយា	អមូហិ
ឆ.	អមុស្សា	អមូសំ, អមូសានំ
ស.	អមុស្សំ, (អមុយំ)	អមូសុ

"អមុ" សព្ទក្នុងនបុំសកលិង្គ បំបែកដូចក្នុងបុំលិង្គ ប្លែកតែ ប. ទុ. ឯក. ជា "អទុំ", ពហុ. ជា "អមូនិ" ប៉ុណ្ណោះ ។

អព្យយសព្ទ

(១០៣) សព្ទដែលមិនវិនាសប្រែប្រួល ចាកភាពដើមរបស់ខ្លួន ហៅថា "អព្យយសព្ទ" ប្រែថា "សព្ទមិនវិនាស" ឬហៅថា "អលិង្គ" ប្រែថា "(សព្ទ) គ្មានលិង្គ" គឺនឹងកំណត់ថាលិង្គណាមួយពុំបានឡើយ ។

អព្យយសព្ទ ចែកចេញជា ៣ ពួក គឺជា **ឧបសគ្គ** ១ ពួក, ជា **និបាត** ១ ពួក, ជា **បច្ច័យ** ១ ពួក ។

ឧបសគ្គ

ឧបសគ្គៈនោះមាន ២០ សព្ទគឺ

អតិ កន្ទង. ក្រៃ, ក្រៃពេក, ពេក,...,...

អធិ ក្រៃលែង, ក្រៃពេក, លើសលប់, លើសលែង, សង្កត់,...,...

អនុ តាម, តូច, បន្ទាប់, រង, ក្រោយ, បណ្ដោយ, លំដាប់,...,...

អប ប្រាស, គេច, ជៀស,...,...

អបិ ឬ បិ[១] ជិត, ខាងលើ...

អភិ ក្រៃពេក, ធំ, ចំពោះ, ឆ្ពោះ, ខាងមុខ,...,...

អវ ឬ ឱ ចុះ, ចុះក្រោម, ទាប, ស្រេច,...,...

អា ទូទៅ, សព្វ, ក្រៃលែង,...,...

ឧ ឡើង, ខ្ពស់, ក្រៅ,...,...

ឧប ជិត, ចូល, ចូលទៅជិត, មាំ, ស៊ប់,...,...

ទុ អាក្រក់, ក្រ, កម្រ, លំបាក, (ពិបាក),...,...

និ ចេញ, មិនសល់, មិនមាន, ឥត,...,...

នី ចេញ, ចូល, ចុះ,...,...

ប ទូទៅ, ខាងមុខ, ចេញ, មុន,...,...

បដិ ឬ បតិ ចំពោះ, តប, ត, ប្រាស, ត្រឡប់,...,...

បរា ខាងមុខ,...,....

---

១ **អបិ** ឬ **បិ** ទាំង ២ សព្ទនេះប្រើជានិបាតក៏បាន ។

បរិ ជុំ, ជុំវិញ, គ្រប់គ្រាន់, ស្រេច,...,...

វិ ផ្សេង, ប្លែក, ច្បាស់, ជាក់, ប្រាកដ,...,...

សំ ព្រម, ជាមួយ, ល្អ, ប្រពៃ,...,...

សុ[១] ងាយ, ស្រួល, ស្រណុក, ល្អ, ប្រពៃ, ណាស់, ម៉្លេះ, អ្វីម៉្លេះ,..,..

និបាត

និបាតនោះ មានច្រើនជាអនេកមាននិបាតប្រាប់សេចក្ដីជាអាលបនៈជាដើម (ចូរមើលកច្ចាយនទូបត្ថម្ភកៈ និងសម្ពន្ធមាលា) ។

បច្ច័យ

បច្ច័យនោះមាន ២២ តួ គឺ តោ, ត្រ, ត្ថ, ហ, ធ, ធិ, ហឹ, ហំ, ហិញ្ចនំ, វ, ទា, ទានិ, រហិ, ធុនា, ទាចនំ, ជ្ជ, ជ្ជុ, តវេ, តុំ, ត្វា, ត្វាន, ត្វូន, (ចូរមើលកច្ចាយនទូបត្ថម្ភកៈផង) ។

អព្យយសព្ទចប់

ចប់នាមនិទ្ទេសទី ២ តែប៉ុណ្ណោះ ។

១. **សុ** នេះ ប្រើជានិបាតក៏បានដូច **អបិ** ឬ **បិ** ដែរ ។

សមាសនិទ្ទេសទី ៣

សមាស

(១០៤) នាមសព្ទតាំងពី ២ បទឡើងទៅ ដែលបំប្រួញរួមចូលគ្នាជាបទមួយ ហៅថា "សមាស" ៗ នោះ សំដែងដោយកិច្ចមានពីរយ៉ាង គឺ **លុត្តសមាស** *១,* **អលុត្តសមាស** *១, សមាសដែលលុបវិភត្តិចេញ ហៅថា* **លុត្តសមាស** *ឧ.* **រាជបុត្តោ** *"កូននៃស្តេច", សមាសដែលមិនលុបវិភត្តិហៅថា* **អលុត្តសមាស** *ឧ.* **ឧរសិលោមោ** *"(បុរស) មានរោមត្រង់ទ្រូង" ។*

សមាស បើសំដែងដោយឈ្មោះមាន ៦ យ៉ាងគឺ កម្មធារយៈ ១, ទិគុ ១, តប្បុរិសៈ ១, ទ្វន្ទៈ ១, អព្យយីភាវៈ ១, ពហុព្វីហិ ១ ។

កម្មធារយសមាស

(១០៥) នាមសព្ទពីរបទ ដែលមានវិភត្តិនិងវចនៈស្មើគ្នា បទ ១ ជានាមនាមជាតួប្រធាន, បទ ១ ជាគុណនាម ឬជានាមនាម ជាតួវិសេសនៈ ឬក៏ជាគុណនាមទាំងពីរបទ មានបទឯទៀតជាប្រធាន ដែលបំប្រួញចូលជាបទ ១ ហៅថា **កម្មធារយសមាស** *មាន ៦ យ៉ាងគឺ វិសេសនបុព្វបទ ១, វិសេសនុត្តរបទ ១, វិសេសនោភយបទ ១, វិសេសនោបមបទ ១, សម្ភាវនបុព្វបទ ១, អវធារណបុព្វបទ ១ ។*

វិសេសនបុព្វបទ

កម្មធារយសមាសដែលមានបទវិសេសនៈនៅខាងដើម មានបទខាងចុងជាប្រធាន ហៅថា វិសេសនបុព្វបទ **ឧ. មហន្តោ បុរិសោ** = **មហាបុរិសោ** *"បុរសធំ"* ។

សមាសនេះ ជួនណាលោកលុបអក្ខរៈរបស់បទវិសេសនៈចេញខ្លះ ទុកឲ្យសល់នៅតែ ១ តួខាងដើមក៏មាន **ឧ. កុច្ឆិតា ទិដ្ឋិ** =[១] **កុទិដ្ឋិ** *"ទិដ្ឋិដែលបណ្ឌិតគួរខ្ពើម"* ។

វិសេសនុត្តរបទ

កម្មធារយសមាសដែលមានបទវិសេសនៈនៅខាងចុង មានបទខាងដើមជាប្រធាន ហៅថា វិសេសនុត្តរបទ **ឧ. បុរិសោ ឧត្តមោ** = **បុរិសុត្តមោ** *"បុរសខ្ពង់ខ្ពស់"* ។

១- សញ្ញាគឺ (=ឬ>) នេះ ក្នុងទីដទៃត្រូវអានថា "ជា, ទៅជា, តភ្ជាប់ជា, តែក្នុងទីនេះ គ្រាន់តែដាក់មកវាំង ដើម្បីឲ្យអ្នកសិក្សាដំបូងងាយយល់បទរាយ និងបទរួមសមាសប៉ុណ្ណោះ ឯសញ្ញា (=ឬ>) ក្នុងវិគ្គហៈសមាសនេះ មិនមែនឲ្យទន្ទេញសូត្រថាដូច្នោះទេ គឺមិនត្រូវឲ្យទន្ទេញសូត្រថា មហន្តោ បុរិសោ ជា ឬ ទៅជា មហាបុរិសោ ទេ ។ សូមឲ្យទន្ទេញសូត្រថា មហន្តោ បុរិសោ មហាបុរិសោ ដូច្នេះវិញ ទើបត្រឹមត្រូវតាមក្បួនវិគ្គហៈក្នុងបាលីវេយ្យាករណ៍ ។ សូម្បីវិគ្គហៈក្នុងតទ្ធិតនិទ្ទេស និង កិតកនិទ្ទេសក៏មានន័យដូចគ្នានឹងសមាសនេះដែរ ។

វិសេសនោភយបទ

កម្មធារយសមាសដែលមានបទទាំងពីរជាវិសេសនៈមានបទឯទៀតជាប្រធាន ហៅថា វិសេសនោភយបទ ឧ. **សីតញ្ច ឧណ្ហាញ្ច** = **សីតុណ្ហំ** (ហានំ) *"(ទឹ) ទាំងត្រជាក់ទាំងក្តៅ"* ។

វិសេសនោបមបទ

កម្មធារយសមាសដែលមានបទវិសេសនៈជាឧបមា ហៅថា វិសេសនោបមបទ, មាន ២ យ៉ាងគឺ

ដែលមានបទឧបមានៅខាងដើម ហៅថាឧបមាបុព្វបទ ឧ. **សង្ខំ ឥវ បណ្ឌរំ** = **សង្ខបណ្ឌរំ** (ខីរំ) *"(ទឹកដោះស្រស់) សដូចស័ង្ខ"*

ដែលមានបទឧបមានៅខាងចុង ហៅថាឧបមានុត្តរបទ ឧ. **នរោ សីហោ ឥវ** = **នរសីហោ** *"នរៈដូចជាសត្វសីហៈ"* ។

សម្ភាវនបុព្វបទ

កម្មធារយសមាសដែលក្នុងវិគ្គហៈមានបទប្រកបដោយ **ឥតិ**-*សព្ទជា សម្ភាវនៈ "គ្រឿងលើកសរសើរ ឬ ស្មាន" នៅខាងដើម, មានបទខាងចុងជាប្រធាន ហៅថា សម្ភាវនបុព្វបទ* ឧ. **ខត្តិយោ** (អហំ) **ឥតិ មានោ** = **ខត្តិយមានោ** *"មានៈថា (អញ) ជាក្សត្រិយ៍"* ។

អវធារណបុព្វបទ

កម្មធារយសមាស ដែលក្នុងវិគ្គហៈមានបទប្រកបដោយ ឯវ-*សព្ទ "សព្ទជាគ្រឿងឃាត់នូវសេចក្ដីឯទៀត" នៅខាងដើម, មានបទខាងចុង ជាប្រធាន ហៅថា អវធារណបុព្វបទ* ឧ. ពុទ្ធោ ឯវ រតនំ = ពុទ្ធ-រតនំ *"កែវ គឺព្រះពុទ្ធ"* ។

ទិគុសមាស

(១០៦) *វិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាសនុ៎ះ កាលបើមាន សង្ខ្យាសព្ទជាបទវិសេសនៈនៅខាងដើម ក៏ត្រូវឲ្យឈ្មោះថា "ទិគុ-សមាស" វិញ*, មាន ២ *យ៉ាងគឺ សមាហារទិគុ* ១, *អសមាហារទិគុ* ១ ។

សមាហារទិគុ

ទិគុសមាស ដែលបំប្រួញនាមសព្ទ មាន*សេចក្ដីជាពហុវចនៈ ធ្វើឲ្យក្លាយជាឯកវចនៈ នបុំសកលិង្គវិញ ហៅថា សមាហារទិគុ* ឧ. តយោ លោកា = តិលោកំ *"លោកបី"* ។

អសមាហារទិគុ

ទិគុសមាសដែលមិនបំប្រួញនាមសព្ទឲ្យជាឯកវចនៈ នបុំសកលិង្គ ហៅថា អសមាហារទិគុ ឧ. ឯកោ បុគ្គលោ = ឯកបុគ្គលោ *"បុគ្គលម្នាក់"* ។

តប្បុរិសសមាស

(១០៧) *នាមសព្ទដែលផ្សំនឹងវិភត្តិនាម មានទុតិយាវិភត្តិជាដើមហើយបំប្រួញរួមចូលជាបទមួយនឹងបទខាងចុង ដែលមានវិភត្តិផ្សេងគ្នាហៅថា* តប្បុរិសសមាស *មាន ៦ យ៉ាងគឺ ទុតិយាតប្បុរិសៈ ១, តតិយាតប្បុរិសៈ ១, ចតុត្ថីតប្បុរិសៈ ១, បញ្ចមីតប្បុរិសៈ១, ឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ ១, សត្តមីតប្បុរិសៈ ១, រាប់ឧកយតប្បុរិសៈ ១ បញ្ចូលមកផងជា ៧ យ៉ាង ។*

ទុតិយាតប្បុរិសៈ សុខំ បត្តោ=សុខប្បត្តោ (*ជនោ*) "(*ជន*) *ដល់ហើយនូវសេចក្ដីសុខ*" ។

តតិយាតប្បុរិសៈ សរេន វិទ្ធោ = សរវិទ្ធោ (*មិគោ*) "(*ម្រឹគ*) *ដែលសរមុតហើយ*" *ឬ* "(*ម្រឹគ*) *ដែលព្រានបាញ់ហើយដោយសរ* ។

ចតុត្ថីតប្បុរិសៈ កឋិនស្ស ទុស្សំ = កឋិនទុស្សំ "*សំពត់ដើម្បីកឋិន*" *ឬ* "*សំពត់* (*ដែលជននាំមកហើយ*) *ដើម្បីកឋិន*" ។

បញ្ចមីតប្បុរិសៈ រញ្ញោ ភយំ = រាជភយំ *ភ័យអំពីស្ដេច*" ។

ឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ រញ្ញោ បុត្តោ = រាជបុត្តោ "*កូននៃស្ដេច*" ។

សត្តមីតប្បុរិសៈ រូបេ សញ្ញា = រូបសញ្ញា "*សេចក្ដីសំគាល់ក្នុងរូប*" ។

ឧភយតប្បុរិស

កម្មធារយសមាសក្តី ទិគុសមាសក្តី បើមាន "ន" និបាតសព្ទនៅខាងដើម ដែលផ្លាស់ធ្វើជា "អ" ឬជា "អន" នោះ ប្រែជាឲ្យឈ្មោះថា ឧភយតប្បុរិសសមាស *ទៅវិញ* ឧ. ន ព្រាហ្មណោ = អព្រាហ្មណោ *"ព្រាហ្មណ៍ មិនមែន គឺមិនមែនព្រាហ្មណ៍"* ។ ន អរិយោ = អនរិយោ *"ព្រះអរិយៈ មិនមែន គឺមិនមែនព្រះអរិយៈ* ។

សមាសនេះបើមិនហៅថា ឧភយតប្បុរិស *នឹងហៅថា* "នបុព្វបទកម្មធារយសមាស" *ដូច្នេះវិញក៏បាន* ។

ទ្វន្ទសមាស

(១០៨) *នាមសព្ទតាំងពីពីរបទឡើងទៅ ដែលមានវិភត្តិស្មើគ្នា បំប្រួញចូលជាបទ ១ ហៅថា* ទ្វន្ទសមាស, មាន ២ *យ៉ាងគឺ សមាហារទ្វន្ទៈ ១, អសមាហារទ្វន្ទៈ ១* ។

សមាហារទ្វន្ទ

ទ្វន្ទសមាសដែលបំប្រួញនាមសព្ទបទខាងចុងបំផុត, ទោះជាបុំលិង្គក្តី ឥត្ថីលិង្គក្តី, ឲ្យជានបុំសកលិង្គ ឯកវចនៈ ឬសព្ទខាងចុងបំផុត ដែលជានបុំសកលិង្គស្រាប់ ក៏ឲ្យនៅជានបុំសកលិង្គ ឯកវចនៈដូចដែល ហៅថា សមាហារទ្វន្ទៈ ឧ. សមថោ ច វិបស្សនា ច=សមថវិបស្សនំ *"សមថៈនិងវិបស្សនា"* ។ បណ្ណំ ច បុប្ផំ ច ផលំ ច= បណ្ណបុប្ផផលំ *"ស្លឹកនិងផ្កានិងផ្លែ"* ។

អសមាហារទ្វន្ទ្វ

ទ្វន្ទ្វសមាស ដែលបំប្រួញនាមសព្ទបទខាងចុងបំផុត ឲ្យជាពហុ-វចនតាមដំណើរលិង្គ ឬដែលមិនបំប្រួញនាមសព្ទបទខាងចុងបំផុតឲ្យជានបុំសកលិង្គឯកវចនៈ ហៅថា អសមាហារទ្វន្ទ្វ ឧ. សមណោ ច ព្រាហ្មណោ ច = សមណព្រាហ្មណា *"សមណៈ និង ព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ"* លាភោ ច សក្ការោ ច=លាភសក្ការោ *"លាភៈ និងសក្ការៈ" ។*

អព្យយីភាវសមាស

(១០៩) *សមាសដែលមានឧបសគ្គៈ ឬ និបាតនៅខាងដើមហើយ ជានបុំសកលិង្គ, បើទុកជាពហុវចនៈ ក៏មានអាការៈជានបុំសកលិង្គឯកវចនៈ ហៅថា* **អព្យយីភាវសមាស** *មានពីរយ៉ាងគឺ ឧបសគ្គបុព្វកៈ ១, និបាតបុព្វកៈ ១ ។*

ឧបសគ្គបុព្វកៈ

អព្យយីភាវសមាស ដែលមានឧបសគ្គៈនៅខាងដើម ហៅថា ឧបសគ្គបុព្វកៈ ឬឧបសគ្គបុព្វកាព្យយីភាវៈ ឧ. ឯករស្ស សមីបំ= ឧបឯករំ *"ទីជិតនៃនគរ" ។*

និបាតបុព្វកៈ

អព្យយីភាវសមាស ដែលមាននិបាតនៅខាងដើម ហៅថានិបាត-បុព្វកៈ ឬនិបាតបុព្វកាព្យយីភាវៈ **ឧ. វុឌ្ឍានំ បដិបាដិ=យថា-វុឌ្ឍំ** *"(លំដាប់នៃជនចម្រើន, លំដាប់នៃជនចាស់)"* ។

ពហុព្វីហិសមាស

(១១០) *សមាសដែលមានបទឯទៀត ស្ទុះពីក្នុងវិគ្គហៈចេញមកជាប្រធាន ហៅថា ពហុព្វីហិសមាស មាន ៦ យ៉ាង គឺទុតិយាពហុព្វីហិ ១*[១] *តតិយាពហុព្វីហិ*[១] *១, ចតុត្ថីពហុព្វីហិ ១, បញ្ចមីពហុព្វីហិ ១, ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ១, សត្តមីពហុព្វីហិ ១*[១] ។

ទុតិយាពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាទុតិយាវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ដែលស្ទុះចេញជាប្រធាននៃបទសមាស ជាគ្រឿងសម្គាល់ដូច្នេះ **អាគតា សមណា យំ សោ=អាគតសមណោ** (*អារាមោ*) *"(អារាម) មានសមណៈមកហើយ"* ។

១- ពហុព្វីហិ ទាំង ៦ នេះនឹងពោលតាមប្រភេទថា តុល្យាធិករណពហុព្វីហិក៏បានគឺហៅថា ទុតិយាតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ១, តតិយាតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ១ ។ ល ។ សត្ត-មីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ១ ។

តតិយាពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាតតិយាវិភត្តិ ក្នុងវិគ្គហៈដែលស្មុះចេញជាប្រធាននៃបទសមាសជាគ្រឿងសម្គាល់ដូច្នេះ ជិតានិ ឥន្ទ្រិយានិ យេន សោ=ជិតិន្ទ្រិយោ (សមណោ) *(សមណៈ) មានឥន្ទ្រិយឈ្នះហើយ" ។*

ចតុត្ថីពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាចតុត្ថីវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ដែលស្មុះចេញជាប្រធាននៃបទសមាសជាគ្រឿងសម្គាល់ដូច្នេះ ជិន្នោ សុង្កោ យស្ស សោ= ជិន្នសុង្កោ (រាជា) *"(ស្តេច) មានសួយគឺអ្នកនគរថ្វាយហើយ" ។*

បញ្ចមីពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាបញ្ចមីវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ដែលស្មុះចេញជាប្រធាននៃបទសមាស ជាគ្រឿងសម្គាល់ដូច្នេះ និក្ខតា ជនា យស្មា សោ = និក្ខតជនោ (គាមោ) *"(ស្រុក) មានជនចេញហើយ" ។*

ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាឆដ្ឋីវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ដែលស្មុះចេញជាប្រធាននៃបទសមាសជាគ្រឿងសម្គាល់ដូច្នេះ ខីណា អាសវា យស្ស សោ = ខីណាសវោ (ភិក្ខុ) *"(ភិក្ខុ) មានអាសវៈអស់ហើយ" ។*

ឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ

សមាសដែលមានបទបឋមាវិភត្តិជាឧបមា មានឆដ្ឋីវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ស្ទុះចេញជាប្រធាន ហៅថា ឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ ឧ. **សុវណ្ណ-វណ្ណោ ឥវ វណ្ណោ យស្ស សោ=សុវណ្ណវណ្ណោ (តថា-គតោ)** *"(ព្រះតថាគត) មានសម្បុរដូចជាសម្បុរនៃមាស" ។*

នបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ

ឆដ្ឋីពហុព្វីហិសមាសដែលមានសេចក្តីជាបដិសេធ; លោកឲ្យឈ្មោះថា នបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ឧ. **នត្ថិ តស្ស សមោតិ= អសមោ (តថាគតោ)** *"(ព្រះតថាគត) មានបុគ្គលស្មើមិនមាន"= (ឥតមានបុគ្គលស្មើ) ។*

ឆដ្ឋីភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ

ពហុព្វីហិសមាសដែលមានវិគ្គហៈ កំណត់ដោយបទមានវិភត្តិផ្សេងគ្នា គឺមានបទជាទុតិយា ឬ តតិយា ឬ សត្តមីវិភត្តិ សម្ពន្ធចូលនឹងបទបឋមាវិភត្តិ ហើយមានបទជាឆដ្ឋីវិភត្តិ ស្ទុះចេញមកជាប្រធាន ហៅថា ឆដ្ឋីភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ ឧ. **ឯករត្តឹ វាសោ អស្សាតិ=ឯក-រត្តិវាសោ (ជនោ)** *"(ជន) មានកិរិយានៅអស់យប់មួយ" ។*

សមានេន សំវាសោ អស្សា តិ = សមានសំវាសោ

(ជនោ) "(ជន) មានកិរិយានៅរួមដោយជនស្មើគ្នា" ។ អសិ ហត្ថេ យស្ស សោ=អសិហត្ថោ (យោធោ) " (ទាហាន) មានដាវក្នុងដៃ" ។

សត្តមីពហុព្វីហិ

កំណត់យកបទជាសត្តមីវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ដែលស្ទុះចេញជាប្រធាននៃបទសមាសជាគ្រឿងសម្គាល់ដូច្នេះ សម្បន្នានិ សស្សានិ យស្មឹ សោ=សម្បន្នសស្សោ (ជនបទោ) "(ជនបទ) មានសំទូងដល់ព្រមហើយ" ។

សហាបុព្វបទពហុព្វីហិសមាស

សមាសដែលមានដំណើរវិគ្គហៈជាកត្តុសាធនៈ ប៉ុន្តែដោយសារមានសហ-សព្ទនៅខាងដើមជាគ្រឿងសម្គាល់ ក៏កំណត់ឲ្យឈ្មោះថា សហបុព្វបទពហុព្វីហិទៅវិញ ឧ. សហ បុត្តេន យោ វត្តតីតិ= សបុត្តោ (បិតា) "(បិតា) ប្រព្រឹត្តទៅមួយអន្លើដោយកូន= (បិតា ព្រមទាំងកូន)" ។

វិកប្បសមាស

(១១១) សមាសដែលមាន វា-សព្ទ (វិកប្ប) ដែលប្រែថា "ឬ" នៅក្នុងចន្លោះកណ្ដាល ហៅថា វិកប្បសមាស ឧ.

ទ្វីហំ វា តីហំ វា = ទ្វីហាតីហំ "ថ្ងៃពីរឬថ្ងៃបី"=(ពីរថ្ងៃឬបីថ្ងៃ), មតោ វា អមតោ វា = មតាមតោ (ទារកោ) "(ក្មេង) ស្លាប់ឬមិនស្លាប់" ។ បើរាប់វិកប្បសមាសនេះបញ្ចូលផង ត្រូវជាសមាស សម្ដែងដោយឈ្មោះទាំងអស់មាន ៧ យ៉ាង ។

ឯកសេសសមាស

(១១២) អសមាហារទ្វន្ទសមាស ដែលលុបបទឯទៀតចេញទុកឲ្យនៅសល់តែមួយបទហៅថា ឯកសេសសមាសៗ នេះ សម្ដែងតាមប្រភេទនៃវិធីលុបមាន ២ យ៉ាងគឺ បុព្វេកសេស ១, បរេកសេស ១ ។

បុព្វេកសេស

សមាសដែលលុបបទខាងចុងទុកឲ្យសល់នៅបទខាងដើម ហៅថា បុព្វេកសេស ឧ. ឧបាសកោ ច ឧបាសិកា ច = ឧបាសកា "ឧបាសក និងឧបាសិកាទាំងឡាយ" ។

បរេកសេស

សមាសដែលលុបបទខាងដើម ទុកឲ្យសល់បទខាងចុង ហៅថា បរេកសេស ឧ. ឧបាសកោ ច ឧបាសិកា ច = ឧបាសិកា "ឧបាសក និង ឧបាសិកាទាំងឡាយ" ។

សមាសនេះ សម្ដែងតាមប្រភេទនៃរូបសព្ទដែលឲ្យសល់មានពីរយ៉ាងគឺ សរូបេកសេស ១, វិរូបេកសេស ១ ។

សរូបេកសេស

សមាសដែលមានរូបសព្ទស្មើគ្នា គឺទាំងពីរបទជាសព្ទមានរូបតែមួយ ហៅថា សរូបេកសេស ឧ. បុរិសោ ច បុរិសោ ច = បុរិសា "បុរស និង បុរសទាំងឡាយ" ។

វិរូបេកសេស

សមាសដែលមានរូបសព្ទខុសគ្នា គឺទាំងពីរបទជាសព្ទមានរូបផ្សេងគ្នា ប៉ុន្តែមានសេចក្ដីជាគូនឹងគ្នា ហៅថា វិរូបេកសេស ឧ. មាតា ច បិតា ច=មាតរោ ឬ បិតរោ "មាតា និង បិតាទាំងឡាយ ។ សារីបុត្តោ ច មោគ្គល្លានោ ច=សារីបុត្តា ឬ មោគ្គល្លានា "ព្រះសារីបុត្រនិងព្រះមោគ្គល្លានទាំងឡាយ" ។ ឬសព្ទដែលទុកឲ្យសល់នោះ ជាសព្ទផ្លាស់រូបឲ្យខុសចាករូបដើមរបស់សព្ទទាំងពីរក្នុងវិគ្គហៈ ក៏ហៅថា វិរូបេកសេសដែរ ឧ. ទស ច ទស ច=វីស "ដប់និងដប់" គឺ "២០" ។ ទស ច ទស ច ទស ច=តឹស "ដប់ និង ដប់ និង ដប់" គឺ "៣០"...។

សមាសមានផ្ទៃ

(១១៣) សមាសលាយគ្នាតាំងពី ២ សមាសឡើងទៅ ដែលបំប្រួញចូលគ្នាជាបទមួយហៅថា **សមាសមានផ្ទៃៗ** នោះចែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ **សមាសធំ** ១, **សមាសតូច** ១ ។ ទាំងពីរនេះ គ្មានកំណត់ឈ្មោះសមាសទេ អាចប្រព្រឹត្តទៅបានគ្រប់សមាសទាំង ៦ ឬទាំង ៧ គឺចង់ជាកម្មធារយៈ, ទិគុ, តប្បុរិសៈ, ទ្វន្ទ្វៈ, អព្យយីភាវៈ, ពហុព្វីហិសមាស និងវិកប្បសមាស ណាមួយបានទាំងអស់ ស្រេចហើយតែសព្ទនោះ ៗ ណែនាំឲ្យប្រែ ។ មួយទៀតក្នុងសមាសមានផ្ទៃនោះ មានតែសមាសមួយទេ ដែលចាត់ជាសមាសធំ ចំណែកសមាសតូចនោះមិនមានកំណត់ចំនួនទេ ចង់មានប៉ុន្មានសព្ទប៉ុន្មានសមាសក៏ដោយ ក៏ចាត់ជាផ្ទៃនៃសមាសធំទាំងអស់ ស្រេចតែរូបសព្ទនិងពាក្យប្រែអនុលោមទៅជាយ៉ាងណា ។

តាមវោហារខ្មែរយើងហៅថា "សមាសមានផ្ទៃ" ក៏បាន ថា "សមាសផើម" ក៏បាន, ថា "សមាសធំ" ក៏បាន, ថា "សមាសក្រៅ" ក៏បាន ។

អ្នករៀនត្រូវស្គាល់ពាក្យដែលជាគូនឹងគ្នា ទើបចូលចិត្តយល់ច្បាស់នូវសមាសនេះ ដោយឥតភ័ន្តច្រឡំគឺ

សមាសមានផ្ទៃ	ជាគូនឹង	សមាសផ្ទៃ
សមាសដើម (មេ)	"	សមាសក្មួន
សមាសធំ	"	សមាសតូច
សមាសក្រៅ	"	សមាសក្នុង

សមាសដែលប្រែមុនគេ តែតាំងវិគ្គហៈក្រោយគេ ហៅថា **សមាសមានផ្ទៃ** *(ឬសមាសដើម, សមាសធំ, សមាសក្រៅ), សមាសដែលប្រែក្រោយគេ តែតាំងវិគ្គហៈមុនគេ ហៅថា សមាសផ្ទៃ (ឬសមាសកូន, សមាសតូច, សមាសក្នុង); តួយ៉ាងដូច* ឧព្វលស្សោ *"សេះមានកំលាំងខ្សោយ" បទនេះ មានសមាស ២ គឺឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ១, វិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស ១ ។ ក្នុងសមាសទាំងពីរនេះ វិ. បុ. កម្ម. ចាត់ជាសមាសធំ គឺសមាសមានផ្ទៃ ព្រោះប្រែមុនតាំងវិគ្គហៈក្រោយ, ឆ. តុ. ព. ជាសមាសតូច គឺសមាសផ្ទៃ ព្រោះប្រែក្រោយតាំងវិគ្គហៈមុន ។ ចូរមើលវិគ្គហៈដូចតទៅនេះ ៖*

ឆ. តុ. ព. ទុះ ទុដ្ឋំ ពលំ យស្ស សោ=ទុព្វលោ (អស្សោ)

វិ. បុ. កម្ម. ទុព្វលោ ច សោ អស្សោ ចាតិ= ទុព្វលស្សោ ។

ចប់សមាសនិទ្ទេសទី ៣

តែប៉ុណ្ណោះ ។

តទ្ធិតនិទ្ទេសទី ៤

តទ្ធិត

(១១៤) សព្ទមានចំនួន ២ ចុះបច្ច័យជាជំនួយមក ហើយលុបសព្ទមួយខាងចុងចេញ ទុកតែមួយខាងដើម, ផ្សំជាមួយនឹងបច្ច័យ ដើម្បីឲ្យខ្ទីស្រួលថា ហៅថា **តទ្ធិត** ។ នោះ និយាយដោយសង្ខេប មាន ៣ យ៉ាងគឺសាមញ្ញតទ្ធិត ១, ភាវតទ្ធិត ១, អព្យយតទ្ធិត ១ ។

សាមញ្ញតទ្ធិត

សាមញ្ញតទ្ធិតចែកចេញជា ១៥ យ៉ាង គឺគោត្តតទ្ធិត ១, តរត្យាទិតទ្ធិត១, រាគាទិតទ្ធិត ១, ជាតាទិតទ្ធិត ១, សមូហតទ្ធិត ១, ឋានតទ្ធិត ១, ឧបមាតទ្ធិត ១, និស្សិតតទ្ធិត ១, ពហុលតទ្ធិត ១, សេដ្ឋតទ្ធិត ១, តទស្សត្ថិតទ្ធិត ១, បកតិតទ្ធិត ១, បូរណតទ្ធិត ១, សង្ខ្យាតទ្ធិត ១, វិភាគតទ្ធិត ១ ។

គោត្តតទ្ធិត

(១១៤) ក្នុងគោត្តតទ្ធិតមានបច្ច័យ ៨ គឺ ណ, ណាយន, ណាន ណេយ្យ, ណិ, ណិក, ណវ, ណេរ ។

ណ: វសិដ្ឋស្ស អបច្ចំ=វាសិដ្ឋោ (ជនោ) "(ជន) ជាកូននៃវសិដ្ឋ:"=(ជនជាពូជពង្សនៃវសិដ្ឋ=វសិដ្ឋគោត្ត) ។

ណាយន: វច្ឆស្ស អបច្ចំ=វច្ឆាយនោ (ជនោ) "(ជន) ជាកូននៃវច្ឆ:" ។

ណាន: កច្ចស្ស អបច្ចំ=កច្ចានោ (ជនោ) "(ជន) *ជាពូជពង្សនៃកច្ចៈ"* ។

ណាយ្យ: កត្តិកាយ អបច្ចំ=កត្តិកេយ្យោ (ជនោ) "(ជន) *ជាកូននៃស្រីឈ្មោះកត្តិកា"* ។

ណិ: ទក្ខស្ស អបច្ចំ=ទក្ខិ (ជនោ) "(ជន) *ជាពូជពង្សនៃទក្ខៈ"* ។

ណិក: សក្យបុត្តស្ស អបច្ចំ=សក្យបុត្តិកោ (ជនោ) "(ជន) *ជាកូននៃសក្យៈ"* ។

ណវ: ឧបកុស្ស អបច្ចំ=ឱបកវោ (ជនោ) "(ជន) *ជាពូជពង្សនៃឧបកុ"* ។

ណេរ: វិធវាយ អបច្ចំ=វេធវេរោ (ជនោ) "(ជន) *ជាពូជពង្សនៃស្រីវិធវា"=(ស្រីមេម៉ាយ)* ។

តរត្យាទិតទ្ធិត

(១១៦) តរត្យាទិតទ្ធិតនេះចែកចេញជាឈ្មោះមាន ២៧ យ៉ាង គឺតរតិតទ្ធិត ១[១], សំសដ្ឋតទ្ធិត ១, ចរតិតទ្ធិត ១,[១] វហតិតទ្ធិត ១[១],

---

១- ឈ្មោះតរតទ្ធិត, ចរតទ្ធិត វហតទ្ធិត ក៏បាន (តាមគម្ពីរសព្ទសាស្ត្រ) ។

វេសតិតទ្ធិត ១[១], ជាតតទ្ធិត ១, អជីតេតទ្ធិត ១, កតតទ្ធិត ១, វត្តិតទ្ធិត ១[១], សន្និធានតទ្ធិត ១, និយុត្តតទ្ធិត ១, សិប្បតទ្ធិត ១, ភណ្ឌតទ្ធិត ១ ជីវតិតទ្ធិត ១[១], ហតតទ្ធិត ១, ពន្ធតទ្ធិត ១, អាវុធតទ្ធិត ១, អាពាធតទ្ធិត ១, បសន្នតទ្ធិត ១, សន្តកតទ្ធិត ១, កីតតទ្ធិត ១, បរិមាណតទ្ធិត ១, រាសិតទ្ធិត ១, អរហតិតទ្ធិត ១[១] , ទិព្វតិតទ្ធិត ១[១] វិទិតតទ្ធិត ១, សំវត្តិតទ្ធិត ១[១] ។ តទ្ធិតទាំង ២៧ នេះ ចុះតែ ណិក-បច្ច័យមួយ ដូចគ្នាទាំងអស់ដូច្នេះ ៖

តរតិតទ្ធិតៈ នាវាយ តរតីតិ = នាវិកោ (ជនោ) *"(ជន) ឆ្លងដោយទូក "ឬ" (ជន) ឆ្លង (នូវស្ទឹង) ដោយទូក"* ។

សំសដ្ឋតទ្ធិតៈ តិលេន សំសដ្ឋំ (ភោជនំ) = តេលិកំ *"(ភោជន) ដែលជនលាយហើយដោយល្ង = (ភោជនលាយល្ង)។*

ចរតិតទ្ធិតៈ សកដេន ចរតីតិ = សាកដិកោ (ជនោ) *"(ជន) ដើរដោយរទេះ"* ។

វហតិតទ្ធិតៈ សីសេន វហតីតិ = សីសិកោ(ជនោ) *"(ជន) នាំទៅ... ដោយក្បាល"* ។

១- ឈ្មោះ វេសតទ្ធិត, វត្តតទ្ធិត, ជីវតទ្ធិត, អរហតទ្ធិត, ទិព្វតទ្ធិត, សំវត្តតទ្ធិត ក៏បាន (តាមគម្ពីរសព្ទសាស្ត្រ) ។

វសតិតទ្ធិតៈ មគធេ វសតី'តិ=មាគធិកោ (ជនោ) "(ជន) នៅក្នុងដែនមគធៈ" ។

ជាតតទ្ធិតៈ ឥន្ទបត្តេ ជាតោ=ឥន្ទបត្តិកោ (ជនោ) "(ជន) កើតហើយក្នុងនគរឥន្ទបត្ត" ។

អធីតេតទ្ធិតៈ វិនយំ អធីតេ'តិ=វេនយិកោ[១] (ភិក្ខុ) "(ភិក្ខុ) រៀននូវវិន័យ"=(អ្នករៀនវិន័យ) ។

កតតទ្ធិតៈ កាយេន កតំ (កម្មំ)=កាយិកំ "(អំពើ) ដែលបុគ្គលធ្វើហើយដោយកាយ" ។

វត្តតិតទ្ធិតៈ កាយេ វត្តតី'តិ=កាយិកំ (កម្មំ) "(កម្ម) ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ" ។

សន្និធានតទ្ធិត សរីរេ សន្និធានា (វេទនា)= សារីរិកា "(វេទនា) អាស្រ័យនៅក្នុងសរីរៈ" ។

និយុត្តតទ្ធិតៈ ទ្វារេ និយុត្តោ=ទោវារិកោ (ជនោ) "(ជន) ប្រកបក្នុងទ្វារ" ។

១- មោគ្គល្លានថា វិនយំ អធិតេ ជានាតិ វា=វេនយិកោ "អ្នករៀននូវវិន័យ ឬ ចេះនូវវិន័យ" ។

សិប្បតទ្ធិត វីណា[១] អស្ស សិប្បន្តិ=វេណិកោ (ជនោ) "(ជន) *មានការដេញនូវពិណជាសិល្បៈ"* ។

ភណ្ឌតទ្ធិត: គន្ធោ អស្ស ភណ្ឌំ=គន្ធិកោ (ជនោ) "(ជន) *មានគ្រឿងក្រអូបជាទ្រព្យ"* ។

ជីវតិតទ្ធិត: ឧរព្ភំ ហន្ត្វា ជីវតីតិ=ឱរព្ភិកោ (ជនោ) "(ជន) *សម្លាប់នូវចៀមហើយចិញ្ចឹមជីវិត"* ។

ហាតតទ្ធិត ជាលេន ហតោ=ជាលិកោ (សត្តោ) "(សត្វ) *ដែលជនសម្លាប់ហើយដោយសំណាញ់"* ។

ពន្ធតទ្ធិត: សុត្តេន ពន្ធោ=សុត្តិកោ (សត្តោ) "(សត្វ) *ដែលជនចងហើយដោយចេស"* ។

អាវុធតទ្ធិត: មុសលោ អស្ស អាវុធោ=មោសលិកោ (ជនោ) "(ជន) *មានអង្រែជាអាវុធ"* ។

អាពាធតទ្ធិត: វាតោ អស្ស អាពាធោ=វាតិកោ (ជនោ) "(ជន) *មានខ្យល់ជាអាពាធ"* ។

១- វីណាយ វាទនំ=វីណា "កិរិយាឬការដេញនូវពិណ" ជាអបរលោបសមាស (រូបសិទ្ធិ) ។

បសន្នតទ្ធិត: ពុទ្ធេ   បសន្នោ=ពុទ្ធិកោ   (ជនោ)

"(ជន) *ជ្រះថ្លាក្នុងព្រះពុទ្ធ"=(ជ្រះថ្លាចំពោះព្រះពុទ្ធ)* ។

សន្តកតទ្ធិត: សង្ឃស្ស   សន្តកំ=សង្ឃិកំ   (ភណ្ឌំ)

"(ភណ្ឌ) *ជារបស់នៃសង្ឃ"* ។

កីតតទ្ធិត: សុវណ្ណេន   កីតំ   (ភណ្ឌំ)=សោវណ្ណិកំ

"(ភណ្ឌ) *ដែលជនទិញហើយដោយមាស"* ។

បរិមាណតទ្ធិត: កុម្ភោ   អស្ស   បរិមាណំ=កុម្ភិកំ

(វត្ថុ)   "(វត្ថុ) *មានថ្នាំងជាប្រមាណ"=(ប្រមាណមួយថ្នាំង ឬ ប្រមាណប៉ុនថ្នាំង* ។

រាសិតទ្ធិត: កុម្ភានំ[១]   រាសិ=កុម្ភិកោ   *"គំនរនៃថ្នាំង"* ។

អរហាតិតទ្ធិត: កុម្ភំ   អរហាតី'តិ=កុម្ភិកោ   (ជនោ)

"(ជន) *គួរ (ដើម្បីនាំទៅ) នូវទ្រព្យមួយកុម្ភៈ"* ។

ទិព្វតិតទ្ធិត: អក្ខេន   ទិព្វតី'តិ   =អក្ខិកោ   (ជនោ)

"(ជន) *លេងដោយខ្នាច់=ដោយស្កា"* ។

១- កច្ចាយនទូបត្ថម្ភក:ថា កុម្ភស្ស ។ ក្នុងទីនេះយើងសរសេរថាកុម្ភានំ ដើម្បីឲ្យស្រប នឹងសម្ពន្ធមាលាថា សម្ពហសម្ពន្ធោ ដែលត្រូវប្រើបទឆដ្ឋីពហុវចនៈប្រកបចូល ។

វិទិតតទ្ធិត: លោកោ (វិទិតោ)=លោកិកោ (ជម្មោ) "(ធម៌) ប្រាកដហើយក្នុងលោក" ។

សំវត្តិតតទ្ធិត: លោកាយ សំវត្តតីតិ=លោកិកោ (ជម្មោ) "(ធម៌) ប្រព្រឹត្តទៅព្រមដើម្បីសត្វលោក" ។

រាគាទិតទ្ធិត

(១១៧) *រាគាទិតទ្ធិតនេះចែកចេញជាឈ្មោះមាន ១៣ យ៉ាងគឺ រាគតទ្ធិត ១, ឥទំតទ្ធិត ១, ភវតទ្ធិត ១, ជាតតទ្ធិត ១, អាគតតទ្ធិត ១, និយុត្តតទ្ធិត ១, ទេវតាតទ្ធិត ១, អវេច្ចធីតេតទ្ធិត ១, វិសយតទ្ធិត ១, សន្និតទ្ធិត ១, និព្វត្តតទ្ធិត ១, និវាសតទ្ធិត ១, ឥស្សរតទ្ធិត ១ ។*

តទ្ធិតទាំង ១៣ នេះ ចុះតែណ-បច្ច័យមួយដូចគ្នាទាំងអស់ដូច្នេះ ៖

រាគតទ្ធិត: កសាវេន រត្តំ (វត្ថំ)=កាសាវំ "(*សំពត់) ដែលជនជ្រលក់ហើយដោយទឹកចត់*" ។

ឥទំតទ្ធិត: សូករស្ស ឥទំ (មំសំ)=សោករំ, "(*សាច់) នេះនៃជ្រូក*" ឬ "(*សាច់) នេះជាសាច់នៃជ្រូក*" ។

ភវតទ្ធិត: ឧទុម្ពរស្ស អវិទូរេ ភវំ (វិមានំ)=ឱទុម្ពរំ[១] "(*វិមានកើតក្នុងទីជិតនៃដើមល្វា*" ។

១- រូបសិទ្ធិថា ឧទុម្ពរស្មឹ ភវំ (វិមានំ)=ឱទុម្ពរំ "(វិមាន) កើត ឬ មានជិតដើមល្វា" ។

ជាតតទ្ធិតៈ មតជេ ជាតោ=មាតជោ (ជជោ) "(ជន) *កើតហើយក្នុងដែនមគធៈ"* ។

អាគតតទ្ធិតៈ មគធស្មា អាគតោ=មាគធោ (ជជោ) "(ជន) *មកហើយអំពីដែនមគធៈ"* ។

និយុត្តតទ្ធិតៈ កត្តិកាយ និយុត្តោ (មាសោ)= កត្តិកោ "(*ខែ*) *ប្រកបហើយដោយកត្តិកាឫក្ស=(ខែកត្តិក)"* ។

ទេវតាតទ្ធិតៈ ពុទ្ធោ អស្ស ទេវតា'តិ=ពុទ្ធោ (ជជោ) "(ជន) *មានព្រះពុទ្ធជាទេវតា"* ។

អវេច្ចធីតេតទ្ធិតៈ សំវច្ឆរំ អវេច្ច អធីតេ'តិ=សំវច្ឆ-រោ[១] (ជជោ) "(ជន) *ពិចារណាហើយរៀននូវឆ្នាំ"* ។

វិសយតទ្ធិតៈ កុក្កុដានំ វិសយោ (ទេសោ)=កុក្កុដោ "(*ប្រទេស*) *ជាទីនៅនៃសត្វក្រៀល"* ។

សន្និតទ្ធិតៈ ឧទុម្ពរា អស្មឹ (បទេសេ) សន្តិ=ឱទុម្ពរោ "(*ប្រទេស*) *មានដើមល្វា"* ។

១- មោគ្គល្លានថា សំវច្ឆរមធីតេ ជានាតិ វា=សំវច្ឆរោ "(ជន) រៀន ឬ ដឹងនូវឆ្នាំ" (ឈ្មោះអធីតេតទ្ធិត ឬ ជានាតិតទ្ធិត) ។

និព្វត្តតទ្ធិតៈ សាគរេហិ (រាជកុមារេហិ) និព្វ-ត្តោ'តិ=សាគរោ (សមុទ្ទោ) "(សមុទ្រ) *កើតហើយដោយសារ (ព្រះរាជកុមារ) ជាបុត្រនៃស្តេចសាគរ"* ។

និវាសតទ្ធិតៈ មគធោ អស្ស និវាសោ'តិ=មាគធោ (ជនោ) "(ជន) *មានដែនមគធៈជាទីនៅអាស្រ័យ"* ។

ឥស្សរតទ្ធិតៈ មថុរាយ ឥស្សរោ=មាថុរោ (ជនោ) "(ជន) *ជាឥស្សរៈក្នុងនគរមថុរា"* ។

ជាតាទិតទ្ធិត

(១១៨) បច្ច័យសំរាប់ចុះក្នុងជាតាទិតទ្ធិតមាន ៤ យ៉ាងគឺ ឥម, ឥយ, ឥក, កិយ ។

តទ្ធិតនេះចែកចេញជា ឈ្មោះមាន ៣ យ៉ាងគឺ ជាតតទ្ធិត ១, និយុត្តតទ្ធិត ១, អត្ថិតទ្ធិត ១ ។

ជាតតទ្ធិតៈ *ចុះបានបច្ច័យពីរ គឺ ឥម, ឥយ ។*

ឥម[១]: **បុរេ ជាតោ = បុរិមោ** (ជនោ) "(ជន) *កើតហើយក្នុងកាលមុន"* ។

១- មោគ្គល្លានសូត្រថា មជ្ឈាទិត្វិមោ "ចុះឥម-បច្ច័យអំពីមុខសព្ទមានមជ្ឈជាដើម ជំនួសអត្ថថា ភវ ដូចជា មជ្ឈេ ភវោ=មជ្ឈិមោ "(ជន) មាន ឬ កើតក្នុងកណ្តាល" (ឈ្មោះភវតទ្ធិត) ។ ឯវំ បុរិមោ បច្ឆិមោ ហេដ្ឋិមោ អន្តិមោឥច្ចាទិ ។

ឥយ: មនុស្សជាតិយា ជាតោ=មនុស្សជាតិយោ (សត្តោ) "(សត្វ) *កើតហើយដោយជាតិនៃមនុស្ស"* ។

និយុត្តតទ្ធិត *ចុះបានបច្ច័យគ្រប់ទាំង ៤* :

ឥម: អន្តេ និយុត្តោ=អន្តិមោ (ជនោ) "(*ជន ប្រកបហើយក្នុងទីបំផុត*" ។

ឥយ: អន្តេ និយុត្តោ=អន្តិយោ (ជនោ) "(*ជន*) *ប្រកបហើយក្នុងទីបំផុត*" ។

ឥក: អន្តេ និយុត្តោ=អន្តិកោ (ជនោ) "(*ជន*) *ប្រកបហើយក្នុងទីបំផុត*" ។

កិយ: អន្ធេ និយុត្តោ=អន្ធកិយោ (ជនោ) "(*ជន*) *ប្រកបហើយក្នុងទីងងឹត* ។

អត្ថិតទ្ធិត *ចុះបានបច្ច័យ ៣ គឺ ឥម, ឥយ, ឥក,* ។

ឥម: បុត្តោ យស្ស អត្ថី តិ=បុត្តិមោ (បុរិសោ) "(*បុរស*) *មានកូន*" ។

ឥយ: បុត្តោ យស្សា អត្ថី តិ=បុត្តិយា (ឥត្ថី) "(*ស្រី*) *មានកូន*" ។

ឥក: បុត្តោ យស្ស អត្ថី ́តិ= បុត្តិកោ (កុលំ) "(ត្រកូល) មានកូន" ។

សមូហតទ្ធិត

(១១៩) *ក្នុងសមូហតទ្ធិត ចុះបានបច្ច័យ ៣ គឺ កណ, ណ, តា ។*

កណ: រាជបុត្តានំ សមូហោ រាជបុត្តកោ[១] *"ប្រជុំនៃរាជបុត្រ" ឬ "ពួកនៃរាជបុត្រ" ។*

ណ: រាជបុត្តានំ សមូហោ=រាជបុត្តោ *"ប្រជុំនៃរាជបុត្រ" ។*

តា: គាមានំ សមូហោ=គាមតា *"ប្រជុំនៃស្រុក" ។*

១- រូបសិទ្ធិថា រាជបុត្តានំ សមូហោ=រាជបុត្តកោ រាជបុត្តកំ វា នេះ កណ-បច្ច័យ ចុះក្នុងសមូហតទ្ធិត ប្រើបាន ២ លិង្គគឺ បុំ. និងនបុំ. ។

ឋានតទ្ធិត

(១២០) ក្នុងឋានតទ្ធិត មានបច្ច័យតែមួយគឺ "ឦយ" ឧ. មទនស្ស ឋានំ=មទនីយំ[១] ហេតុជាទីតាំងនៃសេចក្ដីស្រវឹង" ។

ឧបមាតទ្ធិត

(១២១) ក្នុងឧបមាតទ្ធិត មានបច្ច័យតែមួយគឺ "អាយិតត្ត" ឧ. ធូមោ វិយ ទិស្សតិ អទុំ (វត្ថុ) តទិទំ=ធូមាយិតត្តំ "(វត្ថុ) ប្រាកដដូចជាផ្សែង" ។

និស្សិតតទ្ធិត

(១២២) ក្នុងនិស្សិតតទ្ធិតមានបច្ច័យតែមួយ គឺ "ល" ចុះក្នុងអត្ថ ២ យ៉ាងគឺ និស្សិតៈនិងឋានៈ ។

លៈ ចុះក្នុងនិស្សិតៈ ទុដ្ឋុំ និស្សិតំ=ទុដ្ឋុល្លំ (កម្មំ) "(កម្ម) អាស្រ័យហើយនូវសេចក្ដីអាក្រក់"; (ឈ្មោះនិស្សិតតទ្ធិត) ។

១- មូលកច្ចាយនប្បករណ៍ថា ឥយ-បច្ច័យចុះជំនួសសេចក្ដីថា ឋានៈ "ជាទីតាំង" ដោយកច្ចាយនសូត្រថា **តទស្សដ្ឋានមិយោ ច** (ព្រឹត្តិថា) **តទស្សដ្ឋានមិច្ចេតស្មឹ អត្ថេ ឥយប្បច្ចយោ ហោតិ** "ចុះឥយ-បច្ច័យក្នុងសេចក្ដីនេះថា ឋានៈ" ។ មទនស្ស ឋានំ=មទនិយំ ។ រជនស្ស ឋានំ=រជនិយំ ទុស្សនស្ស ឋានំ=ទុស្សនិយំ ។ ឧបាទានស្ស ឋានំ=ឧបាទានិយំ ។

លៈ ចុះក្នុងឋានៈ ទុដ្ឋស្ស ឋានំ=ទុដ្ឋល្លំ "ហេតុជាទីតាំងនៃសេចក្ដីអាក្រក់" (ឈ្មោះឋានតទ្ធិត) ។

ពហុលតទ្ធិត

(១២៣) ក្នុងពហុលតទ្ធិតមានបច្ច័យតែមួយគឺ "អាលុ" ចុះក្នុងអត្ថ ២ យ៉ាង គឺ បកតិ និងពហុលៈ ។

អាលុ ចុះក្នុងបកតិៈ អភិជ្ឈា អស្ស បកតិ=អភិជ្ឈាលុ[១] (ជនោ) "(ជន) មានអភិជ្ឈាជាប្រក្រតី" (ឈ្មោះបកតិតទ្ធិត) ។

អាលុៈ ចុះក្នុងពហុលៈ អភិជ្ឈា អស្ស ពហុលា=អភិជ្ឈាលុ (ជនោ) "(ជន) មានអភិជ្ឈាច្រើន" (ឈ្មោះពហុលតទ្ធិត) ។

១- ក្នុងគម្ពីរសព្ទសាស្ត្រទាំងឡាយមានសទ្ទនីតិជាដើមថា **អភិជ្ឈា អស្ស បកតិ ពហុលា វា អថវា អភិជ្ឈាពហុលោ = អភិជ្ឈាលុ (ជនោ)** "(ជន) មានអភិជ្ឈាជាប្រក្រតី ឬ មានអភិជ្ឈាច្រើនឬថា ច្រើនដោយអភិជ្ឈា" ។ ធជា ពហូ ឯត្ថ សន្តីតិ=ធជាលុ (បាសាទោ) (ប្រាសាទ) មានទង់ច្រើន" ។

សេដ្ឋតទ្ធិត

(១២៤) ក្នុងសេដ្ឋតទ្ធិតមានបច្ច័យ ៥ គឺ តរ, តម, ឥយិស្សក, ឥយ, ឥដ្ឋ ។

តរៈ សព្វេ ឥមេ បណ្ឌិតា អយមិមេសំ វិសេសេន បណ្ឌិតោតិ = បណ្ឌិតតរោ (ជនោ) "(ជន) ជាបណ្ឌិតប្លែកជាងជនទាំងនេះ" ។

តមៈ អយញ្ច មហន្តោ អយញ្ច មហន្តោ សព្វេ ឥមេ មហន្តា អយមិមេសំ វិសេសេន មហន្តោតិ = មហន្តតមោ (ជនោ) "(ជន) ធំបំផុតជាងជនទាំងអស់នេះ" = (ធំបំផុត, ធំបណ្តាច់....) ។

ឥយិស្សកៈ សព្វេ ឥមេ ចាចា អយមិមេសំ វិសេសេន ចាចោតិ = ចាបិយិស្សកោ (ជនោ) "(ជន) លាមកប្លែកជាងជនទាំងនេះ"=(អាក្រក់ជាងគេ) ។

ឥយៈ សព្វេ ឥមេ អប្បា អយមិមេសំ វិសេសេន អប្បោតិ=កានិយោ (ជនោ) "(ជន) តូចប្លែកជាងជនទាំងនេះ"=(តូចជាងគេ) ។

ឥដ្ឋៈ អយញ្ច បសដ្ឋោ អយញ្ច បសដ្ឋោ សព្វេ ឥមេ បសដ្ឋា អយំមិមេសំ វិសេសេន បសដ្ឋោតិ= សេដ្ឋោ (ជនោ) "(ជន) ប្រសើរបំផុតជាងជនទាំងអស់នេះ"= (ប្រសើរបំផុត) ។

តរ, ឥយិស្សក, ឥយ ៣ នេះ សម្រាប់ចុះក្នុងវិសេស-គុណសព្ទ ។

តម, ឥដ្ឋ ២ នេះសម្រាប់ចុះក្នុងអតិវិសេសគុណសព្ទ ។

តទស្សត្ថិតទ្ធិត

(១២៥) ក្នុងតទស្សត្ថិតទ្ធិតមានបច្ច័យ ៩ គឺ វី, ស, សី, ឥក, ឦ, រ, វន្តុ, មន្តុ, ណ ។

តទ្ធិតនេះមានបែបចង់វិគ្គហៈ ២ យ៉ាង គឺ បើចង់ដោយ "អត្ថិ" ហៅថា អត្ថិតទ្ធិត ។ ចង់ដោយ "វិជ្ជតិ" ហៅថា វិជ្ជតិតទ្ធិត ប្រែថា "មាន" ដូចគ្នា ។

អត្ថិតទ្ធិត

វីៈ មេធា យស្ស អត្ថីតិ=មេធាវី (ជនោ) "(ជន) មានប្រាជ្ញា" ។

សៈ សុមេធា យស្ស អត្ថី តិ = សុមេធសោ (ជនោ) "(ជន) មានប្រាជ្ញាល្អ" ។

សីៈ តបោ យស្ស អត្ថី តិ=តបស្សី[១] (ជនោ) "(ជន) មានតបៈ" ។

ឥកៈ ទណ្ឌោ យស្ស អត្ថី តិ=ទណ្ឌិកោ (ជនោ) "(ជន) មានឈើច្រត់" ។

ល្យៈ មាលា យស្ស អត្ថី តិ=មាលី (ជនោ) "(ជន) មានផ្កាកម្រង" ។

រៈ មធុ យស្ស អត្ថី តិ=មធុរោ (បូវោ) "(នំ) មានទឹកឃ្មុំ=(នំ) មានរសផ្អែម" ។

វន្តុៈ គុណោ យស្ស អត្ថី តិ=គុណវា (ជនោ) "(ជន) មានគុណ" ។

មន្តុៈ សតិ យស្ស អត្ថី តិ=សតិមា (ជនោ) "(ជន) មានស្មារតី" ។

១- កាលបោះពុម្ពគ្រាមុន ៗ ថា តបសី ។ ក្នុងទីនេះយើងកែជាតបស្សី ដើម្បីឲ្យស្រប តាមបាលីព្រះត្រៃបិដក ។ (ចុះសីតម្រូត ស) ។

ណ: សទ្ធា យស្ស អត្ថិ តិ=សទ្ធោ (ជនោ) "(ជន) មានសទ្ធា" ។

វិជ្ជតិតទ្ធិត

វី: មាយា តស្មឹ វិជ្ជតី តិ=មាយាវី (ជនោ) "(ជន) មានមាយា" ។

ស: សុមេធា តស្មឹ វិជ្ជតី តិ=សុមេធសោ (ជនោ) "(ជន) មានប្រាជ្ញាល្អ" ។

សី: តេជោ តស្មឹ វិជ្ជតី តិ=តេជស្សី[១] (ជនោ) "(ជន) មានតេជៈ" ។

ឥក: មាលា តស្មឹ វិជ្ជតី តិ=មាលិកោ (ជនោ) "(ជន) មានផ្កាកម្រង" ។

ឦ: សុខំ តស្មឹ វិជ្ជតី តិ=សុខី (ជនោ) "(ជន) មានសេចក្ដីសុខ" ។

១- កាលបោះពុម្ពគ្រាមុន ថា តេជសី ។ ក្នុងទីនេះ យើងកែជាតេជស្សី ដើម្បីឲ្យស្របតាមបាលីព្រះត្រៃបិដក ។ (ចុះសី តម្រូត ស) ។

រ: កុញ្ជោ តស្មឹ វិជ្ជតី់តិ=កុញ្ជរោ (សត្ថោ) "(សត្វ) មានប្រមោយ=(កុញ្ជរ "ដំរី") ។

វន្តុ: បញ្ញា តស្មឹ វិជ្ជតី់តិ=បញ្ញវា (ជនោ) "(ជន) មានប្រាជ្ញា" ។

មន្តុ: ពន្ធុ តស្មឹ វិជ្ជតី់តិ=ពន្ធុមា (ជនោ) "(ជន) មានផៅពង្ស ។

ណ: អមច្ឆរំ តស្មឹ វិជ្ជតី់តិ=អមច្ឆរោ (ជនោ) "(ជន) មានសេចក្តីមិនកំណាញ់" ។

បកតិតទ្ធិត

(១២៦) ក្នុងបកតិតទ្ធិតមានបច្ច័យតែមួយគឺ "មយ" ចុះក្នុងអត្ថ ២ យ៉ាងគឺបកតិ និង វិការ: ។

មយ: ចុះក្នុងបកតិ: សុវណ្ណេន បកតំ=សោវណ្ណមយំ (ភាជនំ) "(ភាជន៍) ដែលជនធ្វើហើយដោយមាស"=(ភាជន៍មាស) ។

មយ: ចុះក្នុងវិការ: កនកស្ស វិការោ=កនកមយំ (វិមានំ) "(វិមាន) ជាវិការ:នៃមាស" ។

សព្ទដែលចុះ មយ បច្ច័យនេះ កាលបើរួមចូលជាបទសមាសជាមួយនឹងសព្ទឯទៀត ត្រូវលុបបំបាត់ មយ ចេញក៏មាន ឧ. **កាញ្ចនមយំ វិមានំ = កាញ្ចនវិមានំ** *"វិមានដែលបុញ្ញកម្មធ្វើហើយដោយមាស" ឬ " វិមានជាវិការៈនៃមាស = (វិមានមាស) ។*

បូរណតទ្ធិត

(១២៧) *ក្នុងបូរណតទ្ធិតមានបច្ច័យ ៥ គឺ តិយ, ថ, ឋ, ម, អ*[១]

តិយៈ ទ្វិន្នំ បូរណោ=ទុតិយោ (ជនោ) *"(ជន) ជាទីពេញនៃជន ២ នាក់"=(ជនជាគម្រប់ ២ ឬជនទីពីរ) ។* **តិណ្ណំ បូរណោ=តតិយោ** (ជនោ) *(ជន) ជាទីពេញនៃជន ៣ នាក់"=(ជនជាគម្រប់ ៣ ឬ ជនទី ៣" ។*

ថៈ ចតុន្នំ បូរណោ=ចតុត្ថោ (ជនោ) *"(ជនជាទីពេញនៃជន ៤ នាក់" = (ជនជាគម្រប់ ៤ ឬជនទី ៤ ។*

១- មូលកច្ចាយនតទ្ធិត ក្នុងប្រទេសខ្មែរថា ឰ-បច្ច័យ (សម្រាប់បូរណសង្ខ្យាជាឥត្ថីលិង្គតែម្យ៉ាង), ប៉ុន្តែមិនស្របតាមសូត្រក្នុងមោគ្គល្លានថា តស្ស បូរណេកាទសាទិតោ "ចុះអ-បច្ច័យ ក្នុងបូរណ អំពីមុខសង្ខ្យា តាំងពីឯកាទសជាដើមទៅ" ទាំងមិនស្របតាមគម្ពីរបាលីព្រះត្រៃបិដកមានដើមថា អជ្ជុបោសថោ បណ្ណរសោ ឬចាតុទ្ទសោ "ឧបោសថក្នុងថ្ងៃនេះជាឧបោសថទី ១៥ ឬទី ១៤ ហេតុនោះក្នុងទីនេះ យើងកែមកជា អ វិញ ដើម្បីឲ្យសមនឹងបូរណសង្ខ្យាដែលជាសង្ខ្យាគុណនាម ជាតេលិង្គិកៈ ។

ឋ: ឆន្នំ បូរណោ=ឆដ្ឋោ (ជនោ) "(ជន) ជាទីពេញនៃជន ៦ នាក់" = (ជនជាគម្រប់ ៦ ឬ ជនទី ៦) ។

ម: បញ្ចន្នំ បូរណោ=បញ្ចមោ (ជនោ) "(ជន) ជាទីពេញនៃជន ៥ នាក់"=(ជនជាគម្រប់ ៥ ឬជនទី ៥) ។ សត្តន្នំ បូរណោ=សត្តមោ (ជនោ) "(ជន) ជាទីពេញនៃជន ៧ នាក់"=(ជនជាគម្រប់ ៧ ឬជនទី ៧) ។ល។ អសង្ខ្យេយ្យានំ បូរណោ=អសង្ខេយ្យមោ (ជនោ) "(ជន) ជាទីពេញនៃជន ១ អសង្ខេយ្យនាក់" =(ជនជាគម្រប់ ១ អសង្ខេយ្យ ឬជនទី ១ អសង្ខេយ្យ) ។

អ. បុំ. ឯកាទសន្នំ បូរណោ = ឯកាទសោ (បុរិសោ) "(បុរស) ជាទីពេញនៃបុរស ១១ នាក់"=(បុរសជាគម្រប់ ១១ ឬ បុរសទី ១១) ។ ឥត្ថី. ឯកាទសន្នំ បូរណី =ឯកាទសី (ឥត្ថី) "(ស្ត្រី) ជាទីពេញនៃស្ត្រី ១១ នាក់" =(ស្ត្រីជាគម្រប់ ១១ ឬ ស្ត្រីទី ១១) ។ នបុំ. ឯកាទសន្នំ បូរណំ=ឯកាទសំ (កុលំ) "(ត្រកូល) ជាទីពេញនៃត្រកូល ១១" =(ត្រកូលជាគម្រប់ ១១ ឬត្រកូលទី ១១) ។

អព្ភាសព្ទ

បូរណសង្ខ្យាត្រង់ ទុតិយ, តតិយ, ចតុត្ថ, បើរួមចូលជាបទ

សមាសជាមួយនឹង អឌ្ឍ ដែលប្រែថា "កន្លះ" នេះត្រូវផ្លាស់សង្ខ្យាព្រមទាំងអឌ្ឍជារូបសព្ទផ្សេងដូច្នេះ ៖

១) *ផ្លាស់* ទុតិយ *និង* អឌ្ឍ *ជា* "ទិវឌ្ឍ ឬ ទិយឌ្ឍ" ឧ. អឌ្ឍេន ទុតិយោ=ទិវឌ្ឍោ ឬ ទិយឌ្ឍោ (សភាវោ) "(*សភាវៈ*) *ជាគម្រប់ ២ ដោយកន្លះ" គឺ "មួយកន្លះ"* ។

២) *ផ្លាស់* តតិយ *និង* អឌ្ឍ *ជា* "អឌ្ឍតិយ *ឬជា* អឌ្ឍតេយ្យ" ឧ. អឌ្ឍេន តតិយោ=អឌ្ឍតិយោ ឬ អឌ្ឍតេយ្យោ (សភាវោ) "(*សភាវៈ*) *ជាគម្រប់ ៣ ដោយកន្លះ" គឺ "ពីរកន្លះ"* ។

៣) *ផ្លាស់* ចតុត្ថ *និង* អឌ្ឍ *ជា* អឌ្ឍុឌ្ឍ" ឧ. អឌ្ឍេន ចតុត្ថោ=អឌ្ឍុឌ្ឍោ សភាវោ "(*សភាវៈ*) *ជាគម្រប់ ៤ ដោយកន្លះ" គឺ "បីកន្លះ"* ។

សង្ខ្យាតទ្ធិត

(១២៨) *ក្នុងសង្ខ្យាតទ្ធិតមានបច្ច័យតែមួយគឺ "ក" ចុះក្នុងសេចក្ដីថា "មានប្រមាណ" គឺ "មានចំនួន"* ឧ. **ទ្វេ** បរិមាណានិ អស្សាតិ=ទ្វិកោ (ធម្មោ) "(*ធម៌*) *មានប្រមាណ ២=(មានចំនួនពីរ)"* ។ **តីណិ** បរិមាណានិ អស្សាតិ=តិកោ (ធម្មោ) "(*ធម៌*) *មានប្រមាណ ៣ =(មានចំនួនបី)* ។

វិភាគតទ្ធិត

(១២៩) *ក្នុងវិភាគតទ្ធិតមានបច្ច័យ* ២ *គឺ "ធា, សោ"*

ធាៈ ឯកេន វិភាគេន=ឯកធា *"ដោយចំណែក ១"* ។ ទ្វីហិ វិភាគេហិ = ទ្វិធា *"ដោយចំណែកពីរ"* ។

សោៈ[1] បទេន វិភាគេន=បទសោ *"ដោយចំណែកដោយបទ"* ។ សុត្តេន វិភាគេន=សុត្តសោ *"ដោយចំណែកដោយសូត្រ"* ។

១- ក្នុងសទ្ទនីតិថា សោ-បច្ច័យចុះជំនួសសេចក្ដីបាន ៤ យ៉ាងគឺចុះជំនួសសេចក្ដីថា ដោយអាការៈ (អាការត្ថ) ១, ដោយបការ (បការត្ថ) ១, ដោយចំណែក (វិភាគត្ថ) ១, ដោយ... គឺតតិយាវិភត្តិសុទ្ធ (កេវលតតិយត្ថ) ១ ដូចជា សព្វាការេន=សព្វសោ "ដោយអាការៈទាំងអស់" ។ ពហូហិ បការេហិ=ពហុសោ "ដោយបការៈច្រើន ។ សុត្តវិភាគេន=សុត្តសោ "ដោយចំណែកនៃសូត្រ" ។ ឧបាយេន=ឧបាយសោ "ដោយឧបាយ" ។ ហេតុនា=ហេតុសោ "ដោយហេតុ" តង្ខណេនេវ=ឋានសោ "ដោយឋាន "ដោយមួយរំពេច" ។ ញាណេន=យោនិសោ "ដោយប្រាជ្ញា" ។

ទាំងអស់នេះ ដោយសន្ទនីតិសូត្រថា អាការ-បការ-វិភាគ-កេវលតតិយត្ថេសុ សោ "ចុះសោ-បច្ច័យចុះក្នុងអត្ថថា អាការ-បការ - វិភាគ និងកេវលតតិយា (តតិយាវិភត្តិសុទ្ធ)" ។

សាមញ្ញតទ្ធិតចប់

ភាវតទ្ធិត

(១៣០) ក្នុងភាវតទ្ធិតមានបច្ច័យ ៦ គឺ "ណ្យ, ត្ត, ត្តន, តា, ណ, កណ" ។

ណ្យ: បណ្ឌិតស្ស ភាវោ=បណ្ឌិច្ចំ "ភាវៈនៃបណ្ឌិត"។

ត្ត: អនោទរិកស្ស ភាវោ=អនោទរិកត្តំ "ភាវៈនៃកិក្ខុមិនប្រកប (ក្នុងព្យាយាម) ដើម្បីពោះ" ។

ត្តន: បុថុជ្ជនស្ស ភាវោ=បុថុជ្ជនត្តនំ "ភាវៈនៃបុថុជ្ជន" ។

តា: មុទុនោ ភាវោ=មុទុតា "ភាវៈនៃ (ចិត្ត) ទន់" ។

ណ: វិសមស្ស ភាវោ=វេសមំ "ភាវៈនៃ (ផ្លូវ) ស្មើប្រាស"=(ភាពនៃផ្លូវមិនរាបស្មើ) ។

កណ: រមណីយស្ស ភាវោ=រាមណីយកំ "ភាវៈនៃ (វត្ថុ) ដែលជនគួររីករាយ" ។

ភាវតទ្ធិតចប់

អព្យយតទ្ធិត

(១៣១) *ក្នុងអព្យយតទ្ធិតមានបច្ច័យ* ៣ *គឺ ថា, ថត្តា, ថំ ហៅថា* អព្យយប្បច្ច័យ ។ *នេះចុះក្នុងសេចក្ដីថា* "បការ" *ចុះបានចំពោះតែខាងចុងវិសេសនសព្វនាម ដែលគួរប្រកបប៉ុណ្ណោះ ។*

ថា: យោ បការោ=យថា *"វិប្រការឯណា"*, . . . ។

ថត្តា: សោ បការោ=តថត្តា *"វិប្រការនោះ"*, . . . ។

ថំ *ចុះបានចំពោះតែខាងចុង* "កឹ" និង "ឥម" *ពីរសព្ទ ប៉ុណ្ណោះ* ឧ. កោ បការោ=កថំ *"វិប្រការដូចម្ដេច"*, . . . ។ អយំ បការោ = ឥត្ថំ *"វិប្រការនេះ"*, . . . ។

អព្យយតទ្ធិតចប់

ចប់ តទ្ធិតនិទ្ទេសធី ៤ *តែប៉ុណ្ណោះ ។*

អាខ្យាតនិទ្ទេសទី ៥

អាខ្យាត

(១៣២) *កិរិយាសព្ទ គឺសព្ទដែលប្រាប់នូវដំណើរនៃអំពើមានពាក្យថា "ដេក, ដើរ, ឈរ, អង្គុយ, ស៊ី, ផឹក, និយាយ, ស្តាប់, គិត" ជាដើម ហៅថា* **អាខ្យាត** *១ នោះលោកកំណត់បែបជាគ្រឿងប្រដាប់សំរាប់សំគាល់មាន ៨ យ៉ាង គឺ វិភត្តិ, កាល, បទ, វចនៈ, បុរិសៈ, ធាតុ, វាចកៈ, បច្ច័យ ។*

វិភត្តិ

(១៣៣) *វិភត្តិអាខ្យាតមាន ៨ ពួក, ក្នុងពួកមួយ ៗ សុទ្ធតែមាន ១២ ដូចគ្នាទាំងអស់យ៉ាងនេះ*

១) វត្តមានា

បរស្សបទ			*អត្តនោបទ*	
បុរិស.	*ឯក.*	*ពហុ.*	*ឯក.*	*ពហុ.*
ប.	តិ	អន្តិ[១]	តេ	អន្តេ[១]
ម.	សិ	ថ	សេ	វ្ហេ
ឧ.	មិ	ម	ឯ	ម្ហេ

១- មោគ្គល្លានថា ន្តិ ន្តេ នេះគួរនិយមណាស់ ។

២) បញ្ចមី

បរស្សបទ			អត្តនោបទ	
បុរិស.	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	តុ	អន្តុ	តំ	អន្តំ
ម.	ហិ	ថ	ស្សុ	វ្ហោ
ឧ.	មិ	ម	ឯ	អាមសេ[១]

៣) សត្តមី

បរស្សបទ			អត្តនោបទ	
បុរិស.	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	ឯយ្យ	ឯយ្យុំ	ឯថ	ឯរំ
ម.	ឯយ្យាសិ	ឯយ្យាថ	ឯថោ	ឯយ្យវ្ហោ
ឧ.	ឯយ្យាមិ	ឯយ្យាម	ឯយ្យំ	ឯយ្យាម្ហេ

១- ក្នុងគម្ពីរសព្ទសាស្ត្រទាំងឡាយមានកច្ចាយន (គម្ពីរដើម) សទ្ទនីតិ, រូបសិទ្ធិ, មុខមត្តទីបនីនិងពាលាវតារៈជាដើមជា អាមសេ ដូចគ្នាទាំងអស់, តែមូលកច្ចាយនៈក្នុងប្រទេសខ្មែរនិងសៀវភៅនេះដែលបោះពុម្ពគ្រាដំបូងជាអាម្ហសេ ព្រោះហេតុនោះ បានជាក្នុងទីនេះជា អាមសេ វិញ ដើម្បីឲ្យស្របនឹងគម្ពីរទាំងនោះ និងបាលីព្រះត្រៃបិដក ។

៤) បរោក្ខា

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
បុរិស.	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	អ	ឧ	ត្ថ	រេ
ម.	ឯ	ត្ថ	ត្ថោ	វ្ហោ
ឧ.	អំ	ម្ហ	ឥំ	ម្ហេ

៥) ហីយត្តនី

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
បុរិស.	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	អា	ឩ	ត្ថ	ត្ថុំ
ម.	ឱ	ត្ថ	សេ	វ្ហំ
ឧ.	អំ	ម្ហ	ឥំ	ម្ហសេ

៦) អជ្ជត្តនី

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
បុរិស.	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	ឦ	ឧំ	អា	ឩ
ម.	ឱ	ត្ថ	សេ	វ្ហំ
ឧ.	ឥំ	ម្ហា	អំ	ម្ហេ

៧) ភវិស្សន្តិ

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
បុរិស.	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	ស្សតិ	ស្សន្តិ	ស្សតេ	ស្សន្តេ
ម.	ស្សសិ	ស្សថ	ស្សសេ	ស្សវ្ហេ
ឧ.	ស្សាមិ	ស្សាម	ស្សំ	ស្សាម្ហេ

៨) កាលាតិបត្តិ

	បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
បុរិស.	ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប.	ស្សា	ស្សំសុ	ស្សថ	ស្សឹសុ
ម.	ស្សេ	ស្សថ	ស្សសេ	ស្សវ្ហេ
ឧ.	ស្សំ	ស្សាម្ហា	ស្សំ	ស្សាម្ហសេ

កិរិយានុគ្រោះ

វិភត្តិអាខ្យាតទាំង ៨ ពួកនោះ មានពាក្យប្រែផ្សេងៗ គ្នា ពាក្យប្រែទាំងនោះ ហៅថា កិរិយានុគ្រោះ, ឯកវចនៈ ពហុវចនៈ ប្រែដូចគ្នា តែម្យ៉ាងដូចតទៅនេះ ៖

១) វត្តមានា មានកិរិយានុគ្រោះថា "កំពុង-, កំពុងតែ-, ទើប-, ទើបនឹង-, ហើយ-, នឹង-, រមែង-,តែង-, តែងតែ-, គង់-, គង់តែ-" ។

២) បញ្ចមី មានកិរិយានុគ្រោះថា "ចូរ-, ចូរ- ចុះ, សូម, សូមឲ្យ - ចុះ" ។

៣) សត្តមី មានកិរិយានុគ្រោះថា "គួរ-, គួរតែ-, គប្បី-, ត្រូវ-"។

៤) បរោក្ខា មានកិរិយានុគ្រោះថា "-ហើយ" ។

៥) ហីយត្តនី មានកិរិយានុគ្រោះថា "-ហើយ, បាន-ហើយ, កុំ-ឡើយ" ។

៦) អជ្ជត្តនី មានកិរិយានុគ្រោះថា "-ហើយ, បាន-ហើយ" ។

៧) ភវិស្សន្តិ មានកិរិយានុគ្រោះថា "នឹង-" ។

៨) កាលាតិបត្តិ មានកិរិយានុគ្រោះថា "នឹង-ហើយ, នឹង បាន-ហើយ" ។

វិធីផ្លាស់វិភត្តិ

វិភត្តិទាំងនុ៎ះ កាលបើប្រកបនឹងធាតុហើយ គង់រូបនៅដូចដែលក៏មាន ផ្លាស់រូបផ្សេង ៗ ទៅក៏មានយ៉ាងនេះ ៖

តិ ប្រកបនឹង អស-ធាតុ ផ្លាស់ជា “ត្ថិ” ឧ. អត្ថិ, ឥត្ថិ (បទប្រធានប្រើបានទាំងពីរវចនៈ) ។ តែន័យខ្លះថាផ្លាស់ តិ និងទីបំផុតធាតុជា “ស្ស” ផ្សំជា អស្ស ក៏បាន ។

អន្តិ, អន្តេ[១] ផ្លាស់ជា “វេ” ឧ. លជ្ជវេ, វិរោចវេ ។

ថ ប្រកបនឹង អស-ធាតុផ្លាស់ជា “ត្ថ” ឧ. អត្ថ ។

មិ, ម មានអំណាចឲ្យទីឃៈស្រៈខាងដើមខ្លួនដែលជារស្សៈ ឧ. បចាមិ, បចាម ។ បើស្រៈខាងដើមជាទីឃៈស្រាប់មិនបាច់ទីឃៈទេ ឧ. ការោមិ, ជាជាម ។ បើនៅខាងចុងទា-ធាតុ ឲ្យផ្លាស់ អា នៃទាជានិគ្គហិត ហើយផ្លាស់និគ្គហិតជា “ម” ឧ. ទម្មិ, ទម្ម ។ ប្រកបនឹង អស-ធាតុ ផ្លាស់ មិ ជា “ម្ហិ” ម ជា “ម្ហ” ឧ. អម្ហិ, អម្ហ ។ ឬគ្រាន់តែផ្សំជាមួយនឹងទីបំផុតធាតុក៏បាន ឧ. អស្មិ, អស្ម ។

តុ ប្រកបនឹងអស-ធាតុ ផ្លាស់ជា “ត្ថុ” ឧ.អត្ថុ ។

១- មោគ្គល្លានសូត្រថា **តរុបុញ្ញា រស្សោ វេ ន្តេន្តីនំ: តរុបុញ្ញស្មា រស្សោ បរេសំ ន្តេន្តីនំ វេ វា ហោតិ** “ផ្លាស់ ន្តេ និង ន្តិ ខាងចុងជា “វេ” ប៉ុន្តែបានតែព្យាង្គខាងដើមវេ ជារស្សៈ ហើយព្យាង្គខាងរស្សៈជា “គរុ” ដូច លជ្ជន្តិ-វេ, លជ្ជន្តេ-វេ, វិរោចន្តិ-វេ, វិរោចន្តេ-វេ, លភិស្សន្តិ-វេ,

ហិ មានអំណាចឲ្យទីឃៈស្រៈខាងដើមដែលជារស្សៈដូច មិ, ម, តែកាលបើលុបហើយមិនត្រូវទីឃៈទេ ឧ. បស្ស, គច្ឆ ។ បើលុបហើយទោះបីស្រៈខាងដើមជាទីឃៈ ក៏ត្រូវតែរស្សៈ ឧ. ជាន ។

ឯយ្យ[១] លុប "យ្យ" ទុកតែ "ឯ" ខ្លះ ឧ. ភជេ, ជហេ, ប្រើ ឯថ អត្តនោបទជំនួសខ្លះ ឧ. ភវេថ, ភជេថ ។ ផ្លាស់ជា "អា" ខ្លះ ឧ. កាយិរា ។ ផ្លាស់ជា "ឥយា" ខ្លះ ឧ. ជានិយា សិយា ។ ផ្លាស់ជា "ញា" ខ្លះ ឧ. ជញ្ញា, ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស-ធាតុ ជា អស្ស ខ្លះ ។

ឯយ្យុំ ប្រកបនឹង អស-ធាតុ ផ្លាស់ជា "ឥយុំ" ខ្លះ ឧ. សិយុំ ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស-ធាតុជា អស្សុ ខ្លះ ។ តែន័យខ្លះថាចុះស្សុ បញ្ចមី លុបទីបំផុតធាតុ, លុប អ-បច្ច័យផងជា អស្សុ ក៏បាន ។

១- សទ្ទនីតិសូត្រថា **សព្វា ហេយ្យាសេយ្យាមេយ្យាឯមេ សព្វាហិ ធាតូហិ ឯយ្យាសិ-ឯយ្យាមិ-ឯយ្យ ឥច្ចេតា-សំ វិភត្តីនំ ឯត្តំ ហោតិ** "លុប យ្យាសិ, យ្យាមិ, យ្យ ទុកតែ ឯ ទាំង ៣ បុរិស" ដូចជា **ត្វំ បុញ្ញំ ករេ, អហំ ករេ, សោ បុរិសោ ករេ** "អ្នកគួរធ្វើនូវបុណ្យ, ខ្ញុំគួរធ្វើនូវបុណ្យ, បុរសនោះគួរធ្វើនូវបុណ្យ" ។

ឯយ្យាសិ ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស៑-ធាតុ ជា អស្ស ។

ឯយ្យាថ ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស៑-ធាតុ ជា អស្ស ។

ឯយ្យាមិ ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស៑-ធាតុ ជា អស្សំ ។ ប្រើ "ឯយ្យំ" អត្តនោបទជំនួសបាន ឧ. ករេយ្យំ, មុញ្ចេយ្យំ ។

ឯយ្យាម ផ្លាស់ជា "ឯមុ" ខ្លះ ឧ. ជានេមុ ។ ផ្លាស់ជាមួយនឹង អស៑-ធាតុ ជា អស្សាម ខ្លះ ។

អា ហីយត្តនី ច្រើនតែស្រៈ អា ជា "អ" ឧ. អបច ។

ឱ ហីយត្តនី និង អជ្ជត្តនី ច្រើនប្រើ ឦ បឋមបុរិសជំនួសវិញ ឬ ក៏ផ្លាស់ ឱ នោះជា ឥ តែម្តង ឧ. អបចិ ។

ឦ ច្រើនតែស្រៈជា "ឥ" ក្នុងទីទាំងពួង ឧ. អវចិ, អជិនិ ។ ចុះ ស និង ហ-អាគម ហើយស្រៈ ឦ ជា ឥ ខ្លះ ឧ. អធាសិ, បតិដ្ឋហិ ។ ផ្លាស់ជា "ច្ឆិ" ខ្លះ ឧ. អក្កោច្ឆិ ។ ផ្លាស់ជា "ត្ថ" ខ្លះ ឧ. អលត្ថ ។ ស្រៈ ឦ ជា ឥ ហើយ ទីឃៈស្រៈខាងដើមខ្លះ ឧ. អាសិ, បតិដ្ឋាសិ ។

ឱំ *ផ្លាស់ជា "តំសុ" បាន* ឧ. វិត្តមឹសុ, សញ្ញា-ណឹសុ ។ *ផ្លាស់ជា "អំសុ" ខ្លះ* ឧ. អកំសុ, អាហំសុ ។ *បើមិនផ្លាស់ទេ, ទីឃៈស្រៈខាងដើមបានខ្លះ* ឧ. អាសុំ ។

ត្ថ *គង់រូបនៅជា "ត្ថ" ដូចដែល តែអាចទីឃៈដើមធាតុបានខ្លះ* ឧ. អាសិត្ថ ។

ត្ថំ *ផ្លាស់ជា "ត្ថំ" បានខ្លះ* ឧ. អលត្ថំ ។

ស្សតិ, ស្សន្តិ
ស្សសិ, ស្សថ
ស្សាមិ, ស្សាម } *លុបស្សចោលខ្លះ* ឧ. កាហតិ, កាហន្តិ

កាហសិ, កាហថ, កាហាមិ, កាហាម ។

ស្សាមិ *ផ្លាស់ជា "ខាមិ" ខ្លះ* ឧ. វក្ខាមិ ។ *ជា "ឆាមិ" ខ្លះ* ឧ. វច្ឆាមិ ។

ស្សាម *ផ្លាស់ជា "ខាម" ខ្លះ* ឧ. វក្ខាម ។ *ជា "ឆាម" ខ្លះ* ឧ. វច្ឆាម ។

ស្សា *វស្សៈ "អា" ជា "អ" ខ្លះ* ឧ. អបចិស្ស, អការិស្ស ។

អាគមរបស់វិភត្តិ

អាគមសម្រាប់ចុះក្នុងអាខ្យាតមាន ៥ គឺ អ, ឥ, ស, ហ, និគ្គហិត ។

អ- *អាគមសម្រាប់ចុះខាងដើមធាតុចំពោះវិភត្តិ ៣ ពួក គឺ ហីយត្តនី អជ្ជត្តនី, កាលាតិបត្តិ* ឧ. **អវចំ, អកាសិ, អគច្ឆិស្សា** ។

ឥ- *អាគមសម្រាប់ចុះត្រង់ទីបំផុតធាតុចំពោះវិភត្តិ ៤ ពួកគឺបរោក្ខា, អជ្ជត្តនី, ភវិស្សន្តិ, កាលាតិបត្តិ* ឧ. **ពភូវិត្ថ, វសិម្ហា, កិលមិស្សន្តិ, អលភិស្ស** ។

ស- *អាគមសម្រាប់ចុះត្រង់ទីបំផុតធាតុ ចំពោះតែអជ្ជត្តនីវិភត្តិមួយ* ឧ. **អគមាសិ, អហាសិ** ។

ហ- *អាគមសម្រាប់ចុះត្រង់ទីបំផុតធាតុ តាមគួរដល់ការប្រកប* ឧ. **បតិដ្ឋហាតិ, បតិដ្ឋហិស្ស** ។

និគ្គហិត- *អាគម* (ំ) *សម្រាប់ចុះក្នុងពួករុធ-ធាតុ* ឧ. **រុន្ធតិ**, *ចុះលើតួអក្ខរៈបានខ្លះ* ឧ. **ចង្កមតិ**, *ចំពោះព្រូធាតុមួយ បើផ្សំនឹង តិ វត្តមានា, ឲ្យចុះ ឦ-អាគម* ឧ. **ព្រវីតិ** ។

កាល

(១៣៣) *កាលនិយាយដោយសង្ខេបមាន ៣ យ៉ាងគឺ*

១) បច្ចុប្បន្នកាល *ពេលដែលកំពុងតែមាននៅចំពោះមុខ គឺកាលឥឡូវនេះ ។*

២) អតីតកាល *ពេលដែលកន្លងហួសទៅហើយ ។*

៣) អនាគតកាល *ពេលដែលមិនទាន់មកដល់ គឺពេលដល់នៅខាងមុខ ។*

បើនិយាយឲ្យពិស្តារតាមដំណើររបស់កាលដូចតទៅនេះ ៖

បច្ចុប្បន្នកាល

បច្ចុប្បន្នកាលនោះ ចែកចេញជា ៣ យ៉ាង គឺ

១) **សុទ្ធប្បច្ចុប្បន្ន** *បច្ចុប្បន្នសុទ្ធ ។*

២) **អតីតប្បច្ចុប្បន្ន** *បច្ចុប្បន្នជិតអតីត ។*

៣) **អនាគតប្បច្ចុប្បន្ន** *បច្ចុប្បន្នជិតអនាគត ។*

អតីតកាល

អតីតកាលនោះ ចែកចេញជា ៣ យ៉ាងគឺ

១) **អប្បច្ចក្ខាតីតកាល** *អតីតកាលកន្លងហើយមិនមានកំណត់ ។*

២) **ហីយោបក្ខត្យាតីតកាល** *អតីតកាលកន្លងហើយ ក្នុងថ្ងៃម្សិល ។*

៣) **អជ្ជប្បភូត្យាតីតកាល** *អតីតកាលកន្លងហើយក្នុងថ្ងៃនេះ ។*

អនាគតកាល

អនាគតកាលនោះ ចែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ

១) បច្ចុប្បន្នានាគត *អនាគតរបស់បច្ចុប្បន្ន ។*

២) អតីតានាគត *អនាគតរបស់អតីត ។*

អនុត្តកាល

កាលដែលមិនប្រាប់ដំណើរថា ជាបច្ចុប្បន្ន ឬ អតីត ឬក៏អនាគត ហៅថា អនុត្តកាល ចែកចេញជា ៤ យ៉ាងគឺ

១) អាណត្តិ *"ប្រាប់សេចក្ដីបង្គាប់" ។*

២) អាសិដ្ឋ *"ប្រាប់សេចក្ដីប្រាថ្នា សេចក្ដីប៉ុនប៉ង" ឬ "សេចក្ដីអង្វរ" ។*

៣) អនុមតិ *"ប្រាប់សេចក្ដីយល់ឃើញ" ។*

៤) បរិកប្ប "ប្រាប់សេចក្ដីកំណត់" ឬ " សេចក្ដីជញ្ជឹង, សេចក្ដីត្រិះរិះ" ។

វិធីសង្កេតកាល

ដែលអាចនឹងដឹងនូវកាលទាំងនេះ ដោយជាក់ប្រាកដបាននោះ ក្នុងភាសាខ្មែរ ត្រូវកំណត់ដឹងដោយកិរិយានុគ្រោះ គឺពាក្យប្រែរបស់វិភត្តិ ក្នុងភាសាបាលីត្រូវកំណត់ដឹងដោយវិភត្តិទាំង ៨ ពួកដូច្នេះ ៖

វត្តមានា-វិភត្តិ

ប្រាប់បច្ចុប្បន្នកាលទាំង ៣ យ៉ាង ៗ នេះ ៖

១) សុទ្ធបច្ចុប្បន្ន ឲ្យប្រែថា "កំពុង-, កំពុងតែ-" ឧ. ឥទានិ បន សោ កឹ ករោតិ "ចុះឥឡូវនេះ គាត់ កំពុងធ្វើ នូវអ្វី?" ។ ឬប្រែទទេៗ គឺគ្រាន់តែប្រែចេញសព្ទរបស់កិរិយាប៉ុណ្ណោះក៏បាន ឧ. បញ្ញាយ បភា សព្វាហិ បភាហិ វិរោចតិ "ពន្លឺនៃប្រាជ្ញារុងរឿង ជាងពន្លឺទាំងឡាយទាំងពួង" ។

២) អតីតបច្ចុប្បន្ន ឲ្យប្រែថា "ទើប-, ទើបនឹង-" ឬថា "-ហើយ" ក៏បានខ្លះ ឧ. កុតោនុ ត្វំ អាគច្ឆសិ ចុះឯង ទើប

មក "ពីណាហ្នឹង?" ឥទានេវ សោ អាគច្ឆតិ "គាត់ទើបនឹងមក អម្បាញ់មិញនេះឯង", តទា បុញ្ញំ ករោមិ'ហំ "ក្នុងកាលនោះ ខ្ញុំធ្វើហើយ នូវបុណ្យ" ។

៣) អនាគតប្បច្ចុប្បន្ន ឲ្យប្រែថា "នឹង-, រមែង-, តែង-, តែងតែ-" ឬ "គង់-, គង់តែ-" ក៏បាន ឧ. ឯវំ តយា កតេ បាបេ និរយំ នូន គច្ឆសិ "កាលបើអំពើអាក្រក់ គឺឯងធ្វើហើយយ៉ាងនេះ, (ឯង) នឹងទៅ កាន់នរក ពុំខានឡើយ" ។ អយតោ មលំ សមុដ្ឋាយ តមេវ ខាទតិ "ច្រែះកើតហើយ អំពីដែក រមែងស៊ីនូវដែកនោះវិញ" ។ យោ ពាលំ សេវតិ, សោ វិនាសំ ចាបុណាតិ "បុគ្គលណា សេពគប់ នូវជនពាល, បុគ្គលនោះ គង់ដល់ នូវសេចក្ដីវិនាស" ។

បញ្ចមី-វិភត្តិ

ប្រាប់អនុត្តកាល ២ យ៉ាងគឺ

១) អាណត្តិ "ប្រាប់សេចក្ដីបង្គាប់" ឲ្យប្រែថា "ចូរ-" ឬ "ចូរ-ចុះ" ឧ. មម វចនេន ករោហិ "ឯង ចូរធ្វើ តាមពាក្យនៃអញ" ។ គច្ឆាហិ "ឯង ចូរទៅចុះ" ។

២) អាសិដ្ឋ "ប្រាប់សេចក្តីប្រាថ្នា, សេចក្តីប៉ុនប៉ង" ឲ្យប្រែថា "ចូរ-" ឬ "សូម-, សូមឲ្យ-ចុះ" ឧ. សុខំ តេ ហោតុ "សេចក្តីសុខ ចូរមាន ដល់អ្នក", ភវតុ សព្វមង្គលំ "មង្គលទាំងពួង សូមមាន សូមឲ្យមង្គលទាំងពួងមាន" ។ ឯវំ ហោតុ សូមឲ្យបាន យ៉ាងហ្នឹងចុះ ។ ប្រែថា "សូម-" តំ មេ ខមថ "សូម ព្រះអង្គអត់ទូវទោសនោះដល់ខ្ញុំព្រះអង្គ" ។

សត្តមី-វិភត្តិ

ប្រាប់អនុត្តកាល ២ យ៉ាងគឺ

១) អនុមតិ "ប្រាប់សេចក្តីយល់ឃើញ" ឲ្យប្រែថា "គួរ-" ឬ "គួរតែ-" ឧ. ភជេថ មិត្តេ កល្យាណេ ភជេថ បុរិសុត្តមេ "(បុគ្គល) គួរ រាប់រក នូវមិត្តទាំងឡាយ ដែលបណ្ឌិតគួររាប់រក, គួរ រាប់រក នូវបុរសឧត្តមទាំងឡាយ" ។

២) បរិកប្ប "ប្រាប់សេចក្តីកំណត់" ឲ្យប្រែថា គប្បី-" ឬ "ត្រូវ-" ឧ-

បុញ្ញញ្ចេ បុរិសោ កយិរា　　កយិរាថេនំ បុនប្បុនំ
តម្ហិ ឆន្ទំ កយិរាថ　　សុខោ បុញ្ញស្ស ឧច្ចយោ

បើបុរស គប្បីធ្វើ នូវបុណ្យ គប្បីធ្វើ នូវបុណ្យនោះឲ្យរឿយ ៗ គប្បីធ្វើ នូវសេចក្ដីពេញចិត្តក្នុងបុណ្យនោះ, កិរិយាសន្សំនូវបុណ្យ នាំមកនូវសេចក្ដីសុខ" ។

"ប្រាប់សេចក្ដីជញ្ជឹង, សេចក្ដីត្រិះរិះ" ឲ្យប្រែថា "គប្បី-" ឬ "ត្រូវ-" ឧ. កឹ បនាហំ ករេយ្យំ "ចុះ អញ គប្បីធ្វើ នូវអ្វី?" ឬថា ចុះអញ ត្រូវធ្វើ ដូចម្ដេច?" ។

បរោក្ខា-វិភត្តិ

ជាវិភត្តិប្រាប់អប្បច្ចក្ខាតីតកាល ឲ្យប្រែថា "-ហើយ" ឧ. តេនាហ ភគវា... "ព្រោះហេតុនោះ ព្រះមានព្រះភាគ ត្រាស់ហើយ" ។

ហីយត្តនី-វិភត្តិ

ជាវិភត្តិ ប្រាប់ហីយោបភូត្យាតីតកាល ឲ្យប្រែថា "ហើយ" ឧ. សោ អគមា "គេ បានទៅហើយ", បើមានមា-សព្ទ យោគចូលផង, ត្រង់ពាក្យថា "-ហើយ" ត្រូវផ្លាស់ថា "-ឡើយ" វិញ គឺឲ្យប្រែថា "កុំ-ឡើយ" ឧ. ខណោ មា វោ ឧបច្ចគា "ខណៈ កុំកន្លង នូវអ្នកទាំងឡាយឡើយ" ។

អជ្ជតនី-វិភត្តិ

ជាវិភត្តិប្រាប់អជ្ជប្បភូត្យាតីតកាល ឲ្យប្រែថា "-ហើយ" ឧ. *ថេរោ* អាគមិ "*ព្រះថេរៈ* មកហើយ" ។

ភវិស្សន្តិ-វិភត្តិ

ជាវិភត្តិប្រាប់បច្ចុប្បន្នានាគត ឲ្យប្រែថា "នឹង-" ឧ. *សោ* គច្ឆិស្សតិ "*គេ* នឹងទៅ" ។

កាលាតិបត្តិ-វិភត្តិ

ជាវិភត្តិប្រាប់អតីតានាគត ឲ្យប្រែថា "នឹង-ហើយ" បើមាន អ-អាគមនៅខាងដើម ឲ្យប្រែថា "នឹងបាន-ហើយ" ឧ. *សោ ចេ យានំ* លភិស្សា អគច្ឆិស្សា "*បើគេ* នឹងបានហើយ *នូវ យាន* (*គេ*) នឹងបានទៅហើយ" ។

បទ

វិភត្តិមួយពួកៗ ចែកចេញជា ២ បទគឺ

១) បរស្សៃបទ "*បទដើម្បីបុគ្គលដទៃ*" ។

២) អត្តនោបទ "*បទដើម្បីខ្លួន*" ។

បរស្សបទសម្រាប់សំគាល់កត្តុវាចកៈ និងហេតុកត្តុវាចកៈ ឧ. សូទោ ឱទនំ **បចតិ** ។ សាមិកោ ទាសឹ ឧទកំ អាហារាបេតិ ។

អត្តនោបទសម្រាប់សំគាល់កម្មវាចកៈឬ ភាវវាចកៈ និងហេតុកម្ម-វាចកៈ ឧ. សូទេន ឱទនោ **បច្ចតេ** ។ ន តយា **លព្ភតេ** គន្តុំ ។ អាចរិយេន សិស្សេហិ វិនយោ **សិក្ខាបិយតេ** ។

ជួនណាបរស្សបទ ប្រើជាកម្មវាចកៈ ឬភាវវាចកៈវិញក៏មាន, ឧ. "... តស្មា ឯសោ ន វុច្ចតិ .... នប **លព្ភតិ** រូបេ ...." ។

ជួនណាអត្តនោបទ ប្រើជាកត្តុវាចកៈក៏មាន ឧ. បេមតោ **ជាយតេ**.....។

វចនៈ

វិភត្តិទាំងនោះមានវចនៈ ២ យ៉ាងគឺ ឯកវចនៈ ១, ពហុវចនៈ ១ ។

កិរិយា និងប្រធាននេះត្រូវប្រកបឲ្យមានវចនៈស្មើគ្នា ឧ. **សោ** គាមំ **គច្ឆតិ** ។ **តេ** គាមំ **គច្ឆន្តិ** វៀរលែងតែបទនាម ជាឯកវចនៈ ច្រើន ៗ បទ រួមចូលដោយនិបាតសព្ទមាន "ច" ជាដើម នោះ ត្រូវប្រើកិរិយាជាពហុវចនៈ ឧ. សេដ្ឋី ច សេដ្ឋិជាយា ច រាជានំ **ឧបសង្កមឹសុ** ។

បុរិសៈ

វិភត្តិនោះចាត់ជាបុរិសៈមាន ៣ គឺ បឋមបុរិសៈ ១, មជ្ឈិមបុរិសៈ ១, ឧត្តមបុរិស ១, ត្រូវប្រើកិរិយាសព្ទប្រកបវិភត្តិឲ្យត្រូវគ្នានឹងបុរិសសព្ទនាម

ឧ. សោ យាតិ ត្វំ យាហិ អហំ យាមិ ។

ធាតុ

វិភត្តិប្រកបដោយកាល, បទ, វចនៈ, បុរិសៈ ប៉ុណ្ណោះ សម្រាប់ផ្សំនឹងធាតុឲ្យចេញប្រាកដមកជាកិរិយារបស់នាម ។

ធាតុនោះនិយាយដោយសង្ខេប ចែកជាធាតុគណៈមាន ៨ ពួកតាមដំណើរដែលចុះបច្ច័យត្រូវគ្នាដូច្នេះ

១) **ពួកភូ-ធាតុ** *ភូ "កើត, មាន, ជា-" ហុ ឬ ហូ*(១) *"កើត, មាន, ជា-", សី "ដេក", ខនិ "ជីក" បឋ "ពោល, និយាយ", បចិ "ចម្អិន...", ឥក្ខ "ឃើញ", មរ "ស្លាប់", លភិ "បាន", គមិ "ទៅ, ដល់", គុបិ "គ្រប់គ្រង, រក្សា" ។*

១- កច្ចាយនូបត្ថម្ភកៈ ថា ហុ តែវចនានុក្រមបាលី អង់គ្លេស និងធាតុសង្គ្រោះថា ហូ ។

២) ពួករុធិ-ធាតុ *រុធិ* "បិទ, រាំង, ខ្ទប់...", *មុចិ* "រួច, លែង, រដោះ...", *កុជិ* "ស៊ី...", *ឆិទិ* "កាត់...", *ភិទិ* "បែក, ធ្លាយ", *លិបិ* "លាប, បូក" ។

៣) ពួកទិវិ-ធាតុ *ទិវិ* "លេង", *សិវិ* "ដេរ", *ខី*[១] "អស់", *មុហិ* "ភ្លេច, វង្វេង, ភាន់", *រជិ* "ជ្រលក់", *មុសិ* "ភ្លេច...", *ពុធិ* "ដឹង, ត្រាស់ដឹង...", *យុធិ* "ច្បាំង.." ។

៤) ពួកសុ-ធាតុ *សុ* "ឮ, ស្ដាប់", *វុ* "ក្រង", *អាបិ* "ជ្រួតជ្រាប, ហូរទៅ, ប+អបិ "ដល់, ទាន់, លុះ..." *សិ* "ចង" ។

៥) ពួកកី-ធាតុ *កី* "ទិញ", *ចិ* "សន្សំ, បេះ...", *ជិ* "ឈ្នះ, ផ្ចាញ់", *ញា* "ដឹង, ស្គាល់", *ធុ* "កំចាត់, កំចាត់បង់", *ផុ* "អុំ, ស្ទែ", *លុ* "កាត់" ។

៦) ពួកគហិ-ធាតុ *គហិ* "កាន់, ចាប់, យក,..." ។

៧) ពួកតនិ-ធាតុ *តនិ* "ផ្សាយចេញ, ត្រដាង, លាត,

១- កច្ចាយនូបត្ថម្ភក: ថា ខិ តែវចនានុក្រមបាលី-អង់គ្លេស និងធាតុសង្គ្រោះ ថា ខី ។

លា", ករ ធ្វើ", ជាគរ "ភ្ញាក់, រឭក", សក "អាច,ហ៊ាន" ។

៨) ពួកចុរ-ធាតុ ចុរ "លួច", ចិន្ត "គិត", តក្ក "ត្រិះរិះ", មន្ត "ប្រឹក្សា, ពិភាក្សា, ជជែក", លក្ខ "កំណត់" ។

សកម្មធាតុ និង អកម្មធាតុ

ធាតុទាំង ៨ ពួកនោះ បំប្រួញឲ្យខ្លីមកនៅត្រឹម ២ ពួកគឺ សកម្មធាតុ ១, អកម្មធាតុ ១ ។

ធាតុដែលប្រកបដោយ "កម្ម" គឺអំពើដែលគេត្រូវធ្វើ ហៅថា សកម្មធាតុ **ឧ. ឱទនំ បចតិ** "គេ ចម្អិន នូវបាយ" ។

ធាតុដែលមិនប្រកបដោយកម្ម ហៅថា អកម្មធាតុ **ឧ. មញ្ចេ សយតិ** "គេ ដេក លើគ្រែ" ។

វាចកៈ

កិរិយាសព្ទប្រកបដោយវិភត្តិ, កាល, បទ, វចនៈ, បុរិសៈ, ធាតុ នោះ ចែកចេញជាវាចកៈមាន ៥ យ៉ាងគឺ

១) **កត្តុវាចកៈ** កិរិយាសព្ទប្រាប់កត្តា គឺប្រាប់ថាជាកិរិយារបស់អ្នកធ្វើហៅថា កត្តុវាចកៈ **ឧ. សូទោ ឱទនំ បចតិ** "អ្នកគ្រួកំពុងចម្អិន នូវបាយ" ។

២) កម្មវាចកៈ *កិរិយាសព្ទប្រាប់កម្ម គឺប្រាប់ថាជាកិរិយារបស់អំពើដែលគេត្រូវធ្វើ ហៅថា កម្មវាចកៈ* ឧ. សូទេន ឱទនោ បចីយតេ *"បាយ ដែលអ្នកគ្រួ កំពុងចម្អិន"* ។

៣) ភាវវាចកៈ *កិរិយាសព្ទប្រាប់ភាព គឺកិរិយាសព្ទគ្រាន់តែប្រាប់សេចក្តីថា "កើត"* ប៉ុណ្ណោះ មិនមែនប្រាប់ កត្តា ឬកម្មឡើយ *ហៅថា ភាវវាចកៈ* ឧ. តេន ភូយតេ *"គឺគេ កើត"* ។

៤) ហេតុកត្តុវាចកៈ *កិរិយាសព្ទប្រាប់ កត្តា ដែលជាហេតុគឺប្រាប់ថាជាកិរិយារបស់អ្នកប្រើឲ្យជនដទៃធ្វើ ហៅថា ហេតុកត្តុវាចកៈ* ឧ. សេដ្ឋី សូទំ ឱទនំ ចាចេតិ *"សេដ្ឋី ញុាំងអ្នកគ្រួឲ្យចម្អិន នូវបាយ"* ។

៥) ហេតុកម្មវាចកៈ *កិរិយាសព្ទប្រាប់កម្មដែលជាហេតុគឺប្រាប់ថាជាកិរិយារបស់អំពើដែលគេប្រើឲ្យបុគ្គលធ្វើហៅថាហេតុកម្មវាចកៈ* ឧ. សេដ្ឋិនា សូទេន ឱទនោ ចាចាបិយតេ *"បាយដែលសេដ្ឋីញុាំងអ្នកគ្រួ* ឲ្យចម្អិន" ។

បច្ច័យ

(១៣៤) ដែលអាចនឹងយល់វាចកៈទាំង ៤ យ៉ាងនោះបាន ដោយអាស្រ័យគ្រឿងចំណាំគឺ បច្ច័យ ៗ នោះមាន ២៥ តួ គឺ អ, ឥ, ឦ, ឯ, យ, ណុ, ណា, ឧណា, នា, ប្ប, ណ្ហា, ឱ, យិរ, ណេ, ណយ, ណាបេ, ណាបយ, ខ, ឆ, ស, អាយ, ឦយ, អល, អារ, អាល ។

បច្ច័យសម្រាប់ចុះក្នុងកត្តុវាចកៈ មាន ១៥ គឺ អ, ឥ, ឦ, ឯ, យ, ណុ, ណា, ឧណា, នា, ប្ប, ណ្ហា, ឱ, យិរ, ណេ, ណយ ទាំង ១៥ នេះ ចុះក្នុងពួកធាតុទាំង ៨ ដូច្នេះ៖

ពួកភូ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ១ គឺ អ ។

ពួករុធិ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ៥ គឺ អ, ឥ, ឦ, ឯ, ឱ ។

ពួកទិវិ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ១ គឺ យ ។

ពួកសុ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ៣ គឺ ណុ, ណា, ឧណា ។

ពួកកី-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ១ គឺ នា ។

ពួកគហ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ២ គឺ ប្ប, ណ្ហា ។

ពួកតនិ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ២ គឺ ឱ, យិរ ។

ពួកចុរិ-ធាតុ ចុះបានបច្ច័យ ២ គឺ ណេ, ណយ ។

បច្ច័យសម្រាប់ចុះក្នុងកម្មវាចក: មាន ១ គឺ យ ។

បច្ច័យសម្រាប់ចុះក្នុងភាវវាចក: មាន ១ គឺ យ ។

បច្ច័យសម្រាប់ចុះក្នុងហេតុកត្តុវាចក:មាន ៤ គឺ ណេ, ណយ, ណាបេ, ណាបយ ។

ក្នុងហេតុកម្មវាចក: ចុះបច្ច័យតាមពួកធាតុក៏មាន មិនបាច់ចុះក៏មាន ផង ចុះការិត-បច្ច័យផង ចុះ ឥ-អាគមផង ចុះយ-បច្ច័យសម្រាប់ កម្មវាចក:ផង ឧ. ចាចាបិយតេ, វុឌ្ឍាបិយតេ,...។

ណាយ *ឬ* អយ *- បច្ច័យចុះអំពីមុខនាមសព្ទ ធ្វើឲ្យក្លាយជា កិរិយាសព្ទក៏បានខ្លះ* ឧ. អតិហត្ថយតិ *"កន្លងទៅ ឬ ទៅដោយដំរី"* ។

បច្ចេកប្បច្ច័យ

បច្ច័យគឺ ខ, ឆ, ស សម្រាប់ចុះក្នុងអព្ភាស: ។

អព្ភាស:

កិរិយាសព្ទ ដែលមានវិធីបន្ថែមព្យញ្ជន:ខាងដើមធាតុឲ្យជា ២ តួ ហៅថា អព្ភាស: ។ នោះ ចុះបច្ច័យទាំង ៣ គឺ ខ, ឆ, ស ក្តី ចុះបច្ច័យឯទៀតក្រៅពីនោះក្តី មានរូបសិទ្ធិយ៉ាងនេះ ៖

១) ឲ្យវស្សៈស្រៈរបស់អក្ខរៈចេញដូច ឆា-ឆា + អ + តិ > ឆឆាតិ, ឆា - ឆា + អ + តិ > ឆឆាតិ, ហា-ហា + អ + តិ > ជហាតិ ។

២) បើតួអក្ខរៈជាព្យញ្ជនៈទី ២ ត្រូវផ្លាស់ជាទី ១, បើជាទី ៤ ត្រូវផ្លាស់ជាទី ៣ ដូច ឆិ-ឆិឆ + អ + តិ > ចិច្ឆតិ, ចច្ឆតិ, ភូ-ភូ + អ + អ > ពភូវ, កុ-កុជ + ឧ + តិ > ពុកុច្ឆតិ ។

៣) បើតួអក្ខរៈជាក-វគ្គៈ ទីណា ត្រូវផ្លាស់ជា ច-វគ្គៈទីនោះ ហើយចុះនិគ្គហិតអាគមលើតួអក្ខរៈដូច កា-កាមិ+ អ + តិ > ចង្កមតិ, គ-គមិ + អ + តិ > ជង្គមតិ ។

៤) ឲ្យផ្លាស់អក្ខរៈនៃ មានិ - ធាតុជា "វ", កិតិ - ធាតុជា "ត" ដូច មា - មានិ + ស + តិ > វិមំសតិ, កិ - កិតិ + ឆ + តិ > តិកិច្ឆតិ ។

៥) បើតួអក្ខរៈជា ហ ត្រូវផ្លាស់ជា "ជ" ដូច ហុ - ហុ + អ + តិ > ជុហោតិ, ជុហវតិ, ជុហ្វតិ "បូជា" ។

៦) ឲ្យផ្លាស់ស្រៈទីបំផុតនៃអក្ខរៈជា "អ" ជា "ឥ" បានខ្លះ ដូច ឆិ - ឆិឆ + អ + អ > ចច្ឆេឆ, មា - មានិ + ស + តិ > វិមំសតិ, ទីឃៈជា វីមំសតិ ក៏មាន, ចា - ចា + ស + តិ > បិវាសតិ ។

៧) ក្នុងអព្ភាសៈ ស-បច្ច័យនៅខាងចុង មានអំណាចឲ្យផ្លាស់ ចា - ធាតុជា "វា", មាន៑ - ធាតុជា "មំ" ហរ៑ - ធាតុជា "គឹ" ដូច ចា - ចា + ស + តិ > បិវាសតិ, មា - មាន៑ + ស + តិ > វីមំ - សតិ, ហ - ហរ៑ + ស + តិ > ជិគឹសតិ ។

៨) ស- បច្ច័យនៅខាងចុង បើមិនផ្លាស់ទីបំផុតធាតុទេ ឲ្យទី- យៈសុ-ធាតុជា សូ ហើយតម្រួត សូ ជា ស្សូ ដូច សុ - សុ + ស + តិ > សុស្សូសតិ "ប្រាថ្នាដើម្បីស្តាប់, ចង់ស្តាប់, ..." ។

៩) ខ-បច្ច័យនៅខាងចុង ឲ្យផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា "ក៑" ដូច ភុ - ភុជ៑ + ខ + តិ > ពុភុក្ខតិ, តិ - តិជ៑ + ខ + តិ > តិតិក្ខតិ

១០) ឆ- បច្ច័យនៅខាងចុង ឲ្យផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា "ច៑" ដូច ឃ - ឃស៑ + ឆ + តិ > ជិឃច្ឆតិ, គុ - គុប៑ + ឆ + តិ > ជិគុច្ឆតិ "ខ្ពើម, ឆ្អើម" ។

១១) ក្រៅពីវិធីដែលនិយាយមកនេះ ត្រូវទុកអព្ភាសៈឲ្យគង់រូបនៅ ដូច ច - ចល៑ + អ + តិ > ចញ្ចលតិ, ប - បត៑ + អ + តិ > បបតតិ ។

មួយទៀត ខ, ឆ, ស-បច្ច័យ ៣ នេះ ចុះអំពីមុខធាតុទាំងឡាយមានដើមថា: ភុជ៑ "បរិភោគ", ឃស៑ "ស៊ី", ហរ៑ "នាំទៅ"

សុ "ឮ, ស្ដាប់", ធា "ផឹក" ក្នុងសេចក្ដីឲ្យប្រែថា "ប្រាថ្នា-"ឬ "ចង់-" ។

ខ:ដូច ពុភុក្ខតិ "ប្រាថ្នាដើម្បីបរិភោគ, ចង់បរិភោគ" (<ភុញ្ជិតុំ ឥច្ឆតិ), ឆ ដូច ជិឃច្ឆតិ "-ប្រាថ្នាដើម្បីស៊ី, ចង់ស៊ី" (<ឃសិតុំ ឥច្ឆតិ), ស: ដូច ជិគីសតិ "-ប្រាថ្នាដើម្បីនាំទៅ, ចង់នាំទៅ" (<ហរិតុំ ឥច្ឆតិ), សុស្សូសតិ "-ប្រាថ្នាដើម្បីស្ដាប់, ចង់ស្ដាប់" (<សុណិតុំ ឬ សោតុំ ឥច្ឆតិ), បិវាសតិ[១] "ប្រាថ្នាដើម្បីផឹក, ចង់ផឹក" (<ធាតុំ ឬ បិវិតុំ ឥច្ឆតិ) ។

អាយ - ឦយ - បច្ច័យ ២ នេះសម្រាប់ចុះអំពីមុខនាមសព្ទ ធ្វើឲ្យក្លាយជាកិរិយាសព្ទ, ចុះក្នុងអត្ថ ៣ យ៉ាងគឺ៖

១) ចុះក្នុង "អាចារត្ថ:" មានសេចក្ដីថា "ប្រព្រឹត្ត-" ។

២) ចុះក្នុង "ឧបមាចារត្ថ:" មានសេចក្ដីថា "ប្រព្រឹត្ត... ថាដូចជា-" ឬ "ប្រព្រឹត្ត . . . ឲ្យដូចជា-" ។

៣) ចុះក្នុង "អត្តិច្ឆត្ថ:" មានសេចក្ដីថា "ប្រាថ្នា ... ដើម្បីខ្លួន" ឬ "ចង់បាន . . . ដើម្បីខ្លួន ។

១- រូបកិរិយានាមជា បិបាសា ។ កិរិយាជាបិបាសតិ ក៏មាន ។

អាយ-បច្ច័យ *ចុះក្នុងអត្ថ ២ យ៉ាងគឺ*

១) **អាចារត្ថៈ ឧ. ចិរាយតិ** *"-ប្រព្រឹត្តយូរ, បាត់យូរ"* ។

២) **ឧបមាចារត្ថៈ ឧ. បព្វតាយតិ** *"-ប្រព្រឹត្ត (នូវខ្លួន) ជាដូចជាភ្នំ"* ។ **សមុទ្ទាយតិ** *"-ប្រព្រឹត្ត (នូវខ្លួន) ជាដូចជាសមុទ្រ"* ។

ឦយ-បច្ច័យ *ចុះក្នុងអត្ថ ២ យ៉ាងគឺ*

១) **ឧបមាចារត្ថៈ ឧ. ឆត្តីយតិ** *"ប្រព្រឹត្តធ្វើ (នូវវត្ថុមិនមែនជាឆ័ត្រ) ជាដូចជាឆ័ត្រ"*, **បុត្តីយតិ** *"-ប្រព្រឹត្តធ្វើ (នូវជនមិនមែនកូន) ជាដូចជាកូន"* ។

២) **អត្តិច្ឆត្ថៈ ឧ. បត្តីយតិ** *"-ប្រាថ្នានូវបាត្រដើម្បីខ្លួន"* ។ **ធនីយតិ** *"-ចង់បាននូវទ្រព្យដើម្បីខ្លួន"* ។

បច្ច័យ ៣ គឺ អល, អារ, អាល ចុះអំពីមុខនាមសព្ទ[១] *ធ្វើឲ្យក្លាយជាកិរិយាសព្ទដូច្នេះ ៖*

អលៈ **ជោតលតិ** *"ធ្វើនូវសេចក្ដីរុងរឿង - រុងរឿង"* (< **ជោតិ + អល + តិ**) ។

បច្ច័យដែលចុះអំពីមុខនាមសព្ទដែលហៅថានាមធាតុនោះនៅមានទៀត (ចូរមើលធាតុសង្គ្រោះទំព័រ ១១ ត្រង់នាមធាតុ) ។

អារៈ សណ្ឋារតិ "ប្រព្រឹត្តស្ងប់" (<សណ្ឋ + អារ + តិ)

អាលៈ ឧបក្កមាលតិ "ធ្វើនូវសេចក្តីព្យាយាម, ព្យាយាម" [ឧបក្កម + អាល + តិ] ។

វិធីផ្លាស់ធាតុ

វិធីផ្លាស់ពួក ភូ - ធាតុ

ពួក ភូ-ធាតុនេះ កាលចុះ អ-បច្ច័យមកហើយមានវិធីផ្លាស់ដូច្នេះ

១) ធាតុទោលតែ ១ តួ ដែលជាស្រៈ ឥ ឬ ឦ ឲ្យផ្លាស់ ឥ ឬ ឦ ជា "ឯ" ខ្លះ, ផ្លាស់ ឯ ទុំះជា "អយ៍" ខ្លះដូច ឥ + អ + តិ > ឯតិ, អយតិ *"ទៅ, ដល់, មក, ប្រព្រឹត្តទៅ",* នី + អ + តិ > នេតិ, នយតិ *"នាំទៅ" ។*

២) ធាតុទោលតែ ១ តួ ដែលជាស្រៈ ឧ ឬ ឩ ឲ្យផ្លាស់ ឧ ឬ ឩ ជា "ឱ" ខ្លះ, ផ្លាស់ ឱ ទុំះជា "អវ៍" ខ្លះ ដូច អ + សុ + អ + ឦ + ស > អស្សោសិ អស្សវិ *.. បានស្តាប់ហើយ, បានឮហើយ",* អនុ + ភូ + អ + តិ > អនុភោតិ, អនុភវតិ *សោយ, រង" ។*

៣) ធាតុពីរតួឡើងទៅ ដែលមានស្រៈ ឥ ឬ ឦ នៅខាងដើមធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ ឥ ឬ ឦ ទុំះជា "ឯ" ខ្លះ ដូច ឥសិ + អ + តិ > ឥសតិ, *"ទៅ, ដល់, ប្រព្រឹត្តទៅ"* ឯសតិ, ឥច្ឆតិ *"ប្រាថ្នា, ស្វែងរក",* ជីវ + អ + តិ > ជីវតិ *"រស់នៅ, ចិញ្ចឹមជីវិត" ។*

៤) ធាតុពីរតួឡើងទៅដែលមានស្រៈ ឧ ឬ ឩ នៅខាងដើមធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ ឧ ឬ ឩ ទុំះជា "ឱ" ខ្លះ ដូច មុជិ + អ + តិ > (មុជតិ), មោជតិ "រីករាយ", ឩហិ + អ + តិ > ឩហាតិ "ត្រិះរិះ" ។

៥) ចំពោះ ជរិ - ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ ជរិ ជា "ជិយ្យ" ខ្លះ, ជា "ជិរិ" ខ្លះ ដូចជា ជរិ + អ + តិ > ជរតិ, ជិយ្យតិ, ជិរតិ "ចាស់, គ្រាំគ្រា, ទ្រុម" ។

៦) ចំពោះ មរិ - ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ មរិ ជា "មិយ្យ" ខ្លះ ដូច មរិ + អ + តិ > មរតិ, មិយ្យតិ "ស្លាប់" ។

៧) ចំពោះ គមិ - ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ មិ របស់ គមិ ជា "ច្ឆ" ខ្លះ ដូច គមិ + អ + ហិ > គម, គច្ឆ "ចូរទៅ, ចូរដល់" ។

៨) ចំពោះ វទិ - ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ វទិ ជា "វជ្ជ" ខ្លះ ដូច វទិ + អ + តិ > វទតិ, វាទេតិ, វជ្ជតិ "ពោល, និយាយ" ។

៩) ចំពោះ វសិ - ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ សិ របស់ វសិ ជា "ច្ឆ" ខ្លះ ដូច វសិ + អ + តិ > វសតិ, វច្ឆតិ "នៅ" ។

១០) ចំពោះ ទា - ធាតុ ឲ្យផ្លាស់ អា របស់ ទា ជា "ឯ" ខ្លះ, ផ្លាស់ ទា ជា "ទជ្ជ" ខ្លះ, កាលបើប្រកបនឹង មិ, ម វត្តមានា ឲ្យផ្លាស់ អា របស់ទា ជានិគ្គហិត ហើយផ្លាស់និគ្គហិតជា "មិ" ខ្លះ ដូច

ធា + អ + មិ > ទេមិ[១], ទធាមិ, ទម្មិ[១] "ឲ្យ", បើមានអព្ភាសៈ នៅខាងដើម គង់រូប ដូច ធា - ធា + អ + តិ > ទធាតិ "ឲ្យ" ។

១១) ចំពោះ ករ - ធាតុ បើប្រកបនឹងភវិស្សន្តិវិភត្តិឲ្យផ្លាស់ ករ - ជា "កាហ" ដូច ករ + អ + ស្សតិ > កាហតិ "នឹងធ្វើ" ។ បើប្រកបនឹង អជ្ជតនីវិភត្តិ លុបទីបំផុតធាតុខ្លះ, ផ្លាស់ ករ ជា "កាស" ខ្លះ ដូច អ +ករ + ឱំ > អកំសុ, អកាសុំ "បានធ្វើហើយ" ។

១២) ធាតុទោលតែ ១ តួ ឬ ពីរតួឡើងទៅ ដែលជាស្រៈ ឯ ច្រើនតែឲ្យផ្លាស់ ឯ ជា "អាយ" ដូច គេ + អ + តិ > គាយតិ "ច្រៀង", គោលេ + អ + តិ > គោលាយតិ "ស្រឡាញ់" ។

១៣) ចំពោះ ភី - ធាតុឲ្យផ្លាស់ ព្ធ របស់ ភី ជា ឯ ហើយផ្លាស់ ឯ ជា "អាយ" ដូច ភី + អ + តិ > ភាយតិ "ខ្លាច" ។

១៤) ចំពោះ ឋា ធាតុ គង់រូបខ្លះ ផ្លាស់ ឋា ជា "តិដ្ឋ" ខ្លះ ដូច ឋា + អ + តិ > [ឋាតិ], តិដ្ឋតិ "ស្ថិតនៅ, តាំងនៅ" ។

១- មោគ្គល្លានសូត្រថា ធាស្ស ទំ វា មំមេស្វត្ថិត្តេ ទាដែលមិនមែនជាអព្ភាសៈ ផ្លាស់ ទា ជា ទំ ព្រោះ មិ, ម ដូចជា ទេមិ, ទេម, ទម្មិ, ទម្ម ។ ទេមិ, ទេម (លុបនិគ្គហិតហើយចុះអ > ឯ ឬ ឯ-បច្ច័យ), ឯ ទម្មិ, ទម្ម (ផ្លាស់និគ្គហិតជា ម) ។

១៥) ចំពោះ បា - ធាតុគង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ បា ជា "បិវ" ខ្លះ ដូច ចា + អ + តិ > **ចាតិ**, **បិវតិ** "*ផឹក, រក្សា*" ។

១៦) ចំពោះ ទិសិ - ធាតុ គង់រូបខ្លះ, ផ្លាស់ ទិសិ ជា "ទក្ខ" ខ្លះ ជា "ទិច្ឆ" ខ្លះ, ជា "បស្ស" ខ្លះ, ជា "ទេស្ស" ខ្លះ ដូច **ទិសិ** + អ + **តិ** > **ទិសតិ** "*បៀតបៀន, ចាត់ចែង*", ជា **ទក្ខតិ**, **ទិច្ឆតិ**, **បស្សតិ** "*មើល, ឃើញ*", ជា **ទេស្សតិ** "*ស្អប់, ខ្ពើម*" ។

១៧) ចំពោះ ព្រូ - ធាតុ បើប្រកបនឹងបរោក្ខា - អជ្ជត្តនីវិភត្តិ ឲ្យផ្លាស់ ព្រូ ជា "**អាហ**" ដូច **ព្រូ** + អ + អ, ឧ, ឧំ > **អាហ**[1], **អាហុ**[1], **អាហំសុ** "*ពោលហើយ*" ។

១៨) ចំពោះ ហុ ឬ ហូ - ធាតុ ឲ្យផ្លាស់ ឧ ឬ ឩ របស់ ហុ ឬ ហូ ជា "ឯ" ខ្លះ, ជា "ឯហិ" ខ្លះ, ជា "ឱហិ" ខ្លះ, ជា "ឱ" ខ្លះ ហើយផ្លាស់ ឱ នុ៎ះជា "អវ" ខ្លះ, ជា "វ" ខ្លះ ដូច **ហុ** ឬ **ហូ** + អ + **ស្សតិ** > **ហេស្សតិ**, **ហេហិស្សតិ**, **ហោហិស្សតិ**, **ហោស្សតិ** "*នឹងមាន, នឹងជា*" **ហុ** - **ហុ** ឬ **ហូ** - **ហូ** + អ + **តិ** >, **ជុហោតិ**, **ជុហវតិ**, **ជុហ្វតិ** "*បូជា*" ។

---

[1] -វចនានុក្រមបាលី អង់គ្លេសថា អ-អញ្ញាស + អហ ធាតុ + អ, ឧ បរោក្ខា, អាហ, អាហុ ។

ធាតុក្រៅពីគតិដែលពោលមកនេះ ច្រើនតែទុកទាំងធាតុទាំង អ - បច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ដូច **ខាទតិ, ខនតិ, លកតិ** ជាដើម ។

វិធីផ្លាស់ពួក រុធ - ធាតុ

ពួក រុធ - ធាតុនេះ កាលចុះ អ, ឥ, ណ្ហ, ឯ, ឱ - បច្ច័យមកហើយច្រើនតែទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅដូចជាពួកភូ - ធាតុដែរ ប្លែកតែពួក រុធ - ធាតុ នេះ មានចុះនិគ្គហិតអាគមខាងដើមធាតុ ហើយផ្លាស់និគ្គហិតនោះជាវគ្គន្ត: ព្យញ្ជនៈទីបំផុតវគ្គគឺ ង, ញ, ណ, ន, ម ប៉ុណ្ណោះ ។

ឯការផ្លាស់និគ្គហិតនោះ ត្រូវកំណត់តាមព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុដូច្នេះ

១) បើព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុជាកវគ្គ: ត្រូវផ្លាស់និគ្គហិតជា "ង៑" ដូច **អង្គតិ** "ទៅ, ដល់, ប្រព្រឹត្តទៅ"

២) បើព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុជា ចវគ្គ: ត្រូវផ្លាស់និគ្គហិតជា "ញ៑" ដូច **មុញ្ចតិ** "រួច លែង"

៣) បើព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុជា ដវគ្គ: ត្រូវផ្លាស់និគ្គហិតជា- "ណ៑" ដូច **បណ្ឌតិ** "ទៅ, ដល់, ប្រព្រឹត្តទៅ"

៤) បើព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុជា តវគ្គ: ត្រូវផ្លាស់និគ្គហិតជា "ន៑" ដូច **រុន្ធតិ, រុន្ធិតិ, រុន្ធីតិ, រុន្ធេតិ** "បិទ, រាំង, ខ្ទប់"

៥) បើព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុជា បវគ្គៈ ត្រូវផ្លាស់និគ្គហិតជា "មិ" ដូច សុម្ភោតិ "វាយ" ។

វិធីផ្លាស់ពួក ទិវ-ធាតុ

ពួក ទិវ-ធាតុនេះ កាលចុះ យ-បច្ច័យមកហើយមានវិធីផ្លាស់ដូច្នេះ:

១) បើធាតុទោលតែ ១ តួ ត្រូវទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ដូច និ + ជា + យ + តិ > និជ្ជាយតិ "ដេកលក់" ខី + យ + តិ > ខីយតិ "អស់" ។

២) បើធាតុពីរតួឡើងទៅ ត្រូវផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹងទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈនោះៗ ដូច្នេះ :

ក) បើទីបំផុតធាតុជា រ ផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹង រ ជា "ព្វ" (ឬ វ្យ > ព្វ) ដូច ទិព្វតិ "លេង"

ខ) បើទីបំផុតធាតុ ជា សិ ផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹង សិ ជា "ស្ស" (ឬ ស្យ > ស្ស) ដូច ឧស្សតិ "វិនាស, ខូច, បាត់"

គ) បើទីបំផុតធាតុជា ជ ផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹង ជ ជា "ជ្ជ" (ឬ ជ្យ > ជ្ជ) ដូច ភិជ្ជតិ "បែក, ធ្លាយ"

ឃ) បើទីបំផុតធាតុជា ហ ផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹង ហ ជា "យ្ហ" ជា "ល្ហ" ដូច វុយ្ហតិ (វុល្ហតិ) "បន្សាត់"

ង) *បើទីបំផុតធាតុជា* **ធ** *ផ្លាស់ យ - បច្ច័យ នឹង* **ធ** *ជា "ជ្ឈ" (ឬ ធ្យ > ជ្ឈ) ដូច* **ពុជ្ឈតិ** *"ដឹង, ត្រាស់ដឹង"*

ច) *បើទីបំផុតធាតុជា* **ឍ** *ផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹង* **ឍ** *ជា "ឌ្ឍ" (ឬ ឍ្យ > ឌ្ឍ) ដូច វឌ្ឍន្តិ, វុឌ្ឍតេ "ចម្រើន"*

ឆ) *បើទីបំផុតធាតុជា* **ន** *ផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹង* **ន** *ជា "ញ្ញ" (ឬ ន្យ > ញ្ញ) ដូច* **មញ្ញតិ** *"ដឹង, ស្មាន"*

ជ) *ចំពោះ ជនិ - ធាតុផ្លាស់ ជនិ ជា "ជា" ឬ លុប និ ទីឃៈ ជ ជា "ជា" ដូច* **ជាយតិ** *"កើត"*

ឈ) *ក្រៅពីគតិដែលពោលមកនេះ ត្រូវផ្លាស់ យ - បច្ច័យនឹងទីបំផុតធាតុជាបុព្វរូប គឺផ្លាស់ទៅតាមរូបដើមនៃទីបំផុតធាតុដូច* **វិ + រជ + យ + តិ > វិរជ្ជតិ** *"នឿយណាយ",* **ផលិ + យ + តេ > ផល្លតេ** *"បញ្ចេញផ្លែ, ក្តឹប, សម្រេច" ជាដើម ល្យ > ល្ល ។*

វិធីផ្លាស់ពួក សុ - ធាតុ

ពួក សុ - ធាតុនេះ កាលចុះ ណុ, ណា, ឧណា - បច្ច័យមកហើយ ច្រើនតែទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ តែ ណុ ត្រូវព្រឹទ្ធិ ជា ណោ, ណា រស្សៈជា ណ បានខ្លះ ដូច **សុណោតិ, សុណាតិ,**

សុណាសិ *"ឮ, ស្តាប់",* **វុណោតិ, វុណាតិ,** *"ក្រង",* **ធាបុណាតិ** *"ដល់, ទាន់, លុះ" ។*

វិធីផ្លាស់ពួក កី - ធាតុ

ពួក កី - ធាតុនេះ កាលចុះ នា- បច្ច័យមកហើយ ច្រើនតែទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅដូច្នេះ :

១) កី គង់រូប ដូច **កីណាតិ** *"ទិញ", ផ្លាស់ នា ជា "ណា" ខ្លះ ដូច* **វិក្កីណាតិ** *"លក់, ដូរ" ។*

២) ចំពោះ ញា - ធាតុផ្លាស់ ញា ជា "ជា" ខ្លះ ដូច **ជាជាតិ** *"ដឹង", ផ្លាស់ ញា ជា "នា" ហើយផ្លាស់ នា - បច្ច័យជា "យ" ខ្លះ ដូច* **ជាយតិ** *"ដឹង", បើប្រកបនឹង ឯយ្យសត្តមីវិភត្តិ ផ្លាស់ ញា ជា "ជំ", ផ្លាស់ ឯយ្យ ជា "ញា" ផ្លាស់និគ្គហិត ជា "ញ" លុប នា - បច្ច័យចេញ ដូច* **ជញ្ញា** *"គប្បីដឹង" ។*

៣) ផ្សំ នា - បច្ច័យជាមួយនឹងទីបំផុតធាតុខ្លះ ដូច **អស្នាតិ** *"ស៊ី" បរិភោគ" ។*

វិធីផ្លាស់ពួក គហិ - ធាតុ

ពួក គហិ - ធាតុនេះ ឃើញមានប្រើតែ គហិ - មួយប៉ុណ្ណោះ, កាលចុះ ប្ប, ណ្ហា - បច្ច័យមកហើយ លុបទីបំផុតធាតុចេញ, ណ្ហា រស្សៈជាណ្ហខ្លះ ដូច **គណ្ហាតិ**, (**គណ្ហតិ**) ចាប់, កាន់, យក", ចំពោះ ប្ប - បច្ច័យឲ្យផ្លាស់ គហិ ជា "ឃេ" ដូច **ឃេប្បតិ** "ចាប់, កាន់, យក" ។

វិធីផ្លាស់ពួក តនិ - ធាតុ

ពួក តនិ - ធាតុនេះ កាលចុះ ឱ, យិរ - បច្ច័យមកហើយ ច្រើនតែគង់រូបនៅដូច្នេះ ៖

តនិ គង់រូប ដូច **តនោតិ** "ផ្សាយ, ត្រដាង, . . .", **ជាគរិ** គង់រូប ដូច **ជាគរោតិ** "ភ្ញាក់រឭក", **សកិ** គង់រូប ដូច **សក្កោតិ** "អាច, ហ៊ាន "(តម្រួតក), **ករិ** គង់រូបខ្លះ ដូច **ករោតិ** ផ្លាស់ ឱ - បច្ច័យជា ឧ, ផ្លាស់ អ របស់ ក នៃ ករិ ជា ឧ ខ្លះ ដូច **កុរុតេ** ផ្លាស់ ឱ បច្ច័យជា ឧ ហើយផ្លាស់ ឧ នុំះ ជា រ ផ្លាស់ រ ជា ព, លុបទីបំផុតធាតុ, ផ្លាស់ អ របស់ ក ជា ឧ, តម្រួត ព ជា ព្វ ដូច **កុព្វតិ** "ធ្វើ", បើប្រកបនឹង យ - បច្ច័យក្នុងកម្មវាចកៈ ឲ្យផ្លាស់ យ-បច្ច័យនឹងទីបំផុតធាតុជា "យ្យ" ខ្លះ ដូច **កយ្យតេ** "ធ្វើ", ឯ យិរ -បច្ច័យឃើញមានប្រើចំពោះតែ ករិ - ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ កាលចុះ

មកហើយត្រូវលុបទីបំផុតធាតុចេញដូច **ការយិរតិ**[១] *"ធ្វើ", បើប្រកបនឹងសត្តមីវិភត្តិ ឲ្យផ្លាស់ ឯយ្យ ជា "អា" ឯថ ជា "អាថ" ដូច* **ការយិរា, ការយិរាថ** *"គប្បីធ្វើ" ។*

វិធីផ្លាស់ពួក ចុរ - ធាតុ

ពួក ចុរ - ធាតុនេះ កាលចុះ ណេ, ណយ - បច្ច័យមកហើយ មានវិធីផ្លាស់ដូច្នេះ :

១) ត្រូវព្រឹទ្ធិគឺទីឃៈ ឬ វិការៈ ដើមធាតុដែលជារស្សៈសុទ្ធ ហើយលុប ណ ចេញ ទុកតែស្រៈដែល ណ អាស្រ័យ ដូច **ចោរេតិ, ចោរយតិ** *"លួច",* **ទេសេតិ, ទេសយតិ** *"សម្ដែង" ។*

២) បើខាងដើមធាតុជាទីឃៈ ឬ មានព្យញ្ជនៈតម្រួតគ្នាពីរតួនៅខាងចុងនោះ មិនត្រូវព្រឹទ្ធិដើមធាតុឡើយ គ្រាន់តែលុប ណ ចេញ ហើយផ្សំនឹងស្រៈដែល ណ អាស្រ័យប៉ុណ្ណោះ ដូច **ចិន្តេតិ, ចិន្តយតិ** *"គិត",* **តក្កេតិ, តក្កយតិ** *"ត្រិះរិះ",* **មន្តេតិ, មន្តយតិ** *"ប្រឹក្សា ពិភាក្សា, ជជែក",* **លក្ខេតិ, លក្ខយតិ** *"កំណត់",* **ឱបេតិ, ឱបយតិ** *"តាំងទុក, កប់ទុក, . . ." ។*

១- **ការយិរតិ** ប្រើបានវាចកៈ ២ គឺ បើយិរ - បច្ច័យជា កត្តុវាចកៈ, បើ-យ- បច្ច័យនិង ឥ - អាគមជាកម្មវាចកៈ ។

ចប់វិធីផ្លាស់ធាតុតែប៉ុណ្ណោះ ។

វិធីផ្លាស់បច្ច័យ

វិធីផ្លាស់បច្ច័យក្នុងកត្តុវាចកៈ

ក្នុងកត្តុវាចកៈនេះកាលចុះបច្ច័យ ១៥ តួមកហើយ មានវិធីផ្លាស់ដូចបានពោលក្នុងវិធីផ្លាស់ធាតុរួចហើយ ។

វិធីផ្លាស់បច្ច័យក្នុងកម្មវាចកៈ

ក្នុងកម្មវាចកៈនេះកាលចុះ យ - បច្ច័យមកហើយមានវិធីផ្លាស់ដូច្នេះ:

១) ទុក យ ឲ្យគង់រូបនៅត្រូវចុះ ឥ - អាគមមកផង ដូច បចិយ-តេ "កំពុងចំអិន" ។

២) *បើធាតុទោលតែ ១ តួ គ្រាន់តែចុះ យ - បច្ច័យមិនបាច់ចុះ ឥ-អាគមក៏បានដូច* **ញាយតេ** *"ដឹង", * **ភីយតេ**[១] *"ទិញ"* ។ *បើអានមិនបានសេចក្តីល្អត្រូវតម្រួត យ ជា "យ្យ" មិនបាច់ចុះ ឥ - អាគមក៏បានដូច* **សុយ្យតេ**[១] *"ឮ, ស្តាប់" ឬ លុប ឥ - ចេញ ទីឃៈដើមធាតុដែលជារស្សៈក៏បានដូច* **ចីយន្តេ**[១] *"សន្សំ, បេះ"*

៣) *បើធាតុពីរតួឡើងទៅ ទុក យ - បច្ច័យនិង ឥ - អាគមឲ្យគង់រូបនៅក៏បានដូច* **ចរិយតេ**[១] *"ត្រាច់ទៅ, ប្រព្រឹត្ត" ឬផ្លាស់ទៅទៀតក៏បាន, តែការផ្លាស់នោះត្រូវកំណត់ដូច្នេះ គឺបើទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈទី ១-៣ ក្នុងវគ្គៈ ត្រូវផ្លាស់ យ - បច្ច័យជាបុព្វរូប គឺជាព្យញ្ជនៈតួនោះ, មិនបាច់ចុះ ឥ - អាគមក៏បាន ដូច* **បច្ចតិ** *"ចំអិន",* **ចជ្ជតិ** *"លះ, លះបង់",*

បើទីបំផុតធាតុ ជាព្យញ្ជនៈទី ២-៤ ក្នុងវគ្គៈ ក៏ត្រូវផ្លាស់ យ - បច្ច័យជាព្យញ្ជនៈទី ១-៣ ទុកទីបំផុតធាតុនោះ ឲ្យនៅដូចដើម មិនបាច់ចុះ ឥ-អាគមក៏បាន ដូច **លព្ភតិ** *"បាន"* ។

១- តាមការសង្កេតក្នុងបាលីព្រះត្រៃបិដកនិងគម្ពីរផ្សេងៗ ឃើញថា ឥ - អាគមក្តី ទីបំផុតធាតុជាឥឬឦ ក្តីប្រើផ្សំជាមួយនឹង យ-បច្ច័យដែលគង់រូបច្រើនមានរូបជាឦយ ឬ ជាឥយ្យ គឺទីឃៈ ឥ ជា ឦ ឬ រស្សៈ ឦ ជា ឥ ហើយតម្រួត យ ជា យ្យ ដូច ជា បចីយតេ ឬ បចិយ្យតេ ចីយតេ ឬ ចិយ្យតេ, កីយតេ ឬកិយ្យតេ, ទីយតេ ឬ ទិយ្យតេ សូម្បីទីបំផុតធាតុជា ឧ ឬ ឩ បើផ្សំជាមួយនឹង យ - បច្ច័យដែលគង់រូប ច្រើនតែមានរូបជា ឩ យ ឬ ឧយ្យ គឺទីឃៈ ឧ ជា ឩ ឬ រស្សៈ ឩ ជា ឧ ហើយតម្រួត យ ជា យ្យ ដូច ជា សូយិត្ថ ឬ សុយ្យិត្ថ, ហូយតេ ឬ ហុយ្យតេ, ភូយតេ ឬ ភុយ្យតេ ។

៤) ផ្សំ យ នឹងទីបំផុតធាតុ មិនបាច់ចុះ ឥ - អាគមក៏បាន ដូច **កម្យតេ** *"ទៅ, ដល់",* **ឩម្យតេ** *"ទូន្មាន"* ។

៥) ផ្លាស់ អា របស់ធាតុដា "ឲ្យ" មិនបាច់ចុះ ឥ - អាគម ក៏បាន ដូច **ឌីយតេ** *"ឲ្យ",* **ហីយតេ** *"លះបង់"* ។

៦) ឲ្យផ្លាស់ មថិ - ធាតុ ជា "មថី" មហិ - ធាតុ ជា "មហី" មិន បាច់ចុះ ឥ - អាគមក៏បាន ដូច **មថីយតេ** *"ញាំញី",* **មហីយតេ** *"បូជា"* ។

វិធីផ្លាស់បច្ច័យក្នុងភាវវាចកៈ

ក្នុងភាវវាចកៈនេះ កាលចុះ យ - បច្ច័យមកហើយ មានវិធីផ្លាស់ដូច យ - បច្ច័យក្នុងកម្មវាចកៈដែរ ។

វិធីផ្លាស់បច្ច័យក្នុងហេតុកត្តុវាចកៈ

ក្នុងហេតុកត្តុវាចកៈនេះ កាលចុះ ណេ, ណយ, ណាបេ, ណាបយ មកហើយ មានវិធីផ្លាស់ដូចណេ, ណយ ក្នុងពួក ចុរ - ធាតុដែរ ប្លែកគ្នា តែបច្ច័យទាំង ៤ ក្នុងហេតុកត្តុវាចកៈនេះ ចុះក្នុងកត្តាដែលជាហេតុ ហៅថា ហេតុប្បច្ច័យក៏បាន ការិតប្បច្ច័យក៏បាន គឺ ណេ, ណយ ឲ្យប្រែថា "ឲ្យ . . ." ដូច **ចាទេតិ, ចាទយតិ** *"ឲ្យចំអិន", ណាបេ,*

ណាបយ ឲ្យប្រែថា "ឲ្យ..." ឬថា "ឲ្យញុំាង - ឲ្យ..." បានខ្លះ ដូច **វិស្សជ្ជាបេតិ, វិស្សជ្ជាបយតិ** "ឲ្យលែង" ឬ "ឲ្យញុំាង (គេ) ឲ្យលែង" ។

វិធីផ្លាស់បច្ច័យក្នុងហេតុកម្មវាចកៈ

ក្នុងហេតុកម្មវាចកៈនេះ ចុះបច្ច័យតាមពួកធាតុក៏មាន មិនបាច់ចុះក៏មានផង ចុះការិតប្បច្ច័យផង ចុះ ឥ - អាគមនិង យ - បច្ច័យសម្រាប់កម្មវាចកៈផង ដូច **ចាចាបិយតេ, រុន្ធាបិយតេ, ឆិន្ទាបិយតេ,** ណាយ លុប ណ ទុកតែ អយ ក៏មាន លុប យ របស់ ណាយ ក៏មាន ដូច **សារិយ្យតេ, សារិយតេ** "ឲ្យព្រួ, ឲ្យស្គាប់" ។ ឯ ណាបេ ត្រូវតែលុប ណ លុប ឯ ទុកឲ្យនៅតែ អាប ដូច **ការាបិយតេ** "ឲ្យធ្វើ" ជាដើម ។

ចប់វិធីផ្លាស់បច្ច័យតែប៉ុណ្ណោះ ។

✳

✳ ✳

បែបបំបែកធាតុ

បំបែក **វន្ទ** - ធាតុ "ថ្វាយបង្គំ, សំពះ" ចុះ អ - បច្ច័យផ្នែកខាងបរស្សបទ, ចុះ ឥ - អាគម និង យ - បច្ច័យ ផ្នែកខាងអត្តនោបទ ប្រ-កបដោយវិភត្តិទាំង ៨ ពួកទុកជាគំរូដូច្នេះ ។

វត្តមានា

បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. វន្ទតិ	វន្ទន្តិ, (វន្ទរេ)	វន្ទិយតេ	វន្ទិយន្តេ
ម. វន្ទសិ	វន្ទថ	វន្ទិយសេ	វន្ទិយវ្ហេ
ឧ. វន្ទាមិ	វន្ទាម	វន្ទិយេ	វន្ទិយម្ហេ

បញ្ចមី

បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. វន្ទតុ	វន្ទន្តុ	វន្ទិយតំ	វន្ទិយន្តំ
ម. វន្ទាហិ, វន្ទ, (វន្ទស្សុ)	វន្ទថ	វន្ទិយស្សុ	វន្ទិយវ្ហោ
ឧ. វន្ទាមិ	វន្ទាម	វន្ទិយេ	វន្ទិយាមសេ

សត្តមី

បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. វន្ទេយ្យ, វន្ទេ, វន្ទេថ	វន្ទេយ្យុំ	វន្ទិយេថ	វន្ទិយេរំ
ម. វន្ទេយ្យាសិ	វន្ទេយ្យាថ	វន្ទិយេថោ	វន្ទិយេយ្យវ្ហោ
ឧ.វន្ទេយ្យាមិ,	វន្ទេយ្យាម	វន្ទិយេយ្យំ	វន្ទិយេយ្យាម្ហេ
(វន្ទេយ្យំ)	(វន្ទេមុ)		

បរោក្ខា

បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. វ[១]វន្ទ	វវន្ទុ	វវន្ទិយត្ថ	វវន្ទិយរេ
ម. វវន្ទេ	វវន្ទិត្ថ	វវន្ទិយត្ថោ	វវន្ទិយវ្ហោ
ឧ. វវន្ទំ	វវន្ទិម្ហ	វវន្ទិយឹ	វវន្ទិយម្ហេ

១- វខាងដើមនេះ ជាតួអព្ភាសៈ ព្រោះតាមក្បួនបាលីវេយ្យាករណ៍ បរោក្ខាវិភត្តិ ច្រើនតែមានតួអព្ភាសៈ នៅខាងដើមធាតុ ហេតុនោះទើបយើងបន្ថែមតួ វ- អព្ភាសៈ មកទៀតនេះឯង ។

ហីយត្តនី

បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. អវន្ទា, អវន្ទ	អវន្ទូ	អវន្ទិយត្ថ	អវន្ទិយត្ថុំ
ម. (អវន្ទោ), អវន្ទិ	អវន្ទត្ថ	អវន្ទិយសេ	អវន្ទិយវ្ហំ
ឧ. អវន្ទំ	អវន្ទម្ហ	អវន្ទិយឹ	អវន្ទិយម្ហសេ

អជ្ជត្តនី

បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. អវន្ទិ, អវន្ទេសិ	អវន្ទុំ, អវន្ទឹសុ (អវន្ទំសុ)	អវន្ទិយា	អវន្ទិយូ
ម. (អវន្ទោ), អវន្ទិ, អវន្ទេសិ	អវន្ទត្ថ, អវន្ទិត្ថ	អវន្ទិយសេ	អវន្ទិយវ្ហំ
ឧ. អវន្ទឹ	អវន្ទម្ហា, អវន្ទិម្ហា	អវន្ទិយំ	អវន្ទិយម្ហេ

ភវិស្សន្តិ

បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. វន្ទិស្សតិ	វន្ទិស្សន្តិ	វន្ទិយិស្សតេ	វន្ទិយិស្សន្តេ

ម. វន្ទិស្សសិ	វន្ទិស្សថ	វន្ទិយិស្សសេ	វន្ទិយិស្សវ្ហេ
ឧ. វន្ទិស្សាមិ, (វន្ទិស្សំ)	វន្ទិស្សាម	វន្ទិយិស្សំ	វន្ទិយិស្សាម្ហេ, វន្ទិយិស្សម្ហេ

កាលាតិបត្តិ

បរស្សបទ		អត្តនោបទ	
ឯក.	ពហុ.	ឯក.	ពហុ.
ប. (អវន្ទិស្សា), អវន្ទិស្ស	អវន្ទិស្សំសុ	អវន្ទិយិស្សថ	អវន្ទិយិស្សឹសុ
ម. អវន្ទិស្សេ	អវន្ទិស្សថ	អវន្ទិយិស្សសេ	អវន្ទិយិស្សវ្ហេ
ឧ. អវន្ទិស្សំ	អវន្ទិស្សាម្ហា, អវន្ទិស្សម្ហា	អវន្ទិយិស្សំ	អវន្ទិយិស្សម្ហសេ, អវន្ទិយិស្សាម្ហសេ

បែបបំបែកធាតុចប់ ។

ចប់អាខ្យាតនិ -១៦៨- តែប៉ុណ្ណោះ ។

កិតកនិទ្ទេសទី ៦

កិតក

(១៣៥) សព្ទដែលផ្សំចូលនឹងបច្ច័យ, ធ្វើកិរិយាសព្ទឲ្យក្លាយជានាមសព្ទ ឬនៅជាកិរិយាសព្ទដូចដើម ហៅថា កិតក: ។ នោះមាន ២ យ៉ាងគឺ កិតក:ដែលជានាមសព្ទ ហៅថា នាមកិតក: ឬ កិតនាម ១, ដែលជាកិរិយាសព្ទ ហៅថា កិរិយាកិតក: ឬ កិតកិរិយា ១ ។

នាមកិតក:

(១៣៦)កិតក:ដែលជានាមនាមក្តី ជាគុណនាមក្តីហៅថានាមកិតក:។

សាធន:

សព្ទដែលសម្រេចមកអំពីរូបវិគ្គហ:របស់កិតក: ហៅថា "សាធន:" ។ នោះមាន ៧ យ៉ាងគឺ កត្តុសាធន: ១, កម្មសាធន: ១,ករណសាធន: ១, សម្បទានសាធន: ១, អបាទានសាធន: ១, អធិករណសាធន: ១, ភាវសាធន: ១ ។

រូបវិគ្គហ:នៃសាធន:

រូបវិគ្គហ:នៃសាធន:មាន ៣ យ៉ាងគឺ កត្តុរូប ១, កម្មរូប ១, ភាវរូប ១ រាប់សមាសរូបចូលផងជា ៤ -១៦៩-

រូបវិគ្គហ:នៃសាធន: ដែលជាកត្តុវាចក: ឬ ហេតុកត្តុវាចក: ហៅថា កត្តុរូប ។ ដែលជាកម្មវាចក: ឬហេតុកម្មវាចក:[១] ហៅថាកម្មរូប ។

ដែលជាការិតៈ ឬហេតុការិតៈ[១] ឬក៏ការិតៈ[១] ហៅ-ថាការិយ ។ រូបវិគ្គហៈដែលប្រើ តុំ - បច្ច័យ ឬ យុ - បច្ច័យជាមួយនឹងធាតុជាប្រធាន ប្រាប់អាការរបស់កិរិយា ហើយចដ្ឋីវិភត្តិ ស្មុះ

១- ក្នុងកច្ចាយនូបត្ថម្ភកៈ មិនមានហេតុកម្មវាចកៈ, ហេតុភាវាចកៈ - និងភាវសាធនៈទេ, តែក្នុងទីនេះ យើងសរសេរបន្ថែម ដើម្បីឲ្យស្របនិងបាលីក្នុងធម្មបទដ្ឋកថាថា **អាពោ-ចាបជំ** និងបាលីព្រះត្រៃបិដកថា **ឯវំ បង ភិក្ខុជា មញ្ជ វា បីបំ វា ការយមានេង អដ្ឋង្គុលចាងកាំ ការេតព្វំ សុកតង្គុលេង អញ្ញត្រ ហេដ្ឋិមាយ អជនិយា** ជាដើម ។

កិរិយាសព្ទប្រាប់ហេតុភាពគឺ ប្រាប់ភាពដែលគ្រាន់តែជាហេតុហៅថា **ហេតុភាវវា-វាចកៈ** ។ ក្នុងហេតុភាវវាចកៈនេះមានកត្តា ២ គឺ កត្តាដែលជាអ្នកប្រើគេ ឬ បង្គាប់គេប្រកបដោយ តតិយាវិភត្តិជាឯកវចនៈក៏បានជាពហុវចនៈក៏បាន ១, កត្តាដែលជាអ្នកទ-ទួលបម្រើ ឬ ទទួលបង្គាប់ ប្រកបដោយទុតិយា ឬ តតិយាវិភត្តិ ជាឯកវចនៈក៏បាន ជាពហុ-វចនៈក៏បាន ១, កិរិយាសព្ទៈ ធាតុបានតែជាអកម្មធាតុ, បច្ច័យ ចុះបច្ច័យតាមពួកធាតុក៏មាន មិនបាច់ចុះក៏មានផង ចុះការិតប្បច្ច័យផង ចុះ ឥ - អាគមនិង យ - បច្ច័យផង, វិភត្តិផ្នែកខាងអត្តនោបទ ជាឯកវចនៈ តែម្យ៉ាង ស្ទម្បីខាងបរស្សបទក៏អាចប្រើបាន, តែមានតិច ឧ. **សត្ថារា ភិក្ខូ (ឬ ភិក្ខូហិ) ភិក្ខូជំ អាពោចាបិយតេ** "គឺឬដែលព្រះសាស្តាញុំាងភិក្ខុទាំងឲ្យប្រាប់ដល់ភិក្ខុទាំងឡាយ" ។

ចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈ ឬក៏រូបវិគ្គហៈប្រើបទដែលសម្រេចមកជាឆដ្ឋីពហុព្វីហិសមាសរួចហើយ ៗ បឋមាវិភត្តិស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទ នៃសាធនៈ ហៅថា សមាសរូប ។

កត្តុរូប ចែកចេញជា ៧ យ៉ាងគឺ កត្តុរូប - កត្តុសាធនៈ ១ កត្តុរូប - តស្សីលសាធនៈ ១, កត្តុរូប - កម្មសាធនៈ ១, កត្តុរូប -ករណៈសាធនៈ ១, កត្តុរូបសម្បទានសាធនៈ ១, កត្តុរូប - អបាទានសាធនៈ ១ កត្តុរូប - អធិករណសាធនៈ ១ ។

កម្មរូប ចែកចេញជា ៤ យ៉ាងគឺ កម្មរូប - កម្មសាធនៈ ១, កម្មរូប - ករណសាធនៈ ១, កម្មរូប - សម្បទានសាធនៈ ១, កម្មរូប-អធិករណសាធនៈ ១ ។

ភាវរូប មានតែម្យ៉ាងគឺ ភាវរូប - ភាវសាធនៈ ។

សមាសរូប មានតែម្យ៉ាងគឺ សមាសរូប - តស្សីលសាធនៈ ។

កត្តុសាធនៈ

សយកត្តា ឬ ហេតុកត្តាជាបទប្រធានក្នុងវិគ្គហៈស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទ កិរិយារបស់ប្រធាននោះក៏សម្រេចរូបមកជាសាធនៈនៅជាកត្តាតាមលំនាំដើម, រូបដែលសម្រេចនុ៎ះឯង ហៅថា "កត្តុសាធនៈ" ឲ្យប្រែថា "អ្នក-" បើចុះក្នុងតស្សីលៈ ឲ្យប្រែថា "អ្នក - ដោយប្រក្រតី;

តាមប្រក្រតី" ឬមិនបាច់ប្រែថា "អ្នក-" ក៏បាន តាមគួរដល់ដំណើរសេចក្តី ឧ. **កុម្ភំ - ករោតី'តិ = កុម្ភការោ** (ជនោ) "(ជន) អ្នកធ្វើនូវឆ្នាំង" ក.ក. ។ **កម្មំ ការាបេតី'តិ = កម្មការាបកោ** (ជនោ) "(ជន) អ្នកញ៉ាំងអ្នកដទៃឲ្យធ្វើនូវអំពើ" ។

កម្មសាធនៈ

សព្ទប្រាប់អំពើដែលប្រកបទុតិយាវិភត្តិ ឬ ប្រកបបឋមវិភត្តិ ជាបទប្រធាន ជាកម្មវាចកៈ ក្នុងវិគ្គហៈ ស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈ ហៅថា "កម្មសាធនៈ" បើជាកត្តុរូប ឲ្យប្រែថា "ជាទី-" ឧ. **បិយេតិ ត'ន្តិ = បិយោ** (បុត្តោ) "(កូន) ជាទីស្រឡាញ់ (នៃបិតា)", ជាកម្មរូប ឲ្យប្រែថា "គឺ-" ឬ "ដែល-" ឧ. **ទិយ្យតេ'តិ = ទានំ** (វត្ថុ) ឬ **ទាតព្វ'ន្តិ = ទានំ** (វត្ថុ) "(វត្ថុ) ដែលជនឲ្យ" ឬ "(វត្ថុ) ដែលជនគប្បីឲ្យ" ។

ករណសាធនៈ

អ្នកធ្វើសម្រេចនូវអំពើដោយសព្ទ ដែលប្រកបតតិយាវិភត្តិក្នុងវិគ្គហៈ ស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈហៅថា "ករណសាធនៈ" បើជាកត្តុរូប ឲ្យប្រែថា "ជាហេតុ-, ជាគ្រឿង-, សម្រាប់-" ឧ. **ពន្ធតិ**

តេជា់តិ = **ពន្ធនំ** (វត្ថុ) "(វត្ថុ) *ជាគ្រឿងចង-, សម្រាប់ចង (នៃជន)"*, *ជាកម្មរូប ឲ្យប្រែថា "ជាហេតុគឺ-ឬ ជាហេតុដែល, ជាគ្រឿងគឺ-ឬ ជាគ្រឿងដែល-"* ឧ. **ពន្ធិយតេ តេជា់តិ** = **ពន្ធនំ** (វត្ថុ) "(វត្ថុ) *ជាគ្រឿងដែលជនចង (នៃសត្វ)"* ។

សម្បទានសាធនៈ

សព្ទដែលទទួលនូវអំណោយ គឺសព្ទដែលប្រកបចតុត្ថីវិភត្តិជាសម្បទាន ក្នុងវិគ្គហៈស្អុះចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈហៅថា "សម្បទានសាធនៈ", *ជាកត្តុរូប ឲ្យប្រែថា "ជាទី-"* ឧ. **ជនមស្ស ភវត្វ់តិ** = **ជនភូតិ** (ជនោ) "(ជន) *ជាទីចូរកើតនៃទ្រព្យ"*, *ជាកម្មរូប ឲ្យប្រែថា "ជាទីគឺ-, ជាទីដែល-"* ឧ. **សម្បជីយតេ ឯតស្សា់តិ** = **សម្បជាជោ** (បដិគ្គាហកោ) (បដិគ្គាហកៈ) *ជាទីគឺទាយកប្រគល់ឲ្យ (នៃវត្ថុ)"* ។

អបាទានសាធនៈ

សព្ទដែលប្រាប់ដែនឲ្យដឹងថាអ្វីមួយ ដែលបានឃ្លាតចេញចាកខ្លួនហើយ គឺសព្ទដែលប្រកបបញ្ចមីវិភត្តិជាអបាទាន ក្នុងវិគ្គហៈ ស្អុះចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈ ហៅថា "អបាទានសាធនៈ" ប្រើបានតែ

កត្តុរូបម្យ៉ាង ឲ្យប្រែថា "ជាដែន-" **ឧ. បភា - សរតិ តស្មា តិ = បភស្សរោ** (*សរីរប្បភេសោ*) *"(សរីរប្បទេស) ជាដែនផ្សាយចេញនៃពន្លឺ"* ។

អធិករណសាធនៈ

សព្ទដែលប្រាប់ទី គឺសត្ដមីវិភត្តិដែលប្រាប់ទីកន្លែង ក្នុងវិគ្គហៈស្ទុះចេញមកជាអញ្ញបទនៃសាធនៈ ហៅថា "អធិករណសាធនៈ" ជាកត្តុរូបឲ្យប្រែថា "ជាទី-" **ឧ. អាវសន្តិ ឯត្ថា តិ = អាវាសោ** (*បទេសោ*) *"(ប្រទេស) ជាទីនៅអាស្រ័យ (នៃបព្វជិត)", ជាកម្មរូប ឲ្យប្រែថា "ជាទីគឺ-, ជាទីដែល-"* **ឧ. អាតបិយតេ ឯត្ថា តិ = អាតបនំ** (*ឋានំ*) (*ទី*) *ជាទីដែលជនហាល (នៃវត្ថុមានសំពត់ជាដើម)"* ។

ភាវសាធនៈ

សាធនៈដែលគ្រាន់តែប្រាប់អាការរបស់កិរិយាសព្ទ ដែលក្លាយមកជានាមសព្ទ គឺប្រាប់ឲ្យដឹងត្រឹមតែដំណើររបស់កិរិយាសព្ទប៉ុណ្ណោះ មិនមែនសម្ដែងដំណើរដែលជាកត្តា ឬ ជាកម្មឡើយ ហៅថា "ភាវសាធនៈ" ។ នេះមានតែជាភាវរូបម្យ៉ាង ឲ្យប្រែថា "កិរិយា-, ការ-, សេចក្ដី-,

ដំណើរ-, គឺ-" **ឱ. និសីទិយតេ**[១] = **និសជ្ជា** *កិរិយាអង្គុយ, ការអង្គុយ"* ។ **ញាយតេ**[១] = **ជានជំ** *"សេចក្តីដឹង"* ។ **គមីយតេ**[១] = **គមនំ** *"ដំណើរទៅ"* ។ **លព្ភតេ**[១] = **លភនំ** *"គឺគេបាន"* ។

សមាសរូប - តស្សីលសាធនៈ

សាធនៈដែលមានរូបវិគ្គហៈប្រកប តុំ - បច្ច័យ ឬ យុ - បច្ច័យ ជាមួយនឹងធាតុប្រើជាបទប្រធានប្រាប់អាការរបស់កិរិយាសព្ទមាន "សីល" សព្ទដែលប្រែថា "ប្រក្រតី" ប្រកបបឋមាវិភត្តិឯកវចនៈជាបទវិសេសនៈ ហើយឆដ្ឋីវិភត្តិស្មុះចេញមកជាអញ្ញបទ មានអាការដូចឆដ្ឋីពហុព្វីហិសមាសឬ ក៏មានរូបវិគ្គហៈប្រើបទដែលសម្រេចមកជាឆដ្ឋីពហុព្វីហិស-

១- ក្នុងសៀវភៅនេះ ដែលបោះពុម្ពគ្រាមុនៗ យើងបានដាក់ ឥតិ សព្ទនៅរាំងកិរិយាអាខ្យាតនិងកិរិយាកិតកៈ គ្រប់ ៗ វិគ្គហៈនៃភាវរូប និងភាវសាធនៈ យ៉ាងនេះស្របគ្នានឹងកច្ចាយនូបត្ថម្ភកៈ និងបាលីវេយ្យាករណ៍របស់មហាមកុដរាជវិទ្យាល័យនៅប្រទេសថៃឡង់ដ៍, ប៉ុន្តែមិនស្របនឹងអត្ថយោជនារបស់កច្ចាយនប្បករណ៍ ដែលហាមថា វិគ្គហៈទាំងឡាយ ដែលជាសបទវិគ្គហៈក្តី ជាអសបទវិគ្គហៈក្តី របស់ភាវរូប - ភាវសាធនៈ មិនត្រូវប្រកបដោយ ឥតិ-សព្ទទេ, ទាំងមិនស្របតាមមូលកច្ចាយនប្បករណ៍ប្រទេសខ្មែរថា បច្ចតេ បចនំ វា បាកោ, រុជ្ជតេ រុជនំ វា រោគោ ។ ល ។ មួយទៀត មិនស្របតាមអភិធម្មត្ថវិភាវិនីអត្ថយោជនាថា ឧច្ឆិជ្ជយតេ ឧច្ឆិជ្ជនំ, មិនស្របតាមមង្គលត្ថទីបនីថា បូជិយតេ បូជនំ ។ ហេតុនោះ ក្នុងទីនេះ យើងមិនសរសេរដាក់ ឥតិ - សព្ទរាំងកិរិយាទេ ដើម្បីឲ្យស្របនឹងគម្ពីរទាំងនោះ មានអត្ថយោជនារបស់កច្ចាយនប្បករណ៍ជាដើមផង ឲ្យស្របតាមក្បួនបាលីវេយ្យាករណ៍ផង ។

មាសរួចហើយ ៗ បឋមាវិភត្តិស្មុះចេញមកជាអញ្ញបទ ហៅថា "សមា-សរូបតស្សីលសាធនៈ" ឲ្យប្រែថា "អ្នកមាន - ជាប្រក្រតី ឬ មានជាប្រ-ក្រតី" ឧ. **ចាបំ កាតុំ សីលំ យស្ស សោ = ចាបការី** (ជនោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយាធ្វើនូវបាបជាប្រក្រតី" ។

ចាបស្ស ករណំ សីលំ យស្ស សោ = ចាបការី (ជនោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយាធ្វើនូវបាបជាប្រក្រតី" ។ **ចាប-ករណសីលោ**[១] = **ចាបការី** (ជនោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយាធ្វើនូវបាបជាប្រក្រតី" ។

បច្ច័យនៃនាមកិតកៈ

(១៣៧) បច្ច័យដែលសម្រាប់ចុះប្រកបនឹងនាមកិតកៈ នោះចែកជា ៣ ពួកគឺ ៖

១) **កិតប្បច្ច័យ** សម្រាប់ចុះក្នុងកត្តុរូប មាន ៩ គឺ ណ្វុ, ណី, ក្វិ, តុ, រូ, អាវី, ណ្វក, (តុក, ឥក) ។

២) **កិច្ចប្បច្ច័យ** សម្រាប់ចុះក្នុងកម្មរូប និងភាវរូបមាន ៥ គឺ ណ្យ, ខ, តេយ្យ, (រិច្ច, រិរិយ) ។

១- រូបវិគ្គហៈទី ៣ នេះ ក្នុងកាលដែលបោះពុម្ពគ្រាមុន ៗ មិនមានទេ តែគ្រានេះ យើងសរសេរបន្ថែមមកទៀត ដើម្បីឲ្យស្របតាមមូលកច្ចាយនៈប្រទេសខ្មែរ និងគម្ពីរផ្សេង ៗ ទៀត ។

៣) កិតកិច្ចប្បច្ច័យ *សម្រាប់ចុះក្នុងកត្តុរូប, កម្មរូប, ភាវរូបមាន ១៣ គឺ ណ, អ, ឥ, យុ, តិ, រម្ម, រ, ឥន, តវេ, តុំ, (រត្តុ, រិតុ, រាតុ) ។*

កិតប្បច្ច័យ

ណ្វុ

(១៣៨) **ណ្វុ** - *បច្ច័យ ត្រូវផ្លាស់ជា (អក) ជាកំណត់លើកតែអំពីមុខ ញា - ជាតុចេញមានរូបសិទ្ធិ ៧ យ៉ាង ៖*

១) *ច្រើនតែព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុ ដែលជារស្សៈសុទ្ធ* ឧ. **ការោ-តីតិ = ការកោ** (ជនោ) *"(ជន) អ្នកធ្វើ" ក.ក. ។*

២) *សូម្បីអក្សរដើមធាតុ ដែលជារស្សៈ មិនបាច់ព្រឹទ្ធិខ្លះក៏បាន* ឧ. **ជនេតីតិ = ជនកោ** (ជនោ) *"ជនអ្នកញ៉ាំងកូនឲ្យកើត, អ្នកបង្កើតកូន" = (ជនក, បិតា, ឪពុក,) ក.ក. ។*

៣) *បើអក្សរដើមធាតុជាទីឃៈ ឬមានព្យញ្ជនសំយោគនៅខាងចុង មិនបាច់ព្រឹទ្ធិឡើយ* ឧ. **យាចតីតិ = យាចកោ** (ជនោ) *"(ជន) អ្នកសូម = (ស្មូម) ក.ក.,* **រក្ខតីតិ = រក្ខកោ** (ជនោ) *"(ជន) អ្នករក្សា" ក.ក. ។*

៤) *ធាតុដែលមានស្រៈ អា ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ អា របស់ធាតុជា* អាយ[១] ឧ. **ចិរតីតិ = ចាយកោ** (ជនោ) *"(ជន) អ្នកដឹក" ក.ក. ។*

៥) *ចំពោះ ញា - ធាតុមួយ ផ្លាស់ ណ្ហុ បច្ច័យជា អក ក៏បាន ជា* អានក *ក៏បាន* ឧ. **ជានាតីតិ = ញាយកោ** *ឬ* **ជានកោ** (ជនោ) *"(ជន) អ្នកដឹង" ក.ក. ។*

៦) *បើធាតុទោល (តែមួយតួ), ផ្លាស់តាមលំនាំពួកធាតុហើយព្រឹទ្ធិ* ឧ. **សុណាតីតិ = សាវកោ** (ជនោ) *"(ជន) អ្នកស្តាប់" ក. ក. ។*

៧) *ផ្លាស់តួធាតុជារូបផ្សេង ៗ បានខ្លះ គឺផ្លាស់* **ហន** *ធាតុជា* **ឃាត** *ខ្លះ, ជា* **វធ** *ខ្លះ* ឧ. **ហនតីតិ = ឃាតកោ** *ឬ* **វធកោ** (ជនោ) *"(ជន) អ្នកសម្លាប់" ក.ក. ។*

សព្ទដែលចុះ ណ្ហុ - បច្ច័យនេះ បើជាសកម្មធាតុត្រូវប្រើសព្ទជាកម្មបទរាយ ដែលសម្ពន្ធចូលនឹងខ្លួន ប្រកបឆដ្ឋីវិភត្តិ ឲ្យជាឆដ្ឋីកម្ម ឧ. **ទានស្ស ទាយកោ** *ជនអ្នកឲ្យនូវទាន" ។*

១- តាមលទ្ធិនៃអាចារ្យខ្លះថា ក្នុងទីបែបនេះ ត្រូវចុះបច្ច័យក្នុងពួកទិវាធាតុ មកជួយសម្រួលឲ្យបានរូបជាអាយ ។

ណី

ណី - បច្ច័យច្រើនចុះក្នុងតស្សីលសាធនៈ មានរូបសិទ្ធិ ៥ យ៉ាង ៖

១) ព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុដែលជារស្សៈសុទ្ធ ឧ. ព្រហ្មំ ចរិតុំ សីលមស្សាតិ = ព្រហ្មចារី (ជលោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយាប្រព្រឹត្តនូវធម៌ដ៏ប្រសើរជាប្រក្រតី" ស. ត. ។

២) បើអក្សរដើមធាតុជាទីឃៈ ឬ មានព្យញ្ជនសំយោគនៅខាងចុង មិនបាច់ព្រឹទ្ធិឡើយ ឧ. សុភាសិតំ ភាសតិ សីលេនាតិ = សុភាសិតភាសី (ជលោ) "(ជន) អ្នកពោលនូវពាក្យដែលជាសុភាសិតតាមប្រក្រតី" ក.ត. ។ វាចំ អនុរក្ខិតុំ សីលំ យស្ស សោ = វាចានុរក្ខី (ជលោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយាតាមរក្សា (ឬរក្សារឿយៗ) នូវវាចាជាប្រក្រតី" ស. ត. ។

៣) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈផ្សេង គឺបើទីបំផុតធាតុ ជា ចវគ្គៈ ផ្លាស់ជាកវគ្គៈ (ច > ក, ឆ > ខ, ជ > គ, ឈ > ឃ, ញ > ង), ឧ. កាមំ ភុញ្ជតីតិ = កាមភោគី (ជលោ) "(ជន) អ្នកបរិភោគនូវកាម" ក. ក. ។

៤) ផ្លាស់តួធាតុទាំងមូលជារូបផ្សេង គឺផ្លាស់ ហន - ធាតុជា ឃាត ជាដើម ឧ. ចាណំ ហនតិ សីលេនាតិ = ចាណ-

ឃាតី (ជនោ) "(ជន) *អ្នកសម្លាប់នូវសត្វដោយប្រក្រតី" ក.ក.* ។

៥) *ធាតុដែលមានស្រះ អា ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ អា របស់ធាតុជា អាយ*[១] ឧ. **សីឃយាយនសីលោ** = **សីឃយាយី** (ជនោ) "(ជន) *អ្នកមានកិរិយាទៅរហ័សជាប្រក្រតី" ស.ត.* ។

ក្វិ

ក្វិ - *បច្ច័យគ្រាន់តែចុះមកជាលំនាំ ហើយត្រូវលុបចេញជាដរាប, មានរូបសិទ្ធិ ៥ យ៉ាង ៖*

១) *បើធាតុមាននាមនាម, គុណនាម, សព្វនាមជាសទ្ទុបបទ ឬ ឧបសគ្គៈនិបាតជាបុព្វបទ ទើបអាចចុះ ក្វិ - បច្ច័យបាន* ឧ. **អមតំ ទេតីតិ** = **អមតទោ** (ជនោ) "(ជន) *អ្នកឲ្យនូវអមតៈ" ក.ក.* ។ **អភិភវតីតិ** = **អភិភូ** (ជនោ) "(ជន) *អ្នកគ្របសង្កត់ (គេ)" = (អ្នកជាធំ) ក.ក.* ។

២) *បើទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈ ត្រូវលុបព្យញ្ជនៈនោះចេញ* ឧ. **ឧរេន គច្ឆតីតិ** = **ឧរគោ** (សត្តោ) "(សត្វ) *ទៅដោយទ្រូង" = (ពស់) ក.ក.* ។

១- មើលលេខយោងក្នុង ណ្វុ - បច្ច័យត្រង់ ខ ទី ៤ ។

៣) បើទីបំផុតធាតុជាស្រៈ អាចផ្លាស់ស្រៈនោះបានបន្តិចបន្តួច មានរស្សៈ អា ជា អ ជាដើម ឧ. **អន្នំ ទេតីតិ = អន្នទោ (ជទោ)** "(ជន) អ្នកឲ្យនូវគ្រឿងស៊ី" ក. ក. ។

៤) ចំពោះ វិទ - ធាតុមួយ មិនត្រូវលុបទីបំផុតធាតុឡើយ, តែត្រូវចុះ ឧ-អាគមមកជាកំណត់, ឧ. **លោកំ វិទតីតិ = លោកវិទូ**[១] **(ភគវា)** "(ព្រះមានព្រះភាគ) ទ្រង់ជ្រាបនូវត្រៃលោក" ក.ក. ។

៥) បើធាតុទោលឬធាតុតែមួយតួ, ត្រូវទុកធាតុឲ្យនៅតាមរូបដើម ឧ. **(កិលេសាទិកេ បញ្ច) មារេ អជិជីតិ =មារជិ (ភគវា)** "(ព្រះមានព្រះភាគ) ទ្រង់បានឈ្នះហើយនូវមារទាំង ៥ មានកិលេសមារជាដើម" ក.ក. ។

តុ

តុ - បច្ច័យកាលបើចុះមកហើយ ត្រូវទុកឲ្យគង់រូបនៅ, មានរូបសិទ្ធិ ៥ យ៉ាង ៖

១) ត្រូវលុបទីបំផុតធាតុហើយតម្រួត "ត" លើ តុ - បច្ច័យជា "ត្តុ" ឧ. **ករោតីតិ = កត្តា (ជទោ)** "(ជន) អ្នកធ្វើ" ក.ក. ។

១- ក្នុងគម្ពីរមោគ្គល្លានថា ចុះ ឩ - បច្ច័យបានរូបជាលោកវិទូ ។

២) ផ្លាស់ទីបំផុតជាតុជា "ត" ឬ ជា "ឌ" តាមគួរដល់ការប្រកប តាមរបៀប (ត - បច្ច័យក្នុងកិរិយាកិតក:) ឧ. **វទតី'តិ = វត្តា** (ជនោ) "(ជន) អ្នកពោល" ក.ក. ។ **កោជំ សមេតិ សីលេនា'តិ = កោជសន្តា** (ជនោ) (ជន) អ្នករម្ងាប់នូវកំហឹងតាមប្រក្រតី" ក.ក. ។

៣) ជាតុដែលមានអក្សរ ២ តួ, បើមិនលុបឬផ្លាស់ទីបំផុតជាតុទេ ត្រូវបុះ ឥ - អាគមមក ឧ. **សរិតុំ សីលំ យស្ស សោ = សរិតា** (ជនោ) "(ជន) អ្នកមានកិរិយារលឹកជាប្រក្រតី" ស. ត. ។

៤) ព្រឹទ្ធិជាតុក៏បានខ្លះ ឧ. **សុណាតី'តិ = សោតា** (ជនោ) " (ជន) អ្នកស្តាប់" ក.ក. ។

៥) បើជាតុទោលតែមួយតួជាទីឃ: គ្រាន់តែផ្សំជាមួយនឹងតុ-បច្ច័យជាការស្រេច ឧ. **ទទាតី'តិ = ទាតា** (ជនោ) "(ជន) អ្នកឲ្យ" ក.ក. ។

សព្ទដែលបុះ តុ - បច្ច័យនេះ, បើជាសកម្មជាតុ ត្រូវប្រើសព្ទជាតួកម្មបទរាយ ដែលសម្ពន្ធចូលនឹងខ្លួនឲ្យជាឆដ្ឋីកម្ម ឧ. **ធម្មស្ស សោតារោ** "ជនទាំងឡាយអ្នកស្តាប់នូវធម៌" ។

វូ

វូ - បច្ច័យកាលបើចុះមកហើយត្រូវលុប "វ" ចេញទុកឲ្យសល់តែស្រៈ ឩ មានរូបសិទ្ធិ ៤ យ៉ាង ៖

១) បើធាតុមានអក្សរ ២ តួ, ច្រើនតែលុបទីបំផុតធាតុចេញ ឧ. **វេទំ កច្ឆតី'តិ = វេទគូ** (ព្រាហ្មណោ) "(ព្រាហ្មណ៍) អ្នកដល់នូវវេទ" ក.ក. ។

២) ធាតុមានអក្សរ ២ តួ, បើមិនលុបទីបំផុតធាតុទេ, ច្រើនតែវស្សៈ ឩ ជា ឧ ឧ. **ភិក្ខតិ សីលេនា'តិ = ភិក្ខុ** (សមណោ) "(សមណៈ) អ្នកសូមតាមប្រក្រតី" ក. ក. ។

៣) បើធាតុទោលតែមួយតួ, ត្រូវលុបស្រៈរបស់ធាតុហើយផ្សំនឹង "ឩ" ឧ. **កាលំ ជានាតី'តិ = កាលញ្ញូ** (ជនោ) "(ជន) អ្នកដឹងនូវកាល" ក. ក. ។

៤) ចំពោះ វិទ - ធាតុមួយ, មិនត្រូវលុបទីបំផុតធាតុទេ ឧ. **វិទតីតិ = វិទូ** (ជនោ) " (ជន) អ្នកដឹង" (អ្នកប្រាជ្ញ) ក.ក. ។

អាវី

អាវី - បច្ច័យច្រើនតែចុះក្នុងតស្សីលសាធនៈ ប្រើបានទាំងកត្តុរូប និងសមាសរូប ហើយបានចំពោះតែ ទិសិ - ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ ឧ.

ភយំ បស្សតិ សីលេនា'តិ = ភយទស្សាវី (ជនោ) "(ជន) *អ្នកឃើញនូវភ័យដោយប្រក្រតី"* *ក.ត.* ។ **ភយំ បស្សិតុំ សីលមស្សា'តិ = ភយទស្សាវី** (ជនោ) "(ជន) *អ្នកមានកិរិយាឃើញនូវភ័យជាប្រក្រតី"* ។

ណុកា

ណុក - *បច្ច័យកាលបើចុះមកហើយត្រូវតែលុប ណ ទុកតែ ឧក ត្រូវព្រឹទ្ធិធាតុជាវស្សៈសុទ្ធ , ច្រើនតែចុះក្នុងតស្សីលសាធនៈ* ឧ. **ករោតិ សីលេនា'តិ = ការុកោ** (ជនោ) "(ជន) *អ្នកធ្វើតាមប្រក្រតី"* *ក.ត.* ។ **កាតុំ សីលមស្សា'តិ = ការុ-កោ** (ជនោ) "(ជន) *អ្នកមានកិរិយាធ្វើជាប្រក្រតី"* *ស.ត.* ។ **អាហននសីលោ = អាឃាតុកោ** (ជនោ) "(ជន) *អ្នកមានកិរិយាសម្លាប់ជាប្រក្រតី"* = (*ពេជ្ឈឃាត*) *ស. ត.* ។

តុកា

តុក - *បច្ច័យចុះបានចំពោះ គមិ - ធាតុមួយ* ឧ. **អាគច្ឆតី'តិ = អាគន្តុកោ** (ភិក្ខុ) "(*ភិក្ខុ*) *អ្នកមក"* = (*ភិក្ខុ ដែលទើបមកដល់ថ្មី*) *ក. ក.* ។

ឥក

ឥក - បច្ច័យចុះបានចំពោះ គមិ - ធាតុ ក្នុងសេចក្ដីថា "គួរ" ក៏មាន, មិនចុះក្នុងសេចក្ដីដូច្នោះក៏មាន ឧ. គន្តុំ ភព្វោតិ = គមិកោ (ភិក្ខុ) (ភិក្ខុ) អ្នកគួរដើម្បីទៅ" = (ភិក្ខុដែលមានដំណើរត្រូវចេញទៅ) ក.ក. ។ គច្ឆតីតិ វា = គមិកោ (ភិក្ខុ) ឬថា (ភិក្ខុ) អ្នកទៅ" ក. ក. ។

កិច្ចប្បច្ច័យ

ណ្យ

(១៣៩) ណ្យ - បច្ច័យ កាលបើចុះមកហើយ ត្រូវលុប"ណ"ចេញទុកតែ"យ" ជាកំណត់មានរូបសិទ្ធិ ៦ យ៉ាង ៖

១) ត្រូវព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុដែលជារស្សៈសុទ្ធ ហើយចុះ ឥ - អាគម ឧ. កាតព្វន្តិ =ការិយំ (កម្មំ) "(អំពើ) ដែលជនគប្បីធ្វើ កម្ម. កម្ម. ។

២) ធាតុដែលមាន "អា, ឥ, ឭ" ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ អា, ឥ, ឭ នោះជា "ឯ" ហើយតម្រួត យ ជាយ្យ ឧ. ធាតព្វន្តិ = ធេយ្យំ (វត្ថុ) "(វត្ថុ) ដែលជនគប្បីឲ្យ" កម្ម.កម្ម. ។ ចិនិតព្វន្តិ = ចេយ្យំ (វត្ថុ) "(វត្ថុ) ដែលជនគួរសន្សំ" ជេត-

ពុទ្ធិ = **នេយ្យំ** (វត្ថុ) "(*វត្ថុ*) *ដែលជនគប្បីនាំទៅ*" *កម្ម. កម្ម.* ។

៣) ផ្លាស់ យ និងទីបំផុតធាតុជារូបផ្សេង គឺផ្លាស់ ជ្យ ជា គ្គ, ទ្យ ជា ជ្ជ, ធ្យ ជា ជ្ឈ, ភ្យ ជា ព្ភ ឧ. **យុជធាតេនេធាតិ** = **យោគ្គំ** (វិរិយំ) "(*ព្យាយាម*) *ជាគ្រឿងដែលជនប្រកប*" *កម្ម.ករ.* ។ **មជ្ជតេ អនេធាតិ** = **មជ្ជំ** (ឧទកំ) "(*ទឹក*) *ជាគ្រឿងស្រវឹង ទឹកស្រវឹង*) *ក.ករ.* ។ **ហន្តព្វោតិ** = **វជ្ឈោ** (មនុស្សោ)" "(*មនុស្ស*) *ដែលគេត្រូវសម្លាប់*" *កម្ម.កម្ម.* ។ **លភិតព្វាតិ** = **លព្ភា**[(១)] (សម្បត្តិ) "(*សម្បត្តិ*) *ដែលគេគប្បីបាន*" *កម្ម.កម្ម* ។

៤) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជារូបផ្សេងគឺ ផ្លាស់ចវគ្គៈជា កវគ្គៈ ឧ. **វត្តព្វន្តិ** = **វាក្យំ** (សទ្ទជាតំ) "(*សទ្ទជាត*) *ដែលជនគប្បី-ពោល*" = *ពាក្យ កម្ម.កម្ម.* ។

៥) ផ្លាស់យជាបុព្វរូប ដូចជា **សក្កោតេតិ** = **សក្កា**[(១)] (វាចា)

១- សព្ទ ២ គឺ លព្ភា, សក្កា មានគតិដូចគ្នា គឺបើជាកិរិយា ប្រើបានទាំងកម្មវាចក, និងភាវវាចកៈ ប្រព្រឹត្តទៅបានទាំង ៣ លិង្គ ទាំងឯកវចនៈ និងពហុវចនៈ ជារូបស្លាប់នឹងផ្លាស់ទៅទៀតមិនបាន ហៅថាអព្យយកិរិយា ឬ អព្យយសព្ទ ប្រើជាកិរិយាក្នុងពាក្យាង្គតែម្យ៉ាង ។

"(វាចា) *ដែលគេអាច*" *កម្ម.កម្ម.* ។ **ភូយតេ** = **ភព្វំ**[១] "*កិរិយាកើត*" *ភ.ភ.* ។ **កុញ្ជិតព្វន្តិ** = **ភោជ្ជំ** (វត្ថុ) "(វត្ថុ) *ដែលគេគប្បីបរិភោគ*" *កម្ម.កម្ម.* ។ **ហាសិតព្វន្តិ** = **ហាស្សំ** (កម្មំ) "(អំពើ) *ដែលគេគប្បីសើច*" *កម្ម.កម្ម.* ។ **គមិតព្វន្តិ** = **គម្មំ** (ជម្មជាតំ) "(ធម្មជាត) *ដែលគេគប្បីដល់*" *កម្ម.កម្ម.* ។

៦) ធាតុដែលមាន "ហ" ជាទីបំផុត ប្តូរ យ ទៅកន្លែង ហ, ហ មកកន្លែង យ ជា យ្ហ (វណ្ណវិបរិយយៈ) **ឧ. គរហិតព្វន្តិ** = **គារយ្ហំ** (**កម្មំ**) "(*អំពើ*) *ដែលគេគួរតិះដៀល*" *កម្ម. កម្ម.* ។

ណ្យ - បច្ច័យនេះ មានអំណាចឲ្យប្រើជាកិតកិរិយាក៏បាន ដូចជា **តំ** (វត្ថុ) **គារយ្ហំ** "(វត្ថុ) *នោះ គឺជនគួរតិះដៀល*" ។ *បទវិគ្គហៈថា* **គរហិតព្វន្តិ** = **គារយ្ហំ** (**កម្មំ**) "(*អំពើ*) *ដែលបណ្ឌិតគួរតិះដៀល*" *កម្ម. កម្ម.* ។

១-- ក្នុងកច្ចាយនូបត្ថម្ភកៈ បង្គាប់ថា ចំពោះ ភូ - ធាតុ ឲ្យផ្លាស់ណ្យ - បច្ច័យទាំងមូល និង ឩ របស់ ភូ ជា អព្វ សម្រេចរូបជា ភព្វ (ចូរមើលក្នុងទីនោះផង) ។

១

ខ - បច្ច័យគ្រាន់តែចុះមកហើយលុបចេញ តែលុះតែមាននិបាត សព្ទគឺ ឦសំ "តិចតួច", មានឧបសគ្គៈគឺ ទុ "អាក្រក់, កម្រ- . . .", សុ "ល្អ, ងាយ, ស្រួល . . .", ទាំង ៣ នេះ ណាមួយជាបុព្វបទទើបចុះ ខ - បច្ច័យបាន, ម្យ៉ាងទៀតមិនត្រូវលុបអក្សរទីបំផុតជាតុ ទាំងមិនត្រូវព្រឹទ្ធិជាតុឡើយ ហើយចុះ អ - បច្ច័យសម្រាប់ពួក ភូ - ជាតុមកផង ។

ឦសំ ជាបុព្វបទ ដូចជា ឦសំ សីយតេ = ឦសស្សយោ, ឦសំ សយនំ វា = ឦសស្សយោ "កិរិយាដេកបន្តិចបន្តួច" ភ.ភ. ។

ទុ ជាបុព្វបទដូចជា ទុក្ខេន ករិយតេ តិ = ទុក្ករំ (កាម្មំ) "(អំពើ) ដែលគេធ្វើ (បាន) ដោយលំបាក" កម្ម. កម្ម. ។

សុ ជាបុព្វបទ ដូចជា សុខេន ភរីយតេ តិ = សុភរោ (ភិក្ខុ) "(ភិក្ខុ) ដែលគេចិញ្ចឹមដោយងាយ" កម្ម. កម្ម. ។

តេយ្យ

តេយ្យ - *បច្ច័យមានរូបសិទ្ធិ ៣ យ៉ាង ៖*

១) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈផ្សេង ឧ. **បត្តព្វ៍ន្តិ** = **បត្តេយ្យំ** (ឋានំ) "(ទី) *ដែលជនគប្បីដល់" កម្ម.កម្ម. ។*

២) ផ្លាស់ ត របស់ តេយ្យ - បច្ច័យជាព្យញ្ជនៈផ្សេងហើយលុបទី-បំផុតធាតុ ឧ. **លទ្ធព្វ៍ន្តិ** = **លទ្ធេយ្យំ** (ធនំ) (*ទ្រព្យ) ដែលជនគប្បីបាន" កម្ម.កម្ម. ។*

៣) បើធាតុទោលតែមួយតួ ត្រូវទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យនៅតាមរូបដើម ឧ. **ញាតព្វ៍ន្តិ** = **ញាតេយ្យំ** (អារម្មណំ) "(*អារម្មណ៍) ដែលជនគប្បីដឹង" កម្ម. កម្ម. ។*

រិច្ច

រិច្ច - *បច្ច័យចុះបានចំពោះតែ ករ - ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ, ហើយត្រូវលុប "រ" ទុកតែ "ឥច្ច" ត្រូវលុបទីបំផុតធាតុ ឧ.* **កាត្តព្វ៍ន្តិ**= **កិច្ចំ** (កម្មំ) "(*អំពើ) ដែលជនគប្បីធ្វើ" កម្ម.កម្ម. ។ ឬថា* **ការីយតេ៍តិ** = **កិច្ចំ** (កម្មំ) "(*អំពើ) ដែលជនធ្វើ" កម្ម.កម្ម. ។* **ការីយតេ** = **កិច្ចំ** " *កិរិយាធ្វើ " ភ.ភ. ។*

រិយ

រិយ - *បច្ច័យចុះបានចំពោះតែករ - ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ, ហើយត្រូវលុប "រ" ខាងដើមទុកតែ "ឥរិយ" ត្រូវលុបទីបំផុតធាតុ* ឧ. **កាតព្វ´តិ = កិរិយា** (ជម្មជាតិ) "(*ជម្មជាតិ) ដែលជនគប្បីធ្វើ" កម្ម.កម្ម. ។* **ការីយតេ = កិរិយា** *ឬ* **ការិយំ** "*កិរិយាធ្វើ, ដំណើរធ្វើ" ក. ក. ។*

កិតកិច្ចប្បច្ច័យ

ណ

(១៨០) **ណ** - *បច្ច័យកាលចុះមកហើយត្រូវលុប ណ ទៅវិញទុកតែស្រៈ អ ដែលណ អាស្រ័យប៉ុណ្ណោះ មានរូបសិទ្ធិ ៦ យ៉ាងគឺ ៖*

១) *ព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុ ដែលជារស្សៈសុទ្ធ* ឧ. **សុវណ្ណំ ការោតីតិ = សុវណ្ណការោ** (ជនោ) "(*ជន) អ្នកធ្វើនូវមាស" = (ជាងមាស) ក.ក. ។*

២) *បើអក្សរដើមធាតុជាទីឃៈ ឬមានព្យញ្ជនៈសំយោគនៅខាងចុងមិនបាច់ព្រឹទ្ធិឡើយ* ឧ. **អាពាធតីតិ = អាពាធោ** (*សភាវោ*) " (*សភាព*) *បៀតបៀនក្រៃលែង*" = (*អាពាធ, ជំងឺ*) *ក. ក. ។*

ជម្មំ តក្កេតីតិ = ជម្មតក្កោ (ជនោ) "(ជន) *អ្នកត្រិះរិះនូវធម៌" ក. ក.* ។

៣) *ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈផ្សេង គឺទីបំផុតធាតុជា ចវគ្គៈ ផ្លាស់ជាកវគ្គៈ* (ច > ក, ឆ > ខ, ជ > ឃ, ញ > ង) *ឬទីបំផុតធាតុជា* **ញ្ច** *ផ្លាស់ជា គ ខ្លះ ជា ង្គ ខ្លះ* ឧ. **វិវេចនំ = វិវេកោ** "*សេចក្ដីស្ងាត់" ក.ក.* ។ **ចជនំ = ចាគោ** "*កិរិយាលះ" ក.ក.* ។ **រញ្ជនំ = រាគោ** "*សេចក្ដីត្រេក, សេចក្ដីត្រេកត្រអាល = (តម្រេក) ក.ក.* ។ **រញ្ជន្តិ ឯត្ថាតិ = រង្គោ** (បទេសោ) "*(ប្រទេស) ជាទីត្រេកត្រអាល ឬ ជាទីរីករាយ" = (កន្លែងរាំ) ក. អធិ.* ។

៤) *ផ្លាស់អក្សរដើមធាតុជាព្យញ្ជនៈផ្សេងបានខ្លះ* ឧ. **បរិឌហនំ = បរិឡាហោ** "*សេចក្ដីក្ដៅក្រហាយ" ក. ក.* ។

៥) *ផ្លាស់តួធាតុជារូបផ្សេងគឺ ចំពោះ ករ - ធាតុ បើមាន បុរ, សំ, បរិ ជាបុព្វបទត្រូវផ្លាស់ជា "ខរ", ចំពោះ គហ - ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ជា "ឃរ", ចំពោះ ហន - ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ជា "ឃាត"* ឧ. **បុរេ ការីយតេ = បុរេក្ខារំ** "*កិរិយាធ្វើក្នុងខាងមុខ" ក.ក.* ។ **សំៈ ឯកតោ ការីយន្តីតិ = សង្ខារា** (ធម្មា) "*(ធម៌ទ.) ដែលបច្ច័យធ្វើប្រពៃគឺថាក្នុងទីជាមួយគ្នា" កម្ម.កម្ម.* ។ **បរិការេតិ តេនាតិ = បរិក្ខារោ** (*សម្ភារោ*) " (*គ្រឿងសម្ភារៈ*)

សម្រាប់ធ្វើដោយជុំវិញ" ក.ករ. ។ (**ឧពូសម្ភារេ**) **តណ្ហា-តីតិ** = **ឃរំ** (**សេជាសជំ**) "*(សេនាសនៈ) កាន់យកនូវទព្វ-សម្ភារៈ* = (*ផ្ទះ*) *ក.ក. ។* **ឧបហាជជំ** = **ឧបឃាតោ** "*កិរិ-យាចូលទៅបៀតបៀន" ក. ក. ។*

៦) *ធាតុដែលមានស្រៈ អា ជាទីបំផុត ត្រូវផ្លាស់ អា របស់ធាតុជាអាយ*[១] **ឧ. ធាតព្វត្ថិ** = **ធាយំ** (**វត្ថុ**) "*(វត្ថុ) ដែលជនគួរឲ្យ" កម្ម. កម្ម. ។*

អ

អ - បច្ច័យកាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ៤ យ៉ាង ៖

១) *បើមានសទ្ទុបបទជាតួកម្មនៅខាងដើមធាតុត្រូវចុះ នុ - អាគម, តែបើមិនចុះ នុ - អាគមទេ, ត្រូវតម្រួតអក្សរដើមធាតុតាមគួរដល់ការប្រកប, ឯ នុ - អាគមនោះ ត្រូវផ្លាស់ជានិគ្គហិតជាដរាប ហើយនិគ្គហិតនុំះ ត្រូវផ្លាស់ជាវគ្គន្តព្យញ្ជនៈ (ង, ញ, ណ, ន, ម,) តាមលំដាប់វគ្គ* **ឧ. ឌីបំ ករោតីតិ** = **ឌីបង្ករោ** (**ភគវា**) "*ព្រះមានព្រះភាគ) ព្រះអង្គធ្វើនូវទីពឹង" ក.ក. ។* **តំ ករោតីតិ** = **តក្ករោ** (**ជនោ**) "*(ជន) អ្នកធ្វើនូវកិច្ចនោះ" ក. ក ។*

ចូរមើលលេខយោងក្នុង ណ្ណុ - បច្ច័យត្រង់ ខ ទី ៤ ។

២) សូម្បីមានសទ្ទុបបទជាតួកម្មនៅខាងដើមធាតុ មិនបាច់ចុះនុ-អាគម ឬមិនបាច់តម្រួតអក្សរដើមធាតុ ក៏មានខ្លះ (បន្តិចបន្តួច) ឧ. **ទិនំ ករោតីតិ = ទិនករោ** (ទេវបុត្តោ) "(ទេវបុត្ត) អ្នកធ្វើនូវថ្ងៃ" = (ព្រះអាទិត្យ) ក. ក. ។

៣) ធាតុដែលមានបុព្វបទ ឬសទ្ទុបបទនៅខាងដើមដែរ តែមិនមែនជាតួកម្ម ឬក៏ធាតុដែលមិនមានបុព្វបទ, សទ្ទុបបទនៅខាងដើមទេ មិនត្រូវចុះ នុ - អាគមឡើយ ឧ. **កាមោ អវចរតិ ឯត្ថា-តិ = កាមាវចរោ** (លោកោ) "(លោក) ជាទីត្រាច់ចុះនៃកាម" ក. អធិ. ។

៤) ចំពោះ ទា - ធាតុដែលអព្ភាសៈជា ទា - ទា រស្សៈជា ទទ, បើមាន បុរ - សព្ទជាបុព្វបទ, ត្រូវផ្លាស់ អ របស់ រ នៃ បុរ-សព្ទជា តំ ហើយផ្លាស់និគ្គហិតរបស់ តំ ជា ទ ឧ. **បុរេ** (ទានំ) **ទទា-តីតិ = បុរិន្ទទោ** (ទេវរាជា) "(ទេវរាជ) ទ្រង់ឲ្យនូវទានក្នុងកាលពីដើម" = (ព្រះឥន្ទ្រ) ក. ក. ។

ឥ

ឥ - បច្ច័យចុះមកត្រូវទុកឲ្យគង់រូបនៅដូចដើម, ទាំងធាតុក៏ត្រូវទុកឲ្យគង់រូបនៅ មិនមានវិធីឲ្យលុបទីបំផុតធាតុឡើយ, ទោះមានបុព្វ-

បទ ឬសទ្ទុបបទក្តី មិនមានក្តី អាចចុះបច្ច័យនេះបាន ឧ. អាឌិយ-តេ ́តិ = អាឌិ (សភាវោ) "(សភាវៈ) ដែលជនកាន់យក"=(ខាងដើម) កម្ម. កម្ម. ។

យុ

យុ - បច្ច័យកាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ៤ យ៉ាង ៖

១) វៀរលែងតែធាតុដែលមាន រ ឬ ហ ជាទីបំផុតនិង ញា - ធាតុចេញ ឲ្យផ្លាស់ យុ - បច្ច័យជា អន ឧ. សេវីយតេ = សេវនា "កិរិយាសេពគប់" ភ. ភ. ។

២) ធាតុដែលមាន រ ជាទីបំផុត ផ្លាស់ យុ -បច្ច័យជា អណ ឧ. ករីយតេ = ករណំ "កិរិយាធ្វើ" ភ. ភ. ។

៣) ធាតុដែលមាន ហ ជាទីបំផុតផ្លាស់ យុ - បច្ច័យជា អន ខ្លះ, ជា អណ ខ្លះ ឧ. ឧបនយ្ហតេ = ឧបនយ្ហនំ "កិរិយាចូលទៅចង, កិរិយាចងទុក" ភ. ភ. ។ គហីយតេ = គហណំ "កិរិយាចាប់, -កាន់, . . ." ភ. ភ. ។

៤) ចំពោះ ញា - ធាតុ ផ្លាស់ យុ ជា អណ ខ្លះ, ជា អាន-ន ខ្លះ ឧ. ជានាតិ តេនា ́តិ = ញាណំ (ជម្មជាតំ)

"(ធម្មជាត) ជាគ្រឿងដឹង (នៃជន)" ក. ករ. ។ **ជានីយតេ** = **ជាឧធំ** "សេចក្ដីដឹង" ក. ក. ។

តិ

តិ - បច្ច័យមានរូបសិទ្ធិ ៦ យ៉ាង៖...

១) ធាតុដែលមាន ន, ម, រ, ជាទីបំផុត, ត្រូវលុបព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុ ឧ. **ខនធំ** = **ខតិ** កិរិយាជីក" ក. ក. ។ **រមន្តិ ឯតាយា តិ** = **រតិ** (**ធម្មជាតិ**) "(ធម្មជាតិ) ជាហេតុរីករាយ (នៃសត្វ) " ក. ករ. ។ **សរតិ ឯតាយា តិ** = **សតិ** (**ធម្ម-ជាតិ**) "(ធម្មជាតិ) ជាគ្រឿងរឭក (នៃជន)" = (ស្មារតី) ក. ករ. ។

២) ធាតុដែលមាន ច, ជ, ធ, ប ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា "ត" ផ្សំនឹង តិ - បច្ច័យជា "ត្តិ" ដូច្នេះ ឧ. **វិមោ-ចតិ ឯតាយា តិ** = **វិមុត្តិ** (**គុណជាតិ**) "(គុណជាតិ) ជាគ្រឿងរួចស្រឡះ (នៃជន)" ក. ករ. ។ **ភជធំ** = **ភត្តិ** "កិរិ-យាគប់រក" = (ភក្តី) ក. ក. ។ **វិជាសំ បជ្ជតេ** = **វិបត្តិ** កិរិយាដល់នូវសេចក្ដីខូចបង់" ក. ក. ។ **តបធំ** = **តត្តិ** កិរិយាក្ដៅ, សេចក្ដីក្ដៅ" ក. ក. ។

៣) ត្រូវផ្លាស់ធាតុទាំងមូលជារូបផ្សេង ឧ. **ជនធំ** = **ជាតិ** "កិរិយាកើត" = (កំណើត) ក. ក. ។

៤) ធាតុទោលតែមួយតួ, ត្រូវទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យនៅដូចដើម ឧ. (កុមារ) ឌជាតីតិ = ជាតិ (ឥត្ថី) "(ស្រី) អ្នកទ្រទ្រង់នូវកូនក្មេង" = (ម៉ែដោះ, បងចិញ្ចឹម, បងរក្សា) ក. ក. ។

៥) ចំពោះ ហា - ធាតុ និង ចា - ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ អា របស់ ហា ជា "ឥ" អា របស់ ចា ជា "ឦ" ឧ. ហាធំ = ឋិតិ "កិរិយាដំកល់, កិរិយាតាំងនៅ" ក. ក. ។ ឋិវធំ = ឋីតិ "កិរិយាផឹក" ក. ក. ។

៦) ធាតុដែលមាន ធ, ភ, ម, ស ជាទីបំផុត ត្រូវផ្លាស់ តិ-បច្ច័យជាព្យញ្ជនៈផ្សេង ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញដូច្នេះ ៖

ក) ធាតុមាន "ធ, ភ" ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ តិ - បច្ច័យជា "ទ្ធិ" ឧ. ពុជ្ឈតិ ឯតាយាតិ = ពុទ្ធិ (បញ្ញា) "(ប្រាជ្ញា) ជាគ្រឿងដឹង (នៃជន)" ក. ករ. ។ លភធំ = លទ្ធិ "កិរិយាបាន" = (លទ្ធិ, ទិដ្ឋិ) ក. ក. ។

ខ) ធាតុមាន "ម" ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ តិ - បច្ច័យជា "ន្តិ" ឧ. ខមធំ = ខន្តិ "កិរិយាអត់, សេចក្ដីអត់ទ្រាំ" = (អំណត់) ក. ក. ។

គ) ធាតុមាន "ស" ជាទីបំផុតត្រូវផ្លាស់ តិ - បច្ច័យជា "ដ្ឋិ" ឧ. ឧស្សធំ = ឌិដ្ឋិ "កិរិយាឃើញ" ក. ក. ។

រម្ម

រម្ម - បច្ច័យចុះមកត្រូវលុប "រ" ចេញ ទុកតែត្រឹម "ម្ម" ទាំងទីបំផុតធាតុក៏ត្រូវលុបចេញជាកំណត់ ឧ. **ជាបេតី តិ = ជម្មោ** (សភាវោ) *"(សភាវៈ) ទ្រទ្រង់" ក. ក. ។*

រ

រ - បច្ច័យគ្រាន់តែចុះមកជាលំនាំ ហើយលុបចេញឥតមានទុកឲ្យសល់ឡើយ, ទាំងទីបំផុតធាតុក៏ត្រូវលុបចេញជាកំណត់ ឧ. **អង្គំ ករោតី តិ = អង្គកោ** (សភាវោ) *"(សភាវៈ) ធ្វើនូវទីបំផុត" ក. ក. ។*

ឥន

ឥន - *បច្ច័យចុះមកត្រូវទុកឲ្យគង់រូបនៅដូចដើម* ឧ. **សុបីយតេ = សុបិនំ** *"កិរិយាដេកលក់, កិរិយាយល់សប្តិ" ក. ក. ។*

តវេ

តវេ[១] - *បច្ច័យចុះមកហើយ ជាជំនួសចតុត្ថីវិភត្តិ មានរូបសិទ្ធិ ៦ យ៉ាង ៖*

១) ជាតុដែលមាន "មិ" ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ទីបំផុតជាតុជា "ឆិ" ឧ. កន្តវេ *"ដើម្បីទៅ, ដើម្បីដល់" ។*

២) ជាតុដែលមាន ឆិ, បិ ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ទីបំផុតជាតុជា "តិ" ឧ. បត្តវេ *(< បទិ - ជាតុ ឬ ប + អបិ - ជាតុ) "ដើម្បីដល់, . . ." ។*

៣) ជាតុដែលមាន "ឆិ" ជាទីបំផុត, គ្រាន់តែផ្សំជាមួយ តវេ *ជាការស្រេច* ឧ. ហន្តវេ *ដើម្បីបៀតបៀន" ។*

៤) បំពោះ **ករិ** *- ជាតុមួយ, ឲ្យផ្លាស់* **ករិ** *ទាំងមូលជា* "**កា**" ឧ. **កាតវេ** *"ដើម្បីធ្វើ" ។*

១- គម្ពីរមោគ្គល្លានថា **តុយេ**, **តាយេ** - *បច្ច័យមានគតិដូច* **តវេ** *បច្ច័យ* ដែរ **ឧ. មរិតុយេ** (មរិ + ឥ + តុយេ) "ដើម្បីស្លាប់", **កាតុយេ** (ករិ > កា + តុយេ) "ដើម្បីធ្វើ", **ទក្ខិតាយេ** (ទិសិ > ទក្ខ + ឥ + តា-យេ) "ដើម្បីឃើញ, -មើល" **កត្តាយេ** (ករិ + តាយេ) "ដើម្បីធ្វើ" ។ បើរួមបច្ច័យ ២ នេះចូលផង ត្រូវជាកិតកិច្ចប្បច្ច័យមាន ១៥ តួ ។

៥) ព្រឹទ្ធិធាតុដែលជាទីឃៈស្រាប់ក៏បានខ្លះ ឧ. ណេតវេ "ដើម្បីនាំទៅ", សូម្បីធាតុទោលជារស្សៈ ក៏អាចព្រឹទ្ធិធាតុបាន ឧ. សោ-តវេ "ដើម្បីស្ដាប់" ។

៦) ធាតុទោលតែ ១ តួ, ជាទីឃៈ គ្រាន់តែផ្សំធាតុជាមួយនឹង តវេ ជាការស្រេច ឧ. ញាតវេ "ដើម្បីដឹង", បហាតវេ "ដើម្បីលះបង់", តែចំពោះ ធា - ធាតុ ដែលមានបុព្វបទ, ផ្លាស់ អា របស់ ធា - ធាតុជា ឯ បាន ឧ. និធេតវេ "ដើម្បីតាំងទុក, កប់ទុក" ។

តុំ

តុំ - បច្ច័យកាលចុះមកហើយសម្រាប់ប្រើជំនួសបឋមាវិភត្តិ និង ចតុត្ថីវិភត្តិ មានរូបសិទ្ធិ ១២ យ៉ាង ៖

១) ធាតុដែលមាន ច, ជ, ប ជាទីបំផុតអាចផ្លាស់ទីបំផុត ធាតុជា ត (បច្ឆិមរូប) បានខ្លះ គឺធាតុដែលមាន ច ជាទីបំផុត ឧ. សិត្តុំ (សិច - ធាតុ) "ដើម្បីស្រោច, កិរិយាស្រោច", ធាតុដែលមាន ជ ជាទីបំផុត ឧ. ចត្តុំ (ចជ - ធាតុ) ដើម្បីលះ កិរិយាលះបង់", ធាតុដែលមាន ប ជាទីបំផុត ឧ. តត្តុំ (តប - ធាតុ)

"ដើម្បីផុត", **បត្តុំ** (ប + អបិ - ធាតុ) "ដើម្បីដល់, -លុះ, -ទាន់, បាន, -សម្រេច" ។

២) ចំពោះ **ករ** - ធាតុ ផ្លាស់ រ ទីបំផុតធាតុជា **ត** ក៏បាន ឧ. **កត្តុំ** "ដើម្បីធ្វើ", ផ្លាស់ **ករ** - ធាតុ ទាំងមូលជា **កា** ក៏បាន ឧ. **កាតុំ** "ដើម្បីធ្វើ" ។

៣) ធាតុដែលមានអក្សរ ២ តួ, បើមិនផ្លាស់ទីបំផុតធាតុ ឬ មិនផ្លាស់ធាតុទាំងមូលជាព្យញ្ជនៈផ្សេងទេ ត្រូវចុះ ឥ - អាគម ឧ. **សិញ្ចិតុំ** "ដើម្បីស្រោច" ។

៤) សូម្បីធាតុទោល (តែ ១ តួ), កាលបើព្រឹទ្ធិ ឬ អព្ភាសៈឲ្យកើតជា ២ តួហើយ ក៏ត្រូវចុះ ឥ - អាគមដែរ ឧ. **ភវិតុំ** "ដើម្បីកើត, . . . " ។

៥) ធាតុទោល បើជារស្សៈ ត្រូវព្រឹទ្ធិតាមដំណើររបស់ស្រៈក៏បាន ឧ. **សោតុំ** "ដើម្បីឮ, - ស្ដាប់" ។

៦) ចំពោះ គហ - ធាតុ គ្រាន់តែចុះ ឥ - អាគមក៏បាន ឬចុះ ណ្ហា - បច្ច័យក្នុងអាខ្យាត ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញ រួចចុះ ឥ - អាគម លុប អា របស់ណ្ហា - បច្ច័យចេញក៏បាន ឧ. **គហិតុំ គណ្ហិតុំ** "ដើម្បីកាន់យក, -ទទួល, -ចាប់" ។

៧) ធាតុដែលមាន ឆ, ភ ជាទីបំផុត ផ្លាស់ តុំ - បច្ច័យ ជា ទ្ធុំ ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញក៏បាន, ផ្លាស់ តុំ - បច្ច័យ និងទី បំផុតធាតុជា ទ្ធុំ ក៏បាន ឧ. សុពុទ្ធុំ ឬ សុពោទ្ធុំ (សុ + ពុធ ធាតុ) "ដើម្បីដឹងផាយ", លទ្ធុំ "ដើម្បីបាន" ។

៨) ធាតុដែលមាន ម ជាទីបំផុត បើមិនចុះ ឥ - អាគមទេ ផ្លាស់ តុំ ជា ន្តុំ ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញក៏បាន, ផ្លាស់ តុំ និងទី បំផុតធាតុជា ន្តុំ ក៏បាន ឧ. គន្តុំ "ដើម្បីទៅ, - ដល់" ។

៩) ធាតុដែលមាន សិ ជាទីបំផុតផ្លាស់ តុំ ជា ដ្ឋុំ ហើយ លុបទីបំផុតធាតុចេញក៏បាន, ផ្លាស់ តុំ និងទីបំផុតធាតុជា ដ្ឋុំ ក៏បាន ឧ. ទដ្ឋុំ (ទិសិ - ធាតុ) "ដើម្បីឃើញ, - ជួប, . . ." ។

១០) ធាតុទោលដែលជាទីឃៈ ច្រើនគេទុកឲ្យគង់រូបនៅដូចដើម ឧ. ធាតុំ "ដើម្បីឲ្យ" ។

១១) ធាតុដែលមាន ឩ ជាទីបំផុត បើមិនចុះ ឥ - អាគមទេ ត្រូវផ្សំទីបំផុតធាតុជាមួយនឹង តុំ ជា ន្តុំ ឧ. ហន្តុំ "ដើម្បី បៀតបៀន" ។

១២) តុំ - បច្ច័យនេះ បើចុះក្នុងហេតុកត្តុវាចកៈ ត្រូវចុះការិត- បច្ច័យក្នុងអាខ្យាតផង ជាកំណត់ ឧ. លាភេតុំ លាភាបេតុំ "ដើម្បីឲ្យបាន" ។

រត្ថុ

រត្ថុ- បច្ច័យ ចុះមកត្រូវលុបចេញ ទុកតែ ត្ថុ, ទាំងទីបំផុតជាតុ ក៏ត្រូវលុបចេញ ឧ. **សាសតីតិ = សត្ថា (ជនោ)** "(ជន) អ្នកប្រៀនប្រដៅ" = (គ្រូប្រៀនប្រដៅ) ក. ក. ។

រិតុ

រិតុ - បច្ច័យ ចុះមកត្រូវលុបចេញ ទុកតែ **ឥតុ**, ទាំងទីបំផុតជាតុ ក៏ត្រូវលុបចេញ ឧ. (**បុត្តំ**) **ចាលេតីតិ = បិតា (បុរិសោ)** "(បុរស) អ្នករក្សា (នូវកូន)" ក. ក. ។

រាតុ

រាតុ - បច្ច័យ ចុះមកត្រូវលុប "រ" ចេញ ទុកតែ **អាតុ**, ទាំងទីបំផុតជាតុ ក៏ត្រូវលុបចេញ ឧ. (**បុត្តំ**) **មានេតីតិ = មាតា (ឥត្ថី)** "(ស្រី) អ្នករាប់អាន (នូវកូន)" ក. ក. ។

នាមកិតកៈចប់ ។

កិរិយាកិតកៈ

(១៤១) *កិតកៈដែលជាកិរិយាសព្ទ ហៅថា កិរិយាកិតកៈឬកិតកិរិយា ឬហៅថា កិតបទ, ត្រូវប្រើប្រកបនឹងវិភត្តិ, វចនៈ, កាល, ធាតុ, វាចកៈ, បច្ច័យ ។*

វិភត្តិ និង វចនៈ

(១៤២) *វិភត្តិនៃកិរិយាកិតកៈ, ត្រូវប្រើប្រកបនឹងវិភត្តិនាម, បើនាមសព្ទប្រកបនឹងវិភត្តិណា, វចនៈណា, កិរិយាកិតកៈ ក៏ត្រូវប្រកបនឹងវិភត្តិនោះ វចនៈនោះតាម, ទាំងលិង្គ ក៏ត្រូវប្រកបឲ្យ ស្មើគ្នា* ឧ. ភិក្ខុ *អរញ្ញំ* បវិដ្ឋោ "ភិក្ខុ ចូលទៅហើយ *កាន់ព្រៃ*" ។

កាល

(១៤៣) *កាលក្នុងកិតកៈមាន ៣ យ៉ាងគឺ បច្ចុប្បន្នកាល ១, អតីតកាល ១, អនាគតកាល ១, រាប់អនុត្តកាលចូលផងជា ៤ យ៉ាង ។*

បច្ចុប្បន្នកាលចែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ បច្ចុប្បន្នសុទ្ធ ១, បច្ចុប្បន្នជិតអនាគត ១ ។

បច្ចុប្បន្នសុទ្ធ *ប្រែថា "កំពុង-, កំពុងតែ-, ឬ គ្រាន់តែប្រែចេញសព្ទរបស់ធាតុក៏បាន* ឧ. ឧបាសកោ ធម្មំ សុណន្តោ

សទ្ធំ ជនេតិ "ឧបាសក កំពុងស្ដាប់ នូវធម៌ ញុំាងសទ្ធាឲ្យកើត" ។

បច្ចុប្បន្នជិតអនាគត *ឲ្យប្រែថា "កាល-, កាលនឹង-"* ឧ. ពុទ្ធា *ច នាម ធម្មំ* ទេសេន្តា *សត្តានំ ឧបនិស្សយំ ឱលោកេត្វា ទេសេន្តិ "ធម្មតា* ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ កាលសម្ដែង នូវ*ធម៌ (តែងតែ) ប្រមើលមើល - នូវឧបនិស្ស័យ - នៃសត្វទាំងឡាយរួចហើយទើបសម្ដែង"* ។

អតីតកាល បែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ អតីតកាលគ្រាន់តែប្រាប់ថា កន្លងហើយ ១, អតីតកាលកន្លងស្រេចហើយ ១ ។

អតីតកាល *គ្រាន់តែប្រាប់ថាកន្លងហើយ ឲ្យប្រែថា "ហើយ" ឬ ថា "រួចហើយ" ក៏បានខ្លះ* ឧ. តយោ មាសា អតិក្កន្តា ខែទាំងឡាយ ៣ កន្លងហើយ ។

អតីតកាល *កន្លងស្រេចហើយ ឲ្យប្រែថា "លុះហើយ" ឬថា "លុះរួចហើយ" ក៏បានខ្លះ* ឧ. អយំ កុលបុត្តោ មំ ទិស្វា មម សង្គហំ ករិស្សតិ កត្វា ច បន មហាសម្បត្តឹ លភិស្សតិ *"កុលបុត្តនេះឃើញ-នូវអញ - ហើយ*

នឹងធ្វើនូវសេចក្ដីសង្គ្រោះដល់អញ, ក៏លុះធ្វើរួចហើយ នឹងបាននូវសម្បត្តិធំ" ។

អនុត្តកាលចែកចេញជា ២ យ៉ាងគឺ អនុមតិ ១, បរិកប្ប ១ ។

អនុមតិ "ប្រាប់សេចក្ដីយល់ឃើញ" ឲ្យប្រែថា "គួរ-, គួរតែ-" ឧ. **ន ភជេ បាបកេ មិត្តេ ភជេថ បុរិសុត្តមេ** បុគ្គលពាលគឺអ្នកណាមួយ មិនគួរសេពគប់ឡើយ ឯបុគ្គលជាបណ្ឌិត (គឺជន) គួរសេពគប់" ។

បរិកប្ប "ប្រាប់សេចក្ដីកំណត់" ឲ្យប្រែថា "គប្បី-" ឬ "ត្រូវ-" ឧ. **រាជកិច្ចំ តេ កាតព្វំ** "កិច្ចរបស់ស្ដេចគឺអ្នក គប្បីធ្វើ" ។

"ប្រាប់សេចក្ដីជញ្ជឹង, សេចក្ដីត្រិះរិះ" ឲ្យប្រែថា "គប្បី-" ឬ "ត្រូវ-" ឧ. **កិន្នុ ខោ បនេតំ មយា កាតព្វំ** "ចុះ (កិច្ច) ហ្នឹង គឺអញ ត្រូវធ្វើ ដូចម្ដេចហ្ន៎?" ។

ធាតុ និង វាចកៈ

ធាតុ

(១៤៤) ធាតុក្នុងកិតកៈនេះក៏ដូចគ្នានឹងធាតុក្នុងអាខ្យាតដែរ ដូចបែបធៀបតទៅនេះ ៖

លភិ "បាន"

(បច្ចុប្បន្នកាល): *អាខ្យាត* លភតិ, *កិតកៈ បុំ.* លភន្តោ, *ឥ.* លភន្តី, *នបុំ.* លភន្តំ ។

(អតីតកាល) : *អាខ្យាត* លភិ *ឬ* អលភិ, *កិតកៈ បុំ.* លទ្ធោ, *ឥ.* លទ្ធា, *នបុំ.* លទ្ធំ, *អព្យយកិរិយាៈ* លភិត្វា, លភិត្វាន, លទ្ធាន ។

(អនុត្តកាល) *អាខ្យាតៈ* លភេយ្យ, *កិតកៈ បុំ.* លភិតព្វោ *ឬ* លទ្ធព្វោ, *ឥ.* លភិតព្វា *ឬ* លទ្ធព្វា, *នបុំ.* លភិតព្វំ *ឬ* លទ្ធព្វំ ។

វាចកៈ

វាចកៈមាន ៥ យ៉ាងគឺ កត្តុវាចកៈ, កម្មវាចកៈ, ភាវវាចកៈ, ហេតុកត្តុវាចកៈ, ហេតុកម្មវាចកៈ ។

កត្តុវាចកៈ ភិក្ខុ អរញ្ញំ បវិដ្ឋោ *"ភិក្ខុ* ចូលទៅហើយ *កាន់ព្រៃ" ។*

កម្មវាចកៈ ភគវតា ទេសិតោ អយំ ធម្មោ *"ធម៌នេះ ដែលព្រះមានជោគ* ត្រាស់សម្តែងហើយ*"* ។

ភាវវាចក: **ភវិយំ មេ និស្សាយ ភយេន ឧប្បន្នេន ភវិតព្វំ** *"គឺភ័យកើតឡើង ព្រោះអាស្រ័យនូវភវិយានៃអញ គប្បី-មាន" = (ជាក់ជាភ័យកើតមាន ព្រោះអាស្រ័យនូវភវិយារបស់អញ) ។*

ហេតុកត្តុវាចក: **អាចរិយោ អន្តេវាសិកេ វិនយំ សិក្ខាបេន្តោ** *"អាចារ្យកំពុងញុំាំងអន្តេវាសិកទាំងឡាយឲ្យរៀននូវ-វិន័យ" ។*

ហេតុកម្មវាចក: **វិនយោ អាចរិយេន អន្តេវាសិកេហិ សិក្ខាបេតព្វោ** *"វិន័យ គឺអាចារ្យគប្បីញុំាំងអន្តេវាសិកទាំង-ឡាយឲ្យរៀន" ។*

បច្ច័យនៃកិរិយាកិតក:

(១៤៥) បច្ច័យសម្រាប់ចុះប្រកបនឹងកិរិយាកិតក:នោះ ក៏ចែកជា ៣ ពួក ដូចបច្ច័យនៃនាមកិតក:ដែរ ។ កិតប្បច្ច័យមាន ៣ គឺ អន្ត តវន្តុ, តាវី ។

កិច្ចប្បច្ច័យមាន ២ គឺ តព្វ, អនីយ ។ កិតកិច្ចប្បច្ច័យមាន ៥ គឺ មាន, ត, ត្វា, ត្វាន, តូន ។

អន្តុ, មាន[១] ពីរនេះប្រាប់បច្ចុប្បន្នកាល ។ តព្វ, អនីយ ពីរនេះប្រាប់អនុត្តកាល ។ ត មួយនេះច្រើនតែប្រាប់អតីតកាលជាង បច្ចុប្បន្នកាល, ខាងអនាគតកាលក៏ប្រើបាន តែមានតិចណាស់ ។ តវន្តុ, តាវី, ត្វា, ត្វាន, ត្វូន ៥ នេះប្រាប់អតីកាលដោយច្រើន ជាងកាលឯទៀត ។

(១៤៦) ឧទាហរណ៍ ក្នុងកិតបច្ច័យ

អន្ត

អន្ត - *បច្ច័យ ចុះបានតែវាចកៈពីរគឺកត្តុវាចកៈ និងហេតុកត្តុវាចកៈ។*

កត្តុវាចកៈ **កាថេន្តោ, កាថេន្តី, កាថេន្តំ** *"កំពុងពោល" កាលពោល",* **លភន្តោ, លភន្តី, លភន្តំ** *"កំពុងបាន កាលបាន" ។*

១- ក្នុងគម្ពីរច្បាប់ចាស់ ៗ ថា ស្ស - បច្ច័យចុះខាងដើម អន្ត, មាន, អាន - បច្ច័យនិងខាងដើមវត្តមានាវិភត្តិ សម្រាប់ សម្គាល់អនាគតកាលដូចជា សិចិ+ ស្ស + អន្តៈ សិញ្ចិស្សំ សិញ្ចិ-ស្សន្តោ, សិញ្ចិស្សន្តី ឬ សិញ្ចិស្សតី, សិញ្ចិស្សំ, សិញ្ចិស្សន្តំ, សិចិ + ស្ស + មាន សិញ្ចិស្ស-មានោ, សិញ្ចិស្សមានា, សិញ្ចិស្សមានំ សិចិ + ស្ស + អានៈ សិញ្ចិស្សានោ, សិញ្ចិស្សានា សិញ្ចិស្សានំ ប្រែថា "កាលនឹងស្រោច, នឹងស្រោច", សិចិ + ស្ស + តិ សិញ្ចិស្សតិ នឹងស្រោច" ។

ហេតុកត្តុវាចកៈ ការាបេត្តោ, ការាបេត្តី, ការា-បេត្តំ "កំពុងឲ្យពោល, កាលឲ្យពោល", លាភាបេត្តោ, លាភាបេត្តី, លាភាបេត្តំ "កំពុងឲ្យបាន, កាលឲ្យបាន" ។

តវន្តុ

តវន្តុ - បច្ច័យចុះបានក្នុងវាចកៈ ២ គឺកត្តុវាចកៈ និងហេតុកត្តុវាចកៈ មានរូបសិទ្ធិដូច្នេះ ៖

កត្តុវាចកៈ

១) *ធាតុទោលតែមួយតួ, ត្រូវទុកធាតុឲ្យគង់រូបនៅដូចដើម* ឧ. **សុតវា** *"ឮហើយ, ស្តាប់ហើយ"* ។

២) *ធាតុមានអក្សរ ២ តួ, ដែលមាន ច, ជ, ប ជាទី-បំផុត, ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា "ត" ក៏បាន* ឧ. **សិត្តវា** (*សិចិ-ធាតុ*) *"ស្រោចហើយ"*, **ភុត្តវា** (*ភុជិ - ធាតុ*) *"បរិភោគ-ហើយ"*, **គុត្តវា** (*គុបិ - ធាតុ*) *"(គ្រប់គ្រងហើយ, រក្សាហើយ"* ។

៣) *បើមិនផ្លាស់ទីបំផុតធាតុទេ, ត្រូវទុកធាតុឲ្យគង់រូបនៅដូចដើម ប៉ុន្តែត្រូវចុះ ឥ - អាគមមកផង* ឧ. **ចជិតវា** *"លះហើយ, លះបង់ហើយ"* ។

៤) ចំពោះ រសិ - ធាតុមួយ, ត្រូវផ្លាស់ វ របស់ រសិ ជា "រុ" ឬផ្លាស់ អ របស់ វ នៃ រសិ ជា "ឧ" ក៏បាន ត្រូវចុះ ឥ-អាគមមកផង ឧ. រុសិតវា "នៅហើយ" ។

ហេតុកត្តុវាចកៈ

ក្នុងហេតុកត្តុវាចកៈ ត្រូវចុះការិត - បច្ច័យចំពោះធាតុខ្លះដែលប្រើបានតាមគួរដល់ការប្រកប ឧ. ភោជេតវា, ភោជយិតវា, ភោជាបេតវា ភោជាបយិតវា ឲ្យបរិភោគហើយ" ត្រង់ ណាយ និង ណាបយ ត្រូវចុះ ឥ-អាគមផង ។

តាវី

តាវី - បច្ច័យមានគតិដូចតវន្តុ, ខុសតែស្រៈទីបំផុត មួយជា ឧ មួយជា ឦ ប៉ុណ្ណោះ ។

កត្តុវាចកៈ សុតាវី, សុតាវិនី, សុតាវិ "ឮហើយ, ស្តាប់ហើយ" ។

ហេតុកត្តុវាចកៈ ភោជេតាវី, ភោជយិតាវី, ភោជា-បេតាវី, ភោជាបយិតាវី "ឲ្យបរិភោគហើយ" ។

(១៤៧) ឧទាហរណ៍ក្នុងកិច្ចប្បច្ច័យ

តព្វ

តព្វ - បច្ច័យកាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ៧ យ៉ាង ៖

១) ធាតុដែលមានស្រៈអាជាទីបំផុត គ្រាន់តែផ្សំនឹងតព្វ - បច្ច័យជាការស្រេចក៏មាន ឧ. **ចាតព្វោ** (បា - ធាតុ) "គប្បីផឹក" ។

២) ធាតុដែលមានស្រៈអាជាទីបំផុត បើមិនផ្សំនឹងតព្វទេ, ត្រូវផ្លាស់ **អា** ជា **អាយ** ហើយចុះ ឥ - អាគមក៏មាន ឧ. **យាយិតព្វោ** (យា - ធាតុ) "គប្បីទៅ" ។

៣) ធាតុដែលមានស្រៈ **ឥ**, **ឦ**, **ឧ**, **ឩ** ជាទីបំផុត ផ្លាស់ធាតុជារូបផ្សេងៗ គ្នា គឺផ្លាស់តាមលំនាំពួក ភូ - ធាតុ ឧ. **បច្ចេតព្វោ** (បតិ + ឥ-ធាតុ) "គប្បីដល់ចំពោះ, គប្បីជឿ" ។

៤) ធាតុដែលមានទីបំផុតជាព្យញ្ជនៈ គ្រាន់តែចុះ ឥ - អាគមជាការស្រេច ឧ. **បុច្ឆិតព្វោ** (បុច្ឆ - ធាតុ) "គប្បីសួរ" ។

៥) ធាតុដែលមានទីបំផុតជាព្យញ្ជនៈ, ធាតុខ្លះមិនត្រូវចុះ ឥ - អាគមទេ, តែត្រូវផ្លាស់ព្យញ្ជនៈទីបំផុតធាតុនិង **ត** នៃ **តព្វ** ជារូបផ្សេងៗ ក៏មានដូចតទៅនេះ ៖

ក) ធាតុដែលមាន ភ ជាទីបំផុត ផ្លាស់តនៃ តព្វ ជា ឌ ហើយផ្លាស់ ភ ទីបំផុតធាតុជា ឍ ឬថា ផ្លាស់ ត របស់ តព្វ និង ភ ទីបំផុតធាតុជា ទ្ធ ក៏បាន ឧ. **លទ្ធព្វោ** (លភ - ធាតុ) "គប្បីបាន ។

ខ) ធាតុដែលមាន ស ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ ត នៃ តព្វ ជា ឋ ហើយផ្លាស់ ស ទីបំផុតធាតុជា ដ ឬថាផ្លាស់តរបស់ តព្វ និង ទីបំផុតធាតុជា ដ្ឋ ក៏បាន ឧ. **ឧដ្ឋព្វោ** (ទិស - ធាតុ) "គប្បីឃើញ" ។

គ) ធាតុដែលមាន ម ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ ម ទីបំផុតធាតុជា ឆ ឧ. **គន្តព្វោ** (គមិ - ធាតុ) "គប្បីទៅ, - ដល់" ។

ឃ) ធាតុដែលមាន ឆ ជាទីបំផុត គ្រាន់តែផ្សំជាមួយនឹង តព្វ តែម្តងក៏បាន ឧ. **ហន្តព្វោ** (ហនិ - ធាតុ) "គប្បីសម្លាប់" ។

ង) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា ត (បច្ឆិមរូប) បានខ្លះ ឧ. **កាត្តព្វោ** (ករ - ធាតុ) "គប្បីធ្វើ", **បត្តព្វោ** (ប + អប - ធាតុ) "គប្បីដល់, . . .", **វត្តព្វោ** (វច - ធាតុ) "គប្បីពោល" ។

ច) ចំពោះ ករ - ធាតុ បើមិនផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា ត ទេ, ត្រូវលុបទីបំផុតធាតុហើយទីឃៈ អ របស់ ក ជា អា ក៏បាន, ផ្លាស់ ករ-ធាតុទាំងមូលជា កា ក៏បាន ឧ. **កាតព្វោ** (ករ-ធាតុ) "គប្បីធ្វើ" ។

៦) ធាតុខ្លះ ចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុក្នុងអាខ្យាតមកផង ហើយចុះ ឥ - អាគមក៏មាន ឧ. **ពុជ្ឈិតព្វោ** (ពុធ - ធាតុ) "គប្បីដឹង, -ត្រាស់ដឹង", **អាបជ្ជិតព្វោ** "គប្បីដល់, គប្បីត្រូវ" ។

៧) ខាងហេតុកម្មវាចក: ត្រូវចុះការិតប្បច្ច័យមកផង តែត្រង់ ណយ និង ណាបយ, ត្រូវចុះ ឥ អាគមផង ឧ. **ការេតព្វោ ការយិតព្វោ ការាបេតព្វោ ការាបយិតព្វោ** "គប្បីឲ្យធ្វើ ត្រូវឲ្យធ្វើ, គួរឲ្យធ្វើ" ។

តព្វ - បច្ច័យនេះ ជាកិច្ចប្បច្ច័យខាងកិរិយាកិតក:ក៏ពិតមែន, ប៉ុន្តែអាចប្រើជានាមនាមបានខ្លះ ឧ. **គមនំ** = **គន្តព្វំ** "កិរិយាទៅ, ដំណើរទៅ" ភ. ភ. ។

អនីយ

អនីយ - បច្ច័យមានគតិដូចតព្វ - បច្ច័យដែរ, ខុសតែវិធីរូបសិទ្ធិនិងភាពសណ្ឋានប៉ុណ្ណោះដូច្នេះ ៖

១) ធាតុដែលមាន អក្សរ ២ តួ, ផ្លាស់ឲ្យខុសចាកភាពដើមខ្លះក៏មាន ឧ. **ទស្សនីយំ** "(គឺជន) គប្បីឃើញ, គួរមើល" ។

២) ធាតុទោលតែមួយតួ, ត្រូវព្រឹទ្ធិធាតុខ្លះ មិនបាច់ព្រឹទ្ធិខ្លះ ដែលត្រូវព្រឹទ្ធិ ឧ. **ភវនីយំ** "(គឺសត្វ) គប្បីកើត" ។ ដែលមិនបាច់ព្រឹទ្ធិ ឧ. **ធានីយំ** "(ដែលជន) គួរផឹក" ។

៣) សូម្បីធាតុដែលមានអក្សរ ២ តួ, ក៏ត្រូវព្រឹទ្ធិបានខ្លះដែរ ឧ. **ភោជនីយំ** "(ដែលជន) គួរបរិភោគ" ។

៤) ធាតុដែលមាន "រិ" ឬ "ហិ" ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ "ន" របស់ អនីយ ជា "ណ" គឺធ្វើអនីយឲ្យជា "អណីយ" ឧ. **ករណីយំ** "(គឺជន) គប្បីធ្វើ" **គហណីយំ** (ដែលជន) គប្បីកាន់" ។

៥) សូម្បីធាតុក្រៅពីនេះ ក៏អាចឲ្យផ្លាស់ "ន" ជា "ណ" បានខ្លះដែរ តែមានតិច ឧ. **រមណីយំ** "(ដែលជន) គួរត្រេកអរ" ។

៦) តាមធម្មតារបស់បច្ច័យនេះ ច្រើនតែទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យនៅដូចដើម មិនផ្លាស់ប្រែ ឧ. **បចនីយំ** "(ដែលជន) គប្បីចម្អិន" ។

៧) ខាងហេតុកម្មវាចកៈ គ្រាន់តែចុះ ណាបេ - បច្ច័យ មិនបាច់ចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុក៏មាន ឧ. បុំ. **ការាបនីយោ**, ឥ. **ការាបនីយា**, នបុំ. **ការាបនីយំ** "(ដែលជន) គប្បីឲ្យធ្វើ, ត្រូវឲ្យធ្វើ, គួរឲ្យធ្វើ" ។ ត្រូវចុះ ណាបេ - បច្ច័យ ព្រមទាំងបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុក៏មាន ឧ. បុំ. **សិក្ខាបនីយោ**, ឥ.

សិញ្ចាបនីយា, នប៉ុ. **សិញ្ចាបនីយំ** "(ដែលជន) គប្បីឲ្យដេរ, ត្រូវឲ្យដេរ, គួរឲ្យដេរ" ។

៨) អនីយ - បច្ច័យនេះ ជាកិច្ចប្បច្ច័យខាងកិរិយាកិតកៈក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែជួនណាប្រើជានាមនាមក៏បានខ្លះ ឧ. **សេដ្ឋី បណីតេន ខាទនីយេន ភោជនីយេន ភិក្ខុសង្ឃំ បរិវិសិ** "សេដ្ឋី អង្គាសហើយនូវភិក្ខុសង្ឃដោយវត្ថុដែលជនគួរទំពារស៊ី (បង្អែម) ដោយវត្ថុដែលជនគួរបរិភោគ (ចំអាប) ដ៏ថ្លៃថ្លា" ។

(១៤៨) ឧទាហរណ៍ ក្នុង កិតកិច្ចប្បច្ច័យ

មាន

មាន - បច្ច័យ ចុះក្នុងវាចកៈទាំង ៥ ៖

កត្តុវាចកៈ **បចមានោ**, **បចមានា**, **បចមានំ** "កំពុងចំអិន, កាលចំអិន" (នេះមានចុះ អ-បច្ច័យ សម្រាប់ពួកភូ-ធាតុផង) ។

កម្មវាចកៈ **ករិយមានោ** "(គឺជន) កំពុងធ្វើ, កាលធ្វើ"

ភាវវាចកៈ **លព្ភមានំ** "(គឺជន) កំពុងបាន, កាលបាន" ។

ហេតុកត្តុវាចកៈ *ត្រូវចុះ ណយ ឬ ណាបយ* **ការយមា-ោ**, **ការាបយមាោ** *កំពុងឲ្យធ្វើ, កាលឲ្យធ្វើ" ត្រូវចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុអាខ្យាតមកផងក៏មាន* ឧ. **ជិញ្ញាបយមា-ោ** *" កំពុងឲ្យលេង, កាលឲ្យលេង" ។*

ហេតុកម្មវាចកៈ *ត្រូវចុះ ណាបេ - បច្ច័យ, យ - បច្ច័យ និង ឥ-អាគម* ឧ. **ការាបិយមាោ** *"(គឺជន) កំពុងឲ្យធ្វើ, កាលឲ្យធ្វើ" ត្រូវចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុអាខ្យាតមកផងក៏មាន* ឧ. **ជិញ្ញាបិយមាោ** *"(គឺជន) កំពុងឲ្យលេង, កាលឲ្យលេង" ។*

ត

ត - *បច្ច័យប្រើបានគ្រប់វាចកៈទាំង ៥ កាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ១៩ យ៉ាង៖*

១) *បើទីបំផុតធាតុជាស្រៈដែលមិនមែនជា* ឃ *គ្រាន់តែផ្សំ និង* ត *បច្ច័យជាការស្រេច* ឧ.

ញា + ត :	ញាតោ	*"ដឹងហើយ",*
យា + ត :	យាតោ	*"ទៅហើយ",*
ឆហា + ត :	ឆហាតោ	*"ង្វូតហើយ",*
ចិ + ត :	ចិតោ	*"សន្សំហើយ",*

ជិ + ត : ជិតោ "ឈ្នះហើយ",

ភី + ត : ភីតោ "ខ្លាចហើយ",

ជី + ត : ជីតោ "នាំទៅហើយ",

សុ + ត : សុតោ "ឮហើយ, ស្ដាប់ហើយ",

ភូ + ត : ភូតោ "កើត-, មាន-, ជាហើយ" ។

២) ចំពោះ ឋា, ធា, ចា - ធាតុ ប្ដូរជាផ្លាស់ អា របស់ ឋា, ធា ជា ឥ, អា របស់ ចា ជា ឦ ឧ.

ឋា + តៈ ឋិតោ "ឈរ-, ឋិតនៅ-, តាំងនៅហើយ"-

និ + ធា + តៈ និហិតោ "ដម្កល់-, កប់-, ដាក់ចុះហើយ",

ចា + តៈ បីតោ "ផឹកហើយ" ។

៣) ចំពោះ ធា - ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ ត - បច្ច័យជា ឥន្ន ហើយ លុប អា របស់ ធា ឧ. ទិន្នោ "ឲ្យហើយ", តែកាលមានបទដទៃនាំមុខ បំប្រួញចូលទៅជាបទសមាស, ត្រូវផ្លាស់ ទិន្ន ជា ទត្ត ខ្លះ ឧ. ទេវទត្តោ ព្រហ្មទត្តោ ពុទ្ធទត្តោ ដែលទេវតា-ព្រហ្ម-ព្រះពុទ្ធឲ្យហើយ, (ប្រទានហើយ)" ។

៤) បើទីបំផុតធាតុជាស្រៈ ឰ, ផ្លាស់ ឰ ជា ឥ ខ្លះ, ជា ឦ ខ្លះ, ជា អា ខ្លះ ឧ.

អភិ + ឈេ + តៈ អភិជ្ឈិតោ "សម្លឹងរំពៃហើយ",

គេ + តៈ គីតោ "ច្រៀងហើយ", បើប្រើជានាមនាម ជានបុំ. គីតំ "ការចៀង, ចម្រៀង",

តេ + តៈ តាតោ "គ្រប់គ្រង-, រក្សា-, ចិញ្ចឹមហើយ", បើប្រើជានាមនាម ប្រែថា "ឪ, ឪពុក, បិតា" ។

៥) ធាតុដែលមាន រ, ន, ម ជាទីបំផុត ត្រូវលុបទីបំផុតធាតុក៏មាន ឧ.

ករ + ត : កតោ "ធ្វើហើយ",

សរ + ត : សតោ "រលឹកហើយ", បើប្រើជានាម ប្រែថា "អ្នករលឹក, អ្នកមានស្មារតី",

មរ ឬ មន + ត : មតោ "ស្លាប់ហើយ" ឬ "ពោលហើយ,..",

ខន + ត : ខតោ "ជីកហើយ",

ជន + ត : ជាតោ "កើតហើយ",

គម + ត : គតោ "ទៅហើយ",

រម + ត : រតោ "ត្រេកអរហើយ", ។

៦) ចំពោះ បូរ - ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ ត - បច្ច័យនិង រ ទីបំផុតធាតុជា ណ្ណ ឧ. បុណ្ណោ "ពេញហើយ" ។

៧) ចំពោះធាតុដែលមាន រ ជាទីបំផុត ដូច ចរ, ជរ, តរ ត្រូវផ្លាស់ ត- បច្ច័យជា ឥណ្ណ ហើយលុប រ ចេញ ឧ.

ចរ + ត : ចិណ្ណោ "ប្រព្រឹត្តហើយ",

ជរ + ត : ជិណ្ណោ "ចាស់គ្រាំគ្រា-, ទ្រមហើយ",

តរ + ត : តិណ្ណោ "ឆ្លងហើយ",

៨) ធាតុដែលមាន ក ជាទីបំផុត ត្រូវផ្លាស់ ត - បច្ច័យនិងទី- បំផុតធាតុជា ក្ក ឧ. សក្កោ "អ្នកអាច" នេះជាគុណនាម, បើប្រើជានាមនាមជា បុំ. ជាព្រះនាមព្រះឥន្ទ ឧ. សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ។

៩) ធាតុដែលមាន ហ ជាទីបំផុតផ្លាស់ ត - បច្ច័យនិង ហ ជា ឡ្ហ ក៏មាន, ជា ឡ្ហ ក៏មាន, ជា ទ្ធ ក៏មាន ឧ.

ទហ + ត : ទឡ្ហោ "ឆេះហើយ",

មុហ + ត : មូឡ្ហោ "វង្វេងហើយ",

ឱ + ទហ + ត : ឱទទ្ធោ "គ្របសង្កត់ហើយ", ។

១០) ធាតុដែលមាន ស ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ ត - បច្ច័យនិង ស ទីបំផុតធាតុជា ដ្ឋ ឧ.

តុស + ត : តុដ្ឋោ "ត្រេកអរហើយ",

ទិស + ត : ទិដ្ឋោ "ឃើញហើយ",

អនុ + សាសិ + ត: អនុសិដ្ឋោ "ប្រៀនប្រដៅហើយ", កសិ + ត: កដ្ឋោ "ភ្ជួរ-, រាស់ហើយ" ។ តែ សុសិ - ធាតុឲ្យផ្លាស់ ត និង សិ ជា ក្ខ ឧ. សុក្ខោ "ស្ងួតហើយ" ។

១១) ធាតុដែលមាន ច, ជ, ប ជាទីបំផុតផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា ត (បច្ឆិមរូប) ឬ ផ្លាស់ ត - បច្ច័យនិងទីបំផុតធាតុជា ត្ត ក៏បាន ឧ.

សិច + ត: សិត្តោ "ស្រោចហើយ",

កុជ + ត: កុត្តោ "បរិភោគហើយ",

គុប + ត: គុត្តោ "គ្រប់គ្រងហើយ",

ប៉ុន្តែ បច - ធាតុ ត្រូវផ្លាស់ ត - បច្ច័យនិង ច ទីបំផុតធាតុជា ក្ក ឧ. បក្កោ "ចំអិន-, ឆ្អិន-, ទុំហើយ" ។

១២) ធាតុដែលមាន ឌ, ភ ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ ត - បច្ច័យជា ឌ្ឍ ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញ ឬ ផ្លាស់ ត - បច្ច័យនិងទីបំផុតធាតុជា ឌ្ឍ ក៏បាន ឧ.

កុឌ + ត: កុឌ្ឍោ "ខឹងហើយ",

អា + រភ + ត: អារទ្ធោ "ប្រារព្ធហើយ",

១៣) ធាតុដែលមាន មិ ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ ត - បច្ច័យជា ន្ត ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញ ឬថាផ្លាស់ ត - បច្ច័យនិងទីបំផុតធាតុជា ន្ត ក៏មាន ឧ.

ប + កាមិ + ត : បក្កន្តោ "ចៀសចេញហើយ" ។

១៤) បើទីបំផុតធាតុជាស្រៈ ផ្លាស់ ត - បច្ច័យជា ន ក៏មាន ឧ.

លី + ត :លីនោ "រួញហើយ-, រួញរាហើយ",

សំ + លី + ត : សល្លីនោ "សម្ងំហើយ-, ពួនហើយ",

បដិ + សំ + លី + ត : បដិសល្លីនោ "គេចចេញ-ហើយ-, សម្ងំហើយ",

និ + លី + ត: និលីនោ "ពួនហើយ, . . .",

ហា + ត: ហីនោ "សាបសូន្យហើយ, ថោកទាប",

ខី + ត : ខីណោ "អស់ហើយ",

លូ + ត : លូនោ "កាត់ហើយ, ដកហើយ",

កិលេ + ត : កិលានោ "ឈឺហើយ", បើប្រើជានាមប្រែថា "អ្នកឈឺ" ។

១៥) បើទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈ ក្រៅពីគតិដែលពោលហើយត្រូវផ្លាស់ដូចតទៅនេះ ៖

ក) បើទីបំផុតធាតុជា ច្ឆ, ញ្ឆ ត្រូវផ្លាស់ ត - បច្ច័យជា ដ្ឋ ឬ ជា ក្ត ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញ ឧ.

បុច្ឆ + ត : ។ បុដ្ឋោ "សួរហើយ",

ភញ្ឆ + ត : ភដ្ឋោ ឬ ភក្តោ "បំបាក់ហើយ" ។

ខ) បើទីបំផុតធាតុជា ទ ត្រូវផ្លាស់ ត - បច្ច័យនិង ទ ទីបំផុតធាតុជា ន្ន ឧ.

ភិទ + ត : ភិន្នោ "បែកហើយ, បែកធ្លាយហើយ",

រុទ + ត : រុន្នោ "យំហើយ",

ឆិទ + ត : ឆិន្នោ "កាត់ហើយ, ដាច់ហើយ" ។

គ) បើទីបំផុតធាតុជា គ, ជ, ជ្ជ ផ្លាស់ ត - បច្ច័យ និង ទីបំផុតធាតុជា ក្ត ឧ.

លគ + ត : លគ្គោ "ជាប់ហើយ",

សំ + វិជ + ត : សំវិគ្គោ "តក់ស្លុតហើយ",

និ + មុជ្ជ + ត: និម្មុគ្គោ "មុជចុះហើយ, លិចចុះហើយ" ។

១៦) ចំពោះ ករ - ធាតុ បើមានឧបសគ្គៈ ៣ តួ គឺ សំ, ឧប បរ ឬ និបាតសព្ទគឺ បុរ ជាបុព្វបទ ត្រូវផ្លាស់ ករ ជា ខ ឧ.

សំ + ករ + ត: សង្ខតោ "ធ្វើព្រមហើយ, តាក់តែងហើយ",

ឧប + ករ + ត: ឧបក្ខតោ "ចូលទៅធ្វើហើយ, តាំងធ្វើហើយ",

បរិ + ករ + ត: បរិក្ខតោ "ធ្វើជុំវិញហើយ, ហែហមហើយ, ព័ទ្ធហើយ",

បុរ + ករ + ត: បុរក្ខតោ "ធ្វើក្នុងខាងមុខហើយ, ចោមរោមហើយ" ។

១៧) ទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈ បើមិនលុប, មិនផ្លាស់ទេ គ្រាន់តែចុះ ឥ - អាគមមកជាការស្រេច ឧ.

កជ + ត: កជិតោ "ពោលហើយ, ថ្លែងហើយ, សម្ដែងហើយ, . . .",

កប្ប + ត: កប្បិតោ "កាត់ហើយ, កោរហើយ",

ភាស + ត: ភាសិតោ "ពោលហើយ, សម្ដែងហើយ" ។

១៨) ទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈក្ដី ជាស្រៈក្ដី ត្រូវព្រឹទ្ធិ ឬផ្លាស់តាមពួកធាតុ ឬចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុ ហើយចុះ ឥ - អាគមក៏បាន ឧ.

សុច + ត: សោចិតោ "សោកហើយ, ស្ដាយហើយ",

ឥស + ត: ឥច្ឆិតោ "ប្រាថ្នាហើយ, ចង់បានហើយ",

ភូ + ត: ភាវិតោ "ចម្រើនហើយ, អប់រំហើយ",

គហ + ត: គណ្ហិតោ "ចាប់ហើយ, កាន់ហើយ"

កុដិ + ត : **កុដ្ឋិតោ** *"ខឹងហើយ"* ។

១៩) បើជាហេតុកម្មវាចកៈ ត្រូវចុះណាបេ - បច្ច័យ ហើយលុប **ណា** *និង* **ឯ** *ទុកត្រឹមតែ* **អាប** *ព្រមទាំងចុះ* **ឥ** *- អាគមមកផង, មិន បាច់ចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុអាខ្យាតក៏មាន* **ឧ. មរ + ណាបេ + ឥ + តៈ មារាបិតោ** *(ឲ្យស្លាប់ហើយ",* *ចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុអាខ្យាតមកផងក៏មាន* **ឧ. ញា + ណាបេ + ឥ + តៈ ជាបិតោ** *"ឲ្យដឹងហើយ"* ។

ត *- បច្ច័យ សម្រាប់ប្រើខាងប៉ែកកិរិយាកិតកៈក៏ពិត, ប៉ុន្តែជួនណា ប្រើជានាមកិតកៈបានពេញទី* **ឧ. ពុជ្ឈតី´តិ = ពុទ្ធោ** *(ភគវា)* *"(ព្រះមានព្រះភាគ) ទ្រង់ត្រាស់ដឹង"* *ក. ក.* ។

ត្វា, ត្វាន, តូន

ត្វា, ត្វាន, តូន *- បច្ច័យទាំង ៣ នេះកាលចុះមកហើយ បើ មានឧបសគ្គៈណាមួយជាបុព្វបទ មានវិធីឲ្យផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នុ៎ះ ណាមួយជា* **យ** *ហើយទុកឲ្យនៅជា* **យ** *ប៉ុណ្ណោះក៏មាន ផ្លាស់* **យ** *និងទីបំផុតធាតុជាព្យញ្ជនៈផ្សេងក៏មាន មានរូបសិទ្ធិ ១៨ យ៉ាង ៖*

១) ធាតុដែលមាន **អា** *ជាទីបំផុត ត្រូវទុក* **យ** *នុ៎ះឲ្យគង់ រូបនៅ* **ឧ. អា + ទា + យៈ អាទាយ** *"កាន់យកហើយ, នាំទៅហើយ"* ។

២) ធាតុដែលមាន **ទិ** ជាទីបំផុត, ត្រូវផ្លាស់ យ និង **ទិ** ទីបំផុតធាតុជា **ជ្ជ** (ទ្យ > ជ្ជ) ក៏បាន ឧ. **អា** + **ឆិទិ** + **យ:** **អច្ឆិជ្ជ** "ដណ្តើមយកហើយ", . . . ។

៣) ធាតុដែលមាន **មិ** ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ យ និង **មិ** ទីបំផុតធាតុជា **ម្ម** (ម្យ > ម្ម) ក៏បាន ឧ. **និ** + **កមិ** + **យ:** **និក្ខម្ម** "ចេញទៅហើយ" ។

៤) ធាតុដែលមាន **ភិ** ជាទីបំផុត, ផ្លាស់យ និង **ភិ** ទីបំផុតធាតុជា **ព្ភ** (ភ្យ > ព្ភ) ក៏បាន ឧ. **អា** + **រភិ** + **យ:** **អារព្ភ** "ប្រារព្ធហើយ, តាំងផ្តើមហើយ, ចាប់ផ្តើមហើយ" ។

៥) ធាតុដែលមាន **ហិ** ជាទីបំផុត, ប្តូរ យ ទៅកន្លែង **ហិ**, **ហិ** មកកន្លែង យ (វណ្ណវិបរិយយ:) ជា **យ្ហ** ឧ. **ប** + **គហិ** + **យ:** **បគ្គយ្ហ** "ផ្គងហើយ, លើកឡើងហើយ, . . ." ។

៦) គ្រាន់តែចុះ ឥ - អាគមមក, ទុក យ ឲ្យគង់រូបនៅក៏បាន ឧ. **ឧ** + **ទិសិ** + **យ:** **ឧទ្ទិសិយ** "សម្តែងហើយ" ។

៧) ធាតុដែលមាន **សិ** ជាទីបំផុត, ផ្លាស់ យ ជាបុព្វរូបក៏បាន **ឧ** + **ទិសិ** + **យ:** **ឧទ្ទិស្ស** "ចំពោះហើយ, ចោះ-ចំពោះហើយ, ដៅហើយ, ឧទ្ទិសហើយ" ។

៨) ធាតុខ្លះគ្រាន់តែឲ្យចុះ យ - អាគមមកជា យ្យ ក៏បាន ឧ. **អភិ + ភូ + យ: អភិភុយ្យ** *"គ្របសង្កត់ហើយ" ។*

៩) ធាតុដែលមានឧបសគ្គ:ជាបុព្វបទ, មិនបាច់ផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នោះណាមួយជា យ ក៏បាន, តែត្រូវចុះ ឥ - អាគមនៅទីបំផុតធាតុ ឧ. **និ + កមិ + ត្វា ឬ ត្វាន: និក្ខមិត្វា ឬ និក្ខមិត្វាន** *"ចេញហើយ" ។*

១០) សូម្បីផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នោះជា យ ហើយផ្លាស់ យ និ់ង និងទីបំផុតធាតុជារូបផ្សេងដូច **អជ្ឈិដ្ឋ, បគ្គយ្ហ** *រូបហើយអាចចុះ ឥ - អាគមនិង ត្វា - បច្ច័យថែមមកមួយជាន់ទៀតក៏បាន* ឧ. **អជ្ឈិដ្ឋិត្វា** *"ដណ្ដើមយកហើយ"* **បគ្គយ្ហិត្វា**[១] *"ផ្គងហើយ, លើកឡើងហើយ" ។*

១១) សូម្បីធាតុដែលមិនមានឧបសគ្គ:ជាបុព្វបទ ក៏អាចផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នោះ ណាមួយជា យ ហើយចុះ ឥ - អាគមក៏បាន ឧ. **ចិន្ត + យ: ចិន្តិយ** *"គិតហើយ",* **ញា + ជា + យ: ជានិយ** *"ដឹងហើយ",* **ភូ + យ: ភវិយ** *"កើតហើយ, មានហើយ, ជាហើយ" ។*

១- ន័យខ្លះថា ចុះ **យ** - បច្ច័យសម្រាប់ពួក ទិវ - ធាតុ ក្នុងអាខ្យាត ហើយចុះ ឥ- អាគមនិងត្វា - បច្ច័យបានរូបជា **អជ្ឈិដ្ឋិត្វា, បគ្គយ្ហិត្វា** ។

១២) ធាតុដែលមាន ធ, ភ ជាទីបំផុត, បើទុកជាមិនមាន ឧបសគ្គៈជាបុព្វបទ, ក៏អាចផ្លាស់ យ នោះនិងទីបំផុតធាតុជា ទ្ធា ឬ ទ្ធាន បានខ្លះ ឧ. វិធ + យៈ វិទ្ធា "មុតហើយ, បាញ់ហើយ, ចាប់ហើយ", លភ + យៈ លទ្ធា លទ្ធាន "បានហើយ" ។

១៣) ឥ - ធាតុនិងធាតុដែលមាន ច៑, ឆ៑, រ៑, ត៑, ទ៑ នៅទីបំផុតជាដើម, អាចផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នោះ ណាមួយជា ច្ច[១] បាន ឧ. អតិ + ឥ + ច្ចៈ អតិច្ច "កន្លងហើយ", វិ + វិច៑ (លុបច៑) + ច្ចៈ វិវិច្ច "ស្ងាត់ហើយ", អា + ហន៑ (លុបន៑) + ច្ច > អាហច្ច "ប៉ុប - ទើស - ទល់ - កល់ - កើល - ទង្គិចហើយ", ករ៑ - (លុបរ៑) + ច្ច > កច្ច "ធ្វើហើយ", សំ + ចិត៑ (លុបត៑) + ច្ចៈ សញ្ចិច្ច "គិតព្រមហើយ, ក្លែងហើយ" អនុ + វិទ៑ (លុប ទ៑) + ច្ច > អនុវិច្ច "ពិចារណាហើយ,..." ។

---

១ មូលកច្ចាយនៈថា ផ្លាស់បច្ច័យទាំង ៣ នោះ ណាមួយជា **រច្ច** ហើយលុប **រ** ចេញ, តែក្នុងទីនេះយើងសរសេរជា **ច្ច** វិញ ដើម្បីឲ្យស្របតាមសូត្រក្នុងមោគ្គល្លានថា, **ឥតោ ច្ចោ** "ផ្លាស់ ត្វា ជា ច្ច អំពីមុខ ឥ - ធាតុ និងធាតុដែលមាន **ច៑**, **ឆ៑**, **រ៑**, **ត៑**, **ទ៑** ជាទីបំផុត ។

១៤) ចំពោះ និសិ - ធាតុ, ផ្លាស់ ត្វា ជា ស្វា, ត្វាន ជា ស្វាន ហើយលុបទីបំផុតធាតុចេញ ឧ. និស្វា "ឃើញហើយ", និស្វាន "លុះឃើញហើយ, លុះចួបហើយ" ។

១៥) ផ្លាស់ ត្វា - បច្ច័យជា តុំ[២] ហើយផ្លាស់ តុំ ទុំះជា ដ្ឋុំ បានខ្លះ ឧ. អភិ + ហរិ + ដ្ឋុំ: អភិហដ្ឋុំ នាំទៅចំពោះហើយ", និសិ + ដ្ឋុំ: ឧដ្ឋុំ "ឃើញហើយ" (មានលុបទីបំផុតធាតុផង) ។

១៦) ផ្លាស់ ត្វា ជា យាន[១] បានខ្លះ ឧ. ខាទិ + ឥ- អាគម យាន: ខាទិយាន ទំពាស៊ីហើយ, ខាំស៊ីហើយ" ។

១៧) ផ្លាស់ ត្វា ជា ដ្ឋា[២] បានខ្លះ ឧ. និសិ (លុបសិ) + ដ្ឋា: និដ្ឋា "ឃើញហើយ" ។

១៨) ហេតុកត្តុវាចក: ត្រូវចុះការិត - បច្ច័យមកផង ចុះបច្ច័យសម្រាប់ពួកធាតុក៏មាន មិនបាច់ចុះក៏មានផង ត្រង់ ណេយ និង ណាបយ ត្រូវចុះ ឥ - អាគមមកផង ឧ. ចាចេត្វា, ចាច- យិត្វា, ចាចាបេត្វា, ចាចាបយិត្វា "(ឲ្យចំអិនហើយ..." ។

១- ផ្លាស់ **ត្វា** ជា តុំ ជា **យាន** នេះដោយមានសូត្រក្នុងមោគ្គល្លានថា **តុំយា- នា** "ផ្លាស់ **ត្វា** ជា **តុំ** ជា **យាន**" ។

២- មតិយើងថាផ្លាស់ ត្វា ជា ដ្ឋា, តែសទ្ទនីតិសូត្រថា **ត្វាស្ស រដ្ឋា ច** "ផ្លាស់ **ត្វា** ជា **រដ្ឋា**" (ហើយលុបរចេញទុកតែដ្ឋា) ។

កុញ្ចេត្វា, កុញ្ចយិត្វា, កុញ្ចាបេត្វា, កុញ្ចាបយិត្វា

"ឲ្យបរិភោគហើយ, ឲ្យស៊ីហើយ, ឲ្យសោយហើយ" ។

កិរិយាកិតកៈចប់ ។

ចប់ កិតកនិទ្ទេសទី ៦ តែប៉ុណ្ណេះ ។

ឧណាទិនិទ្ទេសទី ៧

ឧណាទិ

(១៤៩) ឧណាទិនិទ្ទេសនេះមានគតិជាមួយគ្នានឹងកិតក:និទ្ទេសដែរ, ប៉ុន្តែបច្ច័យដែលប្រើក្នុងឧណាទិនេះ ត្រូវគ្នានឹងបច្ច័យក្នុងកិតក:ខ្លះ ប្លែកគ្នាខ្លះ ដែលប្លែកគ្នាអំពីបច្ច័យក្នុងកិតក:ហៅថាបច្ចេកប្បច្ច័យ ។

បច្ចេកប្បច្ច័យ

ប្រែថា "បច្ច័យផ្សេងដោយឡែក" គឺបច្ច័យសម្រាប់នាមកិតក: ផ្សេងដោយឡែកអំពីបច្ច័យក្នុងនាមកិតក: និងកិរិយាកិតក: ដែលពោលរួចមកហើយ (ហៅថាបច្ចេកប្បច្ច័យ) ដោយសង្ខេបមាន ២៥ តួ គឺ ឧណ *ឬ ណុ,*[១] *ថ, ម, ល, យ,* យាណ, លាន, ថុ, ត្តិម, ណិម, ត្រណ ធ, ទ, ឥទ្ធ, ក, ឥរ, អល, ទុ, ឦវរ, ឱរ, នុ, ណុ, ឧស្ស, ឧស (នុស), ឥស ។

១- ក្នុងកច្ចាយនូបត្ថម្ភក:ថាតែ **ណុ** មិនមាន **ឧណ** ទេ ហើយរៀងទុកនៅត្រង់ទី ១១, ក្នុងទីនេះ យើងថា **ឧណ** ឬ **ណុ** ហើយរៀងទុកជាទី ១ វិញ ដើម្បីឲ្យស្របនឹងពាក្យ **ឧណាទិ** ដែលប្រែថា "បច្ច័យមានឧណជាដើម" ។

ឧណា ឬ ណុ

(មានព្រឹទ្ធិ)

ឧណា ឬ ណុ - បច្ច័យកាលចុះមកហើយ មានវិធីឲ្យព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុដែលជារស្សៈសុទ្ធ ហើយលុប ណ ចេញ ទុកឲ្យសល់នៅតែស្រៈ ឧ ដូច **ករ + ឧណា ឬ ណុ > ការុ វិ. ករោតីតិ = ការុ** (ជនោ) "(ជន) អ្នកធ្វើ ("អ្នកមានសិល្បៈ, ជាង) ក. ក. ។

ថ

ថ - បច្ច័យកាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ៤ យ៉ាង ៖

១) បើទុកទីបំផុតធាតុ, ត្រូវចុះ អ - បច្ច័យសម្រាប់ពួក ភូ - ធាតុផ្សំនឹង ថ - បច្ច័យជា **អថ ឧ. បច្ចនីកាជម្មេ សមេតីតិ = សមថោ** (ជម្មោ) "(ធម៌) រម្ងាប់នូវធម៌ជាសត្រូវ" ក. ក. ។ **ឧរណំ៖ ឧហាណំ = ឧរថោ** "សេចក្ដីក្រវល់ក្រវាយ, សេចក្ដីពោលពាល" ភ. ភ. ។

២) បើមិនចុះ អ - បច្ច័យសម្រាប់ពួក ភូ - ធាតុទេ, ត្រូវលុបទីបំផុតធាតុចេញ **ឧ. រហិតព្វោះ គណ្ហិតព្វោតិ = រថោ** (យាន-

វិសេសោ "(យានវិសេស) ដែលជនគួរកាន់យក" = (ដែលគេគួរជិះ) កម្ម. កម្ម. ។

៣) ចំពោះធាតុ ៣ តួគឺ វុ, សុ, អសិ ត្រូវផ្លាស់ស្រៈ ឧ. របស់ សុ, វុ ជា អត ផ្លាស់ អសិ ជា អត ហើយមិនបាច់ចុះ អ - បច្ច័យសម្រាប់ពួកកូ - ធាតុទេ ។ សុ ឧ. **សវត្ថិ: សត្តេ ហឹសត្ថិ ឯតេជាតិ = សត្ថំ** (បហរណវត្ថុ) "(វត្ថុសម្រាប់ប្រហារ) ជាគ្រឿងបៀតបៀនទូវសត្វ (នៃជន)" = (សស្ត្រា) ក. ករ. ។ វុ ឧ. **វុណោតិ: ហិរោត្តប្បំ សំវរតិ ឯតេជាតិ = វត្ថំ** (វត្ថុ) "(វត្ថុ) សម្រាប់បិទបាំងនូវហិរិនិងឱត្តប្ប: (នៃជន)" = (សំពត់) ក. ករ. ។ **អសិ** ឧ. **សទ្ធានុរូបំ អសតិ: ភវតីតិ = អត្ថោ** (សភាវោ) "(សភាវ:) កើតដ៏សមគួរដល់សព្ទ" = (សេចក្តី) ក. ក. ។

៤) ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា ត ហើយមិនបាច់ចុះ អ - បច្ច័យសម្រាប់ពួកកូ - ធាតុ ឧ. **សសត្ថិ: សត្តេ ហឹសត្ថិ ឯតេជាតិ = សត្ថំ** (បហរណវត្ថុ) "(វត្ថុសម្រាប់ប្រហារ) ជាគ្រឿងបៀតបៀនទូវសត្វ (នៃជន)" = (សស្ត្រា) ក. ករ. ។

ម

ម[១] - *បច្ច័យ កាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ៣ យ៉ាង ៖*

១) *បើធាតុមានអក្សរពីរតួ, ត្រូវផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា* មិ (*បច្ចិមរូប*) *ផ្សំជា* ម្ម ឧ. **ជាគេតីតិ = ជម្មោ**[២] (*សភាវោ*) "(*សភាវៈ*) *ទ្រទ្រង់*" *ក. ក. ។*

២) *បើធាតុដែលមាន* មិ, *សិ ជាទីបំផុត គ្រាន់តែផ្សំ* ម *បច្ច័យជាមួយនឹងទីបំផុតធាតុជាការស្រេច* ឧ. **អមេតិៈ បេ-មេដ បវត្តតិ បុត្តកោសូតិ = អម្មាៈ មាតា** (*ឥត្ថី*) "(*ស្ត្រី*) *អ្នកប្រព្រឹត្តដោយសេចក្ដីស្រឡាញ់ក្នុងកូនតូច*" = (*ម៉ែនាង*) *ក. ក. ។* **អស្សតេតិ = អស្មា** (*វត្ថុជាតិ*) "(*វត្ថុជាតិ*) *ដែលគេតែងបោះ*" = (*ថ្ម*) *កម្ម. កម្ម. ។*

១- ក្នុងមូលកច្ចាយនៈ ត្រង់នាមកិតកៈថា រម្ម - បច្ច័យតែក្នុងឧណាទិនេះថា មន-បច្ច័យផង ថា ម - បច្ច័យផង កាលសម្រេចរូបហើយ ឃើញនៅសល់តែ ន ដូចគ្នា, ហេតុនោះបានជាក្នុងទីនេះ យើងសរសេរទុកតែ ម - បច្ច័យមួយតួវិញ ដើម្បីឲ្យងាយស្រួលដល់អ្នកសិក្សាថ្នាក់ដំបូង ។ ២- ធម្មោ នេះ ក្នុងនាមកិតកៈត្រង់កិតកិច្ច - បច្ច័យថា រម្ម - បច្ច័យ ធរ - ធាតុ + រម្ម - បច្ច័យ + សិ ។ ក្នុងឧណាទិនេះថា មន ឬ ម - បច្ច័យ, ផ្លាស់ រ ជាម > ធម្ម + សិ > ធម្មោ ហេតុនោះ អ្នកសិក្សាគួរចូលចិត្តថា ម - បច្ច័យតែម្ដងទៅ ព្រោះ ម ជាបច្ច័យតួពិតជាង រម្ម និង មន ។

៣) *បើធាតុទោល ត្រូវទុកធាតុឲ្យគង់រូបនៅ ព្រមទាំងព្រឹទ្ធិធាតុបានខ្លះ* ឧ. **ហិនោតិៈ បវត្តតីតិ = ហិមំ** (ជម្មជាតំ) *"(ជម្មជាត) ប្រព្រឹត្តទៅ" = (ទឹកសន្សើម) ក. ក. ។* **ហវនំ ហុយ្យតេ វា = ហោមោ** *"កិរិយាបូជា, ការបូជាយញ្ញ" ភ. ភ. ។*

ល

ល[១] - *បច្ច័យកាលចុះមកហើយមានរូបសិទ្ធិ ៣ យ៉ាង៖*

១) *ធាតុដែលមាន លិ ជាទីបំផុត គ្រាន់តែផ្សំជាមួយនឹង ល-បច្ច័យជាការស្រេច* ឧ. **អលតិៈ សជ្ជតីតិ = អល្លំ** (ជម្ម-ជាតំ) *"(ជម្មជាត) ជាប់នៅ" ក.ក ។* **កាលិតព្វំ សង្ខ្យាតព្វន្តិ = កាល្លំ** (ជម្មជាតំ) *"(ជម្មជាត) ដែលជនគប្បីរាប់" កម្ម. កម្ម. ។* **សត្តានំ សរីរេ សលតិ គច្ឆតិៈ បវិសតីតិ = សល្លំ** (បហរណវត្ថុ) *"(វត្ថុសម្រាប់ប្រហារ) ចូលទៅក្នុងសរីរៈនៃសត្វ" = (សរ, កូនសរ) ក. ក. ។*

១- ក្នុងកច្ចាយនទូបត្ថម្ភកៈ និងមូលកច្ចាយនៈថា ល និង យ - បច្ច័យទាំងពីរនេះ ចូលបានចំពោះតែអំពីមុខធាតុគឺ អលិ, កលិ, សលិ តែ ៣ ប៉ុណ្ណោះ (ចូរមើលទីនោះផង)

២) ធាតុ ២ តួដែលមិនមានទីបំផុតជា ល ទេ, គ្រាន់តែចុះ អ-បច្ច័យសម្រាប់ពួក ភូ - ធាតុត្រង់ទីបំផុតធាតុជាការស្រេច ឧ. ចុបតិៈ ឯកាគ្គ ន តិដ្ឋតី'តិ = ចបលោ (សភាវោ) "(សភាវៈ) ដែលឃ្លោង គឺថាមិនតាំងនៅក្នុងកន្លែងមួយ" = (ឃ្លេងឃ្លោង) ក. ក. ។

៣) ធាតុទោល គ្រាន់តែផ្សំជាមួយនឹងធាតុជាការស្រេច ឧ. សត្តេហិ សេវីយតី'តិ = សិលា (វត្ថុជាតិ) "(វត្ថុជាតិ) ដែលសត្វគប់រក" = (ថ្ម) កម្ម. កម្ម. ។

យ

យ[១] - បច្ច័យមានរូបសិទ្ធិ ៣ យ៉ាង ៖

១) យ (មិនមែនមកពី យក និង ណ្យ) ចុះបានចំពោះធាតុ ២ តួគឺ មា, ឆា ហើយទុកឲ្យគង់រូបនៅទាំងធាតុទាំងបច្ច័យ ។

មា ឧ. មេតិៈ បរិមេតិ អញ្ញេន ឧត្តមេន គុណេន អត្តានោ គុណន្តិ = មាយា (ធម្មជាតិ) "(ធម្មជាតិ)

១- មូលកច្ចាយនៈត្រង់នាមកិតកៈថា ណ្យ - បច្ច័យ, ដល់មកឧណាទិនេះថា យ-បច្ច័យ, ក្នុងគម្ពីរមោគ្គល្លានថា យក - បច្ច័យ, តែ ណ្យ និង យក - កាល ផ្សំនឹងធាតុ លុប ណ, លុប ក នៅសល់តែ យ ដូចគ្នា ហេតុនោះ គួរតែហៅឬសរសេរត្រឹមតែ យ - បច្ច័យ មានព្រឹទ្ធិ និង មិនព្រឹទ្ធិប៉ុណ្ណោះ ទើបសមហេតុផលជាង ។

រាប់នូវគុណនៃខ្លួន ដោយគុណដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ដទៃ" = (កិច្ចកល់, ការល្បង) ក. ក. ។

ឆា ឱ. ឆេតិ: ឆិន្ទតិ សំសយន្តិ =ឆាយា (ជម្មជាតិ) "(ធម្មជាតិ) កាត់នូវសេចក្ដីសង្ស័យ" ក. ក. ឆិន្ទតិ បរិស្សមន្តិ វា = ឆាយា (ជម្មជាតិ) "ឬ ថា (ធម្មជាតិ) កាត់នូវសេចក្ដីលំបាក, -នឿយ, -ហត់" = (ស្រមោល, ម្លប់) ក. ក. ។

២) យ (មកពីយក) ចុះបានអំពីមុខធាតុមាន គុហ ជាដើម ហើយសម្រេចរូបដូចណ្យ - បច្ច័យ ។ គុហ ឱ. គូហនំ គុយ្ហិតព្វំ វា = គុយ្ហំ កិរិយាបិទបាំង, ការលាក់" ក. ក. ។ សាសិ ឱ. សាសីយតី'តិ = សិស្សោ (ជនោ) "(ជន) ដែលគ្រូប្រៀនប្រដៅ" = (សិស្ស) កម្ម. កម្ម. ។

៣) យ (មកពី ណ្យ) សម្រេចរូបតាមរូបសិទ្ធិរបស់ ណ្យ-បច្ច័យក្នុងនាមកិតក: (ចូរមើលណ្យ-បច្ច័យក្នុងនាមកិតក:ខាងដើម) ។

យាណ

យាណ - បច្ច័យចុះបានចំពោះតែ កល - ធាតុមួយ ឱ. កលិតព្វំ: សង្ខ្យាតព្វ'ន្តិ = កល្យាណំ (គុណជាតំ) "(គុណជាត) ដែលជនគួររាប់" = (លំអ) កម្ម. កម្ម. ។

ឍាន

ឍាន - បច្ច័យចុះបានចំពោះតែ សលិ - ធាតុមួយ ឧ. តណា- តោ បដិក្កមិត្វា សលតិ - ឯត្ថាតិ = បដិសល្លានោ (បដេសោ) "(ប្រទេស) ជាទីគេចចេញអំពីពួកហើយសម្ងំនៅ (នៃយោគី)" ក. អធិ. ។

ថុ [ឬ ធុ]

ថុ- បច្ច័យមានវិធីឲ្យចុះ អ - បច្ច័យ សម្រាប់ពួកភូ - ធាតុមកផង ជាដរាប ឲ្យបានទៅ អថុ (ឬ អធុ) ឧ. វេបធំ = វេបថុ ឬ វេបធុ (វេបិ - ធាតុ) "កិរិយាញាប់ញ័រ" ក. ក. ។ វមធំ = វមថុ ឬ វមធុ (វមិ - ធាតុ) "(កិរិយាចង្អោរ)" = (រោគ- ក្អួតចង្អោរ) ក. ក. ។

ត្តិម

ត្តិម - បច្ច័យ មានរូបសិទ្ធិ ២ យ៉ាង ៖

១) បើធាតុ ២ តួឡើងទៅ ឲ្យលុបទីបំផុតធាតុចេញ

កិរណំ = កុត្តិមំ "កិរិយារោយរាយ" ក. ក. ។

២) *បើធាតុទោល (តែ ១ តួ) ជាទីឃៈ ត្រូវរស្សៈ ឬព្រឹទ្ធិ ក៏បាន* ឧ. **ជាគំ** = **ជត្តិមំ** *"កិរិយាឲ្យ, អំណោយ" ក. ក. ។* **ភវគំ** = **ភោត្តិមំ** *"កិរិយាកើត" ក. ក. ។*

ណិម

ណិម - *បច្ច័យ កាលចុះមកហើយមានវិធីឲ្យព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុ ដែលជារស្សៈសុទ្ធ ហើយលុប ណ ចេញជាដរាប ទុកឲ្យសល់នៅតែ ឥម ប៉ុណ្ណោះ* ឧ. **អវហគំ** = **ឱហារិមំ** *"កិរិយាបូជា, ការបូជា" ក. ក. ។*

ត្រណ

ត្រណ - *បច្ច័យ កាលចុះមកហើយ ត្រូវលុប ណ ចេញ ទុកឲ្យ សល់នៅតែ ត្រ ប៉ុណ្ណោះ ហេតុនោះនឹងហៅត្រឹមតែ ត្រ - បច្ច័យក៏បាន មានវិធីព្រឹទ្ធិអក្សរដើមធាតុក៏មាន. មិនបាច់ព្រឹទ្ធិក៏មាន* ឧ. **អាតបំ ឆាទេតី'តិ** = **ឆត្តំ** (វត្ថុ) *"(វត្ថុ) បាំងនូវកំដៅថ្ងៃ" ក. ក. ។* **យុញ្ជន្តិ: សត្តេ ពន្ធន្តិ ឯតេនា'តិ** = **យោត្តំ** (វត្ថុ) *"(វត្ថុ) សម្រាប់ប្រកបគឺជាចងនូវសត្វ (នៃជន)" = (ខ្សែ) ក. ករ. ។*

ឈ

ធ - បច្ច័យ ប្រើនចុះអំពីមុខធាតុ ដែលមានអក្សរ ២ តួ ហើយ ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា ឈ ឧ. (សប្បាឥយោ) រមន្តិ - ឯត្ថា'តិ = រន្ធំ (ឋានំ) "(ទី) ជាទីរីករាយ (នៃសត្វមានពស់ជាដើម)" = (រន្ធ, រូង, ប្រហោង, ព្រង់) ក. អធិ. ។

ឥ

ទ - បច្ច័យ ប្រើនចុះអំពីមុខធាតុដែលមាន "ឥ" ជាទីបំផុត ផ្លាស់ទីបំផុតធាតុជា "ឥ" ក៏មាន, ផ្សំ "ឥ" ទីបំផុតធាតុនិង បច្ច័យជា "ទ្ទ" ក៏មាន ឧ. ចឥតព្វោ: ឥច្ឆិតព្វោ'តិ = ចន្ទោ (ទេវបុត្តោ) "(ទេវបុត្រ) ដែលជនគួរចង់បាន" = (ព្រះចន្ទ) កម្ម. កម្ម. ។ សំ: សុន្ទ - ឧឥន្តិ: បសវន្តិ (ភាវិភាហា) - ឯត្ថា'តិ = សមុទ្ទោ (បទេសោ) "(ប្រទេស) ជាទីហូរទៅដោយប្រពៃ (នៃធ្នារទឹក) = (សមុទ្រ) ក. អធិ. ។

ឥទ្ធ

ឥទ្ធ - បច្ច័យ មានវិធីទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ឧ. ឥលតិ: ឧក្កតភាវំ កច្ឆតី'តិ = ឥលិន្ទោ (ជលោ)

"(ជន) អ្នកទ័ល គឺជាអ្នកដល់នូវភាពនៃខ្លួនជាបុគ្គលទុគ៌ត" = (អ្នកទ័លក្រ, អ្នកកំសត់) ក. ក. ។

ការ

ក - បច្ច័យ មានរូបសិទ្ធិ ២ យ៉ាង ៖

១) ផ្លាស់ទីបំផុតជាតុជា "ការ" ឧ. **វចិតព្វំ: បរិភាសិតព្វ័ន្តិ** = **វត្តំ** (**អាការជាតំ**) "(អាការជាត) ដែលជនគួរតិះដៀល" = (តម្រង់បស្សាវៈ) កម្ម. កម្ម. ។

២) គ្រាន់តែចុះ ក - បច្ច័យមកជាលំនាំ ហើយលុបចេញក៏បាន ឧ. **ភឱតព្វំ: ភាជិតព្វ័ន្តិ** = **ភណ្ឌំ** (**វត្ថុ**) "(វត្ថុ) ដែលជនគួរបែក" កម្ម. កម្ម. ។ **ភឱតព្វំ: ពន្ធិតព្វន្តិ** **វា**= **ភណ្ឌំ** (**វត្ថុ**) "ម្យ៉ាងទៀត (វត្ថុ) ដែលជនគប្បីវេច" = (ទ្រព្យ, អីវ៉ាន់) កម្ម. កម្ម. ។

ឥរ

ឥរ - បច្ច័យ មានវិធីទុកទាំងជាតុទាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ឧ. **វជតិ: អប្បជិមាតភាវំ គច្ឆតីតិ** = **វជិរំ** (**វតនវត្ថុ**) "(វតនវត្ថុ) ដល់នូវភាវៈនៃខ្លួន ជារបស់ដែលវត្ថុឯទៀតកំចាត់បង់ពុំបាន" = (ពេជ្រ) ក. ក. ។

អល

អល - *បច្ច័យ មានវិធីទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ឧ.* **កុសតិៈ ចាបកោះ អកុសលធម្មេ ធិដ្ឋតី តិ = កុស-លំ** (**គុណជាតំ**) "(*គុណជាត*) *ផ្តាច់នូវធម៌ដ៏អាក្រក់គឺថា អកុសល*" *ក. ក. ។* **កាមីយតី តិ = កាមលំ** (**វត្ថុ**) (*វត្ថុ*) *ដែលគេប្រាថ្នា, - ចង់បាន*" = (*ផ្កាឈូក*) *កម្ម. កម្ម. ។*

ឧ

ទុ-*បច្ច័យ មានវិធីទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ឧ.* **ឧក្ខំ អឧតិៈ អឧុភវតិ ឃតេជា តិ=អឌ្ឍុ** (**ពជ្ជនវត្ថុ**) "(*វត្ថុសម្រាប់បង*) *ជាគ្រឿងស៊ីនូវទុក្ខ គឺថាជាគ្រឿងរងនូវទុក្ខ* (*នៃជន*)" = (*ខ្នោះ*) *ក. ករ. ។* **ឧក្ខាវេឧនំ ឧជា-តី តិ = ឧឌ្ឍុ** (**ជម្មជាតំ**) "(*ធម្មជាត*) *ឲ្យនូវទុក្ខវេទនា*"= (*រោគដំណួចពិស*) *ក. ក. ។*

ឡិវ

ឡិវ-បច្ច័យ មានវិធីទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យ ឲ្យគង់រូបនៅ ហើយ ច្រើនចុះអំពីមុខធាតុទោល ឧ. **ចីយតី តិ= ចីវរំ** (**វត្ថំ**) "(*សំពត់*) *ដែលបព្វជិតសន្សំ*" *កម្ម. កម្ម. ។* **អជរា**

ចយិតព្វ៌ន្តិ=ចីវរំ (វត្ថុំ) "ឬថា (សំពត់) ដែលបព្វជិតគួរសន្សំ" កម្ម. កម្ម. ។

ឳរ

ឳរ-បច្ច័យ មានវិធីទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ឧ. **អត្តនោ កង្ខេន អញ្ញំ កង្ខំ កាប្បតិៈ ហាងតិ ហឹសតី៌តិ = កាប្បោ** (វត្ថុវិសេសោ) "(វត្ថុវិសេស) បៀតបៀនទូវក្ងិនឯទៀត ដោយក្ងិននៃខ្លួន" = (កប៉ូរ) ក. ក. ។ **កិព្វិសំ ការោតី៌តិ= ការូរោ** (ជនោ) "(ជន) អ្នកធ្វើនូវអំពើអាក្រក់" ក. ក. ។

ន្ទុ

ន្ទុ - បច្ច័យ ច្រើនចុះជាមួយនឹងធាតុទោល មានវិធីទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ ឧ. **បសវីយតី៌តិ = សូន្ទុ** (ជនោ) "(ជន) ដែលបិតាបង្កើត" = (កូន) កម្ម. កម្ម. ។ **វច្ឆំ ធាយេតិៈ ធាយេតី៌តិ = ធេន្ទុ** (គាវី) "(មេគោ) អ្នកញុាំងកូនគោឲ្យបៅ" = (មេគោទឹកដោះ) ក. ក. ។

ណុ

ណុ - បច្ច័យ មានវិធីទុក ណុ ឲ្យគង់រូបនៅ ហើយព្រឹទ្ធិធាតុ ឬផ្លាស់ស្រៈរបស់ធាតុ ឬ ក៏លុបទីបំផុតធាតុខ្លះក៏បាន ឧ. **វេតិ បសវតី៌តិ =**

វណ្ណោ (វត្ថុ) "(វត្ថុ) ទៅ, ហុយទៅ" = (លំអង, ធូលី) ក. ក. ។ **ខនិតព្វោតិ = ខាណុ (ឆិន្នរុក្ខក្ខន្ធោ)** "(ដើមឈើដាច់) ដែលជនគួរគាស់ចេញ" = (ដង្គត់) កម្ម. កម្ម. ។ **ភាតិ: ទិប្បតីតិ = ភាណុ (ទេវបុត្តោ)** "(ទេវបុត្រ) អ្នកបំភ្លឺ" = (ព្រះអាទិត្យ) ក. ក. ។ **វតិ: បវត្តតីតិ =វេណុ (រុក្ខវិសេសោ)** "(រុក្ខវិសេស) ប្រព្រឹត្តទៅគឺថាសាយទៅ" = (ដើមឫស្សី) ក. ក. ។

ឧស្ស

ឧស្ស - បច្ច័យ ចុះបានចំពោះតែ មន - ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ ឧ. **ការណាការណំ មនតិ: ជានាតីតិ = មនុស្សោ (សត្តវិសេសោ)** "(សត្តវិសេស) អ្នកដឹងនូវហេតុ (គួរ) និងហេតុមិនគួរ" = (មនុស្ស) ក. ក. ។

ឧស (នុស)

ឧស (នុស) - បច្ច័យនេះចុះបានចំពោះតែអំពីមុខ មន - ធាតុមួយប៉ុណ្ណោះ (នុស លុប និ នៅ ឧស) ឧ. **អត្ថានត្ថំ មនតិ: ជានាតីតិ = មានុសោ**[១] **(សត្តវិសេសោ)** "(សត្តវិសេស) អ្នកដឹងនូវហេតុជាប្រយោជន៍ និងហេតុមិនមែនជាប្រយោជន៍ ក. ក. ។

១- **មនុស្សោ, មានុសោ** នេះ នៅមានន័យដទៃទៀត (ចូរមើលបាលីវេយ្យាករណ៍ថ្នាក់ខ្ពស់របស់យើងអ្នកតែងត្រង់នាមកិតក: ឧស្ស, ឧស) ។

ឥស

ឥស - *បច្ច័យ មានវិធីទុកទាំងធាតុទាំងបច្ច័យឲ្យគង់រូបនៅ* ឧ. **មាតាបិតូនំ ហទយំ បូរេតីតិ** = **បុរិសោ** (ជនោ) *“(ជន) អ្នកញុំាំងហឫទ័យនៃមាតា និងបិតាឲ្យពេញ”* = *(បុរស)* *ក. ក.* ។ **តេមីយតេ** = **តិមិសំ** *“សេចក្តីងងឹត” ភ. ភ.* ។ **សស្សុសសុរេហិ សុណិតព្វាៈ ហឹសិតព្វាតិ** = **សុណិសា** (ឥត្ថី) *“(ស្ត្រី) ដែលម្តាយក្មេក និងឪពុកក្មេកគួបៀតបៀនបាន”* = *(កូនប្រសាស្រី) កម្ម. កម្ម.* ។

ឧណាទិនិទ្ទេស ទី ៧ ចប់ ។

ចប់ និទ្ទេសមាលា តែប៉ុណ្ណោះ ។

សម្ពន្ធមាលា

របៀបសម្ពន្ធ

អាយតនិបាត

បឋមាវិភត្តិ

(១៥០) *បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងបឋមាវិភត្តិ ត្រង់ដែលប្រែថា "វី" ជាបទប្រធាន មានអត្ថ ៤ យ៉ាងគឺ*

១) *បើមិនមានអាខ្យាតកិរិយា ឬកិតកិរិយាទទួលទេ ហៅថា* លិង្គត្ថោ ឬ លិង្គត្ថបឋមា ។

២) *ដែលមានអាខ្យាតកិរិយា ឬមានកិរិយាទទួល, បើជាកត្តុវាចកៈ ហៅថា* សយកត្តា ឬ សយកត្តុបឋមា *សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយា ។*

៣) *ដែលមានអាខ្យាតកិរិយា ឬ មានកិតកិរិយាទទួល, បើជាហេតុកត្តុវាចកៈ ហៅថា* ហេតុកត្តា ឬហេតុកត្តុបឋមា *សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយា។*

៤) *ដែលមានអាខ្យាតកិរិយា ឬមានកិតកិរិយាទទួល, បើជាកម្មវាចកៈឬជាហេតុកម្មវាចកៈ ហៅថា* វុត្តកម្មំ ឬ វុត្តកម្មបឋមា *សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយា ។*

ទុតិយាវិភត្តិ

(១៥១) *បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងទុតិយាវិភត្តិ មានអត្ថ ៦ យ៉ាង សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយាដូច្នេះ ៖*

១) *ជាអំពើដែលគេត្រូវធ្វើ ប្រែថា "នូវ" ហៅថា* អវុត្តកម្មំ ឬ អវុត្តកម្មត្ថទុតិយា ។

២) *ជាដំណើរ ឬ ជាទីទៅដល់ ប្រែថា "កាន់" ហៅថា* សម្បាបុណិយកម្មំ ឬ សម្បាបុណិយកម្មត្ថទុតិយា ។

៣) *ជាទីទទួលសម្រេចនូវអំពើ ដែលគេប្រើឲ្យធ្វើ ប្រែថា "ញុំាង" ហៅថា* ការិតកម្មំ ឬ ការិតកម្មត្ថទុតិយា ។

៤) *ជាទីប្រព្រឹត្តទៅរហូតដល់ ឬ លុះដល់, កន្លង, រំលង, ប្រែថា "អស់" ហៅថា* អច្ចន្តសំយោគោ ឬ អច្ចន្តសំយោគត្ថទុតិយា ។

៥) *ជាទីទទួលពាក្យដែលគេនិយាយចំពោះខ្លួន ប្រែថា "នឹង" ឬ "ចំពោះ" ហៅថា* អកថិតកម្មំ ឬ អកថិតកម្មត្ថទុតិយា ។

(កាលបើមានបទមួយជាអកថិតកម្មំដូច្នេះ ត្រង់បទមួយដែលប្រែថា "នូវ" ដែលជាអវុត្តកម្មំនោះត្រឡប់ទៅជាហៅថា កថិតកម្មំ ឬកថិតកម្មត្ថទុតិយាវិញ) ។

៦) *ជាគ្រឿងធ្វើកិរិយាឲ្យមានសេចក្តីប្លែកជាងប្រក្រតី ហៅថា* កិរិយាវិសេសនំ ឬ ទុតិយាកិរិយាវិសេសនំ ។

តតិយាវិភត្តិ

(១៥២) *បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងតតិយាវិភត្តិមានអត្ថ ៦ យ៉ាង សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយាក៏មាន ចូលនឹងនិបាតសព្ទ គឺសហឬសទ្ធិក៏មានដូច្នេះ*

១) ជាគ្រឿងសម្រេចនូវអំពើ ប្រែថា "ដោយ" ហៅថា ករណំ ឬ ករណត្ថតតិយា ។

២) ជាផ្លូវ ឬ ជាទំនង, ជាលំអាន ដែលប្លែកអំពីការសម្រេចនូវអំពើ ប្រែថា "ដោយនូវ" ឬ "តាម" ហៅថា តតិយាវិសេសនំ ឬ វិសេសនត្ថតតិយា ។

៣) ជាអ្នកសម្រេចនូវអំពើខ្លួនឯង, ក្នុងប្រយោគដែលជាកម្ម-វាចកៈក៏មាន, ក្នុងប្រយោគដែលជាភាវវាចកៈក៏មាន, ក្នុងប្រយោគដែលជាហេតុកម្មវាចកៈក៏មាន ប្រែថា "គឺ" ឬ "ដែល" ហៅថា អនភិ-ហិតកត្តា ឬ អនភិហិតកត្វត្ថតតិយា ។

៤) ជាហេតុ, ជាទំនង, ជាដំណើរ ប្រែថា "ហេតុ" ឬ "ព្រោះ" ឬ "ព្រោះតែ" ហៅថា ហេតុ ឬ ហេត្វត្ថតតិយា ។

៥) ជាអាការៈដូចជាបទវិសេសនៈរបស់បទដែលមានវិភត្តិផ្សេងគ្នា ប្រែថា "មាន" ហៅថា ឥត្ថម្ភូតំ ឬ ឥត្ថម្ភូតតតិយា ។

៦) ជាគ្រឿងប្រកបជាមួយៈ ប្រែថា "ដោយ" ហៅថា សហត្ថតតិយា ។

ចតុត្ថីវិភត្តិ

(១៥៣) បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងចតុត្ថីវិភត្តិមានអត្ថ ៣ យ៉ាង ហៅថា សម្បទានំ ឬ សម្បទានត្ថចតុត្ថី ដូចគ្នាទាំង ៣ យ៉ាង សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយាដូច្នេះ :

១) ជាទីឲ្យ ឬជាទីទទួលនូវអំណោយ ប្រែថា "ដល់" ។

២) ជាទីបំរុង, ជាទីផ្ញើ ឬ ជាទីបញ្ជូន ប្រែថា "ដើម្បី" ឬ "បំរុង" ។

៣) ជាទីត្រូវគេប្រទូស្ត, គេបៀតបៀនប្រែថា "ចំពោះ" ឬ "នឹង" ។

បញ្ចមីវិភត្តិ

(១៥៤) បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងបញ្ចមីវិភត្តិ មានអត្ថ ៣ យ៉ាង ច្រើនតែសម្ពន្ធចូលក្នុងកិរិយាដូច្នេះ :

១) ជាដែនចេញ ឬ ជាដែនដែលគេត្រូវវៀរលែងប្រែថា "អំពី" ឬ "ចាក" ហៅថា អបាទានំ ឬ អបាទានត្ថបញ្ចមី ។

២) ជាដែនប្រៀបធៀបឲ្យដឹងថាលើស ឬ ថយជាងគ្នា, ប្រែថា "ជាង" ហៅថា អបាទានំ ឬ វិភជ្ជនាបាទានត្ថបញ្ចមី ។

៣) ជាមូលហេតុ គឺជាដើមហេតុ, ដើមចម ប្រែថា "ហេតុ" ឬ "ព្រោះ" ឬ "ព្រោះតែ" ហៅថា ហេតុ ឬ ហេត្វត្ថាបាទានត្ថបញ្ចមី។

ឆដ្ឋីវិភត្តិ

(១៥៨) បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងឆដ្ឋីវិភត្តិមានអត្ថ ៦ យ៉ាង សម្ពន្ធចូលបានតែនឹងនាមនាមដូច្នេះ :

១) ជាគ្រឿងជាប់ដោយម្ចាស់របស់ ប្រែថា "នៃ" ឬ "របស់" ហៅថា សម្ពន្ធោ ឬ សាមិសម្ពន្ធោ ឬ សាមិសម្ពន្ធឆដ្ឋី ។

២) ជាគ្រឿងជាប់ដោយពួក, ដោយក្រុម ប្រែថា "នៃ" ហៅថា សមុហសម្ពន្ធោ ឬ សមុហសម្ពន្ធឆដ្ឋី ។

៣) ជាគ្រឿងជាប់ដោយភាវ - សព្ទជាដើម ប្រែថា "នៃ" ហៅថា ភាវាទិសម្ពន្ធោ ឬ ភាវាទិសម្ពន្ធឆដ្ឋី ។

៤) ជាសេចក្ដីជ្រែកចូលមក ប្រហែលដូចជាបទប្រធានដោយឡែក ប្រែថា "កាល" ថា "កាលបើ" ឬ "កាលដែល" ហៅថា អនាទរោ ឬ អនាទរឆដ្ឋី ។

៥) ជាសេចក្ដីដកញែកចេញឲ្យដាច់ដោយឡែក អំពីចំនួនដែលរួម, ដែលប្រមូលគ្នា ប្រែថា "ជំនុំ" ឬ "បណ្ដា" ហៅថា និទ្ធារណំ ឬ និទ្ធារណឆដ្ឋី ។

៦) ជាបទកម្ម គឺជាអំពើដែលគេត្រូវធ្វើ (ចុះជាជំនួសទុតិយាវិភត្តិ) សម្ពន្ធចូលនឹងបទដែលជាកិតនាម ប្រែថា "នូវ" ហៅថា ឆដ្ឋីកម្មំ ឬ កម្មត្ថឆដ្ឋី ។

សត្តមីវិភត្តិ

(១៥៦) *បទនាមនាមដែលប្រកបផ្សំនឹងសត្តមីវិភត្តិ មានអត្ថ ៩ យ៉ាង សម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយាក៏មាន. ចូលនឹងនាមក៏មាន ដូច្នេះ :*

១) *ជាទីកំបាំង ប្រែថា "ក្នុង" ហៅថា* បដិច្ឆន្នាធារោ ឬ បដិច្ឆន្នាធារត្ថសត្តមី ។

២) *ជាទីជ្រួតជ្រាប ឬ លាយគ្នា ប្រែថា "ក្នុង" ហៅថា* ព្យាបិកាធារោ ឬ ព្យាបិកាធារត្ថសត្តមី ។

៣) *ជាទីនៅអាស្រ័យ ប្រែថា "ក្នុង" ហៅថា* វេសយិ-កាធារោ ឬ វេសយិកាធារត្ថសត្តមី ។

៤) *ជាកាល, ជាពេល ប្រែថា "ក្នុង" ហៅថា* កាលសត្តមី ឬ កាលត្ថសត្តមី ។

៥) *ជាទីរង, ជាទីទ្រ ឬ ជាទីផ្ទាប់, ជាទីជ្រៀតជ្រែក ប្រែថា "លើ" ថា "ពួង" ថា "ត្រង់" ឬ "នា" ហៅថា* ឧបសិលេសិ-កាធារោ ឬ ឧបសិលេសិកាធារត្ថសត្តមី ។

៦) *ជាសេចក្តីជ្រែកចូលមក ប្រហែលដូចជាបទប្រធានដោយឡែក ប្រែថា "នាកាល" ថា "កាលបើ" ឬ "កាលដែល" ហៅថា* លក្ខណំ ឬ លក្ខណវន្តំ ។

៧) ជាគ្រឿងចំណាំ ឬ ជាហេតុ ប្រែថា "និមិត្ត" ហៅថា និមិត្តសត្តមី ។

៨) ជាសេចក្ដីដកញែកចេញឲ្យដាច់ដោយឡែក អំពីចំនួនដែលរួម, ដែលប្រមូលគ្នា ប្រែថា "ដំនុំ" ឬ "បណ្ដា" ហៅថា និទ្ធារណំ ឬ និទ្ធារណសត្តមី ។

៩) ជាទីជិត, ជាទីប្រប ប្រែថា "ជិត" ឬ "ទៀប" ហៅថា សមីបាធារោ ឬ សមីបាធារត្ថសត្តមី ។

អាលបនៈ

(១៥៧) បទនាមនាម ដែលប្រកបផ្សំនឹងបឋមាវិភត្តិ ត្រង់ដែលប្រែថា "បពិត្រ, ម្នាល, នែ, ហែ" ហៅថា អាលបនំ មានពីរយ៉ាងគឺ

១) ដែលពោលដោយសេចក្ដីគោរព ប្រែថា "បពិត្រ" ហៅថា សគារវាលបនំ ឬ ហៅត្រឹមតែ អាលបនំ ក៏បាន ។

២) ដែលពោលដោយមិនមានសេចក្ដីគោរព ប្រែថា "ម្នាល, នែ, ហែ" ហៅថា អគារវាលបនំ ឬ ហៅត្រឹមតែ អាលបនំ ក៏បាន។

គុណនាម

(១៥៨) បទដែលជាគុណនាម មានអត្ថ ៤ យ៉ាងដូច្នេះ:

១) ជាគ្រឿងធ្វើ នាមនាមឲ្យមានសេចក្ដីប្លែកជាងប្រក្រតី ហៅថា វិសេសនំ ឬ គុល្យាធិករណវិសេសនំ ។

២) ជាគុណនាមសុទ្ធក្តី ជានាមនាម តែយកមកប្រើដូចជាគុណ-នាមក្តី ដែលចូលនឹងកិរិយាសព្ទ ប្រែថា "មាន" ថា "កើត" ថា "ជា" ហៅថា វិកតិកត្តា ឬ វិកតិកត្តុបឋមា, (កាលបើមានបទមួយជាវិកតិកត្តាដូច្នេះ ត្រូវបទមួយដែលប្រែថា "វី" ដែលជាសយកត្តានោះត្រឡប់ទៅជាហៅថា បកតិកត្តា ឬ បកតិកត្តុបឋមាវិញ) ។

៣) បទវិសេសនៈ ដែលប្រកបដោយបឋមាវិភត្តិក្នុងប្រយោគដែលជាកម្មវាចកៈ ហៅថា វិកតិវុត្តកម្មំ ឬ វិកតិវុត្តកម្មបឋមា ។ (កាលបើមានបទមួយជា វិកតិវុត្តកម្មំ ដូច្នេះ ត្រូវបទមួយដែលប្រែថា "វី" ដែលជាវុត្តកម្មំនោះត្រឡប់ទៅជាហៅថា បកតិវុត្តកម្មំ ឬ បកតិវុត្តកម្មបឋមាវិញ) ។

៤) បទវិសេសនៈ ដែលប្រកបដោយទុតិយាវិភត្តិ ចូលជាមួយនឹងកិរិយាអាខ្យាតថា "ធ្វើ" ជាកត្តុវាចកៈ ហៅថា វិកតិអវុត្តកម្មំ ឬ វិកតិអវុត្តកម្មត្ថទុតិយា ។ (កាលបើមានបទមួយ ជាវិកតិអវុត្តកម្មំ ដូច្នេះត្រូវបទមួយដែលប្រែថា "នូវ" ដែលជាអវុត្តកម្មំនោះ ត្រឡប់ទៅជា ហៅថា បកតិអវុត្តកម្មំ ឬ បកតិអវុត្តកម្មត្ថទុតិយាវិញ ។

សព្វនាម

(១៥៩) បទដែលជាសព្វនាម មានអត្ថ ២ យ៉ាងគឺ

១) បើជា បុរិសសព្វនាម សម្ពន្ធដូចបទនាមនាម ។

២) បើជាវិសេសនសព្វនាម សម្ពន្ធថា វិសេសនំ ឬ សម្ពន្ធតាមពាក្យប្រែក៏បានខ្លះ ។

កិរិយាអាខ្យាត

(១៦០) *បទដែលជាកិរិយាអាខ្យាត សម្ពន្ធតាមវាចកៈទាំង ៥ ដូច្នេះ*

១) *បើជា កត្តុវាចកៈ ហៅថា* អាខ្យាតបទកត្តុវាចកៈ ។

២) *បើជា កម្មវាចកៈ ហៅថា* អាខ្យាតបទកម្មវាចកៈ ។

៣) *បើជា ភាវវាចកៈ ហៅថា* អាខ្យាតបទភាវវាចកៈ ។

៤) *បើជា ហេតុកត្តុវាចកៈ ហៅថា* អាខ្យាតបទហេតុកត្តុវាចកៈ។

៥) *បើជា ហេតុកម្មវាចកៈ ហៅថា* អាខ្យាតបទហេតុកម្មវាចកៈ។

កិរិយាកិតកៈ

(១៦១) *បទដែលជាកិរិយាមិនពេញទី មានឈ្មោះ ៨ យ៉ាង ផ្សេងៗ គ្នាដូច្នេះ* :

អន្ត និង មាន - បច្ច័យ

១) *បើរៀងទុកខាងដើមនាមនាម ដែលជាម្ចាស់របស់ ហៅថា* វិសេសនំ ។

ត - បច្ច័យ

១) *បើប្រកបដោយបឋមាវិភត្តិ ចូលនឹងកិរិយា ថា "កើត" ថា "មាន" ថា "ជា" ហៅថា* វិកតិកត្តា ឬ វិកតិកត្តុបឋមា

៤) បើប្រកបដោយបឋមាវិភត្តិ ចូលនឹងកិរិយាដទៃក្រៅអំពីកិរិយា ថា "កើត" ថា "មាន" ថា "ជា" ហៅថា អព្ភន្តរកិរិយា ។

៥) បើប្រកបដោយទុតិយាវិភត្តិ ហើយចូលនឹងកិរិយាអាខ្យាតណាមួយ ហៅថា វិសេសនំ ខ្លះ ហៅថា វិកតិអវុត្តកម្មំ ឬ វិកតិអវុត្ត-កម្មត្ថទុតិយា ខ្លះ ។

អន្ត - មាន និង ត- បច្ច័យ

៦) បើជា កិរិយារបស់ឥត្ថម្ភូត ហៅថា ឥត្ថម្ភូតកិរិយា ។

៧) បើជា កិរិយារបស់អនាទរៈ ហៅថា អនាទរកិរិយា ។

៨) បើជា កិរិយារបស់ លក្ខណៈ ហៅថា លក្ខណកិរិយា ឬ លក្ខណវន្តកិរិយា ។

កិរិយាកិតកៈ

(១៦២) បទដែលជាកិរិយាពេញទី គឺក្នុងប្រយោគនោះមិនចាំបាច់មានកិរិយាអាខ្យាតនៅនោះផង ក៏អាចកើតជាប្រយោគបានយ៉ាងនេះ ហៅថា កិរិយាពេញទី ។ នេះប្រើបានបច្ច័យ ៣ តួគឺ ត, តព្វ និង អនីយ-បច្ច័យ មានឈ្មោះហៅតាមវាចកៈ ទាំង ៥ ដូច្នេះ :

១) បើជា កត្តុវាចកៈ ហៅថា កិតបទកត្តុវាចកៈ ។

២) បើជា កម្មវាចកៈ ហៅថា កិតបទកម្មវាចកៈ ។

៣) បើជា ភាវវាចកៈ ហៅថា កិតបទភាវវាចកៈ ។

៤) *បើជា ហេតុកត្តុវាចក: ហៅថា* កិតបទហេតុកត្តុវាចក: ។

៥) *បើជា ហេតុកម្មវាចក: ហៅថា* កិតបទហេតុកម្មវាចក: ។

ត្វាទិប្បច្ច័យ

(១៦៣) *បទកិរិយាដែលប្រកបដោយ ត្វា, ត្វាន, តូន - បច្ច័យ មានឈ្មោះសម្ពន្ធ ៧ យ៉ាងគឺ*

១) *បុព្វកាល: អតីតកាលដែលគ្រាន់តែប្រាប់ថាកន្លងហើយ ហៅថា* "បុព្វកាល", *ឲ្យប្រែថា "-ហើយ" ឬថា "-រួចហើយក៏បានខ្លះ", ត្រូវប្រែមុនកិរិយារបស់ប្រធាន ។*

២) *បរិយោសានកាល: អតីតកាលដែលកន្លងស្រេចហើយ ហៅថា* "បរិយោសានកាល", *ឲ្យប្រែថា "លុះ-ហើយ" ឬថា "លុះ-រួចហើយ" ក៏បានខ្លះ, ត្រូវប្រែក្រោយបន្ទាប់អាខ្យាតកិរិយាដែលមានរូបសព្ទ ធាតុ ត្រូវគ្នានឹងខ្លួនដែរ ។*

៣) *សមានកាល: "កាល" ដែលប្រាប់សេចក្តីមានលំនាំជាបច្ចុប្បន្នថា "កំពុងតែ-" ឬ "ដែលកំពុង-" ហៅថា* "សមានកាល", *ត្រូវប្រែមុនកិរិយារបស់ប្រធាន, តែមិនចេញពាក្យថា- "ហើយ" ទេ, គ្រាន់តែប្រែចេញសព្ទរបស់ធាតុប៉ុណ្ណោះ ។*

៤) *អបរកាល: "កាល" ប្រាប់ដំណើររបស់កិរិយាសព្ទ ដែលតួប្រធានត្រូវសម្រេច, តបន្ទាប់អំពីកិរិយារបស់ប្រធានទៅ ហៅថា*

"អបរកាល", ត្រូវប្រែក្រោយកិរិយារបស់ប្រធាន, ប្រែថា "ហើយ" ក៏បាន, មិនថា "ហើយ" ក៏បាន តាមគួរដល់ដំណើរសេចក្ដី ។

៥) ហេតុកាលៈ "កាល" ដែលប្រាប់ដំណើរសេចក្ដីថា "ព្រោះ-" ឬ "(ព្រោះតែ-" ហៅថា "ហេតុកាល" ត្រូវប្រែក្រោយកិរិយារបស់ប្រធាន, ប្រែថា "ហេតុ-, ព្រោះ-" ឬ "ព្រោះតែ-" ក៏បានខ្លះ ។

៦) នាមវិសេសនៈ "កាល" ដែលប្រើជាវិសេសនៈរបស់នាមសព្ទ ហៅថា "នាមវិសេសនៈ" ត្រូវប្រែមុនកិរិយារបស់ប្រធាន, មិនប្រែថា "-ហើយ" ទេ ។

៧) កិរិយាវិសេសនៈ "កាល" ដែលប្រើជាវិសេសនៈរបស់កិរិយាសព្ទ គឺនាំកិរិយាសព្ទឲ្យមានសេចក្ដីប្លែកជាងប្រក្រតី ដូចកិរិយាវិសេសនៈទាំងពួងដែរ, ហៅថា "កិរិយាវិសេសនៈ", ត្រូវប្រែក្រោយកិរិយារបស់ប្រធាន, មិនប្រែថា "-ហើយ" ទេ ។

សម្ពន្ធពិសេស

១) តថាលិង្គត្ថៈ

តថា ដែលចុះក្នុងអត្ថនៃបឋមាវិភត្តិ ប្រែថា "វិយ៉ាងនោះ" ឬដូនណាខែទៅរកបទដទៃទៀត យ៉ាងនេះហៅថា "លិង្គត្ថ" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២២០) ។

២) បទវិវរណៈ និង បទវិវរណីយៈ

នេះសម្រាប់ហៅបទខ្លៃ និងបទពាយរបស់បទខ្លៃ, បទខ្លៃគឺបទខាងដើម ហៅថា "បទវិវរណៈ ឬ វិវរិយៈ", បទពាយសេចក្តីចេញទៅគឺបទខាងចុង ហៅថា "បទវិវរណីយៈ ឬ វិវរណៈ" បទដើមត្រូវសម្ពន្ធចូលនឹងបទខាងចុង ហើយបទខាងចុងត្រូវសម្ពន្ធត្រឡប់មករកបទខាងដើមវិញ (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ២២១) ។

៣) បដិសេធលិង្គត្ថៈ

អលំ ដែលចុះក្នុងអត្ថនៃបឋមាវិភត្តិ ប្រែថា "រីល្មមហើយ, រីកុំ-ឡើយ" នេះត្រូវសម្ពន្ធថា "លិង្គត្ថៈ ឬ បដិសេធលិង្គត្ថៈ (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២២២) ។

៤) សច្ចវាចកលិង្គត្ថៈ

ឯវំ ដែលចុះក្នុងអត្ថនៃបឋមាវិភត្តិ ប្រែថា "រីយ៉ាងនោះ, រីយ៉ាង-ហ្នឹង, រីយ៉ាងហ្នឹងហើយ" នេះត្រូវសម្ពន្ធថា "សច្ចវាចកលិង្គត្ថៈ" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២២៥) ។

៥) តុមត្ថកត្តា

សព្ទដែលប្រកបដោយ តុំ - បច្ច័យក្នុងនាមកិតកៈ ដែលចុះក្នុងអត្ថនៃបឋមាវិភត្តិ ប្រើជាបទប្រធានប្រែថា "រី-" នោះ ត្រូវសម្ពន្ធថា "តុមត្ថកត្តា" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២២៦) ។

៦) តុមត្ថសម្បទាន

សព្ទដែលប្រកបដោយ តុំ - បច្ច័យក្នុងនាមកិតក: ដែលចុះក្នុងអត្ថនៃចតុត្ថីវិភត្តិប្រែថា "ដើម្បី, ដើម្បីកិរិយា-" នោះត្រូវសម្គាល់ថា "តុមត្ថ-សម្បទាន" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២២៧) ។

៧) ភិន្នាធារ: ឬ ភិន្នាធារត្ថសត្តមី

សម្រាប់ហៅសត្តមីវិភត្តិដែលប្រែថា "ក្នុង-" ដែលមានលក្ខណ: ខុសពីអត្ថនៃសត្តមីទាំង ៩ យ៉ាង ហើយចូលបានតែនឹងបទនាមនាមយ៉ាងនេះត្រូវសម្គាល់ថា "ភិន្នាធារ: ឬ ភិន្នាធារត្ថសត្តមី" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២៣០) ។

៨) អាធារ: ឬ អាធារត្ថសត្តមី

សម្រាប់ហៅសត្តមីវិភត្តិ ដែលប្រែថា "ក្នុង-" ដែលមានលក្ខណ: ខុសពីអត្ថនៃសត្តមីទាំង ៩ យ៉ាង ហើយចូលបានតែនឹងកិរិយាយ៉ាងនេះត្រូវសម្គាល់ថា "អាធារ: ឬ អាធារត្ថសត្តមី" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២៣២) ។

៩) សត្តមីបច្ចត្ត ឬ បច្ចត្តត្ថសត្តមី

សម្រាប់ហៅសព្ទដែលប្រកបដោយសត្តមីវិភត្តិ តែចុះក្នុងអត្ថនៃបឋមាប្រើជាបទប្រធានប្រែថា "រី-" យ៉ាងនេះត្រូវសម្គាល់ថា "សត្តមី-បច្ចត្ត: ឬ បច្ចត្តត្ថសត្តមី" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២៣៤-៥) ។

១០) សញ្ញាវិសេសនៈ និង សញ្ញីវិសេសយៈ

សម្រាប់ហៅបទដែលជាវិសេសនៈ របស់នាមដែលជាឈ្មោះ គឺដែលវេលាប្រែមានផ្ដើមពាក្យថា "ឈ្មោះ- ឈ្មោះថា-" ចូលមកផង ដើម្បីឲ្យដឹងថាឈ្មោះនេះ, ឈ្មោះនោះ, យ៉ាងនេះត្រូវសម្គាល់ថា "សញ្ញាវិសេសនៈ" កាលបើមានបទមួយជាសញ្ញាវិសេសនៈដូច្នេះ, ត្រង់បទនាមនាមមួយដែលជាម្ចាស់របស់នោះ ត្រូវឡប់ទៅជាហៅថា "សញ្ញីវិសេសយៈ" (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២៣៨) ។

១១) វិសេសលាភី

សម្រាប់ហៅសព្ទ ដែលប្រែថា "គឺ-" តែមិនមែន "គឺ-" របស់ឥតិ ឬ "គឺ-" របស់បទខៃនោះទេ, ជា "គឺ-" ដែលដាក់បញ្ចូលមក ដើម្បីឲ្យដឹងថា "មនុស្សនោះគឺអ្នកណា, វត្ថុនេះគឺអ្វី", តែត្រូវមានវិភត្តិ និងវចនៈស្មើគ្នា នឹងតួនាមនាមដើមផង, នេះត្រូវសម្គាល់ថា "វិសេសលាភី" (ចូលនឹងបទនាមដែលជាម្ចាស់របស់ ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២៤០-១) ។

១២) សរូបនិទស្សនៈ និង សរូបនិទស្សនីយៈ

សម្រាប់ហៅ នាមនាម ច្រើនបទដែលនៅរួមគ្នាដែលចែករំលែកមកពីបទនាមនាមដែលជាម្ចាស់របស់, ហើយដែលប្រែថា "គឺ-" តែមានវចនៈ និងវិភត្តិមិនដូចបទនាមនាមដែលជាម្ចាស់របស់នោះទេ យ៉ាងនេះហៅថា "សរូបនិទស្សនៈ" កាលបើមានបទមួយជាសរូបនិទស្សនៈ

ដូច្នេះ ត្រង់បទនាមនាមមួយដែលជាម្ចាស់របស់នោះ ត្រឡប់ទៅជាហៅថា " សរូបនិទស្សនីយៈ " (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលាទំព័រ ២៤៤) ។

១៣) កិរិយាបធានជយ:

សម្រាប់ហៅកិរិយាដែលប្រកបដោយ ត្វាទិ - បច្ច័យ ដែលប្រើក្នុងប្រយោគដែលមានប្រធាន ២ តួ តែវចនៈផ្សេងគ្នា, ជាកិរិយាអាចគ្រប់គ្រងពាក្យបាន, កិរិយាដូច្នេះ ហៅថា "កិរិយាបធាននយៈ" មិនបាច់ចូលនឹងកិរិយាដទៃឡើយ, បទប្រធានដែលចូលនឹងកិរិយាដូច្នេះ ហៅថា បកតិកត្តា ឬ សយកត្តា (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ២៤៧) ។

១៤) កិរិយាបរាមាស:

សម្រាប់ហៅ យំ, យស្មា, ហិ ដែលជាប់ជំពាក់ជាមួយ នឹងកិរិយា តែមិនមែនជាវិសេសនៈរបស់នាម, មិនមែនជាកិរិយាវិសេសនៈ, ប្រែថា "(ព្រោះហេតុឯណា" យ៉ាងនេះ ហៅថា "កិរិយាបរាមាសៈ" ត្រូវសម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយាអាខ្យាត ឬ កិតកៈដែលជាធំក្នុងប្រយោគ, (ចូរមើលសម្ពន្ធ-មាលាទំព័រ ២៤៨) ។

១៥) កិរិយាបទ

សម្រាប់ហៅ សក្កា និង អលំ, ព្រោះសព្ទទាំង ២ នេះចាត់ជាកិរិយាអាខ្យាត ឬ ជាកិរិយាកិតកៈមិនបាន, តែប្រើជាកិរិយាបានយ៉ាងនេះ ហៅថា កិរិយាបទ, មាន ២ យ៉ាង គឺកិរិយាបទកម្មវាចកៈ ១, កិរិយាបទភាវវា-ចកៈ ១, (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ២៥១) ។

១៦) បុនប្បុនត្ថៈ

សម្រាប់ហៅនិបាត គឺ បុនប្បុនំ ដែលប្រែថា "រឿយ ៗ, ញឹកញាប់ ញយ ៗ" ត្រូវសម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយា (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ២៥៥)

១៧) និវត្តាបនត្ថៈ

សម្រាប់ហៅនិបាត គឺ បុន ដែលប្រែថា "វិញ", ត្រូវសម្ពន្ធចូលនឹងកិរិយា (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ២៥៧) ។

១៨) មញ្ញេ

មញ្ញេ ជានិបាតចុះក្នុងអត្ថនៃសេចក្ដីសង្ស័យ, សេចក្ដីស្មាន, ការ-ប្រហែល, ដែលប្រែថា "ទំនងជា..., មុខជានឹង..., ប្រហែលជានឹង" មានឈ្មោះហៅ ៥ យ៉ាងគឺ បរិកប្បត្ថៈ ១, សំសយត្ថៈ ១, អនុមានត្ថៈ ១, សន្និដ្ឋានត្ថៈ១, មញ្ញត្ថៈ ១ ឈ្មោះទាំង ៥ យ៉ាងនេះ នឹងសម្ពន្ធតាមឈ្មោះណាមួយក៏បាន, សម្ពន្ធចូលនឹងតួប្រធានក៏បាន ចូលនឹងកិរិយាក៏បាន (ចូរមើលសម្ពន្ធមាលា ទំព័រ ១៤១) ។

សម្ពន្ធពិសេសចប់

និបាត

(១៦៤) និបាតនោះមានឈ្មោះច្រើនយ៉ាងផ្សេងៗ គ្នាតាមទំនងដែលចុះក្នុងដំណើរសេចក្ដី, និបាតទាំងនោះលោកបានរួបរួមទុកជា ៥ពួកគឺ

១) ពួកទីមួយ កំណត់ដោយសេចក្ដីពីរសង្កាត់ចុះក្នុងសង្កាត់ខាងក្រោយ ។

២) ពួកទី ២ ចុះក្នុងបទ ឬ ក្នុងសេចក្តីដែលជាប់គ្នា ។

៣) ពួកទី ៣ ចុះក្នុងសេចក្តីនៅក្នុងសង្កាត់ជាមួយគ្នា ។

៤) ពួកទី ៤ ចុះក្នុងបទ ។

៥) ពួកទី ៥ ប្រើជាបទ ។

និបាតពួកទី ១

(១៦៥) ពួកទីមួយចុះក្នុងអត្ថ ១២ យ៉ាងគឺ

១) បំភ្លឺ ឬ ពន្យល់សេចក្តីពិស្តារ ហៅថា វិត្ថារជោតកៈ ឬវិត្ថារត្ថវាចកៈ និបាតនេះប្រើតែ ហិ - សព្ទមួយប្រែថា "សេចក្តីពិស្តារថា, សេចក្តីថា, នឹងពោលដោយពិស្តារថា, នឹងអធិប្បាយថា" ឬ "ក៏" ។

២) បំភ្លឺ ឬ ពន្យល់សេចក្តីដែលផ្តើមពាក្យ មុនដម្បូងបន្តិចខាងដើម ហើយប្រារព្ធសេចក្តី ដែលនិយាយមកពីខាងដើមនោះតទៅ ហៅថា វាក្យារម្ភជោតកៈ ឬ វាក្យារម្ភវាចកៈ និបាតនេះប្រើសព្ទបាន ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា "ក៏, ក៏ឯ" ។

៣) បំភ្លឺ ឬ ចង្អុលប្រាប់ហេតុ ហៅថា ហេតុជោតកៈ ឬ ហេតុវាចកៈ, និបាតនេះប្រើសព្ទបាន ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា "ហេតុថា, ព្រោះថា, ដ្បិតថា, ដ្បិត" ។

៤) ពន្យល់ ឬ ចង្អុលប្រាប់ផល ហៅថា ផលជោតកៈ ឬ ផលវាចកៈ និបាតនេះ ប្រើសព្ទបាន ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា "ដ្បិត, ដ្បិតថា" ។

៥) *បំភ្លឺសេចក្ដីវិសេសប្លែកជាង៍គ្នាហៅថា* វិសេសជោតកៈ *ឬ* វិសេសត្ថវាចកៈ *និបាតនេះប្រើសព្វបាន ៣ គឺ ហិ, ច, បន, ប្រែថា "តែ, ប៉ុន្ដែ, ក៏ប៉ុន្ដែ, តែថា, ប៉ុន្ដែថា, ក៏ប៉ុន្ដែថា, បើទុកជាដូច្នោះ, តែ ឯ" ។*

៦) *បំភ្លឺដោយអំពើដែលធ្វើនោះឲ្យប្រាកដឡើង៍ ដោយសេចក្ដីពន្យល់ប្រៀបធៀបហៅថា* តប្បាដិករណជោតកៈ *ឬ* តប្បាដិករ-ណត្ថវាចកៈ *និបាតនេះប្រើបានសព្វ ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា "ដូចយ៉ាង៍, ដូចជា, នឹង៍ពោលនូវសេចក្ដីខាង៍ដើមឲ្យប្រាកដ ដោយសេចក្ដីឧបមាថា, នឹង៍ពោលដោយសេចក្ដីប្រៀបធៀបថា, មានសេចក្ដីឧបមាថា, សេចក្ដីឧបមាខាង៍ដើមមិនសូវប្រាកដនឹង៍ឧបមាម្ដង៍ទៀត-" ។*

៧) *បំភ្លឺសេចក្ដីនៃអំពើដែលធ្វើនោះ ឲ្យរឹតតែមាំមួនឡើង៍ ហៅថា* ទឡ្ហីករណជោតកៈ *ឬ* ទឡ្ហីករណត្ថវាចកៈ *និបាតនេះប្រើសព្វបាន ២ គឺ ហិ, ច ប្រែថា "ពិត, មែនពិត, សមដូចជា, ត្រូវនឹង៍" ។*

៨) *បំភ្លឺសេចក្ដីមួយចំណែកផ្សេង៍ទៀត ហៅថា* បក្ខន្តរជោតកៈ *ឬ* បក្ខន្តរត្ថវាចកៈ *និបាតនេះប្រើសព្វបាន ២ គឺ ច, បន ប្រែថា "ចំណែកខាង៍, ចំណែកឯ, ឯ, ប៉ែកខាង៍ឯ, មានតែ, ក្រែង៍តែ" ។*

៩) *ប្រាប់សេចក្ដីបណ្ដោយតាមហៅថា* អន្វយជោតកៈ *ឬ* អន្វ-យត្ថវាចកៈ *និបាតនេះ ប្រើសព្វបាន ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា "គឺ, មែន"*

១០) *ប្រាប់សេចក្តីមិនច្រើនពេកមិនតិចពេក ហៅថា* ព្យតិរេកជោតកៈ ឬ ព្យតិរេកត្ថវាចកៈ *និបាតនេះប្រើបានតែសព្ទ ៣ គឺ ហិ, ច, បន ប្រែថា "គឺ, មែន" ។*

១១) *ប្រាប់សេចក្តីសរសើរហៅថា* សម្ភាវនជោតកៈ ឬ សម្ភាវនត្ថវាចកៈ *និបាតនេះប្រើបានតែសព្ទមួយគឺ បន ប្រែថា "បើទុកជាយ៉ាងនោះ, បើដូច្នោះ, បើទុកជាដូច្នោះ, តែ, ប៉ុន្តែ, តែថា, ប៉ុន្តែថា, ក៏តែថា, ចំណង់បើ, បើទុកជា" ។*

១២) *ប្រាប់សេចក្តីតិះដៀល ហៅថា* គរហាជោតកៈ ឬ គរហាត្ថវាចកៈ *និបាតនេះប្រើបានតែសព្ទមួយ គឺ បន ប្រែថា "បើទុកជាយ៉ាងនោះ, បើដូច្នោះ, បើទុកជាដូច្នោះ, តែ, ប៉ុន្តែ, តែថា, ក៏តែថា, ចំណង់បើ, បើទុកជា" ។*

និបាតពួកទី ១ ចប់ ។

និបាតពួកទី ២

(១៦៦) *និបាតពួកទី ២ ចុះក្នុងអត្ថ ៧ យ៉ាងគឺ*

១) *ការរួបរួមពាក្យ ឬ រួបរួមបទឲ្យចូលជាពួកជាមួយគ្នា ហៅថា* សមុច្ចយត្ថៈ *ក្នុងអត្ថនេះឃើញមានប្រើតែសព្ទមួយច្រើនជាងគេ, បើប្រើដាក់ក្នុងចន្លោះពាក្យ ឬ ត្រង់ចន្លោះបទប្រែថា "នឹង, ជាមួយ", បើ*

ប្រើដាក់ខាងចុងពាក្យ ឬ ខាងចុងបទប្រែថា "ផង, មួយ", នឹងមានប្រើ វា "ខ្វះ", បិ, អបិ "ទាំង, ខ្វះ, ផង, ក្តី" ។

២) ការប្រមូលសេចក្តីសង្កាត់ខាងចុង ៗ ឲ្យចូលនឹងសេចក្តីសង្កាត់ខាងដើម ៗ ហៅថា សម្បិណ្ឌន: ក្នុងអត្ថនេះប្រើនិបាតគឺ ច - សព្ទតែមួយប៉ុណ្ណោះ ប្រែថា "មួយវិញទៀត, ម្យ៉ាងទៀតថា, មួយសោត, បើពុំនោះសោត" ។

៣) ការទាញយកសេចក្តីសង្កាត់ខាងដើម មកនិយាយក្នុងសេចក្តីសង្កាត់ខាងចុងថែមទៀតហៅថា អនុក្កឌ្ឍន: ក្នុងអត្ថនេះមាននិបាតគឺ ច - សព្ទតែមួយ ប្រែថា "ព្រោះ, ដ្បិត, (ដោយ)" ។

៤) ការញែកពាក្យ ឬ ញែកបទ ដែលនៅរួមគ្នាឲ្យដាច់ពីគ្នាចេញ គឺដកយកមកនិយាយតែមួយ ៗ ហៅថា វិកប្ប: ក្នុងអត្ថនេះប្រើនិបាតគឺ វា - សព្ទតែមួយ, បើប្រើក្នុងចន្លោះពាក្យ ឬ ក្នុងចន្លោះបទ ប្រែថា "ឬ", បើប្រើខាងចុងពាក្យ ឬ ខាងចុងបទ ប្រែថា "ខ្វះ, ក្តី, ក៏ដោយ, ក៏បាន, ក៏មាន, ក៏កើត", ជួនកាលមានប្រើនិបាតដទៃ ៗ ខ្វះក៏មាន ដូចយ៉ាង យទិវា, ឧទ, អថវា ដែលប្រែថា "ឬថា, ឬក៏", បិ, អបិ ដែលប្រែថា "ខ្វះ, ក៏មាន, ក៏បាន, អើក៏, ក៏ដោយ", វាបន "ក៏ឬ, ឬក៏, មួយវិញទៀត, ពុំនោះ, បើទុកជា "អបិច, យទិច "មួយវិញទៀត, ម្យ៉ាងទៀតថា ន័យមួយវិញទៀត, ឬ, ឬថា", កុចិ "ខ្វះ, ក៏បាន" ។

៥) សេចក្តីនេះមិនទាន់ពិតប្រាកដមិនទាន់ដាច់ស្រេច គ្រាន់តែនិយាយកំណត់ទុក ហៅថា បរិកប្ប ក្នុងអត្ថនេះប្រើនិបាត ៤ គឺ សចេ, ចេ, យទិ, អថ ប្រែថា "ប្រសិនណាបើ, ប្រសិនបើ, បើ, បើជា, ប្រសិនជា-ប្រសិនណាជា, ទោះបី, ល្គឹកតែ, ល្គឹកណាតែ, បើទុកជា", ជួនណាមានប្រើអព្យេរ នាម, យន្នូន ដែលប្រែថា "ធ្វើដូចម្តេចហ្ន៎, គិតដូចម្តេចហ្ន៎, ធ្វើយ៉ាងណាអេះ, បើដូច្នោះ, បើដូច្នោះមានតែ, ដូចម្តេចហ្ន៎" ។

៦) ក្នុងសេចក្តីមានពីរបែប, បែបខាងដើមនិយាយបណ្តោយតាម ហៅថា អនុគ្គហៈ បែបខាងចុងសម្តែងសេចក្តីមិនយល់ព្រមផង ហៅថា អរុចិសូចនៈ ក្នុងអនុគ្គហត្ថៈប្រើនិបាត ៣ គឺកិញ្ចាបិ, យទិបិ, កាមំ ឬកាមញ្ចប្រែថា "ក៏មែនពិតហើយ, ក៏ពិតមែនហើយ, ក៏មែនដោយពិត, ក៏ត្រូវណាស់ហើយ", ក្នុងអរុចិសូចនត្ថៈ ក៏មាននិបាត ៣ គឺ តថាបិ, បន, អថខោ, សម្រាប់ប្រើនាំមុខពាក្យនិយាយប្រែថា "ប៉ុន្តែ, ក៏ប៉ុន្តែ, ប៉ុន្តែថា, ក៏ប៉ុន្តែថា, តែ, តែថា, បើទុកជា, បើទុកជាដូច្នោះ, បើយ៉ាងនោះ, បើទោះបី" ។

៧) លំនាំសេចក្តីដែលនាំមកប្រៀបធៀបហៅថា ឧបមាៈ លំនាំសេចក្តីដែលគួរប្រៀបធៀប ហៅថា ឧបមេយ្យៈ ក្នុងឧបមាមាននិបាត ៤ សព្ទ គឺ យថា, សេយ្យថាបិ ប្រែថា "ដូចជា, យ៉ាងណា, យ៉ាងណាមិញ", វិយ, ឥវ ប្រែថា "បីដូច, ដូច, ដូចជា, ហាក់ដូច, ហាក់ដូចជា, ប្រហែល-ដូច, ប្រហែលដូចជា, ប្រដូច" ។

និបាតពួកទី ២ ចប់

និបាតពួកទី ៣

(១៦៧) និបាតពួកទី ៣ ចុះក្នុងសង្កាត់សេចក្ដីតែមួយ គឺ មានតែខាងដើមឬខាងចុងមួយបទ ៗ ប៉ុណ្ណោះ មិនបាច់មានទាំងដើមទាំងចុងឡើយ, និបាតពួកនេះ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអត្ថ ៥ យ៉ាងដូច្នេះគឺ

១) ចុះក្នុងអត្ថនៃសេចក្ដីដំណាល ឬ បានឮត ៗ មក ហៅថា អនុស្សវនត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះមាននិបាត ៣ សព្ទ គឺ កិរ, ខលុ, សុទំ ប្រែថា "ឮថា, បានឮថា, ឬ "មានសេចក្ដីដំណាលថា" ។

២) ចុះក្នុងអត្ថនៃពាក្យសួរ ហៅថា បុច្ឆនត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះប្រើនិបាតច្រើនណាស់ គឺ កឹ - សព្ទដែលប្រែថា "ឬ?, អ្វី?, ដូចម្ដេច?..." បទ "ក៏, ចុះ?" ។ កថំ "យ៉ាងណា?, ដូចម្ដេច?..." ។ កិច្ច "ឬ?, ដែរឬ?, ខ្លះដែរ?...,..." ។ នុ "ហ្ន៎,... អេះ,... ហ៏, ទេដឹង..." ។ ននុ "មិនមែនឬ? ក្រែង,...ទេដឹង?.." ។ ឧទាហុ, អាទូ "ឬថា, ឬក៏" ។ សេយ្យថីទំ "ដូចម្ដេចនេះ?, យ៉ាងណានេះ?, ដូចម្ដេច?, គឺអ្វីខ្លះ?, អ្វីខ្លះទៅ?..." ។

៣) ចុះក្នុងអត្ថនៃសេចក្ដីទទួលឬឆ្លើយតបហៅថា សម្បដិច្ឆនត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះប្រើ អាម, អាមន្តា តែពីរសព្ទ ប្រែថា "អើ", ត្រូវប្រែតាមដំណើរពាក្យឆ្លើយ តាមសមគួរដល់សេចក្ដីដែលប្រើក្នុងភាសាយើងថា "បាទ, ចា៎ះ, ករុណា, ព្រះករុណា, ករុណាវិសេស" ជាដើម តាមពាក្យខ្ពស់ កណ្ដាល និងទាប ។

៤) ចុះក្នុងអត្ថនៃពាក្យយល់ព្រម, ពាក្យដាស់តឿនក្រើនរំឭក ពាក្យបបួល, ពាក្យបង្គាប់ ឬ ប្រើឲ្យធ្វើ ហៅថា ឧយ្យោជនត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះ ប្រើនិបាត ៤ សព្ទគឺ ឥង្ឃ "ដូចជាតឿន, ហ៎, ហ៎ចុះ, ចុះ..." ។ តគ្ឃ "ហ៎, ហ៎ចុះ, ចុះ..." ។ ហន្ទ, តេនហិ "ហ៎, បើដូច្នោះ..." ។ មានរូបស្រដៀងគ្នានឹងសព្ទដែលប្រកបដោយវិភត្តិនាម ។

៥) ចុះក្នុងអត្ថនៃសេចក្ដីអស្ចារ្យ ហៅថា អច្ឆរិយត្ថៈ ទាំងចុះក្នុងអត្ថនៃសេចក្ដីតក់ស្លុត ហៅថា សំវេគត្ថៈ ក្នុងអត្ថទាំង ២ នេះប្រើនិបាតតែពីរសព្ទដូចគ្នាគឺ អហោ, វត ដែលហៅថា អច្ឆរិយត្ថៈ ប្រែថា "ឱ!, ហ្ន៎!, អើហ្ន៎!, យី!, យីអើ!,..." ។ សម្រាប់ប្រើខាងដើមពាក្យ, ដែលហៅថា "សំវេគត្ថៈ", ប្រែថា "ឱ!, ហ្ន៎!, ឱគួរស្រណោះ!" ។

និបាតពួកទី ៣ ចប់ ។

និបាតពួកទី ៤

(១៦៨) និបាតពួកទី ៤ សម្រាប់ចុះក្នុងបទប្រព្រឹត្តទៅក្នុងអត្ថ ៧ យ៉ាងគឺ

១) ហាមឃាត់នូវសេចក្ដីដទៃ ហៅថា អវធារណត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះ មាននិបាត ៣ សព្ទគឺ ឯវ, វ, ហិ "មែន, មែនពិត, ពិត, តែប៉ុណ្ណោះ គ្រាន់តែ, ភ្វាមក៏..." ។ ប៉ុន្តែ ហិ មិនសូវមានប្រើ ៗ មួយ ៗ ប៉ុណ្ណោះ

ឯពាក្យសម្ពន្ធថា "អវធារណត្ថៈ" ក៏បាន, ថា "អវធារណៈ" ក៏បាន, ហើយត្រូវចូលនឹងបទដែលប្រែគួបគ្នានោះ ។

២) សំឡឹងយកនាមនាមដទៃ ហៅថា អបេក្ខត្ថៈ ក្នុងអត្ថនេះប្រើតែ បិ, អបិ, ពីរសព្ទប៉ុណ្ណោះ ប្រែថា "មែន, សូម្បី, ទុកជា, ដែរ, ខ្លះ, ក៏បាន, ក៏មាន, ក៏ដោយ, ថ្វីបើ, ក្រែង ជួនជា....." ។

៣) សរសើរនិងតិះដៀល ហៅថា សម្ភាវនត្ថៈ និង គរហត្ថៈ និបាតនេះឃើញមានច្រើនតែ បិ, អបិ ដែលប្រែថា "សូម្បី, បើទុកជា, ទុកជា, ទុកជាម្ដីងហើយក៏..., ទោះយ៉ាងណាក៏ដោយ, ក្រែងតែ..., ថ្វីបើប៉ុណ្ណឹង...." . បើប្រែគួបចូលនឹងបទណា, ក៏ត្រូវសម្ពន្ធចូលជាមួយនឹងបទនោះទៅ, បើមិនប្រែគួបទេ ត្រូវសម្ពន្ធដាច់ដោយខ្លួនឯង ។

៤) សម្រាប់បំពេញបទ ហៅថា បទបូរណៈ និបាតដែលសម្រាប់ប្រើក្នុងអត្ថនេះមាន ៨ សព្ទ គឺ នុ "ហ្ន៎, ហ៎, ហ៎ះ, ហ្ន៎ះ...." ។ សុ "ហ៎, ហ៎ះ, ហ្ន៎ះ..." ។ វេ "ហឹយ, ហ៎ះ..." ។ វោ "ហ្ន៎ះ, យី, យើ..." ។ សេ "ហ្ន៎ះ...." ។ ហវេ "ហឹយ, យី, យើ, ហ៎ះ, ហ្ន៎ះ...." ។

៥) ប្រជួបគ្នា ឬ ប្រជួសគ្នា ហៅថា សមវាយៈ មាន ៣ យ៉ាង គឺ បើចូលជាមួយនឹងនាមនាម ហៅថា "ទព្វសមវាយ" ។ បើចូលជាមួយនឹងគុណនាម ហៅថា "គុណសមវាយ" ។ បើចូលជាមួយនឹង

កិរិយា ហៅថា "កិរិយាសមវាយ" ។ ក្នុងអត្ថនេះ ប្រើនិបាតតែ ២ សព្ទ គឺ សហ ឬ សទ្ធឹ ប្រែថា "មួយអន្លើ, ជាមួយ, ព្រម", បើកាលណា ប្រែថា "មួយអន្លើ" នោះបទនាមនាមដែលប្រកបដោយវិភត្តិតតិយាត្រូវប្រែថា "ដោយ", បើប្រែថា "ជាមួយ" បទនាមនាមនោះ ត្រូវប្រែថា "នឹង", បើប្រែថា "ព្រម" បទនាមនាមនោះ ត្រូវប្រែថា "ទាំង" ។

៦) សម្រាប់ហាមឃាត់ ហៅថា បដិសេធៈ ក្នុងអត្ថនេះ មាននិបាតសម្រាប់ប្រើ ៣ សព្ទ គឺ ន, នោ "មិន, មិនមែន, ពុំ, ឥត, ខាន" ។ មា "កុំ, កុំ... ឡើយ" ។ បើប្រើឃាត់ហាមសព្ទណា, ក៏ត្រូវសម្ពន្ធចូលជាមួយនឹងសព្ទនោះ ។

៧) ឥតិ - សព្ទមានឈ្មោះ ៨ យ៉ាង តាមលក្ខណៈដូច្នេះ :

ក) បៀមសេចក្តីដែលជាពាក្យទុកពេញទី មានសេចក្តីជាប់ជាមួយនឹងកិរិយា, ប្រែថា "ដូច្នេះ" ហៅថា អាការៈ ។

ខ) មានសេចក្តីជាប់ជាមួយនឹងបទនាម រួមសេចក្តីទុកខាងក្នុង ប្រែថា "គឺ" ឬ "ដូច្នេះ" ហៅថា សរូបៈ ។

គ) បង្កប់សេចក្តីទុកនៅមិនទាន់អស់ នៅមានតទៅទៀត ប្រែថា "មានពាក្យថាដូច្នេះជាដើម, មានបទថាដូច្នេះជាដើម, មានដូច្នេះជាដើម" ហៅថា អាទ្យត្ថៈ ។

ឃ) តម្កល់ទុកល្មមជាសេចក្តីពន្យល់ បង្ហាញ ល្មមជាបែបយ៉ាង ប្រែថា "ដូច្នេះ" ហៅថា និទស្សនៈ ។

ង) *ជាហេតុ ប្រែថា "ព្រោះហេតុដូច្នោះ, ហេតុដូច្នោះ" ហៅថា* ហេត្វត្ថៈ ។

ច) *ជាបការប្រហែលគ្នានឹងបទរួម ប្រែថា "ដោយប្រការដូច្នេះ" ហៅថា* បការត្ថៈ ។

ឆ) *ជានិបាតមានក្នុងទីបំផុតសេចក្តី ឬ ទីបំផុតនៃនិទាន ប្រែថា "ដូច្នេះឯង" ហៅថា* សមាបន្នៈ ឬ បរិសមាបន្នៈ ។

ជ) *ជានិបាតប្រើជំនួសនាមសព្ទ គឺ និបាតដែលសម្រាប់ប្រាប់ឈ្មោះ ប្រែថា "ឈ្មោះថា" ហៅថា* សញ្ញាជោតកៈ ។

និបាតពួកទី ៤ ចប់ ។

និបាតពួកទី ៥

(១៦៩) *និបាតពួកទី ៥ មានឈ្មោះផ្សេងៗ គ្នាដូច្នេះ :*

១) *និបាតប្រាប់អាលបនៈទាំងពួង ហៅថា អាលបនៈ មាន ១២ សព្ទគឺ យគ្ឃេ, ភន្តេ, ភទន្តេ, ភណេ, អម្ភោ, អាវុសោ, រេ , អរេ, ហរេ, ហេ, អហេ, ជេ (ចូរមើលអាលបនត្ថវាចកៈ) ។*

២) *និបាតប្រាប់កាលទាំងពួងហៅថា* កាលសត្តមី ឬកាលត្ថសត្តមី *មាន ១១ សព្ទគឺ អថ, បាតោ, ទិវា, សាយំ, សុវេ, ហិយ្យោ ឬ ហីយោ ស្វេ, បរសុវេ, បរស្វេ, សម្បតិ, អាយតឹ គឺ (ចូរមើលកាលត្ថវាចកៈ) ។*

៣) និបាតប្រាប់ទីទាំង៨ពួង ហៅថា អាធារៈ ឬ អាធារត្ថសត្តមី មាន ១៦ សព្ទគឺ ឧទ្ធំ, ឧបរិ, អន្តរា, អន្តេ, តិរោ, ពហិ, ពហិទ្ធា, ពាហិរំ ឬ ពាហិរា, អធោ, ហេដ្ឋា, ឱរំ, បារំ, ហុរំ, សម្មុខា, បរម្មុខា, អហោ (ចូរមើលឋានត្ថវាចកៈ) ។

៤) និបាតប្រាប់ខេត្តដែន, ប្រាប់ប្រការៈជាដើម ដែលដូចជាគុណរបស់កិរិយា ហៅថា កិរិយាវិសេសនៈ មាន ១៣ សព្ទគឺ កីវ, យាវ, តាវ, តាវតា, កិត្តាវតា, យាវទេវ, តាវទេវ, យាវតា, ឯត្តាវតា, សមន្តា (ចូរមើលបរិច្ឆេទត្ថវាចកៈ) ។ ឯវំ, តថា, កថំ (ចូរមើលបការត្ថវាចកៈ) ។

និបាតពួកទី ៥ ចប់

ចប់ សម្ពន្ធមាលា តែប៉ុណ្ណោះ

រៀបចំវាយអក្សរឡើងវិញនិងពិនិត្យតាមច្បាប់ដើមដោយ

គណៈកម្មការពុទ្ធិកវប្បធម៌អង្គការមូលនិធិវត្តបញ្ញាជំ

ការវាយអក្សរ និងបោះពុម្ពសាឡើងវិញនូវសៀវភៅធម៌ដែលជាស្នាដៃចាស់ៗ របស់អ្នកនិពន្ធជំនាន់មុនគឺអាស្រ័យ ដោយការមើលឃើញ នូវកត្តាចាំបាច់មួយចំនួន ដូចខាងក្រោម ៖

- ឯកសារដើម ត្រូវបានថតចម្លងច្រើនសា ធ្វើឲ្យមានលក្ខណៈមិនច្បាស់ ពិបាកក្នុងការអាន
- រក្សាស្នាដៃវប្បធម៌ព្រះពុទ្ធសាសនាឲ្យគង់វង្សស្ថិតស្ថេរ
- តម្រូវការរបស់សិក្ខាកាមអ្នកប្រាថ្នាចង់យល់ដឹងនូវខ្លឹមសារពុទ្ធសាសនា
- ផ្សាយនូវធម្មទាន ធ្វើឲ្យព្រះពុទ្ធសាសនាកាន់តែមានភាពរីកចម្រើនរុងរឿងក្នុងលោក

ក្នុងករណីដែលលោកអ្នកអានបានពើបប្រទះនូវកំហុសឆ្គងណាមួយ
ចង់ឲ្យយើងកែតម្រូវ ឬចង់បានសៀវភៅធម៌យកទៅអាន
សូមទាក់ទងមកយើងខ្ញុំតាមអាសយដ្ឋានដូចខាងក្រោមៈ

វត្តបញ្ញា សង្កាត់ក្រាំងធ្នង់ ខណ្ឌសែនសុខ រាជធានីភ្នំពេញ
លេខទូរស័ព្ទៈ (៨៥៥) ១២ ៩៦១ ៤២៩, (៨៥៥) ៨៨៧ ៩៦១ ៤២៩
អ៊ីមែលៈ maha.panna@gmail.com
គេហទំព័រៈ http://www.mahapanna.org

NAME OF SPONSOR
助 印 功 德 芳 名

Book's Title: Pali Grammar

書 名：柬埔寨文：Pali Grammar，巴利文文法

Book Serial No., 書 號：CA043

N.T. Dollars：

86,241：AMITABHA BUDDHIST SOCIETY OF USA

美國淨宗學會

Amount： N.T. Dollars **86,241；Print 5,000 copies**

以上合計：新台幣 86,241 元；恭印伍千冊。

Dedication of Merits:

Wherever the Buddha's teachings have flourished, either in cities or countrysides,
People would gain inconceivable benefits.
The land and people would be enveloped in peace.
The sun and moon will shine clear and bright.
Wind and rain would appear accordingly, and there will be no disasters.
Nations would be prosperous and there would be no use for soldiers or weapons.
People would abide by morality and accord with laws.
They would be courteous and humble, and everyone would be content without injustices.
There would be no thefts or violence.
The strong would not dominate the weak and everyone would get their fair share.

回向：天下和順，日月清明，風雨以時，災厲不起，國豐民安，兵戈無用，
崇德興仁，務修禮讓，國無盜賊，無有怨枉，強不凌弱，各得其所。
法界一切有情，所有六道四生，宿世冤親，現世業債，咸憑法力，悉得解脫。
現世者增福延壽，發菩提心，常隨佛學，勤修精進，利濟群生。
已故者往生淨土，同出苦輪，共登覺岸，直證阿鞞跋致，圓滿無上菩提。

附記：本會接受善信發心印贈經書，其必要之費用，皆經本會審慎評估；
若有結餘，均續作本會之印(購)經書及運費使用，為施主廣積陰德。

DEDICATION OF MERIT

May the merit and virtue
accrued from this work
adorn Amitabha Buddha's Pure Land,
repay the four great kindnesses above,
and relieve the suffering of
those on the three paths below.

May those who see or hear of these efforts
generate Bodhi-mind,
spend their lives devoted to the Buddha Dharma,
and finally be reborn together in
the Land of Ultimate Bliss.
Homage to Amita Buddha!

NAMO AMITABHA

南無阿彌陀佛

《柬埔寨巴利文：Pali Grammar，巴利文文法》

財團法人佛陀教育基金會 印贈

台北市杭州南路一段五十五號十一樓

Printed and donated for free distribution by

The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation

11F., 55 Hang Chow South Road Sec 1, Taipei, Taiwan, R.O.C.

Tel: 886-2-23951198 , Fax: 886-2-23913415

Email: overseas@budaedu.org

Website:http://www.budaedu.org

Mobile Web: m.budaedu.org

This book is strictly for free distribution, it is not to be sold.

សម្រាប់ចែកជាធម្មទាន

Printed in Taiwan

5,000 copies; March 2015

CA043 - 13024